

**002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1337**

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

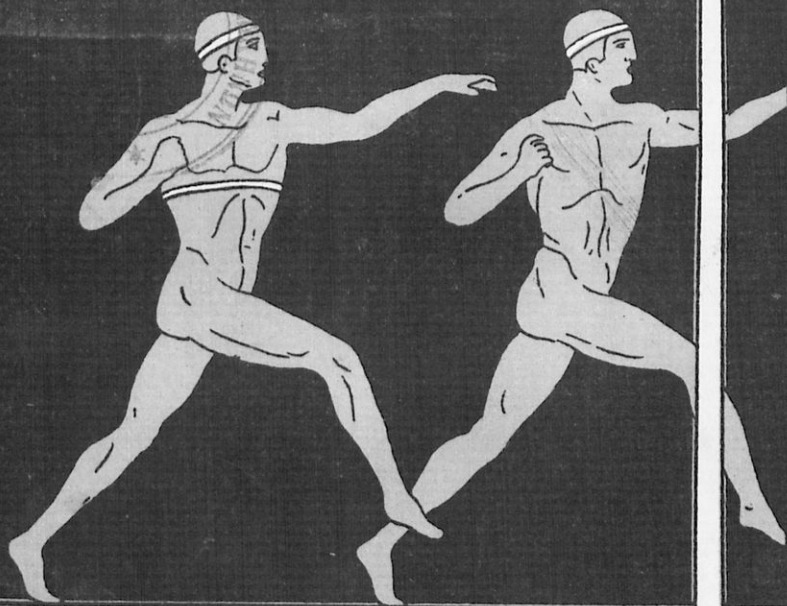

Π. ΝΙΡΒΑΝΑ - Δ. Γ. ΖΗΣΗ
Δ. Ι. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ - Δ. Π. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ ΑΘΗΝΑ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

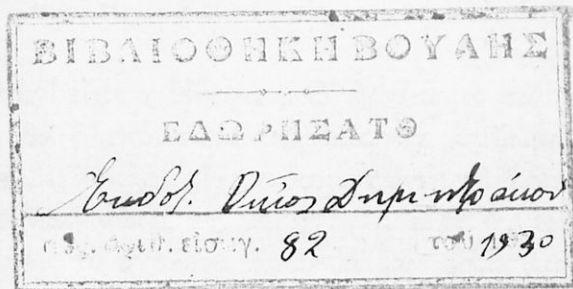
ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ—ΔΗΜ. Γ. ΖΗΣΗ
Δ. Ι. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ καὶ Δ. Π. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ Α'.

Αθήνα

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

56—Οδός Σταδίου—56
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
1929

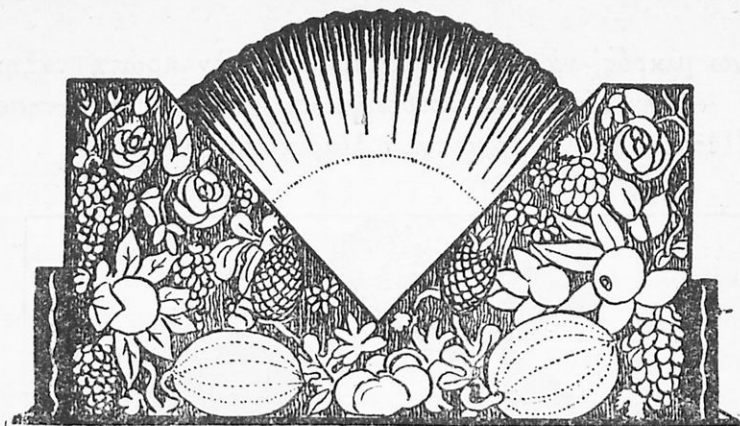
002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1337

Κάθε αντίτυπο τὸ ὑπογράφουν δύο ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς.

Δ. Π. Παπαδόπουλος

Κολοκοτρώνης

Τελειώνουν οί διακοπές.

Σήμερα τελειώνουν οί διακοπές τοῦ καλοκαιριοῦ.

—'Απ' αὔριο ἀρχίζουν τὰ μαθήματα. Αὔριο ἀνοίγει τὸ σχολεῖο! ἔλεγε ὁ Μᾶρκος στὰ ἄλλα παιδιά, ποὺ εἶχαν μαζευτῇ στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας.

—Νὰ σοῦ πῶ, εἶπε ὁ Νῆκος. Καλές ἦταν οί διακοπές καὶ ἀρκετὰ καλὰ τὶς πέρασα. 'Αλλ' εἶναι ἄλλη ἡ χάρη τοῦ σχολείου. Εἶμαι εὐχαριστημένος ποὺ θ' ἀνοίξη πιά!

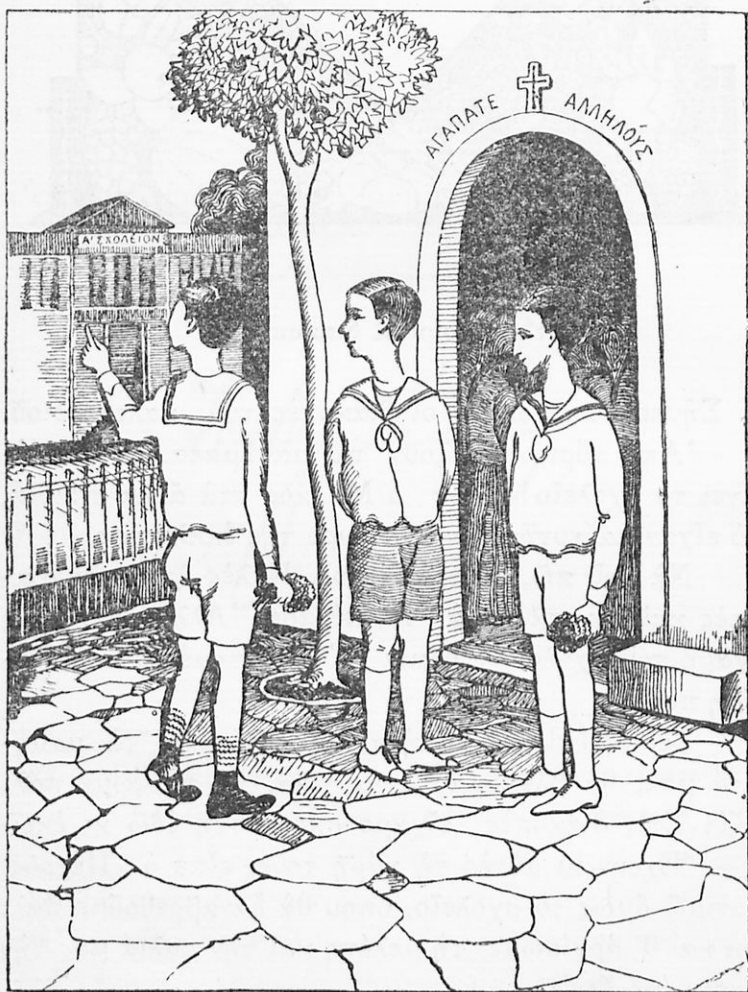
—Βέβαια! εἶπε ὁ Νικήτας. Θ' ἀρχίσωμε τὰ μαθήματά μας, θὰ βλέπομαστε ταχτικά, θὰ παίζωμε πάλι μαζί! Στὶς διακοπές εἶχαμε σκορπιστῇ ἐδῶ κι ἐκεῖ.

—'Εχουν κι αὐτὲς τὴ χάρη τους, εἶπε ὁ Πέτρος· προτιμῶ ὅμως τὸ σχολεῖο, ὅπου θὰ ξαναβρεθοῦμε πάλι ὅλοι καὶ θ' ἀρχίσωμε τὴ μελέτη καὶ τὴν παλιά μας τὴν ἀγαπημένη ζωή.

—Φέτος ἀκόμη θὰ πάω στὸ σχολεῖο! εἶπε ὁ Μανώλης, ποὺ ἦταν στὴν τελευταία τάξη. Γι' αὐτὸ θέλω ν' ἀρχίσωμε μιὰ ὥρα πρωτύτερα. Ξέρετε εἶναι ἡ τελευταία μας γρονιά. Καὶ νὰ σᾶς πῶ! λυποῦμαι ποὺ θὰ τὸ τελειώσω τὸ σχολεῖο. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς Ἔτσι μου ἐργεταὶ νὰ ξανα-

γίνω μικρός, νὰ τὸ ξαναρχίσω ἀπὸ τὴν πρώτη τάξη.

—Μὴν εἶσαι δὰ ὑπερβολικὸς, καημένε! ἀπάντησε ὁ Πέτρος. Μὰ νά, ἔρχονται ἡ Μαρία καὶ ἡ Φρόσω.

—Καλημέρα σας. Καλὴ γιορτὴ! εἶπαν τὰ δύο κορίτσια, ἅμα ἔφτασαν κοντὰ στοὺς συμμαθητές τους.

—Γιατὶ κάθεστε ἔξω καὶ δὲν μπαίνετε μέσα στὴν

Ἐκκλησίαν.

—Τώρα θὰ μποῦμε. Ξέρετε; Μιλούσαμε γιὰ τὰ μαθήματα, πὺ ἀρχίζουν αὔριο. Καὶ λέγαμε....

—“Ὅτι εἴστε εὐχαριστημένοι, πὺ ἀρχίζει τὸ σχολεῖο; Δὲν εἶναι ἔτσι; διάκοψε ἡ Μαρία. Κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο λέγαμε μὲ τὴ Φρόσω.

—Καλὰ καὶ γιαιὶ κρατᾶτε τόσο πολὺ βασιλικὸ στὰ χέρια σας; Τί ὠραῖα, πὺ μυρίζει!

—Τὸν φέρνομε στὴν ἐκκλησίᾳ. Σήμερα θὰ μοιράσῃ ὁ παπὰς βασιλικὸ στὴν ἀπόλυση σὲ ὅλους.

—“Α! Ναί! Γι’ αὐτὸ τὸν φέρατε! Εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Σταυροῦ, βέβαια.

—Καλὰ! εἶπε ὁ Νῖκος καὶ τὴ μεγάλη σαρακοστή δὲν εἶναι ἡ γιορτὴ τοῦ Σταυροῦ μιὰ Κυριακή; Καὶ τότε μοιράζουν λουλούδια.

—Τότε εἶναι ἡ προσκύνηση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, εἶπε ὁ Μανώλης. Καὶ τότε τὰ λουλούδια εἶναι ἀνοιξιάτικα. Σήμερα μοιράζουν βασιλικό, πὺ τώρα βγάζει τὰ ἄσπρα λουλουδάκια του. Γιὰ κοίταξέ τα.

—“Ἐπειτα, εἶπε ἡ Φρόσω, βασιλικὸ φυτρωμένο κι ἀνθισμένο βρῆκε ἡ Ἀγία Ἑλένη στὸν τόπο, πὺ ἦταν χωμένος βαθιὰ ὁ Σταυρός, ὅπου εἶχαν κρεμάσει τὸ Χριστό μας. Ἦταν μέσα στὸ χῶμα καὶ οἱ τρεῖς Σταυροί, δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν δύο ληστῶν καὶ ἀπὸ τὸ βασιλικὸ γνωρίστηκε ποιὸς ἦταν ὁ Τίμιος Σταυρός.

—Ναί, μὰ σήμερα, εἶπε ὁ Μανώλης, γιορτάζομε τὴν ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ· θὰ θυμᾶστε πὺ μάθαμε ὅτι οἱ Πέρσες ἄρπαξαν τὸν Τίμιον Σταυρὸ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν ἔφεραν στὴν Περσία, τὸν κράτησαν κάμποσα χρόνια, ὥσότου ὁ Ἡράκλειος τοὺς νίκησε, μπῆκε στὴν Περσία καὶ τὸν πῆρε πίσω. Ἐπειτα τὸν ξανάστησε στὴν Ἱερουσαλὴμ. Αὐτὴ τὴν ἱστορία καὶ τὴν ὕψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ γιορτάζομε σήμερα.

—Αὔριο θὰ γιορτάσωμε τὸ ἄνοιγμα τοῦ σχολείου μας, εἶπαν χαρούμενα ὅλα τὰ παιδιὰ.

—Καὶ ξέρετε πῶς λένε τὸ Σεπτέμβρη σὲ πολλὰ μέρη ἀπὸ τῆ γιορτῇ αὐτῇ; "Αἶ Σταυρίτῃ, Σταυρίτῃ ἢ μῆνα τοῦ Σταυροῦ.

—Καὶ τὸν 'Οκτώβρη τὸν λένε "Αἶ-Δημήτρῃ καὶ τὸ Δεκέμβρη Χριστουγεννά. εἶπε καὶ ὁ 'Αντώνης.

"Εξαφνα τὰ παιδιὰ σταμάτησαν.

'Απὸ μέσα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἀκούονταν καθαρά καθαρά νὰ ψέλνουν:

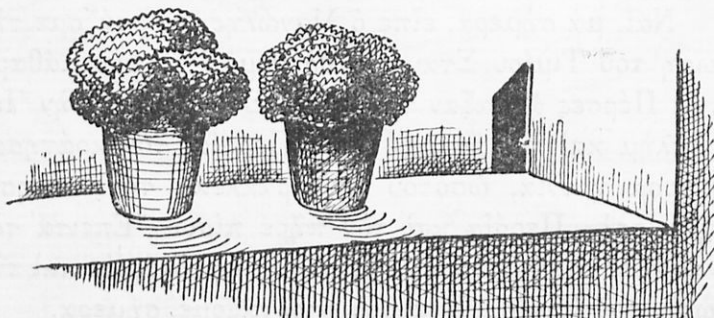
—«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. Νίκας τοῖς εὐσεβέσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ Σταυροῦ σου πολίτευμα!»

"Εκαμαν τὸ σταυρό τους τὰ παιδιὰ κι ἔψαλαν μὲ σιγανὴ φωνὴ τὸ τροπάριο καὶ ἔπειτα εἶπε ὁ Νίκος:

—Βλέπετε μὲ τίς ὁμιλίες ξεχάσαμε ὅτι ἤρθαμε γιὰ τὴν ἐκκλησίαν! 'Εμπρός! μέσα!

Καὶ σὲ λίγο ἀκούστηκε μέσα στὴν ἐκκλησίαν χαρούμενη ἢ φωνὴ τους νὰ ψέλνῃ μαζὶ μὲ τὸν παπὰ καὶ τὸν ψάλλτῃ.

«Νίκας τοῖς εὐσεβέσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος.....»

Ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί.

Θυμοῦμαι συχνὰ τὶς φροντίδες τῆς μανούλας μου στὰ παιδικὰ μου χρόνια. Σὰν ἀπόκανα πιά στὰ παιγνίδια, μαζευόμουν στὸ σπίτι, ἀνέβαινα στὴν ψηλὴ μου καρέκλα, κοντὰ στὸ τραπέζι, καὶ ξεκουραζόμουν. Ἀκίνητος, ἥσυχος., ἄκουα τὴ μελωδικὴ φωνὴ τῆς μάνας μου, τὴ φωνὴ τὴν ἀξέχαστη...

Σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὴν κούραση τὰ μάτια μου ἐκλείναν. Γλιστροῦσα ἥσυχα ἥσυχα στὸ πάτωμα, πήγαινα σὲ μιὰ πολυθρόνα καὶ ξαπλωνόμουν ἀναπαυτικά.

—Κοιμᾶσαι, μικρό μου; μοῦ ἔλεγε ἡ μητέρα μου. Πήγαινε, χρυσό μου, στὸ κρεβατάκι σου νὰ κοιμηθῇς.

—Δὲ νυστάζω ἀκόμα, μητερούλα μου.

Ὁ γλυκὸς παιδικὸς ὕπνος μοῦ κλείνει τὰ βλέφαρα καὶ ὄνειρα τερπνὰ γεμίζουν τὴ φαντασία μου.

Νιώθω ἐπάνω μου, ἔτσι στὸν ὕπνο μου, νὰ μὲ χαϊδεύῃ ἓνα λεπτὸ χέρι. Καὶ κοιμισμένος ἀκόμα, τὸ γνωρίζω μόλις μ' ἐγγίση. Τὸ ἀρπάζω καὶ τὸ σφίγγω πολὺ δυνατὰ στὰ χεῖλη μου.

Δὲν εἶναι κανεὶς πιά στὴν τραπεζαρία. Ἐνα μόνον κερὶ καίει σ' αὐτὴ. Ἡ μητέρα μου γονατίζει στὴν πολυθρόνα, ποὺ κοιμόμουν, περνᾷ τὸ λεπτὸ χέρι της στὰ μαλλιά μου μέσα, σκύβει στ' αὐτί μου καὶ μοῦ ψιθυρίζει μὲ τὴ γλυκιὰ φωνὴ της, ποὺ τὴ γνωρίζω τόσο καλά:

—Σήκω, ψυχούλα μου. Εἶναι ὥρα νὰ πᾶς νὰ κοιμηθῇς.

Καὶ μὲ τὰ χὰδια της χύνει ἐπάνω μου ὅλη της τὴ στοργή, ὅλη της τὴν ἀγάπη. Ἐγὼ δὲν ἀρνοῦμαι καθόλου. Φιλῶ μόνον πιὸ δυνατὰ τὸ χέρι της.

—Σήκω, ἀγγελέ μου.

Σηκώνομαι μ' ἓνα πήδημα κι ἀγκαλιάζω τὸ λαι-
μὸ τῆς μητερούλας μου, σφίγγομαι στὸ στήθος της
καὶ τῆς ψιθυρίζω:

—Μάνα, μανούλα μου, πόσο σ' ἀγαπῶ!...

Γελᾷ τὸ θεῖο χαμόγελό της, πιάνει τὸ κεφάλι μου
μὲ τὰ δύο της χέρια καὶ μὲ καθίζει στὰ γόνατά της.

—Μ' ἀγαπᾷς πολύ; μ' ἐρωτᾷ.

Σωπαίνει λόγους στιγμῆς καὶ πάλι μὲ ρωτᾷ:

Ἐκδοθήσεται ἀπὸ τὸν ἰστορικοῦ Ἑκπαίδευτικῆς Πολιτικῆς

—Πρόσεξε καλά· ἀγάπα με πάντα, μὴ μὲ λησμονεῖς ποτέ. Κι ὅταν πιά δὲ θάχῃς μανούλα, δὲ θὰ τὴν ξεχάσῃς. Δὲν εἶν' ἔτσι, μικρό μου;

Καὶ μὲ φιλεῖ ἀκόμῃ τρυφερώτερα.

᾽Ω! μὴν τὸ λὲς αὐτό, ἀγαπητὴ μου μανούλα. Φιλῶ πάλι τὸ χέρι της, κι ἄφθονα δάκρια τρέχουν ἀπὸ τὰ μάτια μου.

Ἡ Μάνα.

Ἀπὸ τὰ ξένα ἓνας νιὸς χαρούμενος γυρίζει.
Χρόνους καὶ χρόνους ἔλειπε στὴ μαύρῃ ξενιτιά,
κι ἄλλαξε τόσο πὺ κανεῖς, κανεῖς δὲν τὸν γνωρίζει
κι οὔτε κανεῖς τὸν δέχεται μὲ φιλικὴ ματιά.

Περνοῦν οἱ φίλοι του οἱ παλιοί, περνοῦν καὶ οἱ γειτόνοι,
ὅπου τὸν πρωτογνώρισαν ἀπὸ μικρὸ παιδί.

᾽Ολοι γιὰ ξένο τὸν θαρροῦν· τὸν ἄλλαξαν οἱ χρόνοι
κι ἔγιν' ἀγνώριστος. Κανεῖς δὲ στρέφει νὰ τὸν δῇ.

Καὶ μόνο ἡ μητέρα του, σὰν πρόβαλε ἀπὸ πέρα,
«παιδί μου, καλῶς ὤρισες!» τοῦ φώναξε ἡ γριά.

᾽Ακόμα πρὶν τὸν καλοδῇ τὸν γνώρισε ἡ μητέρα
γιατὶ τὸν εἶδ' ἡ ἀγάπη της, πὺ βλέπει μακριά.

Ἡ βασίλισσα.

Παίζανε στὸ δάσος τὸ ἱσκιερὸ τρεῖς κόρες σὰν νεράιδες ὁμορφες.

Ἡ μιὰ στὴν ἀσημένια ρεματιά, πὺ γλυκομουρμούριζε, ἔσκυβε περήφανη κι ἔβλεπε τὸ χιονάτο της λαιμὸ καὶ τὰ χρυσὰ μαλλάκια της.

—Σ' εὐχαριστῶ, Θεέ μου, πὺ καθρέφτες μοῦ ἐτοίμασες παντοῦ καὶ βλέπω τὴν ὁμορφιά μου. Ποιὴ δὲν εἶναι δικό σου ἔργο!

Αὐτὰ ἔλεγε καὶ χαμογελοῦσε.

Ἡ ἄλλη ἄκουε τ' ἀηδονιοῦ τὸ λάλημα τὸ γλυκὸ καὶ τὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ, ποὺ ἔβοσκε ἑκεῖ σιμὰ ἀρνάκια σὰν τὸ χιόνι. Ἀκουε καὶ τὸ γλυκὸ μурμουρισμα τῆς ρεματιᾶς κι ἔβλεπε τὰ δέντρα τὰ ψηλὰ νὰ ἐνώνουν τὶς περήφανες κορφές καὶ πότε χαμηλὰ νὰ σκύφτουν, πότε ψηλὰ νὰ δείχνουν τὸ μεγαλεῖο τους. Κάθε φυλλάκι ἔφερνε σκιά καὶ χάριζε δροσιά, κάθε κλωνάκι εἶχε καὶ πουλιοῦ φωλιά.

Τὸ χέρι της πετᾷ ἐπάνω στὸ χαρτὶ καὶ γράφει τραγούδια· τὸ Θεὸ εὐχαριστεῖ γιὰ τὸ ἔργο του, τὴν ὁμορφιὰ τοῦ κόσμου. Τὸ χέρι γράφει καὶ τὸν ἑαυτὸ της νιώθει τόσο ἐλαφρό, ὅπου θαρρεῖς φτερά τῆς ἔδωκε χέρι ἀόρατο, ψηλὰ γιὰ νὰ πετάξῃ.

Ἡ τρίτη ράφτει, ράφτει, ράφτει. Καμιὰ φορὰ σταματᾷ τὸ βελόνι καὶ βλέπει τὴν ἀσημένια ρεματιά.

— Ἀχ! πόσοι διψασμένοι βρῆκαν δροσιά σ' αὐτὸ τὸ κρυσταλλένιο τὸ νερό, λέει ἡ κόρη δακρυσμένη.

— Περνᾷς, ἀδιάκοπα περνᾷς, εὐλογημένη ρεματιά, καὶ χωρὶς περηφάνεια, βρέχεις τὰ χεῖλη τὰ κατὰξερα τοῦ φτωχοῦ, ποτίζεις τ' ἀρνάκια τὰ χιονάτα καὶ δίνει ἡ δροσιά σου ζωὴ σ' αὐτὰ τὰ λουλούδια, ποὺ δὲν τὰ φύτεψε κανεὶς. Μὰ ἐκεῖνα δὲν εἶναι ἀχάριστα· σκορπίζουν τὴ μυρωδιά τους καὶ μὲ τὰ χρώματά τους διπλὴ ὁμορφιὰ σοῦ δίνουν. Εὐτυχισμένος ἐδῶ κάτω ὅποιος μπορεῖ ζωὴ καὶ δροσιά νὰ σκορπίζῃ, ὅπως αὐτὴ ἐδῶ ἡ ρεματιά.

Καὶ πάλι, ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ τὸ χέρι τὸ ἀκούραστο, ράφτει ἀδιάκοπα.

— Ξέρεις τί συλλογίστηκα; εἶπε ἡ πρώτη.

— Τί συλλογίστηκες;

— Νὰ περᾷς σ' αὐτὸν τὸ βοσκὸ ποὺ παίζει τὴ φλο-

γέρα, νὰ τὸν ρωτήσωμε, ποιά ἀπὸ τὶς τρεῖς ἔχει χάρες περισσότερες.

—Καλὴ ἰδέα καὶ ἑλληνική, εἶπε ἡ δεύτερη· ὁ Πάρις ἄς κρίνῃ πάλι τὶς τρεῖς θεές, καὶ δίπλωσε τὸ χαρτὶ ποὺ ἔγραφε.

Τὸ χέρι τὸ ἀκούραστο ράφτει.

—Εἴστε καλύτερές μου, τὸ ξέρω, ἀδερφοῦλες μου, καὶ ἂν μαζί σας ἔρθω γιὰ νὰ μετρηθῶ, θὰ πῇ πὼς ὀλοφάνερη ἀλήθεια δὲν τὴν εἶδα. Τρέζατε σεῖς οἱ δυὸ στὸ βοσκό.

Ἀφήνει τὴ φλογέρα ὁ βοσκὸς καὶ χαιρετᾷ τὰ ὀμορφα κορίτσια.

—Ξέρεis τί θέλομε, βοσκέ;

—Ποῦ νὰ τὸ ξέρω;

—Νὰ μᾶς πῆς ποιά εἶναι ἡ καλύτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς μας.

—Ἡ ἄλλη ποῦ εἶναι;

—Ἐκεῖ σιμὰ στὴ ρεματιά.

Ἀλήθεια, ἡ ξανθοῦλα, ποὺ τοῦ μίλησε, ἦταν ὠραία, ἔμοιαζε νύφη, ποὺ πρόβαλε ἀπὸ καμιὰ δροσερὴ σπηλιά.

Μὰ δὲν πρόφτασε νὰ τῆς εἰπῇ λέξη καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τὸ ἄσπρο τριαντάφυλλο, ποὺ ἔκοψε ἀπὸ μιὰ τριανταφυλλιά, καὶ ἄρχισε ἡ δεύτερη μὲ φωνὴ ἀγγελική, πρόσωπο τριανταφυλλὶ ἀπὸ παρθενικὴ ντροπὴ, καὶ ἔλεγε τὰ τραγούδια τῆς.

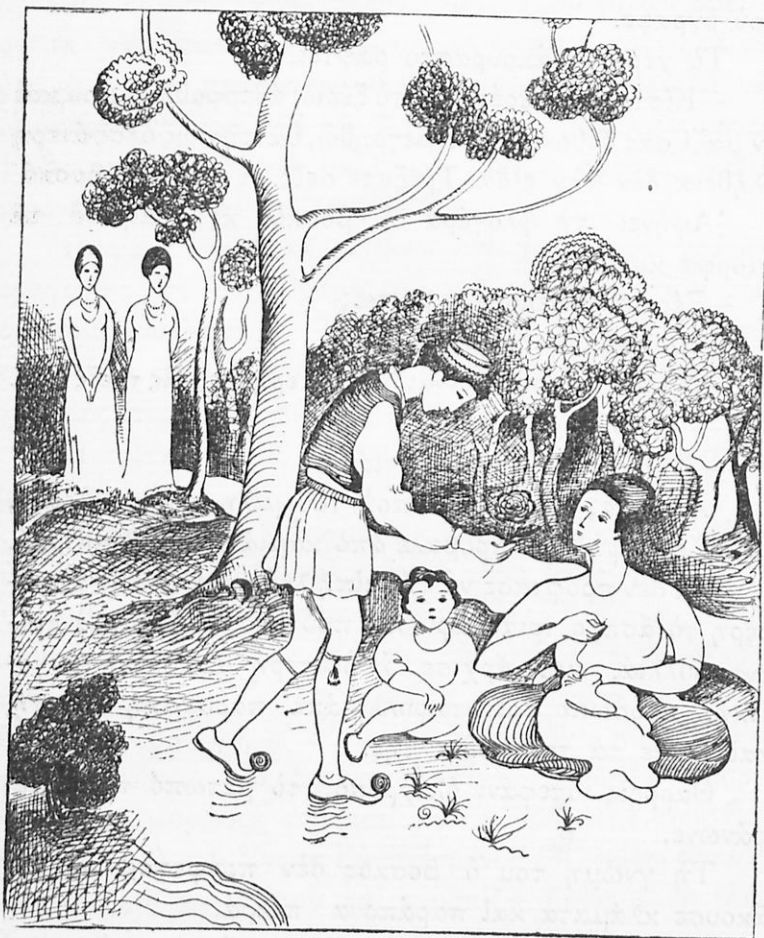
Θαρρεῖς στεφάνι ὀλόχρυσο τὸ μέτωπό της στεφάνωνε.

Τὴ γνώμη τοῦ ὁ βοσκὸς δὲν πρόφτασε νὰ πῇ ἄκουσε κλάματα καὶ παράπονα πικρά.

Ἐνα παιδάκι φτωχὸ ἔπαιζε κι ἔπесε· μέσα στὰ αἵματα βουτήχτηκε καὶ ἡ κόρη, ποὺ ἔρραφτε στὴ ρεματιά σιμὰ, καρφώνει τὸ βελόνι τῆς στὸ ράψιμο καὶ ἀρπάζει τὸ παιδάκι τὸ φτωχό, τὸ πλένει μὲ τὸ κρυστάλλινο νερὸ καὶ τοῦ φιλεῖ τὰ ὀμορφα ματάκια μὲ ἀγάπη, ποὺ θαρρεῖς φανερὰ ἀπὸ τὸ νοσηρὸν Εκπαιδευτικὴς Πολιτικῆς

Τὸ ἔβαλε σιμά της νὰ καθίσῃ, τοῦ ἔδωσε ζαχα-
ρωτὰ ἀπὸ τὸ πανεράκι της καὶ πῆρε πάλι τὸ ταπεινὸ
βελόνι της.

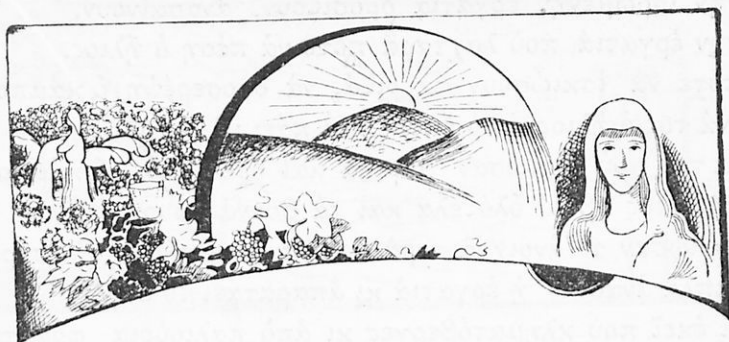
Οἱ ἄλλες οἱ δυὸ οὔτε τὰ εἶδαν αὐτά. Ἡ μιὰ

μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ὀμορφιά της καὶ ἡ ἄλλη ἀπ' τὰ
τραγούδια της, δὲν ἔβλεπαν καὶ δὲν ἄκουαν.

Σηκώθηκε ὁ νέος βοσκός, πλησίασε τὴν κόρη τὴν
ἐργατική, τῆς ἔδωσε τὸ ἄσπρο τριαντάφυλλο καὶ εἶπε:

— Σὲ φέρω σὺν ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ἔσθ' ἡμεῖς τὴν Παναγίαν.

Ὁ τρύγος.

“Ὅταν ἀνθίξ᾽ ἡ ἀγράμπελη κι ἀπλώνει τὰ κλαδιά της
στο σκοῖνο, στο χαμόδεντρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια,
στά ρέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου,
κι ἀγέρα. κάμπο καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ὡς πέρα,
γιομίζει ἀπὸ μοσχοβολιά μὲ τὸν ἀνασασμὸ της,
πυκνὸ πυκνὸ κι ὁλόμαυρο μελισσολοὶ πετιέται
μέσ’ ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά, μέσ’ ἀπὸ ἐρμιές καὶ κήπους
καὶ τ’ ἄνθη της βοσκολογᾷ καὶ παίρνει τὸν ἀχνό τους.
”Εἴτσι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
κι εἰς κάμπους κι εἰς βουνά σκορποῦν κι ὅπ’ εἶναι ἀμπέ-

[λια τρέχουν,

μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια
καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζῃ ὁ τρύγος.

Ἄναταράζονται οἱ ἐρμιές, ἀχολογοῦν τ’ ἀμπέλια,
λὲς κι ἀπὸ κάθε πέτρα ὀρθή, λὲς κι ἀπὸ κάθε βάτο

ὅπου στο χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.

Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτεία κι οἱ ράγες μεστωμένες,
μαῦρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν

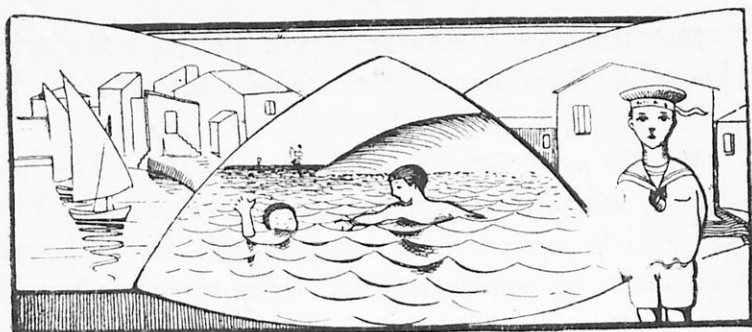
στὴν πρώτη ἀχτίνα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἥλιου ὅπ’ ἀνατέλλει,
σὰν μαῦρα μάτια, σὰν χοντρά κλωνιά μαργαριτάρια.

Οἱ βέργες οἱ καμαρωτὲς λαμποκοποῦν κι ἐκεῖνες
κι οἱ περγολιές ξαπλώνονται στά δίπλατα κρεβάτια

καὶ στὴν πυκνὴ τους χλωράσια καὶ ὁ το ραβδὸν τους ἰσχυρ

τὴν ἰδρωμένην ἐργατιά δροσίζουν, ἀνασαίνουν,
τὴν ἐργατιά, πού λαχταρᾷ πότε νὰ πέση ὁ ἥλιος,
πότε νὰ ἰσκιώσουν τὰ ριζά, νὰ δροσερέψη ὁ κάμπος.
Νά τος ὁ ἥλιος, πού ἔπεσε καὶ πάει νὰ βασιλέψη,
νά τα, πού ἰσκιώσαν τὰ ριζὰ καὶ δροσερεύει ὁ κάμπος.
Ὁ ἥλιος σβῆν' ὀλότελα καὶ τὰ βουνὰ σουρπώσαν.
Θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερά καὶ πάνου βγῆκαν τ' ἄστρα.
Διπλὰ ἀνασαίν' ἡ ἐργατιά κι ἀπαρατάει τὸ ἔργο·
κι ἐκεῖ πού κληματόβεργες κι ἀπὸ παλιούρια φράχτες
καλύβι ὀλόρθο πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν,
καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τοὺς φωτᾷ θαμπὸ λυχνάρι.
Ὅστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε ὄχτο, κάθε ἀμπέλι,
τρανὲς ἀνάβονται φωτιὲς μέσ' στ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
Καὶ γύρω, γύρω ἀπ' τὶς φωτιὲς σταίνουν χορὸ οἱ κοπέλες
στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι οἱ νιοί, κι ἀπ' ὅλους ἓνας
τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἓνα ἀπαλὸ τραγούδι
καὶ μ' ἓνα λάλημα γλυκὸ γλυκὸ τοῦ ταμπουρᾶ του,
ὥς πού τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν.
Καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, οκολνᾷν οἱ δουλευτάδες.
Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι ἀποσταμένοι γέρνουν
κι ἐκεῖ πού σβῆνονται οἱ φωτιὲς ἔρμες ἀνάρια ἀνάρια
τὸ νυχτοπούλι τ' ἄγρυπνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
ὥς πού νὰ σκάση ὁ Αὐγερινός, πού θὰ ξυπνήσουν πάλι,
πάλι στὸ ἔργο τοὺς νὰ μποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

Ἡ ωραιότερη φορεσιά.

Ὁ Κώστας ἦταν δώδεκα χρονῶν παιδί κι ἀγαποῦσε πολὺ τοὺς γονιούς του, τὰ γράμματα καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: τὸ κολύμπι.

Ὡ! Πῶς τ' ἀγαποῦσε τὸ κολύμπι!...

Ἡ μεγαλύτερη εὐτυχία του ἦταν νὰ σκίζῃ τὴ θάλασσα σὰ βαρκούλα, ἀφήνοντας πίσω του ἓνα ὑγρὸ αὐλάκι ἢ νὰ ταλαντεύεται γλυκὰ γλυκὰ στὸ γαλαζοπράσινο νερό.

Τοῦ ἄρεσε νὰ παίζῃ σὰν ψάρι μέσα στὸ ἥσυχο κῦμα, νὰ γλυστρᾷ σὰ δελφίни, νὰ κάνῃ μακροβούτια, νὰ βλέπῃ θαμπὰ τὰ φύκια στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας.

Δὲ φοβόταν τὰ κύματα ἢ θάλασσα τὸν εἶχε κάμει γενναῖο. Προχωροῦσε χωρὶς φόβο ἐπάνω τους καὶ μαζεύοντας δύναμη, τὰ περνοῦσε χωρὶς νὰ σπάσουν στὸ πρόσωπό του καὶ νὰ σκεπάσῃ ὁ ἀφρὸς τὸ κεφάλι του. Καὶ πότε τὸν ἀνέβαζαν ψηλὰ ψηλά, πότε τὸν κατέβαζαν χαμηλὰ χαμηλὰ.

Τὴν ἀγαποῦσε πολὺ τὴ θάλασσα ὁ Κώστας. Τὸν νανούριζε μὲ τὸν ἥσυχο φλοῖσβο της, τοῦ ἔδινε θάρρος μὲ τὸ θυμὸ της καὶ τὸν ἔκανε ν' ἀγαπᾷ τὸν κίνδυνο. Καὶ τί δροσερὸ πού ἦταν τ' ἀεράκι της καὶ τί ὥραϊα πού μοσχοβολοῦσαν τὰ φύκια της, πού ἔμοιαζαν σὰν πράσινα κεντήματα!.....

Μιά Κυριακή ὁ Κώστας εἶχε κατεβῆ πάλι στὴν ἀκρογιαλιά. Φυσοῦσε ἕνας πενταδρόσερος μπάτσης. Τί ὠραία μέρα γιὰ κολύμπι!

Μὰ δὲν μποροῦσε νὰ κολυμπήσῃ σήμερα. Τὸν ἐμπόδιζε ἡ κάτασπρη, κομπή, λινὴ φορεσιά του. Τὴν εἶχε ράψει ἡ μητέρα του μὲ τὰ χέρια της. Κι ὁ Κώστας τὴ φοροῦσε μὲ μεγάλο καμάρι. Πῶς μποροῦσε λοιπὸν τὴν ὀλοκάθαρη φορεσιά του νὰ τὴν ἀφήσῃ στὴν ἀκρογιαλιά, ἀπάνω στὰ χαλίκια, κι αὐτὸς νὰ γυρίζῃ στὴ θάλασσα;

— Ὅχι! σκέφτηκε. Δὲ θὰ κολυμπήσω σήμερα.

Διάλεξε τὰ πιὸ καθαρά πετραδάκια τῆς ἀγρογιαλιάς καὶ κάθισ' ἐκεῖ μὲ προσοχή. Καὶ παρατηροῦσε ἕνα παιδί, ποὺ κολυμποῦσε πιὸ πέρα, καὶ τ' ἀραγμένα καῖκια στ' ὄμορφο λιμανάκι τῆς πατρίδας του.

Ξαφνικά, ἀκούει πολλὲς φωνὲς ἐκεῖ κοντά.

— Ὁ Ἀντώνης τῆς Μήτραινας πνίγεται!

Ἐκεῖ, μπροστά του, ἀρκετὰ βαθιά, ὁ Κώστας βλέπει δυὸ χέρια νὰ χτυποῦν δυνατὰ τὴ θάλασσα, κι ἕνα κεφάλι νὰ βουλιάζῃ, νὰ χάνεται κάτω ἀπὸ τὸ νερό. Ἦταν τὸ παιδί, ποὺ κολυμποῦσε. Τὸ δυστυχισμένο εἶχε προχωρήσει πολὺ βαθιά, δὲν ἤξερε καλὸ κολύμπι, ἀπόκαμε στὸ δρόμο καὶ πάλευε μὲ τὰ κύματα. Μερικὰ παιδιὰ τὸ εἶχαν ἰδῆ κι ἔβαλαν τὶς φωνές.

Ὁ Κώστας τινάζεται ἐπάνω· κοιτάζει τριγύρω· κανένα ἄλλο παιδί δὲν ἦταν κοντά του· καμιὰ βάρκα δὲν περνᾷ.

Σὲ λίγο φαίνεται πάλι τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰ χέρια του χτυποῦν ἀπελπιστικὰ τὴ θάλασσα, σὰν νὰ θέλουν νὰ κρατηθοῦν ἀπ' τὸ νερό· μὰ αὐτὸ δὲν πιάνεται, δὲν κρατιέται, καὶ τὸ παιδί βουλιάζει....

Πιὸ πέρα δυὸ ναῦτες σπρώχνουν στὴ θάλασσα μιὰ βάρκα, τραβηγμένη ἀπὸ τὸ νιστιοῦτο. Ἐκπαιδευτικὴς Πολιτικὸς

νά πάρη τὰ κουπιά ἀπὸ ἓνα μαγαζί. Ἀλλὰ θὰ προφτάσουν; Ἀπ' τὴν ἀκρογιαλιά ἀκούονται σπαραχτικὲς φωνές:

— Πνίγεται! πνίγεται! πάει, χάθηκε!

Ἡ καρδιά τοῦ Κώστα χτυπᾷ δυνατά· βλέπει πῶς ἡ βάρκα δὲ θὰ προφτάσῃ. Καὶ πῆρε τὴν ἀπόφασή του. Τραβᾷ βιαστικὰ τὸ σακάκι του, τὸ πετᾷ πέρα, καὶ ρίχνεται στὴ θάλασσα.

Σὰ θαλασσοπούλι σκίζει τὴ θάλασσα· οὔτε νιώθει ἂν τὸν βαραίνουν τὰ ροῦχα, ποὺ φορεῖ.

Ὁλος ὁ κόσμος, ποὺ μαζώχτηκε στὴν ἀκρογιαλιά, βάζει τὶς φωνές. Ὅλοι φοβοῦνται μήπως, ἀντὶ γιὰ ἓνα παιδί, πνιγοῦν δυό. Καὶ περιμένουν μὲ ἀγωνία τὸ ἀποτέλεσμα.

Ὁ Κώστας εἶχε πλησιάσει τώρα πρόσεχε νὰ ἰδῇ ποῦ θὰ ξαναφαινόταν τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ καί, μόλις τὸ εἶδε, τὸ ἀρπάζει μὲ δύναμη καὶ τὸ κρατεῖ ἔξω ἀπ' τὸ νερό. Εἶχε διαβάσει πῶς πρέπει νὰ καταπιανόμαστε γιὰ νὰ σώσωμε ἓναν, ποὺ πνίγεται. Πρόσεχε λοιπὸν νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ παιδί, ποὺ παράδερνε, νὰ τὸν ἀγκαλιάσῃ, γιὰτὶ ἔτσι ἦταν κίνδυνος νὰ πνιγοῦν κι οἱ δυό. Μὲ τὸ ἓνα χέρι τὸ σπρώχνει στὴν ἀκρογιαλιά καὶ μὲ τ' ἄλλο κολυμπᾷ. Σὰν ἔφτασε στὰ ρηχὰ νερά, ὁ Κώστας πατᾷ μὲ τὰ πόδια του καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια του σέρνει τὸ παιδί στὴν ἀκροθαλασσιά.

Ὅλοι πλησίασαν τὸ παιδί κι ἔσκυβαν μὲ καρδιοχτύπι ἐπάνω του. Τὸ ἔβαλαν τὰ μπρούμυτα μὲ τὸ κεφάλι κάτω, γιὰ νὰ βγάλῃ τὴ θάλασσα, ποὺ εἶχε καταπιῇ. Ἦταν κατάχλομο, σὰ νεκρό. Εὐτυχῶς σὲ λίγο ἐνίσωσαν μιὰν ἀδύνατη ἀναπνοὴ νὰ βγαίνει ἀπ' τὸ στόμα του. Τὰ κλειστὰ μάτια του ἀνοιξαν κι ἀντίκρισαν τὰ μάτια τῆς μητέρας του, ποὺ τὸ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά της.

Τότε θυμήθηκαν τὸ σωτήρα τοῦ παιδιοῦ. Ἀλλὰ τοῦ κάκου τὸν ζήτησαν τριγύρω τους. Ὁ Κώστας δὲν ἦταν ἐκεῖ.

Ἀφοῦ ἄφησε στὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων τὸ ἀναίσθητο σῶμα, τραβήχτηκε παράμερα. Ἦταν τόσο κουρασμένος!..... Τοῦ φαινόταν, πῶς θὰ λιγοθυμοῦσε. Τ' αὐτιά του βούιζαν κι ὅλα στριφογύριζαν ὀλόγυρά του. Δὲ μπορούσε νὰ σταθῇ στὰ πόδια του. Κάθισε σὲ μιὰ πέτρα, ἀνάσανε δυνατά, κι ἀφοῦ συνῆρθε λίγο, πῆρε τὸ σακάκι του καὶ τράβηξε γιὰ τὸ σπίτι του.

Δὲν ἐπῆγε ἀπὸ τὸν πλατὺ δρόμο τῆς ἀκρογιαλιᾶς, ποῦ ἦταν τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ καφενεῖα. Χώθηκε σὲ κάτι στενοὺς παράμερους δρομίσκους. Ἡ φορεσιά του, ἡ ὀλοκαίνουργη λινὴ φορεσιά του, ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση· τὸ σακάκι του τσαλακωμένο καὶ λερωμένο· τὸ γιλέκο του καὶ τὸ πανταλόνι, κολλημένα ἐπάνω του, ἔσταζαν θάλασσα.

Ἐκεῖ ποῦ περνοῦσε, οἱ γειτόνισσες τοῦρριχναν περιφρονητικὲς ματιές, σὰ νὰ τοῦ ἔλεγαν:

—Τὸ κακόπαιδο! Ἐπαιζε κι ἔπεσε στὴ θάλασσα. Κρῖμα στὰ ὄμορφα καινούργια ρούχα.

Ὁ Κώστας μπορούσε νὰ τοὺς πῇ:

—Δὲν ἔπαιζα. Γλίτωσα μιὰ ζωὴ. Ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε. Τί τὸν ἔνοιαζε; Ἀς ἔλεγαν ὅ,τι ἤθελαν.

Ἀνέβηκε μὲ καρδιοχτύπι ὁ Κώστας τὴ σκάλα τοῦ σπιτιοῦ. Ὅλο συλλογιζόταν τί θὰ ἔλεγε ἡ μητέρα του, ἅμα θὰ τὸν ἔβλεπε σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση.

Κι ἀλήθεια. Ταραχὴ, λύπη καὶ θυμὸς ζωγραφίστηκαν μονομιᾶς στὸ πρόσωπό της· λίγο ἔλειψε λόγος πικρὸς νὰ βγῇ ἀπὸ τὰ χεῖλια της. Ἀλλὰ ὁ Κώστας ὠχρὸς ἀκόμα ἀπὸ τὴ συγκίνηση καὶ τὴν ἐξάντληση, ἔτρεξε κοντά της καὶ τῆς διηγήθηκε τί συνέβηκε.

Ἐκεῖνὸν ἄνοιξε τὴν ἀγκαλιά της καὶ πρὶν ἔσφιγγε

— Κι ἂν πνιγόσουν καὶ σὺ παιδί μου; τοῦ εἶπε μὲ τρεμάμενη φωνή.

Καὶ τὰ δάκρια ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια της, κι ἀνα-
τρίχιαζε στὴ σκέψη πὼς κινδύνεψε τὸ παιδί της. Καὶ
τὸ, μάλωνε χαϊδευτικό. Μὰ ὁ Κώστας ἐνιωθε, πὼς
ἦταν εὐχαριστημένη ἀπ' αὐτόν.

Ὁ πατέρας τοῦ Κώστα ἦταν στὸ καφενεῖο κι ἐκεῖ
ἔμαθε τί ἔγινε. Ἦρθε βιαστικά στὸ σπίτι. Σὰν εἶδε
τὸν Κώστα, τὸν σήκωσε ψηλά, τὸν φίλησε καὶ σκού-
πισε κρυφὰ ἓνα δάκρυ· αὐτὸς ποὺ ποτὲ δὲ δάκρυσε.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ξαναθυμᾶται ὁ Κώστας κάθε φορά,
ποὺ βλέπει τὴ λινὴ φορεσιά, ποὺ μὲ στοργὴ τὴ φύ-
λαξε ἀπὸ τότε. Ξαναβλέπει μπροστά του μιὰ ἀπὸ τίς
ὥραιότερες στιγμὲς τῆς ζωῆς του. Νιώθει στὰ χεῖλια
του τὰ φιλήματα τῆς μάνας του καὶ στὸ μάγουλό του
τὸ δάκρυ τοῦ πατέρα του.

Στ' ἀλήθεια! αὐτὴ εἶναι ἡ ὥραιότερη φορεσιά
ἀπ' ὅσες φόρεσε ὡς τὰ τώρα.

Ἡ Δῆλος.

ἴχαμε πάει νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὴ
Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ
νὰ τὸ κάνη κανεὶς κάθε μέρα. Ἡ
Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη.
Συγκοινωνία μὲ τὸ νησί δὲν ὑπάρ-
χει καί, γιὰ νὰ πάη κανεὶς νὰ
ιδῇ τὰ ἀρχαῖα, ἢ πρέπει νὰ

περάσῃ μὲ καΐκι ἀπὸ τὴ Σύρα ἢ νὰ πετύχῃ καμιά
εὐκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν,
πότε πότε, διαφοροὶ συλλογοὶ, ναυκλону́ντας ἐπιτηδες

βαπόρια καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς

Εἶχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ἰδοῦμε τὴν Ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία, ποὺ σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια τῆς καὶ τοὺς δρόμους τῆς, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπ' τὸν καιρό, ἀλλὰ ὄχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους. Περπατώντας κανεὶς στοὺς δρόμους τῆς καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις, πὼς χτὲς ἀκόμη τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ τοὺς κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιούς καιρούς, καὶ ξαναγυρίζεις μὲ τὴ φαντασία σου στὰ χρόνια, ποὺ τὸ νησὶ αὐτό, μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὠραίους ναοὺς του, ἦταν κατοικία πλουσίων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

"Ἐτσι ἓνα ὥραῖο καλοκαιρινὸ πρωί, ἀποβιβαστήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. "Ενας ἀρχαιολόγος, ποὺ ἦταν μαζί μας, μπῆκε μπροστὰ μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ κάθε τι, ποὺ θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερο ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, ποὺ μᾶς φιλοξενοῦν καὶ μᾶς σεργιανίζουν στὸν τόπο τους.

"Ὅταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε:

— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπὶ τὸ ἄκρο τοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπὶ τὸ ἄκρο τοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς, ποὺ γυα...

λίξει μέσα στὰ καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντὰ κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά γέννησε ἡ καημένη ἡ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα.

“Ὅπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ μέρη, νομίζαμε πὼς χτὲς ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί.

‘Ο ἀρχαιολόγος ἐξακολούθησε:

—“Ἐδωσε ὁ θεός, τέλος πάντων, καὶ βρῆκε τόπο νὰ γεννήσῃ ἡ γυναῖκα. Ποῦ νὰ τὴν ἀφήσῃ ἡ Ἥρα, ποῦ τὴν ἐχθρευόταν. Τὴν εἶχε στρώσει στὸ κυνήγι. Καὶ γύριζε ἡ κακομοίρα, σὰν τὴ γάτα, ποῦ γυρίζει ἀπὸ ντουλάπι σὲ καλάθι, νὰ κἀνῃ τὰ γατάκια της καὶ τὴ διώχνουν ἀπὸ παντοῦ. Τέλος πάντων τὰ πράγματα ἐξοικονομήθηκαν. ‘Ο Ποσειδῶνας ἀνακάτεψε μὲ τὴν τρίαινά του τὰ κύματα καὶ βρῆκε στὸν ἀφρὸ αὐτοῦ τὸ νησάκι, σὰν ἓνα εἶδος κλινικῆς γιὰ τὴ Λητώ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα.” Ὅταν ἡ Λητώ πλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα γρήγορα ἐδῶ, καὶ λευτερώθηκε ἡ γυναῖκα μ’ ἓνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, ποῦ ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλωνας, καὶ ἓνα ὁμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἀρτεμη.

Τόσο ζωηρὰ μᾶς εἶχε περιγράψει τὴ σκηνὴ ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος, ποῦ πολλοὶ νόμισαν, πὼς εἶχαν ἀκούσει τίς φωνούλες τῶν μωρῶν.

Καθὼς περνούσαμε τὰ ἐρείπια τῶν ἀποθηκῶν τοῦ λιμανιοῦ, ὅπου τὸν παλιὸ καιρὸ ξεφόρτωναν τὰ πλούσια ἐμπορεύματα, ποῦ ἔφταναν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, εἶδαμε κάπου ἓνα μεγάλο μαρμαρένιο λουτρό.

—Δὲν εἶναι λουτρὸ αὐτό, ποῦ βλέπετε..... μᾶς ἐξήγησε ὁ ἀρχαιολόγος. Εἶναι ἀγορανομικὸ μέτρο, δηλαδή, ἓνα εἶδος κανταριοῦ, ποῦ ζύγιζαν οἱ ἀρχαῖοι τὰ ἐμπορεύματά τους.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος πρόσθεσε χαμογελώντας:

—Μόνο οἱ χαμάληδες λείπουν, γιὰ νὰ ζωντανέψῃ τὸ λιμάνι, ὅπως ἦταν τὸν παλιὸ καιρὸ.

Ἀφήνοντας πίσω μας τὸ ἔρημο λιμάνι προχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλιν. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, κολόνες, στοῖες καὶ ἀγάλματα. Ὁ σοφὸς μας ὁδηγὸς μᾶς ἐξήγησε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

Ἐπειτα πήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὠραῖα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας, ἀφοῦ εἶδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοῖες καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνουμε κι ἓναν περίπατο μέσα στὴν πόλιν. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. Ὅλα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομαλάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

Ἀνεβήκαμε στὸ λόφο, ποῦ ἦταν χτισμένη ἡ πόλις, ἀφοῦ κάναμε ἓνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ὁ ὁδηγὸς μας εἶπε:

— Ἀς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχτῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.....

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη με ὠραῖα μωσαϊκά.

— Δὲν σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγώ, πὼς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας. Νὰ καὶ τὸ ἐμβλημα του, ἱστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα καὶ ἓνας Τρίτωνας. Σύμβολα ναυτικά καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρῖμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος ἐδῶ νὰ μᾶς περιποιηθῇ..... εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας. Ἐνα γλυκὸ καὶ ἓνα ποτήρι νερὸ θὰ ἄξιζε ὅ,τι πῆς αὐτὴν τὴν ὥρα.

Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποῦ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει ποὺ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐκπαιδευτικὰς Παιδαγωγούς, θήσει πούκατον τοῖς κουκούρια. Στριμένα καὶ κρύο νερό,

ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰν νὰ ἤθελε νὰ βγάλη ἄσπρο-πρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

—Λουκουμάκια καὶ νερό, κύριοι.....

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε:

—Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, Ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ;

Ὁ μικρὸς δὲν κατάλαβε.

—Μάλιστα, κύριε..... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φανταστῇ, μοίραζε ὁλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πὼς τὴν περιποίηση μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του, ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζί μας στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάρι του καὶ σημείωσε:

«Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὠραῖα Συριανὰ λουκούμια καὶ δρο-σερὸ νεράκι».

—Ἀπὸ ποῦ πᾶνε στὸ ἐπάνω πάτωμα παιδί μου ρωτήσαμε τότε τὸ μικρό.

—Ὅριστε, κύριοι, ἡ σκάλα..... μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ ἐπάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰ νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. Ἐξαφνα σ' ἓναν τοῖχο εἶδαμε κάτι ὀрниθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα, ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε:

«ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΥΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ».

—Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρ-χαιολόγος. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ

συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν ἀσκήσεις ἐπάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἑρμίας λοιπὸν ἐπαί-
ζε τὰ κότσια μὲ τὸ μικροῦλη τὸ Δημήτριο, παι-
διὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ Ἑρμίας ἔκανε ζα-
βολιὲς στὸ Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνη εἰδηση ἐκεῖνος.
Κάποιος ἄλλος πονηρὸς μικρὸς ὅμως, ποὺ εἶχε μυ-
ριστῇ τῇ ζαβολιά, ἔπιασε κι ἔγραψε στὸν τοῖχο αὐτὰ
ποὺ διαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπι-
γραφή τοῦ τοίχου:

«Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΣΤΡΑΒΟΣ ΚΑΙ
ΔΕ ΒΛΕΠΕΙ ΤΙΠΟΤΕ, ΟΤΑΝ ΠΑΙΖΗ ΤΑ
ΚΟΤΣΙΑ. Ο ΕΡΜΙΑΣ ΤΟΥ ΕΚΛΕΥΕ ΜΕΡΙΚΑ
ΚΟΤΣΙΑ».

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς γύρισε καὶ εἶπε αὐστηρά
στὸ μικρὸ μὲ τὰ λουκούμια:

— Ἐσὺ τᾶγραφες αὐτά;

Ὁ μικρὸς τὰ χρειάστηκε.

— Ὅχι, μπάρμπα, φώναξε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἐγώ.....

Σὲ λίγο φεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνον-
τας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησί τοῦ Ἀπόλλωνα.
Καὶ δὲν ἦταν σὰ νὰ φεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία.
Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας, πὼς εἴχαμε ξαναζήσει,
γιὰ λίγες ὥρες, μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ
ιεροῦ νησιοῦ καὶ πὼς εἴχαμε παίξει κότσια μαζὶ μὲ
τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόννηρο τὸν Ἑρμία.

‘Αἱ Δημήτρης.

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆκαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχομε φκιασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες.
Ταπεινοὶ κι οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι, ἀλήθεια, ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουνε λαμπάδες.
στὸν ἀφέντη ‘Αἱ Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ.

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους κι ὅλους δὲ
[μᾶς πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό.
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένα δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθᾷ πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλὴ μας ἐκκλησοῦλα.. “Ὀλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θα σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά....

‘Η Διώρυγα.

Χρόνια εἶχε νὰ κάμῃ τόσο δυνατὴ βροχὴ. Τὸ νερὸ
πλημμύρισε τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ καὶ σχημάτισε
ρυάκια καὶ ποτάμια, ποὺ στὸ ὀρμητικὸ διάβα τοὺς
σάρωναν ὅ,τι ἔβρισκαν μπροστά τους. Κάθε δρόμος
εἶχε τὸ ποταμάκι του, τὸ ρυάκι, τὶς λίμνες.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου εἶχε μαζευτῇ τὸ πιὸ πολὺ
νερὸ καὶ εἶχε πλημμυρίσει ἡ αὐλὴ. Τὰ παιδιὰ μὲ
δυσκολία πέρασαν στὸ μύθισμα. Ἦθελαν νὰ τρέξουν

στά παράθυρα, νὰ κοιτάζουν τὴ μεγάλη αὐτὴ βροχή.

Μερικὰ ἤθελαν νὰ βγοῦν καὶ στὴν αὐλὴ ἀκόμη, νὰ ἰδοῦν τὰ νερά νὰ τρέχουν.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι ἡ βροχὴ λιγότεψε· ἔπειτα ἔπαψε. Ὅταν χτύπησε μάλιστα τὸ κουδούνι γιὰ τὸ μεσημεριανὸ διάλειμμα εἶχε βγῇ κι ὁ ἥλιος.

Τὰ παιδιὰ, πεινασμένα ὅπως ἦταν, οὔτε στιγμή δὲν ἔμειναν. Πῆραν τὴ σάκα τους καὶ τὸ σκοῦφο τους καὶ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι.

Δὲν τὰ ἔνοιαζε γιὰ τὰ νερά, ποὺ τσαλαβουτοῦσαν μέσα. Πηδοῦσαν τὰ ρυάκια, περνοῦσαν τὰ ποτάμια, βοηθοῦσε τὸ ἓνα τ' ἄλλο, καὶ σὲ λίγο τὸ σχολεῖο ἄδειασε, ἡ αὐλὴ ἄδειασε καὶ γέμισαν οἱ δρόμοι ἀπὸ τὰ γέλια καὶ τὰ πηδήματα τῶν παιδιῶν.

Ἦταν Σάββατο· σχολεῖο ἔπειτα ἀπὸ τὸ μεσημέρι δὲν εἶχαν. Καὶ ὅμως σὲ μιὰ ὥρα, μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου καμιὰ δεκαριά παιδιὰ ἔχουν μαζευτῇ. Εἶναι οἱ «ἀχώριστοι», ὅπως τοὺς ἔλεγαν τὰ ἄλλα παιδιὰ. Τὰ δέκα παιδιὰ τῆς ἀνώτερης τάξης. Ὅπως κάθε Σάββατο, ἦρθαν καὶ σήμερα τὸ ἀπομεσήμερο νὰ παίξουν στὴν αὐλή. Ὁ Γιάννης ἔφερε καὶ τὴν ποδόσφαιρα, γιὰ τὸ ἀγαπημένο τους παιγνίδι.

Ποῦ νὰ παίξουν ὅμως! Ἡ αὐλή, ὅπως ἦταν μαντρωμένη μὲ τοῖχο, ἦταν γεμάτη νερά· μόνο ἀπὸ τὴν πόρτα μπορούσε νὰ φύγῃ ὅλο αὐτὸ τὸ νερό.

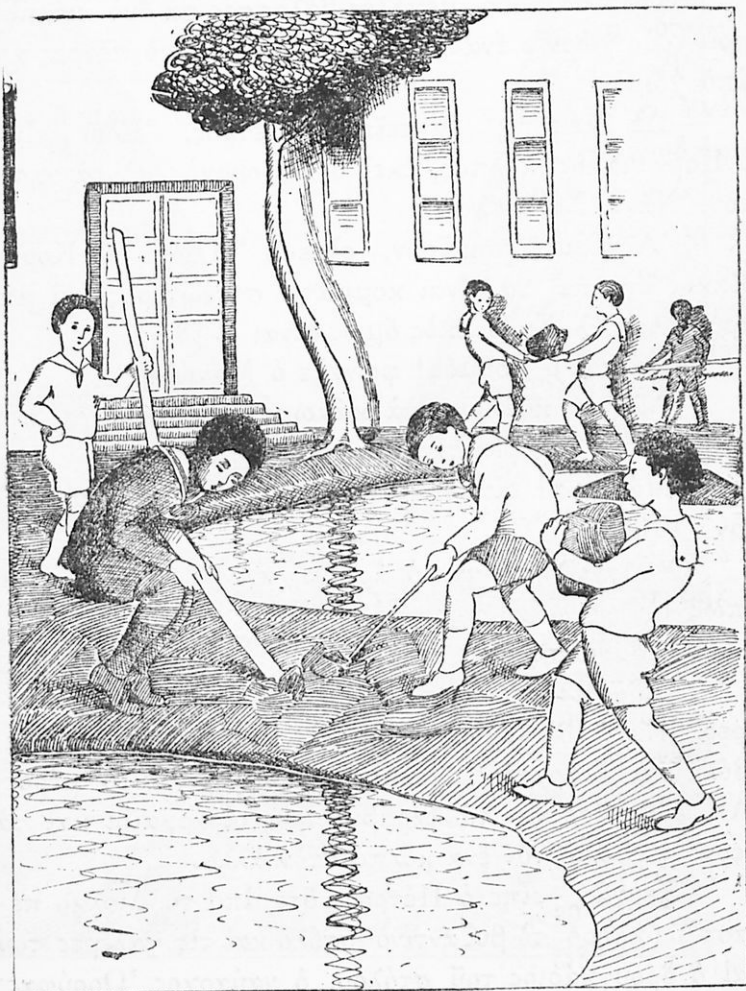
— Ἐμπρός, τί κάθεστε; Πρέπει νὰ ἀποξηράνωμε τὴν αὐλή! εἶπε ὁ Ἀντώνης. Νά, ὁ Γιωργάκης, ὁ Τώνης κι ἐγὼ θὰ κάνωμε μιὰ ἐταιρεία καὶ θὰ ἀποξηράνωμε αὐτὴ ἐδῶ τὴν Κωπαῖδα.

Καὶ ἔδειχνε μιὰ ἀρκετὰ πλατιὰ λίμνη.

— Ἐγὼ, εἶπε ὁ Μανώλης, θὰ κάμω ἐταιρεία μὲ τὸ Νίκο καὶ τὸν Τάσο νὰ ἀποξηράνωμε αὐτὸ τὸ μέρος καὶ θὰ ἀποξηράνωμε ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ τὴν αὐλὴν καὶ τὴν πλατεῖαν.

ἔργα στὸ Στρυμῶνα αὐτὸν ἐδῶ. Ἀρχίζω μάλιστα.

Ἀνασκουμπώθηκε, πήρε λάσπη καὶ ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ τὸ ὕψωμα, τὸ πρόχωμα, ὅπως τὸ ἔλεγε, δίπλα στὸ αὐλάκι, ποὺ ὠνόμαζε Στρυμῶνα.

—Κι ἐγώ, εἶπε ὁ Γιαννάκης, ἀφήνοντας τὴν ποδό-
σφαιρα σὲ μιὰν ἄκρη, ἐπάνω σὲ μιὰ πέτρα, θὰ ἀπο-
ξηράνω αὐτὰ τὰ ἔλλα τοῦ Ἀξιοῦ. Ποιὸς ἔρχεται μαζ
μου νὰ κάνωμε τὴν ἐταιρεία;

—Εέχασες, ἀπαντᾷ ὁ Τοτός, ὅτι ὁ δάσκαλος μᾶς εἶπε πὼς τέτοια ἑταιρεία δὲν ἔγινε ἀκόμη.

—Σταθῆτε! Φώναξε ὁ Πέτρος. Γιά κοιτάξτε ἐδῶ. Τὰ παιδιὰ γύρισαν καὶ εἶδαν.

Ἦταν σὰ δυὸ μεγάλες θάλασσες σὰ δυὸ κόλποι, πού τοὺς χώριζε ἓνα ὕψωμα ἀνώμαλο ἀπὸ πέτρες καὶ ἀπὸ χῶμα.

—Δὲ βλέπετε; ξαναεἶπε ὁ Πέτρος. Ἐδῶ εἶναι ὁ Κορινθιακὸς κόλπος, ἐκεῖ ὁ Σαρωνικὸς μὲ τὰ νησιά του. Νά ἡ Σαλαμῖνα.

—Ἀλήθεια! μοιάζουν, εἶπε ὁ Ἡλίας. Ὁ Κορινθιακὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι κομμάτι στενώτερος καὶ μακρύτερος. Ὁ Σαρωνικὸς ὅμως εἶναι ὁ ἴδιος.

—Νά καὶ ὁ Ἰσθμός! φώναξε ὁ Μανώλης.

—Νὰ τὸν κόψωμε, νὰ κάμωμε τὴ διώρυγα, πού μάθαμε τὴν ἱστορία της προχτές θυμᾶστε;

—Μάλιστα! εἶπαν ὅλα τὰ παιδιὰ, νὰ κόψωμε τὸν Ἰσθμό.

Ὁ Μανώλης ἔγινε ὁ ἀρχιμηχανικός, ὁ Κελλενέκ, ὅπως τὸν φώναζαν τώρα τὰ παιδιὰ.

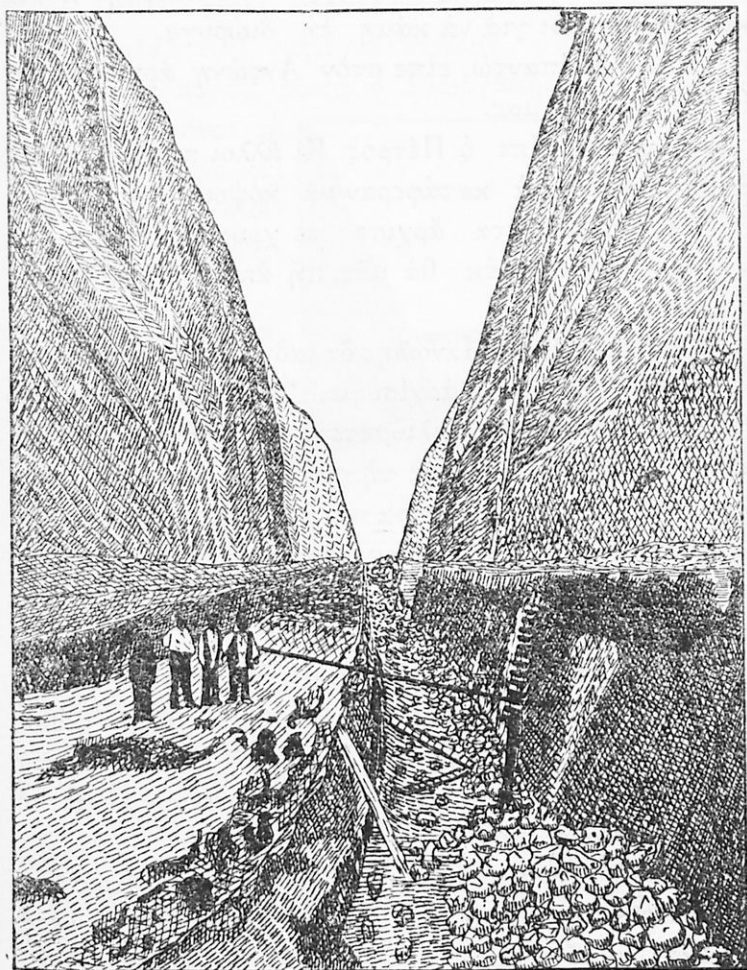
Ὁ Μανώλης τοὺς εἶπε:

—Ἐδῶ πρέπει νὰ σκάψωμε μὲ ξύλα καὶ μὲ πέτρες. Ἐμεῖς δὲν ἔχομε μηχανές καὶ σκεπάρνια. Νά, ἐδῶ εἶναι ὁ ἀρχαῖος Δίολκος, τὸ χαμηλὸ αὐτὸ μέρος. Ἀπ' ἐδῶ ἔσερναν τὰ καράβια τοὺς οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸν ἓνα κόλπο στὸν ἄλλο.

—Ἐσχᾶς, εἶπε ὁ Πέτρος, ὅτι ἀπὸ τὸ Δίολκο πέρασε ὁλόκληρο τὸ βυζαντινὸ στόλο καὶ τὶς γαλέρες του καὶ ὁ δρουγκάριος τοῦ στόλου, ὁ ναύαρχος Ὁρορύφας· γιὰ νὰ μὴν κάμῃ τὸ γύρο τῆς Πελοποννήσου καὶ στὸ μεταξὺ τοῦ φύγῃ ὁ ἀραβικὸς στόλος, πού ὁ ναύαρχος ζητοῦσε νὰ τὸν βρῇ. Ἔτσι τὸν πρόφτασε στὸν Κορινθιακὸ κόλπο καὶ αὐτὸν ἔκρινε.

—Αὐτὸς ὁ Πέτρος ὅλα τὰ θυμᾶται! εἶπε μὲ θαυμασμὸ ὁ Νῆκος. Ἐγὼ τὸ εἶχα ξεχάσει.

—Τί βλέπεις αὐτοῦ Ἡλία; ρώτησε ὁ Μανώλης. Τί στέκεσαι ἔτσι;

Πῶς ἔσκαφταν τὴ διώρυγα οἱ ἐργάτες.

—Βλέπω ἐδῶ αὐτὸ τὸ λιμάνι στὸ Σαρωνικό. Δὲν εἶναι τὸ λιμάνι τῶν Κεγχρεῶν, ὅπου ἤθελαν οἱ Πελοποννήσιοι νὰ γένῃ ἡ ἐκκένωση τοῦ ἑλληνικοῦ ποταμοῦ. Πέρσες καὶ

ὄχι στὴ Σαλαμῖνα, ὅπως ἔλεγε ὁ Θεμιστοκλῆς;
—Νά, πού τὸ θυμᾶται! εἶπε ὁ Ἀντώνης, θέλοντας
νὰ πειράξῃ τὸν Ἡλία.

Ὁ Ἡλίας μ' ἓνα ξυλάκι ἄρχισε νὰ σκάφτῃ κοντὰ
ἐκεῖ στὸ λιμάνι γιὰ νὰ κάμῃ τὴ διώρυγα.

—Δὲ σοῦ ἀπαντῶ, εἶπε στὸν Ἀντώνη ἀρχίζω πρῶ-
τος τὴ δουλειά μας.

—Στάσου! εἶπε ὁ Πέτρος. Κι ἄλλοι πολλὲς φορὲς
ἄρχισαν μὰ δὲν τὰ κατάφεραν νὰ κόψουν τὸν Ἴσθμό.
Ὁ Νέρωνας μάλιστα ἄρχισε μὲ χρυσὸ σκεπάρνι νὰ
σκάφτῃ. Ὁ Κελλενέκ θὰ μᾶς πῇ ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς
ν' ἀρχίσωμε.

Ὁ Κελλενέκ, ὁ Μανώλης δηλαδή, ἀπαντᾷ σοβαρά:

—Ἀπ' ἐδῶ θὰ ἀρχίσωμε. Ἄς ποῦμε πῶς τὸ
πλάτος ἐδῶ εἶναι ἕξι χιλιόμετρα, ὅπως στὴν ἀληθινὴ
διώρυγα. Πρέπει ὅμως νὰ τὴ σκάψωμε ἀπὸ πάνω ἕως
κάτω καὶ κάπου ὀχτὼ μέτρα πιὸ βαθιὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα
τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ. Γιὰ νὰ μποροῦν
νὰ περνοῦν καὶ βαπόρια καὶ καράβια καὶ νὰ τὰ κρατᾷ
τὸ νερό, χωρὶς νὰ βουλιάζουν.

—Ὅχτὼ μέτρα! ἔκαμε μὲ ἀπορία τοῦ ὁ Τοτός.

—Ὁ λόγος τὸ φέρνει, καημένε! Ὅχτὼ μέτρα βάθος
δὲν ἔχει ἡ διώρυγα; Αὐτὴ ἐδῶ ἡ κορυφή, εἶναι 79 μέτρα
ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι τὸ
ψηλότερο μέρος, πού ἔχομε νὰ σκάψωμε.

—Ξέρεις τί κοιτάζω; τὸν διάκοψε ὁ Κώστας.
Τὰ νερά τοῦ Κορινθιακοῦ εἶναι πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὰ νερά
τοῦ Σαρωνικοῦ μας.

—Ἔτσι φαίνονται· κι ἔτσι τὸ ἔλεγαν καὶ τότε μερι-
κοί· ὅταν ὅμως ἔγινε ἡ διώρυγα, αὐτὴ ἡ μικρὴ διαφορά,
δὲ φάνηκε. Καὶ στὴ δική μας διώρυγα αὐτὸ θὰ γίνῃ.

—Ὁ ἀρχίσωμε νὰ σκάβουμε, εἶπε ὁ Ἡλίας ἡ ὅλο
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
ιστορίες καὶ λόγια θὰ λέμε.

—Βέβαια καὶ θ' ἀρχίσωμε· πρῶτα-πρῶτα θὰ σκάψωμε κοντὰ στὶς ἄκρες, στὸ Σαρωνικὸ καὶ στὸν Κορινθιακὸ, ὥς ὅχτῳ μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά τους, καὶ θὰ στήσωμε ἐκεῖ δυὸ τοίχους μὲ τρία ἀνοίγματα ἐπάνω· τρεῖς πόρτες νὰ ποῦμε.

—Καλὰ! Καὶ γιατί νὰ κάνωμε τοὺς τοίχους καὶ τὶς πόρτες αὐτές; ρωτᾷ ὁ Γιωργάκης..

—Γιατὶ ἔτσι τὸ ἔκαναν, κατημένε, καὶ στὴν ἀληθινὴ διώρυγα! ἀπαντᾷ ὁ Νῆκος.

Τὰ παιδιὰ γέλασαν. Ὁ Πέτρος τοῦ λέει:

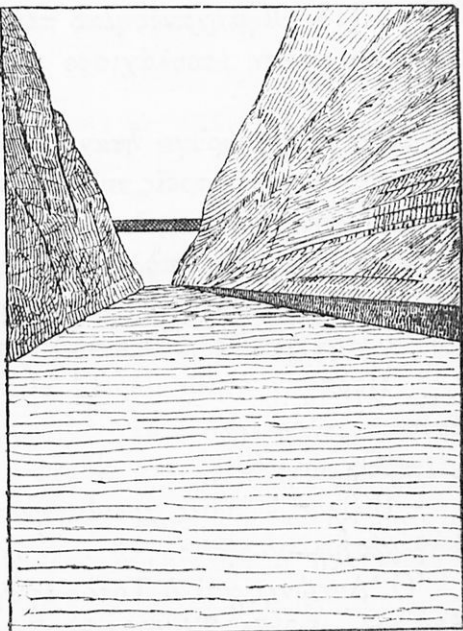
—Γιατὶ ἂν ἀφήσωμε τὸ νερὸ μαζωμένο, θὰ τρέξῃ μὲ ὀρμὴ καὶ θὰ μᾶς χαλάσῃ τὴ διώρυγα.

—Ἐμπρὸς ἄς ἀρχίσωμε πιά.

Τὰ παιδιὰ, ἄλλο μὲ ξύλο, ἄλλο μὲ καρφὶ ἀρχισαν νὰ σκάβουν.

Ὁ Μανώλης τοὺς ὡδηγοῦσε νὰ σκάβουν ἐπάνω πλατύτερα καὶ κάτω στενώτερα. Ἔτσι οἱ πλευρὲς ἔγιναν ἀρκετὰ γυρμένες, ἀνοιχτὲς ἐπάνω, πιὸ κλειστὲς κάτω.

—Γιὰ νὰ μὴ πέφτουν τὰ χῶματα κι οἱ βράχοι καὶ μᾶς γεμίζουν τὴ διώρυγα, τοὺς ἔλεγε. Ὅπου βλέπετε μαλακὸ χῶμα καὶ ὄχι βράχους καὶ πέτρες, θὰ χτίζετε κι ἓναν τοῖχο στερεό. Κι αὐτὸ γιὰ τὸν ἴδιον λόγο.

Γιὰ τὴν ἀληθινὴ διώρυγα χρειάστηκαν χρόνια πολλὰ καὶ πολλοὶ ἐργάτες νὰ γίνη. Ἡ διώρυγα ὅμως τῶν παιδιῶν γλῆγορα τελείωνε. Στὸ μεταξὺ ὁ Μανώλης ἔβαλε δυὸ παιδιὰ νὰ σκάβουν μπροστὰ στὴ διώρυγα μέσα στὸ Σαρωνικὸ καὶ στὸν Κορινθιακὸ καὶ νὰ βγά-
ζουν τὸ χῶμα.

— Ἐτεῖς εἴστε οἱ φαγάνες μας, οἱ μύλοι μὲ τὰ κουβα-
δάκια ..... Οἱ μηχανές μας ποὺ θὰ βαθαίνουν τὴ θά-
λασσα νὰ φτάσῃ τουλάχιστο στὸ βάθος, ποὺ θὰ ἔχῃ
ἡ διώρυγά μας.

Σὲ λίγο ἡ διώρυγα ἦταν ἑτοιμῇ. Τὰ παιδιὰ ἀνοι-
ξαν τρεῖς τρύπες, τρεῖς σιδηρένιες πόρτες, ὅπως τίς
ἔλεγαν, στοὺς τοίχους, ποὺ ἦταν στίς ἄκρες τῆς διώ-
ρυγας καὶ τὰ νερὰ ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ καὶ τὸ Σαρ-
ωνικὸ ἄρχισαν νὰ γεμίζουν τὴ διώρυγα. Τὰ παιδιὰ μὲ
χαρὰ κοίταζαν πῶς γέμιζε ἀπὸ νερά.

--Πέρασαν ὀχτὼ μέρες! εἶπε ὁ Μανώλης, ἅμα
γέμισε ἡ διώρυγα.

— Ὅχτὼ μέρες;

— Βέβαια ! τόσες χρειάστηκε ἡ ἀληθινὴ διώρυγα
νὰ γεμίσῃ.

Ὁ Ἀντώνης καὶ ὁ Τοτὸς ἔφυγαν κρυφὰ καὶ πῆγαν
μέσα στὸ σχολεῖο. Τὰ ἄλλα παιδιὰ καμάρωναν τὸ ἔργον
τους.

— Κάτι ξεχάσαμε! εἶπε ὁ Πέτρος.

— Τί; τί; ρώτησαν μὲ περιέργεια τὰ ἄλλα παιδιὰ.

— Τὸ γεφύρι, ποὺ θὰ περνᾷ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ
ΣΠΑΠ, τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἀμάξια.

— Εὐκόλῃ δουλειά, εἶπε ὁ Μανώλης. Θὰ τὸ στή-
σωμε ἐδῶ, 44 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴ διώρυγα, πιὸ χα-
μηλὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ψηλότερο μέρος καὶ ἔτσι θὰ ἔχῃ
μάκρος 80 μέτρα. Θὰ εἶναι πλατὺ ἀρκετὰ γιὰ νὰ περ-
νᾷ κιὸ σιδηρόδρομος καὶ τὰ αὐτοκίνητα.

Μὲ μακριὰ ξυλαράκια καὶ μὲ ἄλλα βαλμένα πλάγια ἐπάνω σ' ἐκεῖνα, τὸ γεφύρι σὲ λίγο ἦταν τελειωμένο.

—Νὰ μὴ μᾶς λείπη τίποτε ἄλλο; ρώτησε ὁ Ἡλίας.

—Καὶ βέβαια! ἀπαντᾷ ὁ Μανώλης. Μᾶς λείπει τὸ πέραμα.

—Τί εἶναι τὸ πέραμα;

—Νά τί εἶναι! εἶπε ὁ Μανώλης.

Πῆρε ἓνα ξύλο ἐπάνω κάτω τετράγωνο, καὶ τὸ ἔβαλε στὸ ἔμπασμα τῆς διώρυγας μπροστὰ στὸ Σαρωνικό. Ἔβαλε ἐπάνω του μερικὰ πετραδάκια, τὸ ἔδωσε μὲ σκοινὶ καὶ εἶπε:

—Τέτοιο εἶναι τὸ πέραμα· μιὰ σχεδία, τελειότερη βέβαια, ἀπὸ ἐκείνη, ποὺ ἔκαμε, ὅπως ξέρετε, ὁ Ὀδυσσεάς. Αὐτὴ, ὅταν ἡ διώρυγα εἶναι ἄδεια καὶ δὲν πρόκειται νὰ περάσῃ κανένα ἀτμόπλοιο ἢ καράβι, παίρνει ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα ἢ καὶ ἄλλα ἀμάξια, αὐτοκίνητα, ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλουν νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρῃ τῆς διώρυγας.

Τὴν τραβοῦν ἔπειτα μὲ σκοινὶ ἀπ' ἀντίκρου κι ἔτσι μεταφέρουν ὅ,τι ἔχει ἡ σχεδία ἀπὸ τὴ στερεὰ στὴν Πελοπόννησο, ἢ καὶ ἀντίθετα.

Κι ἔδειξε τὸ μέρος στὶς ἄκρες τῆς διώρυγας, ὅπου θὰ ἄραζε τὸ πέραμα.

Ὁ Ἀντώνης καὶ ὁ Τοτὸς στὸ μεταξὺ γύριζαν ἀπὸ τὸ σχολεῖο μὲ καραβάκια καμωμένα ἀπὸ χαρτί, μὲ κομμάτια σανίδια, ὅπου εἶχαν μπηῆξει ἓνα ὄρθιο ξυλαράκι, σὰν κατάρτι, καὶ τὰ ἔδειξαν στὰ παιδιὰ.

—Νὰ τὰ ἀτμόπλοια καὶ τὰ καράβια, ποὺ θὰ περάσουν τὴ διώρυγα! εἶπαν.

Τὰ παιδιὰ γέλασαν καὶ τὰ ἔβαλαν ἐπάνω στὰ νερά. Ἐννοεῖται πὼς τὰ ἔσπρωχναν μὲ τὰ χέρια τους ἢ φυσοῦσαν ἀπὸ πίσω γιὰ νὰ περάσουν τὴ διώρυγα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο. Μερικὰ χτυποῦσαν στὶς πλευ-

ρές της, σιγανὰ ὅμως καὶ ἔτσι δὲν τὴ χαλοῦσαν.

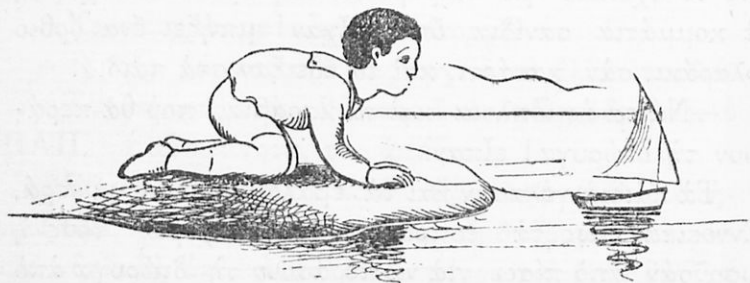
—Εἶναι λίγα! εἶπε ὁ Κώστας. Γιατὶ κάθε χρόνο ἀπὸ τὴ διώρυγα περνοῦν ὡς δυὸ χιλιάδες ἱστιοφόρα καὶ ἀτμόπλοια.

—Σᾶς ἔφερα καὶ ἐγὼ ἓνα! εἶπε ὁ Νῆκος.

Κι ἔβαλε ἓνα μακρὺ καὶ πλατὺ σανίδι ἐπάνω στὰ νερὰ τοῦ Σαρωνικοῦ.

—Καημένε Νῆκο! Ποῦ νὰ περάσῃ αὐτό! Εἶναι ὁλόκληρο θωρηκτό. Καὶ θωρηκτὰ καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια δὲν περνοῦν ἀπὸ τὴ διώρυγα. Αὐτὰ κάνουν τὸ γύρο τοῦ Μωριά. Στεῖλε καὶ σὺ τὸ δικό σου νὰ κάμῃ τὸ γύρο αὐτό. Θὰ κάμῃ ἐπάνω κάτω δυὸ μέρες ταξίδι, ἀλλὰ τί νὰ γίνη. "Αν ἦταν πιὸ μικρό, θὰ κέρδιζε τὶς μέρες αὐτὲς περνώντας ἀπὸ τὴ διώρυγα.

—Καὶ μόλα ταῦτα καὶ τόσο στενὴ ἀκόμη εἶναι μεγάλο ἀληθινὰ ἔργο ἢ διώρυγα αὐτή, εἶπε ὁ Κωστάκης. Τόσοι καὶ τόσοι δοκίμασαν στὰ παλιὰ χρόνια νὰ κόψουν τὸν Ἴσθμό καὶ δὲν τὸ κατῴρθωσαν. Καὶ τώρα μόλις πενήντα χρόνια ὕστερα, ἀφότου ἢ πατρίδα μας ἔγινε Κράτος, δὲ λογάριασε τὰ μεγάλα ἔξοδα καὶ τελείωσε τὴ διώρυγα αὐτή, πού τόσες ὑπηρεσίες δίνει στὰ πλοῖα ὅλου τοῦ κόσμου καὶ πού ἄλλοι μὲ τόσο πόθε ὠνειρεύονταν νὰ τὴν κατασκευάσουν.

Ἡ σπορά.

Ἔρμα τὰ δάση ἀπὸ φωλιές,
πέρα ξερά τ' ἀμπέλια,
καὶ τ' ἄπλερο τραγούδι τους
σκορποῦν φτωχὰ γαρδέλια.

Γύρω στὸν κάματο σκυφτὸς
ποὺ σπέρνει ὁ ζευγολάτης,
ἡ καλιακούδα στὸ βραχνὸ
τὸν πνίγει ρέκασμά της.

Ψηλὰ χιονίζει στὰ βουνὰ
καὶ γύρω ἡ πάχνη ἀπλώνει...
Καὶ κάτου ἀπὸ τὸ σάβανο,
ποὺ κρύο τὴν περιζώνει,

ἡ μάνα ἡ γῆ στὸν κόρφο της
κλώθει βουβὴ τὸ στάρι,
τοῦ Μάη τὴ χρυσοθάλασσα,
τῶν κάμπων τὸ καμάρι.

Ἡ διασκέδαση τῶν ζώων.

Στὸ σπίτι μας εἶχαμε ἓναν παπα-
γάλο πολὺ ἐξυπνο. Εἶχε ζήσει δυὸ
χρόνια σ' ἓνα ζωολογικὸ κῆπο, ἀλλὰ
μιὰ μέρα κατῴρθωσε νὰ ξεφύγῃ.
Ἐπειτα ἀπὸ καιρὸ ὅμως τὸν ἔπιασαν
πάλι καὶ τώρα βρίσκεται στὸ σπίτι
μας. Εἶναι πολὺ εὐχαριστημένος ἀπ' τὴν περιποίησιν,
ποὺ τοῦ κάνομε καὶ δὲν παύει νὰ μᾶς διηγεῖται ἱστορίες.

Μιὰ μέρα ἡ φωνὴ τοῦ παπαγάλου ἦτο ὡς ἡ φωνὴ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ Γκομπλά, ποὺ τὸν εἶδε ἡ κυρία ἡμετέρα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τοῦ Γκομπλά.

“Ολη τὴν ἡμέρα, μᾶς ἔλεγε, πλῆθος ἀπὸ ἀνθρώπους ἔρχονταν νὰ ἰδοῦν τὰ διάφορα ζῶα τοῦ κήπου. Μεγάλη ἐντύπωση τοὺς ἔκαναν πρὸ πάντων τὰ παιγνίδια τῆς μαϊμοῦς καὶ μεγάλη ἐκπληξὴ ὁ τεράστιος ἐλέφαντας. Οἱ ἄνθρωποι μὲ πολλὴ περιέργεια κοίταζαν τὰ ἄγρια ζῶα.

Περισσότερο ὅμως διασκεδάζαν μὲ τὶς μαϊμοῦδες. Τὰ παιδιὰ τύλιγαν καραμέλες σ’ ἓνα χαρτάκι καὶ τοὺς ἔδιναν. Γελοῦσαν τότε μὲ τὴν τέχνη τῆς μαϊμοῦς, ποὺ ξετύλιγε τὴν καραμέλα καὶ τὴν ἔχαφτε.

Πολὺ διασκεδάζαν ἐπίσης καὶ μὲ τοὺς χιμπατζῆδες. “Ἐνα παιδί, ἀντὶ νὰ δώσῃ σ’ ἓνα χιμπατζῆ σοκολάτα, τοῦ τύλιξε σ’ ἓνα χαρτί τὸ κλειδιά τῆς σάκας του· ἔσκασε στὰ γέλια ὅταν εἶδε τὸ χιμπατζῆ νὰ τὰ βάζῃ βιαστικὰ στὸ στόμα του καὶ νὰ τὰ δαγκάνῃ. Ἡ κοροϊδεῖα ὅμως αὐτὴ πείραξε πολὺ τὸ χιμπατζῆ—Φρίτς τὸν ἔλεγαν—καὶ πέταξε ἔξω τὰ κλειδάκια.

Τὸ παιδί τότε εἶχε σκοπὸ νὰ γελάσῃ καὶ τὸ μεγάλο χιμπατζῆ, τὸ Ζοῦμπο. Ὁ Ζοῦμπος ὅμως τὸ κατὰλαβε, ἀρπάζει τὰ κλειδάκια ἀπ’ τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰ πετᾷ χάμω. Ὑστερα κάθισε μὲ τὸ μαῦρο ἀνθρώπινο μοῦτρο του στὰ κάγκελα τοῦ κλουβιοῦ καὶ κοίταζε μὲ ἀδιαφορίαν, σὰν νὰ μὴν ἔγινε τίποτε.

Περίμενε ὥς τὸ βράδυ, ποὺ ἄδειασε ὁ κῆπος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Κανένας ἐπισκέπτης δὲν ἦταν πιά στὸν κῆπο. Ὁ φύλακας τοῦ κήπου ἔκλεισε τὸ κλειδί τοῦ ἡλεκτρικοῦ καὶ ὅλα τὰ φῶτα ἔσβησαν. Αὐτὸς πῆγε νὰ κοιμηθῇ σ’ ἓνα μικρὸ σπιτάκι, ποὺ ἦταν κοντὰ στὰ κλουβιά τῶν ζώων. Ἐπάνω σ’ ἓνα τραπέζι τῆς κάμαράς του ἔβαλε τὸν κρίκο μ’ ὅλα τὰ κλειδιά τῶν κλουβιῶν. Μόλις ἔπεσε στὸ κρεβάτι του, ἀποκοιμήθηκε ἀμέσως, γιὰ τὴν ἡμέραν ἦταν πολὺ κουρασμένος.

τραβηχτῇ στὴ γωνιά τοῦ κλουβιοῦ τους ἢ στὴν τρύπα τους. Ἡ βίδρα κι ἡ φώκια τραβήχτηκαν ἔξω ἀπ' τὸ νερὸ καὶ ξαπλώθηκαν στὸ χορταρένιο στρῶμα τους ἢ στρουθοκαμήλα ἔκρυψε τὸ κεφάλι της στὶς πτεροῦγες της· τὰ γκρινιάρικα βουβάλια ξαπλώθηκαν μέσα στὸ στάβλο τους. Ὅλα κοιμόνταν μέσα στὴ σκοτεινὴ νύχτα καὶ μόνο ἀπ' τὸ σπίτι τῆς «πεπλοφόρας» κ ο υ κ ο υ β ά γ ι α ς ποὺ εἶχε φτερὰ γύρω ἀπὸ τ' αὐτιά της, ἀκούονταν ἓνα λυπητερὸ «χουχού». Ὅπως ὅλες οἱ ἄλλες κουκουβάγιες ἀγρυπνοῦσε κι αὐτή.

Ἀγρυπνοῦσε ὅμως ἀκόμα κι ὁ Ζοῦμπος, ὁ χιμπατζῆς μας. Γοργὰ γοργὰ ἔβγαλε τὰ κλειδιά, ποὺ ἦταν χωμένα στὸν ἄμμο. Δοκίμασε ν' ἀνοίξῃ τὸ κλουβί του καὶ πέτυχε ἓνα κλειδάκι, ποὺ ἔπιανε στὴν κλειδαριὰ τῆς κλούβας του.

Κι ἔτσι πετάχτηκε ἐλεύθερος ἔξω.

—Μακριὰ μακριὰ ἀπ' τὸ στενὸ κλουβί! μακριὰ ἀπ' τὸν κῆπο!

Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Ζοῦμπου. Εἶχε βαρεθῇ πιά νὰ δέχεται κοροϊδεῖες ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους

Σὲ λίγο ὅμως ἀναρωτήθηκε, πῶς θάβρισκε τροφὴ μέσα στοὺς δρόμους τῆς πόλης ἢ μέσα στὰ γύρω δασάκια; Θὰ τὸν ἔβλεπαν, θὰ τὸν ἐπιαναν πάλι, κι ἂν δὲ στεκόταν νὰ τὸν πιάσουν, θὰ τὸν σκότωναν. Θὰ ἦταν ἀνοησία ν' ἀπομακρυνθῇ πολὺ. Ἐκεῖνο, ποὺ πολὺ λαχταροῦσε, ἦταν νὰ παίξῃ κι αὐτὸς τρελά, ὅπως παίζουν τὰ παιδιὰ στὴν πλατεῖα τοῦ κήπου. Αὐτὸ ἤθελε....

Ἀλλὰ μοναχὸς του νὰ παίξῃ; Αὐτὸ δὲ γίνεται.

—Πρέπει λοιπὸν νὰ παίξω μ' ὅλα τὰ ζῶα μαζί!
εἶπε χαρούμενος.

Καὶ μὲ τὰ ψήφισμα τῆς ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στό δέντρο, πού ἦταν ἀπ' ἔξω στό παράθυρο τοῦ φύλακα, καί μ' ἓνα πήδημα βρέθηκε στό ἀνοιχτό παράθυρο.

Ἄκρα ἡσυχία στήν κάμαρα· δέν ἀκούονταν τίποτε, παρὰ τὸ ροχάλισμα τοῦ φύλακα, πού κοιμόταν βαθιά. Σιγὰ σιγὰ, πλησίασε ὁ Ζοῦμπος στό τραπέζι, πού ἦταν τὰ κλειδιά, πῆρε ὅλη τὴν ἀρμαθιά κι ἐξαφανίστηκε τόσο γρήγορα ὅπως καί μπῆκε. Ὁ φύλακας κοιμόταν ἡσυχά.

Ἀλλὰ στὸν κῆπο ἦταν βαθὺ σκοτάδι. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ οἰκονομήσῃ φῶς. Εἶχε ἰδῇ πῶς ἀναβε τὰ φῶτα ὁ φύλακας. Πιάνει μὲ τὸ χέρι τὸ ἡλεκτρικὸ κουμπί, τὸ στρίβει καί «κνίπς!» ἀναψε ἡ πρώτη λάμπα, «κνίπς!» ἡ δεύτερη καί ἐξακολούθησε ὥς πού ἀναψαν ὅλα τὰ ἡλεκτρικὰ φῶτα τοῦ κήπου.

Μὲ χαρούμενα πηδήματα πῆγε πρῶτα πρῶτα ὁ Ζοῦμπος στό σπίτι τοῦ ἐλέφαντα. Ἐκεῖ καθόταν ὁ ἐλέφαντας μὲ τὸ γκρίζο καί χοντρὸ δέρμα του καί ροχάλιζε.

—Σήκω ἐπάνω, σύντροφε! τοῦ φώναξε ὁ χιμπατζής. Μ' αὐτὸς ἐξακολούθησε νὰ ροχαλίζει.

Μ' ἓνα πήδημα ὁ Ζοῦμπος ἀνέβηκε στὰ κάγκελα καί γαργάλισε τὸ παχύδερμο στήν προβοσκίδα.

Ὁ ἐλέφαντας ξύπνησε μ' ἓνα δυνατό φτέρνισμα, τόσο δυνατό, πού τρόμαξε ὁ χιμπατζής.

—Τί θέλεις ἐδῶ; εἶπε καί κοίταζε γελαστά μὲ τὰ μικρὰ πονηρὰ μάτια του τὸν πίθηκο, πού τὰ εἶχε χάσει.

—Νά, ἐδῶ ἔχω τὸ κλειδὶ τοῦ φύλακα, εἶπε ὁ Ζοῦμπος μὲ σοβαρότητα, καί μπορῶ ν' ἀνοίξω νὰ βγοῦν ὅλα τὰ ζῶα. Πῶς σοῦ φαίνεται ἀν βγάξουμε ὅλα τὰ ζῶα ἔξω καί διασκεδάξουμε ἀπόψε ὅλοι μαζί;

—Ἀισιὸν θὰ ἦταν νύστιμα εἶπε ὁ ἐλέφαντας ὁ ἐ-

στὰ κάγκελα καὶ κοιτάζομε πῶς παίζουν τὰ παιδιά. Καὶ τώρα, ποῦ ἔχομε τὴν εὐκαιρία, εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ σκεφτόμαστε; Οὔτε λόγος. Ἀκοῦς, λέει! νὰ παίξωμε βέβαια.....

Ὁ Ζοῦμπος ἀνοίξε τὴ βαριὰ σιδηρόπορτα.

— Ἀγαπητέ μου ἐλέφαντα, πρόσθεσε εἶσαι ὁ σοφώτερος καὶ δυνατώτερος ἀπ' ὅλους μας· πρέπει λοιπὸν ν' ἀναλάβης καὶ τὴ φροντίδα νὰ γίνουν ὅλα μὲ τάξη, κι ἅμα φέξῃ ἡ μέρα, κάθε ζῶο νὰ γυρίσῃ πάλι στὸ κλουβί του.

— Μάλιστα, μάλιστα! εἶπε ὁ ἐλέφαντας.

— Νὰ ξυπνήσωμε καὶ τὸ γείτονά σου τὸ ρινοκερο καὶ νὰ τὸν πάρωμε μαζί μας;

— Ὁχι, ὄχι, ἀποκρίθηκε· ἄς τὸν ἀφήσωμε καλύτερα τὸν παχύδερμο ξάδερφό μου· μπορεῖ χορεύοντας νὰ ποδοκυλήσῃ κανένα σύντροφό μου καὶ νὰ τὸν σκοτώσῃ.

Ἔτσι ἄφησαν νὰ κοιμᾶται τὸν κύριο μὲ τὸ κέρατο στὴ μύτη καὶ τράβηξαν στίς Ἀντιλόπες. Ὁ Ζοῦμπος ἀναψε τὸ ἡλεκτρικό. Ἀκούστηκαν πυκνὰ χτυπήματα ἀπὸ τίς ὀπλές τους, γιὰ τὰ ζῶα τρομαγμένα τινάχτηκαν. Ἡ καστανὴ καμηλοπάρδαλη μὲ τὸ μακρὸ μακρὸ τράχηλό της, ὅπως καὶ τ' ἀφρικανικὰ ἐλάφια καὶ τὰ κομψὰ ζαρκαδία σηκώθηκαν.

Ὁ Ζοῦμπος σκάλωσε στὸ κεφάλι τοῦ ἐλέφαντα, γιὰ νὰ τὸν δῇ καλύτερα ἢ καμηλοπάρδαλη, καὶ εἶπε:

— Ὅλα τὰ ζῶα θὰ παίξωμε μαζί στὴν πλατεῖα, ὅπως τὰ παιδιά. Ἄν θέλετε νὰ ρηθῇτε μαζί μας, σᾶς ἀνοίγω τὸ κλουβί. Ἀλλὰ πρέπει νὰ μοῦ ὑποσχεθῇτε, ὅτι, μόλις φωτίσῃ, θὰ γυρίσετε πίσω στὸ κλουβί σας.

Σὰν τρελὰ χόρευαν τὰ μηρυκαστικά ἀπὸ

τῇ χαρά τους καὶ φώναζαν μεταξύ τους: "Ω! "Ω! ναί! ναί! μάλιστα! μάλιστα! πολὺ εὐχαρίστως!

Ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ κλουβὶ βάδιζαν τὰ ζῶα σὲ μιὰ μακριὰ σειρά· μπροστὰ ὁ ἐλέφαντας μὲ τὸ χιμπατζῆ στὸ κεφάλι του, πίσω του ἡ καμηλοπάρδαλη καὶ τέλος τὰ τρία ζαρκάδια.

Ἐκεῖ ποὺ διάβαιναν, τοὺς εἶδε ἡ μαλλιαρὴ καμὴ λ α, ποὺ ἄφηνε νὰ πηγαίνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ οἱ δυὸ καμποῦρες, ποὺ εἶχε στὴν πλάτη, καθὼς κι ἡ δ ρ ο μ α δ α μὲ τὸν ψηλὸ ὕβρο καὶ φώναζαν. "Ἦθελαν νὰ τὶς πάρουν κι αὐτὲς μαζί. Κανένα ζῶο δὲν ἔφερε ἀντίρρηση· κι ὁ Ζοῦμπος τοὺς ξεκλείδωσε καὶ βγῆκαν καὶ κόλλησαν κι αὐτὲς στὴ γραμμή.

Μπροστὰ στὸ κλουβὶ τῆς Ζέβρας εἶπε ὁ Ζοῦμπος:

—"Ἐλα κοντά μας παρδαλή· ἐσὺ θὰ κάμης καὶ τὸ παιγνίδι μας παρδαλό. Ἀλλὰ φρόνιμα! ὄχι τρελά, ὅπως συνηθίζεις νὰ πηδᾷς.

Μὲ ἄγριο καλπασμὸ πῆδησε ἡ Ζέβρα ἀπ' τὸ κλουβὶ τῆς, ἅμα ξεκλειδώθηκε, καὶ μπῆκε στὸν κύκλο τῶν ἄλλων ζώων. Εἶχε ὀρεξὴ νὰ ξεθυμάνῃ ἀπὸ τὸ κλείσιμο. Τραβοῦσε λοιπὸν ἀνοιχτὰ ἐδῶ κι ἐκεῖ, ὅταν ἡ μεγάλη παρέα χώθηκε στὸ σπίτι τοῦ ἱ π π ο π ὅ τ α μ ο υ.

Ὁ ἵπποπόταμος—τὸ ἄλογο τοῦ Νείλου—κοιμόταν βαριά, ὅπως ἦταν βαρὺς μὲ τὰ περισσὰ κρέατά του κι εἶχε διάπλατα ἀνοιχτὰ τὰ μεγάλα σαγόνια του· μέσα γυάλιζαν τὰ δυνατὰ δόντια του. Ὀνειρευόταν ἓνα σωρὸ σανὸ καὶ πάσκιζε νὰ τὸν χάψῃ. Τὸ γλυκὸ ὄνειρο δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ξυπνήσῃ. Καὶ μόνον ὅταν ὁ ἐλέφαντας τοῦ ἔδωσε μὲ τὴν προβοσκίδα του μιὰ στὴν κοιλιὰ του, ἀνοίξε μὲ νωχέλεια τὰ μισοκλεισμένα μάτια του.

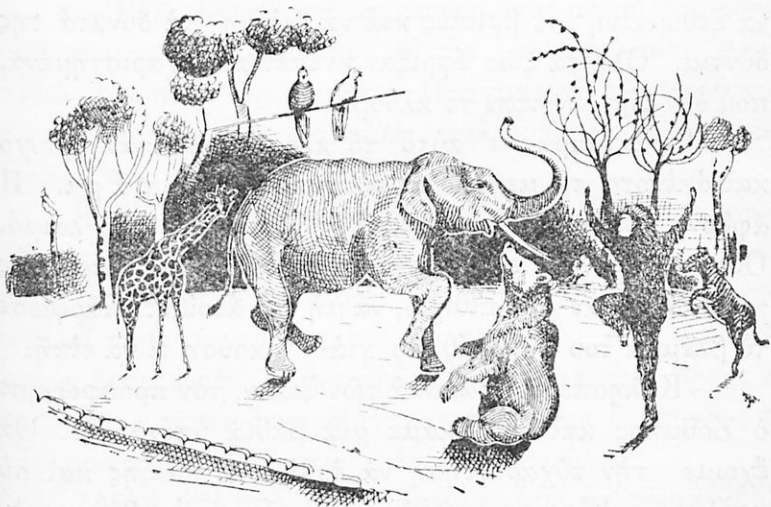
—Τί συμβαίνει λοιπόν; εἶπε· κάποιο κουνούπι θὰ μὲ κέντησε!

“Ὅταν ὁ πίθηκος τὸν προσκάλεσε νὰ παίξουν μαζί, ζώηρεψε λιγάκι καὶ ρώτησε:

—Θὰ παίξωμε καὶ στὸ νερό;

—Μπᾶ! τοῦ εἶπε ὁ Ζοῦμπος δὲν ἔχομε τέτοια διάθεση.

—’Αφοῦ εἶναι ἔτσι, ἐγὼ δὲν παίζω! Καὶ χασμουρήθηκε φοβερά, γύρισε στὸ ἄλλο πλευρὸ καὶ ξαναθυβίστηκε στὸν ὕπνο.

Γελώντας μὲ τὴν τεμπελιά τοῦ ἵπποπόταμου τ’ἄλλα ζῶα τράβηξαν γιὰ τὴ φωλιά τῶν ἀρπαχτικῶν. Ὁ θόρυβος καὶ τὰ δυνατὰ γέλια τῆς συνοδείας ξύπνησαν κάμποσα ἀπ’ αὐτά. “Ὅταν μάλιστα χτύπησε τὸ κεφάλι τῆς καμηλοπάρδαλης στὴν ἐξώπορτα, ξύπνησαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα.

Μὲ λύσσα καὶ μουγκρίσματα γύριζαν μέσα στὸ κλουβὶ ἐδῶ κι ἐκεῖ. Μὲ πρασινωπὰ μάτια, σὰ φωτιές, κοίταζε ἡ τίγρη τὰ ζαρκαδία καὶ τὴν καμηλοπάρδαλη. Πῶς θὰ ἤθελε νὰ τὴν κατασπαράξῃ ἐν τῇ ἑσπέρᾳ!

—'Αγαπητέ μου πίθηκε Ζοϋμπο, παρακάλεσε, άνοιξε καὶ τὸ δικό μου κλουβί· ἔχω κι ἐγὼ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ παίξω μαζί σας.

—Μὴν τὸ κάμης αὐτό, παρακάλεσαν τρέμοντας τὰ ζαρκάδια.

—Αὐτὸ νομίζω κι ἐγώ, εἶπε ὁ ἐλέφαντας. Αὐτὴ θὰ τὰ καταφέρῃ νὰ μοῦ καθίση στὴ ράχη· ἄς μείνῃ καλύτερα στὸ κλουβί.

Λυσσασμένη γι' αὐτὰ τὰ λόγια ἡ τίγρη, ἄρχισε νὰ ξεθυμαίνει σὲ βρισιὲς καὶ νὰ δείχνῃ τὰ δυνατά της δόντια. "Ὅλα τὰ ζῶα ἔφριξαν κι ἔμειναν εὐχαριστημένα, ποὺ δὲν τῆς ἄνοιξαν τὸ κλουβί.

Παράπλευρα σ' αὐτὸ τὸ κλουβί καθόταν ἡσυχό καὶ ἀκίνητο τὸ μεγάλο ἀφρικανικὸ λ ι ο ν τ ᾶ ρ ι. Ἡ ἄφθονη χρυσοκάστανη χαίτη τοῦ σκέπαζε τὸ λαιμό. Οὔτε ματιὰ δὲν ἔρριξε στὰ ζαρκάδια, ποὺ τρέμοντας παρακαλοῦσαν τὸν πίθηκο, νὰ μὴ τοῦ ἀνοίξῃ. Κάρφωσε τὸ βλέμμα του στὸν πίθηκο γιὰ ν' ἀκούσῃ τί θὰ εἰπῇ.

—Καλησπέρα, βασιλιά τῶν ζώων, τὸν προσφώνησε ὁ Ζοϋμπος καὶ τοῦ ἔκαμε μιὰ βαθιὰ ὑπόκλιση. Θὰ ἔχωμὲ τὴν εὐχαρίστηση νὰ ἐρθῆς νὰ παίξῃς καὶ σὺ μαζί μας; Εἶσαι μεγαλόψυχος κι ὄχι αἰμοβόρος σὰν τὴν τίγρη. Κρατεῖς τὸ λόγο σου. Ὑποσχέσου, πῶς δὲ θὰ πειράξῃς κανέναν ἀπὸ μᾶς, κι ἐγὼ σοῦ ἀνοίγω τὸ κλουβί σου.

—Τὸ ὑπόσχομαι! μουρμούρισε τὸ λιοντάρι.

Περήφανο βᾶδισε ἔξω ἀπ' τὸ κλουβί του καὶ πίσω του ἀκολουθοῦσε ἡ λέαινα καὶ πέντε λιονταράκια. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ἦταν πολὺ συμπαθητικὰ καὶ χαριτωμένα.

Τὸ λιοντάρι κράτησε τὸ λόγο του. Μολταῦτα τὰ ζαρκάδια ἦταν φοβισμένα καὶ δὲν τὸ πλησίαζαν, ἐνῶ

—Αὐτὸ πρέπει νᾶρθῃ μαζί μας, φώναξαν ὅλα· πολὺ διασκεδαστικὸ εἶναι, ὅταν πηδᾷ μὲ τὰ πισινὰ του πόδια καὶ κἀνῆ μεγάλα πηδήματα.

Τὸ καγκουρὸ ὅμως φοβήθηκε ἅμα εἶδε τὸ λιοντάρι, κι ἔτρεχε ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ κλουβί του. Κόντεψε νὰ σπάσῃ τὸ κεφάλι του στὰ κάγκελα. Μόνο ἅμα τὸ βεβαίωσαν πῶς τὸ λιοντάρι τοὺς ἔδωσε τὸ λόγο του, ἡσύχασε κι ἔδειξε προθυμία νὰ παίξῃ.

—Μπορῶ νὰ πάρω καὶ τὸ παιδάκι μου μαζί; ρώτησε.

—Φυσικά, φώναξαν τὰ ζῶα· ποῦ τῷχεις;

—'Εδῶ, βέλαξε τὸ καγκουρό, καὶ μὲ τὸ μπροστινό του κοντὸ ποδαράκι ἔδειξε τὸ δερμάτινο σακί, ποὺ εἶχε στὴν ἀγκυαλιά του. Πραγματικὰ τὸ μικρὸ του ἦταν χωμένο στὴ σακούλα καὶ πρόβαλε ἔξω τὸ κεφάλι του.

Τὰ ζῶα προχώρησαν παραπέρα. Τὸ καγκουρὸ ὅμως δὲν μπορούσε νὰ κάμῃ βῆμα, γιατί, μόλις ἔκανε δυὸ πηδήματα βρισκόταν μπροστὰ στὸν ἐλέφαντα. Ἐκεῖ περίμενε μὲ ὑπομονὴ νὰ περάσουν ὅλοι καὶ πάλι τοὺς ξεπερνοῦσε μ' ἓνα πῆδημα. Αὐτὸ ἔκαμε ὅλους νὰ γελοῦν· κάποτε ξεκαρδίστηκαν στὰ γέλια βλέποντας τὸ καγκουρὸ νὰ πηδᾷ ἐπάνω ἀπ' τὴν καμῆλα.

'Αλλὰ ἀπὸ ποῦ ἦρθε ξαφνικὰ αὐτὴ ἡ βρῶμα; Ὅλα τὰ ζῶα ἔπιασαν τὴ μύτη τους. Μιὰ βραχνὴ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ γειτονικὸ κλουβί· ἦταν ἡ βρῶμα οὐ φίτσα παρακαλώντας νὰ τὴν πάρουν μαζί τους.

—Ὁχι, ὄχι! φώναξαν ὅλα. Κάθου αὐτοῦ, ποὺ κάθεται. Δὲ μᾶς χρειάζεσαι μὲ τὴν ἀνυπόφορη βρῶμα σου. Παίρνομε καλύτερα τὸ γείτονά σου, τ' ὀλοκάθαρο κουνάβι.

Ὁ μικρὸς σύντροφος εὐχαριστήθηκε πολὺ γι' αὐτό. Ὅταν ὅμως ὁ Ζοῦμπρος τοῦ ἀνοιξε, δὲ βγῆκε ἀμέσως ἔξω.

—Μὲ συγχωρεῖτε, εἶπε, μὲ συγχωρεῖτε μιὰ στιγμὴ· ἀφοῦ πρόκειται νὰ παίξω μὲ τόσο εὐγενικὴ συντροφιά, πρέπει πρῶτα νὰ πλύνω τὰ χέρια μου.

“Ολοὶ εὐχαριστήθηκαν μὲ τὸ καθαρὸ ζῶο. Ὑστερα ἀκολούθησε κι αὐτὸ καὶ προχώρησε ἡ μεγάλη παρέα.

Σὲ λίγο ἀκούστηκε ἓνα δυνατὸ ροχάλισμα· ἐρχόταν ἀπ’ τὸ κλουβὶ τοῦ λύκου. Ἀλλὰ ὁ Ζοῦμπος ψιθύρισε:

—Σιγὰ σιγὰ, σύντροφοι, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ τίποτε ὁ ἀχόρταγος· θὰ θέλῃ ν’ ἄρθῃ μαζί μας καὶ δὲν εἶναι σὲ κανένα ἀπὸ μᾶς συμπαθητικός.

Τότε ὅλοι μάζεψαν ὅσο μποροῦσαν τὰ νύχια τους. Τὰ ζῶα μὲ τὶς ὀπλὲς πατώντας ἐλαφρὰ ξεπέρασαν τὸ κλουβὶ τοῦ λύκου.

Ἐπειτα σκέφτηκαν νὰ περάσουν μυστικὰ κι ἀπ’ τὸ σκα ν τ ζ ό χ ο ι ρ ο. Αὐτὸς ὅμως ἔκαμε κρότο μὲ τ’ ἀγκάθια του καὶ παρακαλοῦσε νὰ τὸν πάρουν.

—Καλά, εἶπε ὁ Ζοῦμπος, θὰ σοῦ ἀνοίξω καὶ σένα. Μόλις ὅμως ξημερώσῃ, θὰ ξαναγυρίσῃς στὴν τρύπα σου;

—Βέβαια, βέβαια, γρύλλισε ὁ σκαντζόχοιρος.

Σὰν ἔφτασαν στὸ σπίτι, ποὺ καθόταν ὁ μυωξός, ἡ βερβερίτσα, φώναξε τὸ καγκουρόπουλο:

—Δὲ μοῦ κάνετε τὴ χάρη νὰ πάρετε καὶ τὸ μικρὸ φιλαράκο μου, τὸ μυωξό, ποὺ χορεύει καὶ σφυρίζει τόσο ὠραῖα;

—Ἐμπρός, φώναξε ὁ χιμπατζής, μυωξέ, σήκω ἐπάνω!

Ὁ μυωξὸς δὲν ἄκουσε καὶ κοιμόταν. Ὁ ἐλέφαντας τὸν κούνησε μὲ τὴν προβοσκίδα του, ὁ μυωξὸς πάλι κοιμόταν. “Ολα τὰ ζῶα φώναξαν μαζί: «Σήκω ἐπάνω!» Ἄν καὶ ἦταν καλοκαίρι ὁ μυωξὸς ἦταν βυθισμένος σὲ βαρὺ χειμωνιάτικο ὕπνο. Γι’ αὐτὸ τὰ ζῶα προχώρησαν χωρὶς τὸ φίλο τοῦ καγκουρόπουλου.

—Τώρα εἴμαστε ἀρκετοί, σκέφτηκε ὁ Ζοῦμπος.

Τότε φώναξαν τὰ λιοντάρια:

—Πρέπει νὰ ἔρθῃ ἀκόμα κι ἡ ἀρκούδα, πού χορεύει, μαζί μας.

Πραγματικά, αὐτὴ ἔλειπε ἀκόμη. Ἀμέσως τράβηξαν γιὰ τὸ σπίτι της. Ἡ ἀρκούδα χόρευε ἀπ' τὴ χαρά της, μόλις τῆς ἀνοιξε ὁ χιμπατζῆς. Μὲ μιὰ τούμπα κύλισε ἔξω ἀπ' τὸ κλουβί της. Τὰ ζῶα ἔσπασαν στὰ γέλια μὲ τὰ καμώματά της καὶ τόσο πολὺ γέλασαν, ὥστε λησμόνησαν τὸν ἄσπρο γείτονά της, τὴν πολικὴ ἀρκούδα καὶ τὴν ἄφησαν νὰ κοιμᾶται στὸ κλουβί της.

—Προσοχή! φώναξε τώρα ὁ Ζοῦμπος, καὶ χτύπησε τὰ χέρια του. Ποιὸς θ' ἀρχίσῃ τὸ παιγνίδι;

Ὅλοι ἔτρεξαν ποιὸς ν' ἀρχίσῃ πρῶτος. Πρῶτος ὅμως πῆγε στὴ μέση τὸ καγκουρό, δεύτερη ἡ ζέβρα, ἔπειτα τὰ ζαρκάδια, τὸ λιοντάρι, ὁ ἐλέφαντας, καὶ τελευταῖος ἦρθε ὁ σκαντζόχοιρος.

Τοὺς ἔλειπε ὅμως ἡ μουσικὴ. Ἐτρεξε ἀμέσως ὁ Ζοῦμπος στὸ κλουβὶ τῶν πουλιῶν καὶ τὸ ἀνοιξε. Ὅλα τὰ πουλιὰ πέταξαν ἐπάνω στὸ σπιτάκι, ὅπου τὴν ἡμέρα ἔπαιζαν οἱ ἄνθρωποι μουσικὴ. Σὲ λίγο ἄρχισαν τὰ πουλιὰ νὰ τραγουδοῦν χαρωπὰ στὸν κατάφυτο κῆπο.

Ἀποκάτῳ, στὴν πλατεῖα, ἄρχισαν τὰ ζῶα τὸ παιγνίδι. Ὁ Ζοῦμπος κανόνιζε τί ἔπρεπε κάθε φορὰ νὰ παίξουν.

Ἐπρεπε νὰ πιαστοῦν ἀπ' τὰ χέρια. Αὐτὸ ὅμως ἦταν δύσκολο, γιατί ἔπρεπε κάθε ζῶο νὰ στηρίζεται στὰ πιασινὰ του πόδια καὶ νὰ πιάνῃ μὲ τὰ μπροστινὰ του τοὺς πλαγινούς του.

Γιὰ τὸ καγκουρό αὐτὸ ἦταν εὐκόλο· ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ Ζοῦμπο καὶ τὴν ἀρκούδα. Οἱ ἄλλοι ὅμως δὲν μπορούσαν εὐκόλο· ἔπεφταν καὶ σηκώνονταν καὶ τὸ πρᾶγμα ἦταν τόσο ἀστεῖο, πού δὲν μπορούσαν νὰ κρατήσουν τὰ γέλια τους.

Πρὸ πάντων ἦταν πολὺ ἄστεϊο, ὅταν ἡ καμήλα κι ἡ καμηλοπάρδαλη ἤθελαν νὰ σταθοῦν στὰ πισινὰ τους πόδια καὶ κλονίζονταν κι ἔπεφταν, σὰν τὰ μικρὰ παιδάκια, πὺ πρωτομαθαίνουν νὰ περπατοῦν.

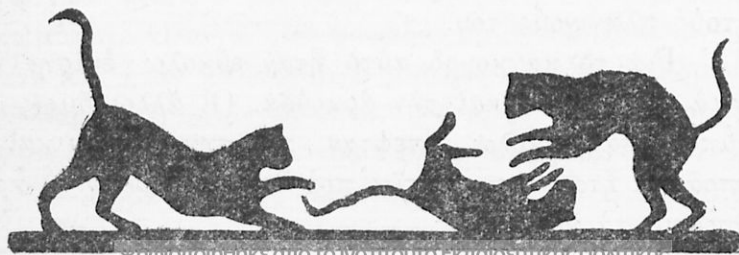
Στὴν ἀρχὴ ἔπαιζαν τό: «γύρω, γύρω ὅλοι!» ὕστερα «τὴ γάτα καὶ τὸν ποντικό»· σ' ἓνα παιγνίδι ἔτυχε νὰ κἀνῃ ἡ καμήλα τὴ γάτα καὶ τὸ λιοντάρι τὸν ποντικό. Τί γέλια ἔκαμαν ὅλοι, ὅταν ἡ καμήλα δὲ μποροῦσε νὰ σκύψῃ γιὰ νὰ περάσῃ καὶ τὴν ἔπιασε ἀμέσως τὸ λιοντάρι. Καὶ στὸ παιγνίδι «ὁ λαγὸς στὸ λάκκο» ἔκαμαν πολλὰ γέλια, ὅταν ὁ ἐλέφαντας ἔκανε τὸν ἄρρωστο λαγό.

Τὸ γλέντι ἀναβε ὅλο καὶ περισσότερο. Τέλος ἄρχισαν νὰ χορεύουν τὰ ζῶα μὲ τὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν. Ὁ ἐλέφαντας χόρευε μὲ τὴν καμήλα, τὸ ζαρκάδι μὲ τὴ ζέβρα, τὸ καγκουρὸ μὲ τὸ παιδάκι του, τὸ λιοντάρι μὲ τὴ γυναῖκα του. Μόνο μὲ τὸ σκαντζόχοιρο δὲ χόρεψε κανεὶς. Αὐτός, κουλουριασμένος σὰ σφαῖρα, κυλοῦσε ἀνάμεσα στοὺς χορευτὲς καὶ τοὺς ἀγκύλωνε.

Χωρὶς νὰ καταλάβουν ἡ ὥρα πέρασε μὲ τὰ παιγνίδια καὶ τὸ χορό. Ἡ χαραυγὴ ἔφτασε.

Πόσο λυπήθηκαν ὅταν ὁ Ζοῦμπος ἀναγκάστηκε νὰ φωνάξῃ: «Στόπ! φίλοι μου γλεντζέδες καθένας τώρα στὸ κλουβί του».

Ὅλα ὑπάκουσαν. Ὁ Ζοῦμπος ἔσβησε τὰ φῶτα, κλείδωσε ὅλα τὰ ζῶα στὰ κλουβιά τους κι ἔτρεξε νὰ ξαναβάλῃ τὰ κλειδιά στὴ θέση τους.

Οἱ ἀληθινοὶ σοφοί.

ολλὰ νησιὰ εἶναι σκορπισμένα στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ Κῶς· σὲ μιὰ ἀκρογιαλιά της μερικοὶ ψαράδες εἶχαν ρίξει τὰ δίχτια τους στὴ θάλασσα καὶ περμέναν. Τὴν ἴδια ὥρα περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ μερικοὶ Μιλήσιοι.

—Τί κάνετε ἐδῶ παιδιὰ; ρώτησαν τοὺς ξαπλωμένους στὸν ἄμμο ψαράδες.

—Περιμένουμε τὴν ὥρα νὰ τραβήξουμε τὰ δίχτια.

—Μᾶς πουλάτε γιὰ ἑκατὸ δραχμὲς ὅ,τι βγάλη ἡ τράτα;

—Πολὺ εὐχαρίστως.

Ἔμειναν σύμφωνοι. Τὰ δίχτια τραβήχτηκαν ἔξω καὶ ἀνάμεσα στὰ ψάρια εἶδαν ὅλοι νὰ λαμποκοπᾷ ἓνα χρυσὸ τραπεζάκι μὲ τρία πόδια. Ἀπ' τὰ γράμματα, ποὺ ἦταν χαραγμένα σ' αὐτό, φαινόταν πὼς κάποτε τὸ εἶχε ἡ Ἑλένη τοῦ Μενελάου.

Μεγάλῃ φιλονικίᾳ ἄνοιξε τότε ἀνάμεσα στοὺς πωλητὲς καὶ τοὺς ἀγοραστὲς. Οἱ πρῶτοι ἔδιναν τὰ ψάρια στοὺς Μιλησίους, χωρὶς ὅμως καὶ τὸ χρυσὸ τραπεζάκι.

—Αὐτὸ ἔλεγαν δὲν ἦταν στὴ συμφωνία μας.

Οἱ Μιλήσιοι πάλι ζητοῦσαν νὰ πάρουν καὶ τὸ τραπέζι, γιὰτὶ ἡ συμφωνία ἦταν νὰ πάρουν ὅ,τι βγάλη ἡ τράτα.

Ἀναγκάστηκαν νὰ στείλουν νὰ ρωτήσουν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ ἡ Πυθία ἀπάντησε νὰ δοθῇ τὸ τραπεζάκι στὸ σοφώτερο ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες.

Τότε οἱ Κῶοι εὐχαρίστως ἔστειλαν τὸ τραπεζάκι πρὸς τὸν Μιλήσιον, γιὰτὶ αὐτὸν ἐσέβοντο περισ-

σότερο ἀπ' τοὺς ἐφτὰ σοφούς. Ἄλλ' αὐτὸς δὲ δέχτηκε τὸ δῶρο λέγοντας νὰ τὸ στείλουν στὸ Βιάντα, πού τὸν θεωροῦσε σοφώτερό του. Ἀλλὰ κι αὐτὸς δὲν τὸ δέκτηκε καὶ τῷστειλε σὲ ἄλλο σοφό. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ τραπεζάκι γύρισε καὶ τοὺς ἐφτὰ σοφούς, ἀλλὰ κα-
νένας δὲν τὸ δέχτηκε, γιατί κανένας δὲν παραδεχόταν τὸν ἑαυτό του σοφώτερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Στὸ τέλος τὸ τραπεζάκι ἀφιερώθηκε στὸ θεὸ Ἀπόλλωνα, γιατί αὐτὸς ἦταν σοφώτερος ὅλων.

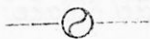
Τὸ καλύβι.

Ἐκεῖ, πού οἱ καστανιές χυτὰ
χλωρόφυλλα λαμπαδωτὰ
κλωνάρια ξανεμίζουν,
πού ροδοβάφονται οἱ μηλιές

πού ἀνθοῦν λευκὰ τριαντάφυλλα
καὶ κλήματα ἀφροστάφυλα
τὶς κρεβατιὲς ἰσκιώνουν·
καὶ κυπαρίσσια ἀραδαριὰ
παλεύοντας μὲ τὸ βοριά
ἀνίκητα ψηλώνουν·

συμμαζεμένο, ντροπαλό,
σὰν καραβάκι στὸ γιאלό,
κατάλευκο καλύβι
μὲς σ' ὀλοπράσινα κλαριά
τῇ χιονισμένη του θωριά
μιὰ δείχνει καὶ μιὰ κρύβει.

Μικρὰ τὰ καμαράκια του
καὶ τὰ παραθυράκια του,
κι ὅλο μικροπλασμένο,
τόσο μικρό, ὅσο πού μπορεί
τὴν Εὐτυχία νὰ χωρῇ.
τί κρῖμα πού εἶναι ξένο!

“Ὅπου ἡ ἀγάπη ἐκεῖ κι ὁ Θεός.

Σὲ κάποια μικρὴ πολιτεία ζοῦσε ὁ Μιχάλης ὁ
μπαλωματής. Τὸ μαγαζί του ἦταν ὑπόγειο κι ἔπαιρνε
φῶς μονάχα ἀπὸ ἓνα παράθυρο πρὸς τὸ δρόμο. Ἀπὸ
τὸ παράθυρο ἔβλεπε ποιοὶ περνοῦσαν στὸ δρόμο. Εἶναι
ἀλήθεια, πὼς δὲ φαίνονταν παρὰ τὰ πόδια τοὺς μο-
νάχα, μὰ ὁ Μιχάλης γνώριζε τοὺς διαβάτες ἀπὸ τὰ
παπούτσια, πού φοροῦσαν. Εἶχαν περάσει ὅλα ἀπ’ τὰ
χέρια του.

Τὸ ἓνα ^{ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς} κοντὰ στ’ ἄλλο εἶχε γάσει ὅλα τὰ παιδιὰ
του· στερονά ^ἐ ἔλασε καὶ τὴ γυναῖκα του.

Τὸν ἔπιασε ἀπελπισία τὸ Μιχάλη. Ἄρχισε νὰ παραπονιέται στὸ Θεό, ποὺ πῆρε τὰ παιδιά του καὶ δὲν πῆρε αὐτόν, ποὺ ἦταν πιά γέρος. Κι οὔτε στὴν ἐκκλησιὰ πατοῦσε πιά.

Μιὰ μέρα πέρασε ἀπὸ τὸ μαγαζί του ἓνας καλόγερος. Μίλησαν κάμποσο μαζὶ κι ὁ Μιχάλης παραπονέθηκε πικρὰ γιὰ τὶς δυστυχίες του.

— Δὲν κάνεις καλὰ, ποὺ μιλάς ἔτσι, Μιχάλη, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ καλόγερος. Ὅ,τι κάνει ὁ Θεὸς δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ξέρουμε μεῖς. Αὐτὸς μονάχα ξέρεي ποιὸ εἶναι καλὸ καὶ ποιὸ κακὸ. Ἐσὺ ἀπελπίζεσαι καὶ στενοχωριέσαι, γιατί θέλεις νὰ ζῆς μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό σου καὶ γιὰ τὴ δική σου εὐτυχία!

— Καὶ τότε γιατί ζῇ ὁ κόσμος, ἂν δὲ ζῇ γι αὐτό;

Ὁ καλόγερος ἀπάντησε:

— Πρέπει νὰ ζοῦμε γιὰ τὸ Θεὸ καὶ νὰ κάνουμε τὸ θέλημά του. Ἀμα σκέπτεσαι ἔτσι, θὰ ξεχάσης κάθε λύπη σου καὶ θὰ σοῦ φαίνωνται τότε ὅλα καλύτερα.

— Καὶ πῶς θὰ ζοῦμε γιὰ τὸ Θεό;

— Ὁ Χριστὸς μᾶς δίδαξε πῶς. Πῆρε μιὰ Ἱερὰ Ἱστορία καὶ διάβασε.

Ἐκαμαν μεγάλη ἐντύπωση στὸ Μιχάλη τὰ λόγια αὐτά. Τὴν ἴδια μέρα ἀγόρασε μιὰ Ἱερὰ Ἱστορία καὶ ἄρχισε νὰ διαβάζῃ. Στὴν ἀρχὴ εἶχε ἀπόφαση νὰ διαβάζῃ ἀπὸ λίγο μονάχα τὶς γιορτές. Ἀμα ὅμως πέρασαν μερικὲς μέρες, ἐνίωσε τόσο ξαλάφρωμα στὴν καρδιά του, ποὺ διάβαζε κάθε μέρα ἀρκετὲς σελίδες.

Μιὰ φορὰ βρῆκε στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ αὐτὰ τὰ λόγια:

«Σὲ ὅποιον σὲ χτυπήσῃ στὸ ἓνα μάγουλο, γύρισε νὰ σὲ χτυπήσῃ καὶ στὸ ἄλλο. Κι ἂν κανένας σοῦ ἀρπάξῃ τὸ πανωφόρι, μὴν τὸν ἐμποδίσῃς νὰ σοῦ πάρῃ καὶ τὸ σκουῖνι σου ἀπὸ τὸ κεφάλι σου.»

»Δίνε στὸν καθένα ὅ,τι σοῦ ζητᾷ· κι ἂν κάποιος σοῦ κλέψῃ κάτι δικό σου, μὴ ζητήσης νὰ σοῦ τὸ δώσῃ πίσω».

»Ὅ,τι θέλεις νὰ σοῦ κάμουν οἱ ἄλλοι, αὐτὸ νὰ κά- νῃς καὶ σὺ στοὺς ἄλλους».

Διάβασε καὶ τὰ ἀκόλουθα, ὅπου ὁ Χριστὸς λέει:

«Γιατί μὲ φωνάζετε: Κύριε! Κύριε! ἀφοῦ δὲν κάνετε ὅ,τι σᾶς λέγω;

»Νὰ σᾶς πῶ μὲ τί μοιάζει ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἔρχεται κοντά μου, ἀκούει τὰ λόγια μου καὶ τὰ βάζει σ' ἐνέργεια; Μοιάζει μ' ἐκεῖνον, ποὺ ἔχτισε τὸ σπίτι του σκάβοντας βαθιὰ καὶ στηρίζοντας τὰ θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ του ἐπάνω στὸ βράχο· τυχαίνει ὕστερα νὰ γίνῃ πλημμύρα κι ὁ χείμαρρος χτυπᾷ μὲ ὀρμὴ στὸ σπίτι, μὰ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ κλονίσῃ, γιὰτ' εἶναι στερεωμένο στὸ βράχο.

»Ὅποιος ὅμως ἀκούσῃ τὰ λόγια μου καὶ δὲν τὰ βάζει σὲ πράξῃ, μοιάζει μὲ ἄνθρωπο ποὺ χτίζει τὸ σπίτι του ἐπάνω σὲ ἄμμο, χωρὶς θεμέλια. "Αὐτὸ γίνῃ πλημμύρα καὶ χτυπήσῃ ὁ χείμαρρος σ' αὐτό, ἀμέσως πέφτει τὸ σπίτι. Κι ἡ καταστροφὴ τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ εἶναι μεγάλη».

Μόλις διάβασε αὐτὰ ὁ Μιχάλης, ἡ καρδιά του χάρηκε πολὺ. Ἐβγάλε τὰ γυαλιά του, τ' ἄφησε ἐπάνω στὸ βιβλίο, στήριξε τοὺς ἀγκῶνες του ἐπάνω στὸ τραπέζι κι ἔμεινε συλλογισμένος ὥρα πολλή. Ξέτασε τὴ ζωὴ του σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ ρώτησε μὲ τὸ νοῦ του:

«Τὸ σπίτι μου εἶναι χτισμένο στὸ βράχο ἢ στὸν ἄμμο; Θὰ ἦταν καλὰ νὰ ἦταν σὲ βράχο ἐπάνω. Ἐγὼ θὰ τραβήξω τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ. Νιώθω, πὼς εἶμαι πολὺ καλὰ ἔτσι!».

Θέλησε νὰ κοιμηθῇ, ἀλλὰ δὲν μπορούσε. Ἀρχισε νὰ διαβάζῃ πάλι. Βρῆκε τὰ λόγια, ποὺ εἶπε ὁ Χριστὸς

στό Σίμωνα, πού ἡ φιλοξενία του ἦταν κατώτερη ἀπὸ τῆς ἀμαρτωλῆς γυναίκας.

—'Αν ἐρχόταν στό σπίτι μου ὁ Χριστός, τὰ ἴδια θὰ ἔκανα; συλλογιζόταν ὁ Μιχάλης.

Καθὼς διάβαζε ἀποκοιμήθηκε.

—Μιχάλη! φώναξε ξαφνικά μιὰ φωνὴ στ' αὐτί του. Τινάχτηκε ὁ Μιχάλης καὶ ξύπνησε.

—Ποιὸς εἶναι;

Γύρισε καὶ κοίταζε τὴν πόρτα. Δὲν ἦταν κανένας. Τὸν ξαναπῆρε ὁ ὕπνος. Σὲ λίγο ἀκούει καθαρά τὰ λόγια:

—Μιχάλη! 'Ε, Μιχάλη! Κοίταξε αὐριο στό δρόμο. Θὰ ἔρθω.

Ὁ Μιχάλης ξαναπετάχτηκε, ἀλλὰ καὶ πάλι κανένας δὲν ἦταν.

Τὸ πρωὶ ξύπνησε, ἔκαμε τὴν προσευχή του, ἀναψε τὸ τζάκι του κι ἔβαλε νὰ βράσῃ λίγο κρέας.

Ὅσο δούλευε συλλογιζόταν τί τοῦ συνέβη ἀποβραδὶς κι ἀποροῦσε. Κι ἔτσι ἀνήσυχος δούλευε καὶ κοίταζε στό παράθυρο μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδῇ τὸ Χριστὸ νὰ ἔρχεται.

Σὲ λίγο πέρασ' ἓνα γεροντάκι μὲ παλιὰ παπούτσια μπαλωμένα· φαινόταν πῶς κρύωνε. Τὸν φώναξε μέσα καὶ τοῦ ἔφτιασε ἓνα ζεστό.

—Ὁ Θεὸς νὰ σέ πολυχρονᾷ, εἶπε τὸ γεροντάκι φεύγοντας. Τὸ κρὺο μὲ πέρασε ὥς τὰ κόκκαλα.

Στάσου νὰ πιῆς ἓνα ἀκόμα, εἶπε ὁ Μιχάλης. Καὶ τοῦ ἔφτιαξε ἄλλο ἓνα ζεστό.

Τὴν ὥρα, πού ἔφευγε τὸ γεροντάκι, ὁ Μιχάλης τὸν συνώδεψε ὥς τὴν πόρτα· ἤθελε νὰ ἰδῇ στό δρόμο ἂν ἐρχόταν ὁ Χριστός. Ἀλλὰ τοῦ κάκου κοίταζε.

Στὴν ἀντικρινὴ γωνία εἶδε ἀκουμπισμένη στὸν τοῖχο μιὰ φτωχοντυμένη γυναῖκα· εἶχε γυρισμένη τὴ ράχη στὸν ἄνεμο καὶ κρατοῦσε ἓνα μικρὸ στὴν ἀγκαλιά της.

—Καλή χριστιανή! τῆς φώναξε, ἔλα μέσα· αὐτοῦ θὰ ξεπαγιάσης καὶ σὺ καὶ τὸ μωρό.

Τὸ κρέας δὲν εἶχε βράσει ἀκόμα· τῆς ἔβγαλε ἓνα πιάτο ζωμό, τῆς ἔδωκε καὶ ψωμί. Αὐτὸ ἦταν θησαυρὸς γιὰ τὴ φτωχὴ γυναῖκα!....

Τὴν ὦρα, ποὺ ξεκίναγε νὰ φύγη, ὁ Μιχάλης τῆς ἔδωσε μιὰ παλιά κουβέρτα μάλλινη.

—Πάρε την, εἶπε· δὲν εἶναι βέβαια καὶ πολὺ καλὴ, πάντα ὅμως θὰ κρατᾷ λίγη ζέστη.

—Ὁ Χριστὸς κι ἡ Παναγία μαζί σου, παππού! εἶπε ἡ γυναῖκα, κλαίοντας ἀπὸ χαρὰ κι εὐγνωμοσύνη. Ὁ Θεὸς μ' ἔφερε μπροστά σου· ἂν δὲ μ' ἔβλεπες, τὸ παιδί μου θὰ ἦταν παγωμένο τώρα.

Ὁ Μιχάλης τῆς διηγήθηκε τὸ ὄνειρό του καὶ τῆς ἐξήγησε, γιατί βγῆκε στὴν πόρτα.

—Ὅλα γίνονται! εἶπε ἡ γυναῖκα.

Τῆς ἔδωκε κι ἓνα τάλληρο κι ἡ γυναῖκα ἔφυγε.

Σὲ λίγο εἶδε μιὰ γριά νὰ δέρνη ἓνα παιδί· τῆς εἶχε κλέψει ἓνα μῆλο ἀπ' τὸ καλάθι της.

Ὁ Μιχάλης βγῆκε ἔξω, πῆρε ἀπ' τὸ καλάθι ἓνα μῆλο καὶ τὸ πρόσφερε στὸ παιδί.

—Θὰ σοῦ τὸ πλερώσω ἐγώ, εἶπε στὴ γριά.

—Θὰ κάμης κακὸ ἔτσι στὸ παλιόπαιδο, τοῦ λείει ἡ γριά. Ἐπρεπε νὰ τιμωρηθῇ, μὲ τρόπο ποὺ νὰ τὸ θυμᾶται μιὰ βδομάδα τουλάχιστο.

—Ἐ, γιατί μου! ἔτσι τὸ νομίζουμε ἐμεῖς. Ὁ Θεὸς ὅμως ἀλλιῶτικα κρίνει. Ἄν ἔπρεπε νὰ τὸ σκοτώσης στὸ ξύλο γιὰ ἓνα μῆλο, τί ἔπρεπε νὰ μᾶς κάμουν ἐμᾶς γιὰ τὶς ἀμαρτίες τὶς δικές μας;

Σὰ νύχτωσε, ὁ Μιχάλης ἀναψε τὴ λάμπα καὶ πῆρε πάλι τὸ βιβλίό του. Θέλησε νὰ ξαναρχίσῃ τὸ διάβασμα ἀπὸ τὴ σελίδα, ποὺ εἶχε σταθῇ τὴν περασμένη βραδιά, ἀνοιξε ὅμως στὴν τύχη ἄλλη σελίδα. Σὰν ἀνοιξε τὸ

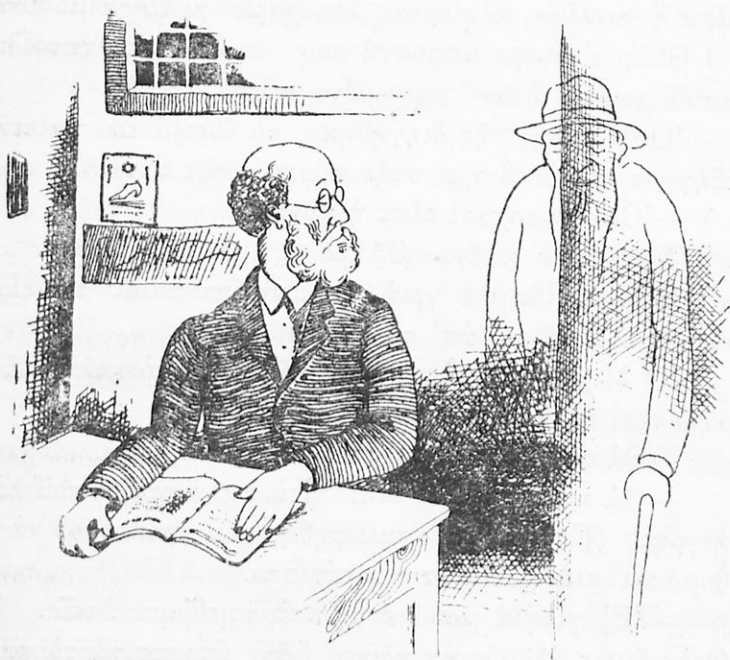
βιβλίο, θυμήθηκε τὸ χτεσινό του ὄνειρο καὶ νόμισε, πὼς τὴν ὥρα ἐκείνη ἄκουσε νὰ κινῆται κάποιος πίσω του. Γύρισε νὰ ἰδῇ. Τοῦ φάνηκε πὼς στὴ γωνιά τοῦ δωματίου ἔβλεπε ἄνθρώπους, ἀλλὰ δὲν μποροῦσε νὰ ξεχωρίσῃ καλὰ. Καὶ μιὰ φωνὴ τοῦ ψιθύρισε στ' αὐτί:

—Μιχάλη! Ἔ, Μιχάλη! Δὲ μὲ γνῶρισες;

—Ποιὸς εἶσαι; ἔκαμε ὁ Μιχάλης.

—Εἶμαι ἐγώ! εἶπε ἡ φωνή. Ἐγὼ εἶμαι!

Ἦταν τὸ πρωινὸ γεροντάκι· ξεπρόβαλε ἀπ' τὴ σκιά, χαμογέλασε κι ἔγινε ἄφαντο.

—Εἶμαι κι ἐγὼ ἀκόμη! εἶπε μιὰ ἄλλη φωνή.

Καὶ πρόβαλε ἀπ' τὴ σκοτεινὴ γωνιά ἡ γυναῖκα μὲ τὸ μωρό. Χαμογέλασε κι αὐτὴ κι ἔγινε ἄφαντη.

—Εἶμαι κι ἐγὼ ἀκόμη! φώναξε τρίτη φωνή.

Καὶ βγῆκε ἀπ' τὸ σκοτάδι ἡ γριὰ μὲ τὸ παιδί, ποὺ κρατοῦσε τὸ μῆλο. Χαμογέλασαν κι αὐτοί, καὶ χάθηκαν.

Ὁ Μιχάλης ἦταν χαρούμενος. Ἐκαμε τὸ σταυρό του, ἔβαλε τὰ γυαλιά του καὶ ἀνοίξε τὸ βιβλίον.

Στὴν ἀρχὴ τῆς σελίδας τὸ βιβλίον ἔγραφε:

«Εἶστε καλὸτυχοι καὶ εὐτυχισμένοι, γιατί πεινοῦσα καὶ μοῦ δώσατε καὶ ἔφαγα, διψοῦσα καὶ μοῦ δώσατε καὶ ἤπια· ξένος, περαστικὸς ἤμουν, καὶ με φιλοξενήσατε σπίτι σας».

Καὶ κάτω στὸ τέλος τῆς σελίδας διάβασε:

«Ἀλήθεια σᾶς λέγω, αὐτὰ ποὺ κάματε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς πρὸ μικροὺς ἀδερφούς μου, σὲ μένα τὸν ἴδιον τὰ κάματε».

Τότε πρὶν ὁ Μιχάλης κατάλαβε, ὅτι δὲν τὸν εἶχε γελάσει τ' ὄνειρό του καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἀληθινὰ εἶχε ἔρθῃ στὸ σπίτι του ἐκεῖνη τὴν ἡμέραν.

Ἀδερφικὴ ἀγάπη.

Ἀνάθεμά τον ποὺ τὸ εἶπῃ: «τ' ἀδέρφια δὲν πονοῦνται». Τ' ἀδέρφια σκίζουσι τὰ βουνὰ καὶ δέντρα ξεριζώνουσι τ' ἀδέρφια κυνηγήσανε καὶ νίκησαν τὸ Χάρον.

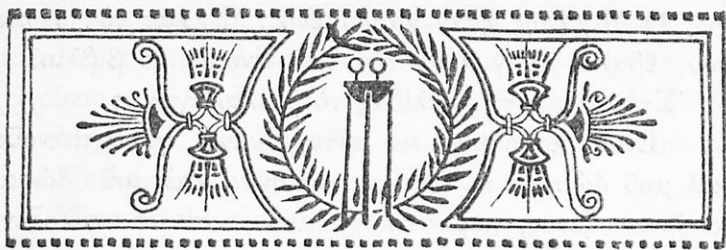
Δυὸ ἀδέρφια εἶχαν ἀδερφή στὸν κόσμον ξακουσμένη Τὴ φθόναγεν ἡ γειτονιά, τὴ ζήλευεν ἡ χώρα, τὴ ζήλεψε καὶ ὁ Χάροντας καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.

Στὸ σπίτι τρέχει καὶ βροντᾷ σὰ νὰ ἦταν νοικοκύρης. — «Ἀνοίξε, κόρη, γιὰ νὰ μπῶ, τοιμάσου νὰ σὲ πάρω καὶ ἐγὼ εἶμ' ὁ γιὸς τῆς μαύρης γῆς, τὸ ἀραχνιασμένης [πέτρας].

— «Ἄσε με! Χάροντα, ἄσε με, σήμερον μὴ με πάρῃς, ταχιά Σαββάτον νὰ λουστῶ, τὴν Κυριακὴν ἄλλὰξω καὶ τὴ Δευτέρα τὸ ταχὺ ἔρχομαι μοναχὴ μου».

Ἀπ' τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε, καὶ ἡ κόρη κλαίει καὶ σκούζει. Νὰ καὶ τ' ἀδέρφια πρόφτασαν ψηλὰ ἀπ' τὸ κορφοβούνι.

Τὸ Χάροντα κυνήγησαν καὶ πρὸς τέλος ἀνέστη ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἔφυγε.

Τὰ χαιρετίσματα.

Μᾶς ἔφεραν μιὰ ὑπηρέτρια Μιτυληνιά. Ἦταν ἀπὸ τὸ Καμένο τὸ χωριό.

Ὅταν ἔβλεπε καράβια νὰ περνοῦν, πολλὲς φορὲς ἄφηνε τὴ δουλειά της κι ἔτρεχε στὸ παράθυρο κατὰ τὴ θάλασσα καὶ κουνοῦσε τὸ μαντίλι της. Πότε ἐκλαιγε καὶ πότε γελοῦσε. Τότε ἡ θεία μου τὴ μάλωνε, κι ἐκεῖνη τραγουδοῦσε δίστιχα παραπονετικά.

Ἐγὼ ἤμουν ὁ γραμματικός της. Τῆς ἔγραφα τὰ γράμματα καὶ διάβαζα ἐκεῖνα, ποὺ λάβαινε. Δυὸ τρία δίστιχα στὴν ἀρχὴ γιὰ τὰ βάσανα τῆς ξενητειᾶς καὶ ὕστερα δυὸ σελίδες χαιρετίσματα σὲ ὅλους καὶ ὅλες, μὲ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα.

Πολλὲς φορὲς μοῦ φαινόταν αὐτὸ ἀνυπόφορο μαρτύριο κι ἔγραφα τὰ μισὰ ὀνόματα. Δὲν ἤξερα τί κακὸ μποροῦσε νὰ κάνη αὐτὴ ἡ παράλειψη. Μὰ ἤρθε στιγμή νὰ καταλάβω τὸ σφάλμα μου καὶ πικρὰ νὰ μετανοιώσω.

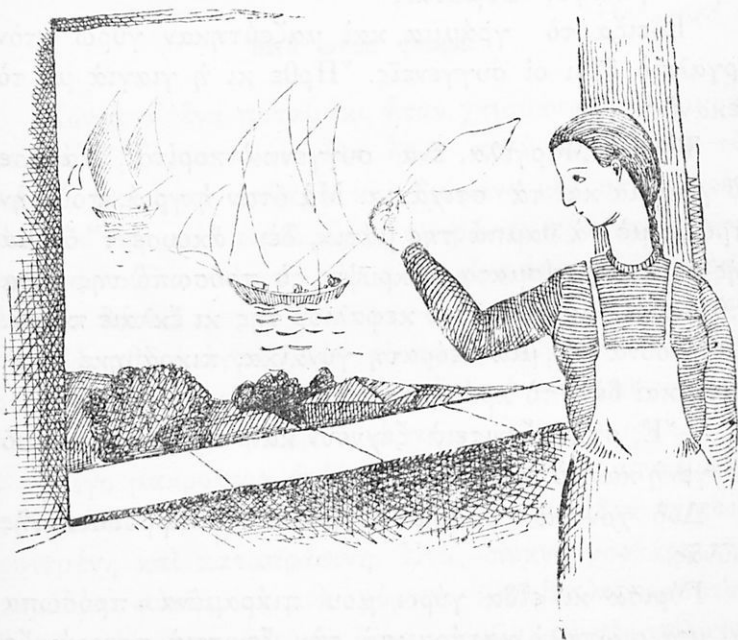
Ὁ θεῖος μου, καραβοκύρης γνωστός σ' ὅλα τὰ ὠραῖα λιμάνια τῆς Μυτιλήνης, μὲ πῆρε τὸ καλοκαίρι νὰ ἰδῶ κι ἐγὼ τὸν τόπο μου.

Ἡ Ἀμερσουδά (ἔτσι τὴν ἔλεγαν τὴν ὑπηρέτρια) μὲ παρακάλεσε νὰ τῆς κάμω ἓνα γράμμα.

Μὰ ἡ εὐλογημένη, ἀράδιασε τόσα ὀνόματα καὶ τόσο βιαστικὰ ἤμουν ἐγὼ, ὥστε, τώρα δὲν ἔγραφα κανένα ἀπ' τὰ χαιρετίσματα. Κι ὅταν τὴν εἶδα νὰ φιλεῖ

τὸ γράμμα καὶ νὰ μοῦ λήῃ: «Νὰ πῆς τῆς μανούλας πὼς ἐδῶ τὸ φίλησα νά, σωστὰ ἐπάνω στὰ χαιρετίσματα», μετάνοιωσα, ἀλλὰ σύντομα ἔκρυψα τὸ γράμμα.

Ἔκαμα τὸ πρῶτο μου ταξίδι μὲ θαυμάσιο καιρό, καὶ γνώρισα τὰ μαγικὰ ἀκρογιαλίας τῆς πατρίδας μου· μὰ δὲ θὰ περιγράψω τὸ ταξίδι μου, παρὰ μόνο ὅ,τι μοῦ συνέβη στὸ χωριὸ τῆς Ἀμερσουδάς.

Ὅταν φτάσαμε στὸ Πλωμάρι, πῆρα ἄδεια ἀπ' τὸ θεῖο μου κι ἀνέβηκα στὸ Καμένο χωριὸ μὲ τὸ μουλάρι. Ἐλιές καὶ πεῦκα γλυκοφιλιοῦνταν καὶ ἴσκιωναν τὸν περιποιημένο δρόμο. Βρύσες μαρμαρένιες στὸ δρόμο μὲ τὴν ἐπιγραφή: «δροσίσου, ξένε, καὶ προσευχήσου γιὰ τὴν ψυχὴ μου» κι ἀπὸ κάτω ἦταν σκαλισμένο τ' ὄνομα τοῦ δωρητῆ.

Ὁ ἀγωγιάτης μου ἤξερε τὴν οἰκογένεια τῆς Ἀμερσουδάς.

--Καλοὶ ἄνθρωποι, νοικοκυραῖοι. Τὸ κορίτσι ξε-
τεύτηκε γιὰ νὰ ξεχρεωθοῦνε καὶ νὰ τελειώσῃ τὸ
σπίτι τους.

Φτάσαμε στὸ σπίτι τῆς Ἀμερσούδας. Ἡ μητέρα
της μᾶς δέχτηκε μ' ἀγάπη καὶ συγκίνηση. Μᾶς ἔφερε
φροῦτα καὶ δροσερὸ νερὸ καὶ ρακὶ γιὰ τὸν ἀγωγιάτη.
Κατόπι ἄρχισε τὶς ἐρωτήσεις γιὰ τὴν κόρη της.

—Τράνεψε; Θυμᾶται;

Ἔδειξα τὸ γράμμα καὶ μαζεύτηκαν γύρω στὸν
ἀργαλειὸ ὅλοι οἱ συγγενεῖς. Ἦρθε κι ἡ γιαγιά μὲ τὸ
δεκανίκι της.

Τότε ἡ Μαργέλα, ἓνα συγγενικὸ κορίτσι, διάβασε
τὸ γράμμα καὶ τὰ στιχάκια. Μὰ ὅταν ἡ γριά, πού τὴν
ἔτρωγε μὲ τὰ θαμπά της μάτια, δὲν ἄκουσε τ' ὄνομά
της στὰ χαιρετίσματα, ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της μέσα
στὸ μαῦρο μαντίλι τοῦ κεφαλιοῦ της κι ἔκλαιε πικρά.
Κι ἡ νουνά της, μιὰ θεόρατη γυναῖκα, πικράθηκε κι ἐ-
κείνη καὶ δὲν τὸ κράτησε, μόνο εἶπε:

—Ἔ, στὴν ξενιτεῖά ξεχνοῦν καὶ τὸ χωριὸ καὶ τὸ
συγγενὴ καὶ τὸ φίλο.

Δυὸ χοντρά δάκρια ἔβρεξαν τὸ πρόσωπο τῆς
νουνᾶς.

Γύρισα κι εἶδα γύρω μου πικραμένα πρόσωπα
καὶ μιὰ σιωπηλὴ κατάρα γιὰ τὴν ξενιτεῖά φτερούγιζε
τριγύρω μου.

Ἡ συνείδησή μου σὰ νὰ μὲ μάλωνε. Ποῦ νὰ φαν-
ταστῶ πὼς τὰ δυὸ ἐκεῖνα φύλλα τὰ χαιρετίσματα,
πού παράλειψα, θὰ σκόρπιζαν τόση πίκρα καὶ θὰ γεν-
νοῦσαν τόσα δάκρια!

Δάκρυσα· θυμῆθηκα τὸ φίλημα τῆς Ἀμερσούδας
ἐπάνω στ' ἀγραφα χαιρετίσματα καὶ εἶπα:

—Τὸ καράβι ἔφευγε καὶ δὲν πρόφτασα νὰ γράψω
τὰ χαιρετίσματα γιὰ ὅλους σας, πού μὲ παρακαλοῦσε

ἡ Ἀμερσούδα. Μὰ δὲν ξεχνᾷ ἐκείνη κανέναν· ὅλους
τοὺς θυμᾷται.

Ἡ γριά ἄνοιξε τὸ κατάμαυρο μαντίλι τῆς καὶ φάνηκε τώρα γελαστὸ τὸ πρόσωπό τῆς.

Μία φέτα ψωμί.

Κοντὰ σ' ἓνα ποταμάκι ἦταν χτισμένη μιὰ μικρὴ πολιτεία. Τὸ ποταμάκι δὲν ἦταν πολὺ βαθύ· ἀλλὰ τὸ νεράκι τοῦ ἦταν καθαρὸ καὶ διάφανο καὶ στὶς ἄκρες τοῦ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά εἶχαν φυτρώσει πράσινα χόρτα καὶ λουλούδια καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶχε ἀπλωθῇ ἓνα βαθύσκιον δάσος.

Τὰ παιδιά ἀγαποῦσαν τὸ ποταμάκι αὐτό· τοὺς ἄ-
ρεσε νὰ κολυμποῦν στὸ δροσερὸ νερό του καὶ νὰ κυ-
λιοῦνται στὴ ζεστὴ ἀμμουδιά του.

Λίγο μακρύτερα ἀπ' τὴν πολιτείαν καὶ κοντὰ στὸ ποταμάκι ἦταν μιὰ μικρὴ κι ἄβαθη χαράδρα πυκνοφυτεμένη καὶ καταπράσινη. Στὸ πυκνὸ χορτάρι τῆς χαράδρας αὐτῆς, σὲ μιὰ χόρτινη καλυβούλα, καθόταν ἓνα φτωχὸ κοριτσάκι, ὡς δέκα χρόνων, μὲ τὴν πολυγερασμένην γιαγιά του· φοροῦσε ἓνα παλιὸ ἐσωφοράκι, ἓνα βρώμικο πουκαμισάκι κι ἓνα σχισμένο μαντίλι στὸ κεφάλι. Τὰ πυκνὰ καὶ σγουρὰ μαλλιά του ἦταν ἀχτένιστα· τὰ μάτια του κοίταζαν ἄγρια. Ἐμοιαζε μ' ἓνα μικρὸ θεριό, ποὺ κρύφτηκε στὰ χόρτα.

Ἡ παιδούλα αὐτὴ δὲν εἶχε γονεῖς καὶ ζοῦσε μ' ὅ,τι κατ' ὀρθὴν νὰ κλέψῃ καὶ μὲ ξερόψωμα, ποὺ τῆς πε-
τοῦσαν οἱ χωριανοὶ σὰ σὲ πεινασμένο σκυλί. Κι ἀπὸ παντοῦ σὰ σκυλὶ τὴν ἔδιωχναν. Κρυβόταν μέσα
στὴ χαράδρα τοῦ ποταμοῦ καὶ ἔβγαζε κοιταχτοῦτα μέσα
ἐν τῇ χαράδρᾳ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἔβγαζε κοιταχτοῦτα μέσα

Μιά μέρα, ἦρθε στὸ ποτάμι ἓνα ἀγοράκι νὰ πάρη νερό. Ἦταν ὀρφανό, ζοῦσε σὲ ξένο σπίτι καὶ δούλευε, ὅσο μποροῦσε. Ἦταν ἀδύνατο ἀγοράκι, μὲ ξανθὰ μαλλιά κι ἔξυπνα μάτια, ποὺ κοίταζαν γεμάτα καλωσύνη κάτω ἀπ' τὰ πυκνὰ φρύδια του.

Τὸ παιδάκι πλησίασε στὸ μέρος, ποὺ ἔπαιρνε νερό, ἀλλὰ βρῆκε τὸ νερὸ θολωμένο ἀπὸ παιδιά, ποὺ κολυμποῦσαν. Δὲ θέλησε νὰ πάρη θολὸ νερὸ καὶ πῆγε μακρύτερα. Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ προχώρησε ὥς τὴ χαράδρα. Ἐκεῖ ἦταν ὁμορφα καὶ ἥσυχα.

Τὸ παιδάκι ἀκούμπησε τὴ στάμνα του, κάθισε στὸν ἄμμο, ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα κομμάτι ψωμί κι ἄρχισε νὰ τὸ τρώῃ βιαστικά.

Κάτι ἔτριξε ἀνάμεσα στὸ χόρτα· τὸ ἀγοράκι γύρισε καὶ εἶδε τὴν ἄγρια παιδούλα. Στεκόταν ἐκεῖ καὶ κοίταζε λαίμαργα τὸ ψωμί του. Τὰ μάτια τῆς ἄστραφταν ἀγριεμένα ἀπ' τὴν πεῖνα. Τὸ ἀγόρι γέμισε τὴ στάμνα του, τὴν ἔβαλε στὸν ὄμο του καὶ κίνησε γιὰ τὴν πολιτεία. Φεύγοντας τῆς πέταξε τὸ ψωμί του.

Ἡ φέτα τοῦ ψωμιοῦ κοίτονταν στὰ χόρτα. Ἡ πεινασμένη παιδούλα δὲν τὴ σήκωσε. Τὰ μάτια τῆς ἀγρίεψαν περισσότερο ἀκόμα. Τ' ἀγόρι, σὰν ξεμάκρυνε λίγο, ἔστρεψε τὸ κεφάλι του καὶ κοίταξε πίσω. Ἡ φέτα τοῦ ψωμιοῦ ἔμενε ἀγγιχτὴ ἐπάνω στὰ χόρτα. Γύρισε πίσω, πλησίασε τὴν παιδούλα, σήκωσε τὴ φέτα τοῦ ψωμιοῦ ἀπ' τὰ χορτάρια, τὴν ἀκούμπησε ἐπάνω στὰ γόνατά της καὶ μὲ καλωσύνη τῆς εἶπε:

—Φάγε!

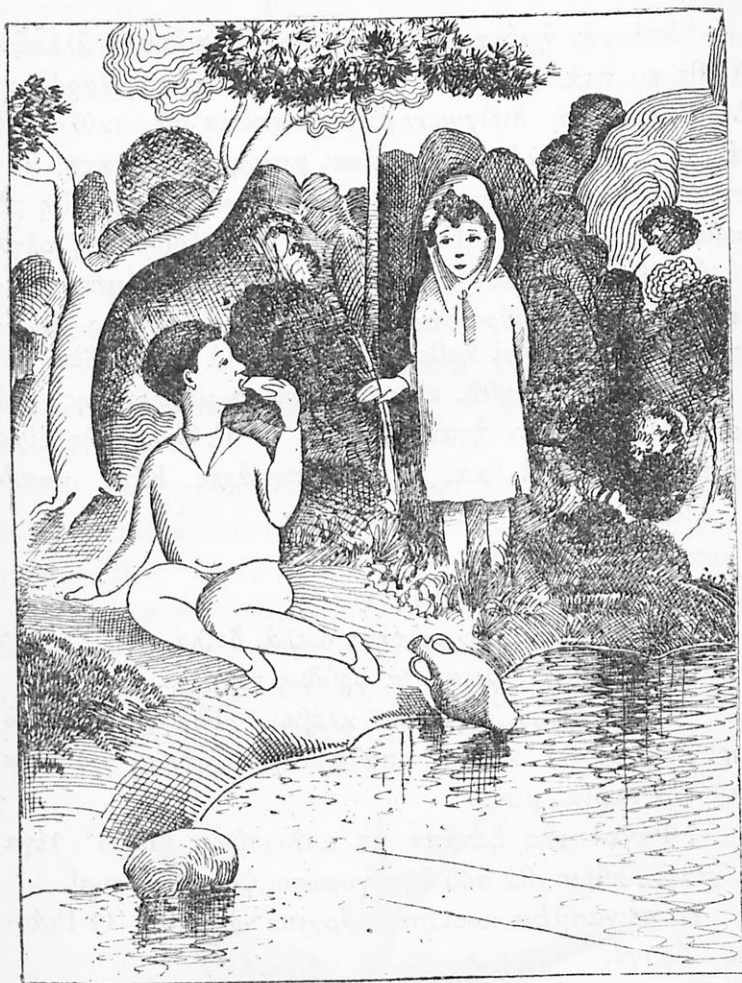
Ἡ ὀργὴ ἔσβησε στὴ ματιὰ τῆς παιδούλας. Δειλὰ πῆρε τὸ ψωμί, θέλησε νὰ τὸ φέρῃ στὸ στόμα, ἀνατρίχιασε καὶ ξέσπασε σὲ κλάμα.

—Μὴν κλαῖς, Σιδερό! τῆς εἶπε, μὲ πόνο, τ' ἀγοράκι

ἡ φηλοπόνηκε ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸ ἑκπαιδευτικὴς Πολιτικῆς

ψωμί. Μὴ ζητιανεύης στὰ σπίτια. Θὰ σοῦ φέρνω ἐγὼ
ψωμί. Μὴν κλαῖς, φάγε!

Πολλὴ ὥρα ἔκλαιε ἡ παιδούλα· ὅλη ἡ πίκρα, ποῦ

μαζεύτηκε στὴν παιδικὴ κι ἔρημη ψυχὴ της, ὅλες οἱ
προσβολές, ποῦ τὴν πότισε ἡ ζητιανειὰ της, ὅλα αὐτὰ
ξέσπασαν σὲ κλάμα. Ἐκλαψε πολὺ. Κι ὅταν ἡσύχασε,
πῶς τὸ ψωμί γάσταξε μ' εὐγνωμοσύνη τὸ ταραγμένο

ἀγοράκι κι ἀρχίνησε νὰ τὸ τρώῃ, φυλάγοντας πρῶτα τὸ μερίδιο τῆς γιαγιᾶς της.

—Νὰ μὴν ξανακλάψης, τῆς εἶπε τ' ἀγοράκι κι ἔφυγε.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἡ φτωχὴ παιδούλα ἄλλαξε. Δὲ θέλει πιά νὰ ζῇ σὰν ἄγριο ζῶο μέσα στὴ χαράδρα. Δὲ θέλει νὰ τὴ διώχνουν ἀπ' τὰ σπίτια σὰ σκύλο. Δὲ θέλει πιά νὰ κλέβῃ. Ἄς εἶναι μικρὴ κι ἀδύνατη, κάποια δουλειὰ θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ γιὰ νὰ βγάζῃ τὸ ψωμί της. Νά, κι ὁ Γιάννος, ποὺ τῆς ἔδωσε τὴ φέτα τὸ ψωμί, δὲν εἶναι πολὺ μεγαλύτερος· κι ὅμως δουλεύει. Ὅλη τὴν ἡμέρα τακτοποιοῦσε τὰ ροῦχα της. Κι ὅταν τὸ ἄλλο πρωὶ ἦρθε ὁ Γιάννος γιὰ νερό, δὲν τὴ γνῶρισε. Εἶχε πλυθῇ, εἶχε σιάξει τὰ μαλλιά της, καὶ τὰ μάτια της δὲν ἦταν ἄγρια. Ὁ Γιάννος τῆς εἶχε φέρεи ψωμί, τυρὶ καὶ βραστὲς πατάτες. Εἶχε καιρὸ ἡ Σιδερὴ νὰ φάῃ τέτοια πράματα.

—Φάγε! τῆς εἶπε ὁ Γιάννος.

Ἡ Σιδερὴ κοντοστεκόταν.

—Τὰ ἔκλεψες; τὸν ρώτησε δειλά, δειλά.

Τὸ ἀγοράκι ζάρωσε τὰ φρύδια του.

—Ὅχι! εἶπε. Ἐγὼ δὲν κλέβω. Τὸ ψωμί καὶ τὸ τυρὶ τ' ἀγόρασα καὶ τὴν πατάτα τὴ ζήτησα γιὰ σένα ἀπὸ τὴν κυρία μου.

—Φάγε! τῆς ξανᾶπε μὲ καλωσύνη. Ἐχω λίγα χρήματα, αὔριο θὰ σοῦ ξαναγοράσω ψωμί καὶ τυρὶ.

Τὸ πεινασμένο κοριτσάκι ἄρχισε νὰ τρώῃ. Ὁ Γιάννος ἔφυγε.

Σὲ λίγο ἡ Σιδερὴ ἔτρεξε στὴν πολιτεία. Μπῆκε στὸ πρῶτο σπίτι, ποὺ βρέθηκε μπροστά της, καὶ ρώτησε ἂν εἶχαν νὰ τῆς δώσουν καμιὰ δουλειὰ.

Τῆς εἶπαν νὰ βγάλῃ τ' ἀγοριόκορτα ἀπ' τὸ λαχανό-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
 κηπο. Ὅλη τὴν ἡμέρα δουλεῖ. Τῆς ἔδωσαν νὰ φάῃ

καὶ τὸ βράδυ ποὺ ἔφευγε τῆς ἔδωσαν καὶ λίγες δεκάρες. Μ' αὐτὲς ἀγόρασε ψωμὶ γιὰ τὴ γιαγιά της, λίγο τυρὶ καὶ λίγα ζαχαρωτά, καὶ τρελὴ ἀπὸ χαρὰ ἔτρεξε στὴ χαράδρα.

Τὸ πρωί, σὰν ἦρθε ὁ Γιάννος, τῆς ἔφερε πάλι ψωμὶ καὶ πατάτες. Τὸν κοίταξε χαρούμενη κι εὐτυχισμένη. Τώρα μποροῦσε κι αὐτὴ νὰ τὸν φιλέψῃ. Ἀφοῦ ἔφαγε τὸ ψωμὶ καὶ τίς πατάτες, ἔφερε κι αὐτὴ τὰ ζαχαρωτά της.

—Φάγε! εἶπε στὸ Γιάννο.

Ὁ Γιάννος ὅμως θυμωμένα τὴ ρώτησε:

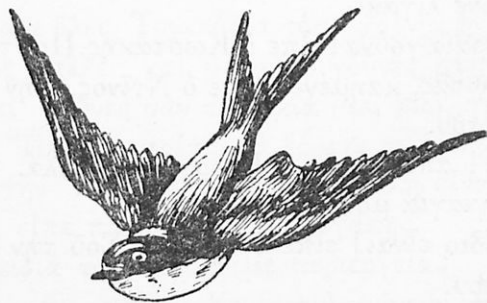
—Τᾶκλεψες;

—Ὅχι! τοῦ εἶπε. Τ' ἀγόρασα μὲ τὰ λεπτὰ, ποὺ κέρδισα. Δὲ θὰ κλέβω πιά· φάγε!

Ἀπὸ τότε τὸ κοριτσάκι κάθε μέρα πῆγαινε στὴ δουλειὰ καὶ κάθε βράδυ γύριζε στὴν καλύβα τῆς χαράδρας.

Τὸ σιγαλὸ μουρμούρισμα τοῦ ποταμιοῦ νανούριζε τὸ κοιμισμένο κοριτσάκι, κι ὁ οὐρανὸς τὸ φύλαγε ἀγρυπνᾶ μὲ τ' ἀστέρια του.

Τὸ χειμῶνα ἡ Σιδερὴ ἔχασε τὴ γιαγιά της. Ἰμπήκε ὑπηρέτρια σ' ἓνα σπίτι καὶ ζοῦσε πιά καλὰ. Δὲν ἔχασε ὅπως ποτὲ τὸ Γιάννο καὶ τὴν πρώτη φέτα τοῦ ψωμιοῦ του. Αὐτὴ ἡ φέτα τὴν ξανάκαμε ἄνθρωπο.....

Ἡ Καστοριά.

Χιονίζει· πυκνὸ πυκνὸ τὸ χιόνι ἔπεφτε ἡσυχὰ καὶ ἀπαλὰ καὶ σκέπαζε τοὺς δρόμους τῆς Θεσσαλονίκης.

Λίγα παιδιά τόλμησαν νὰ πᾶνε τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὸ σχολεῖο. Τὰ περισσότερα φοβήθηκαν τὸ κρύο καὶ δὲ βγῆκαν ἀπὸ τὸ σπίτι τους.

Καὶ ὅσα ὅμως εἶχαν ἔρθει, μαζεύτηκαν γύρω ἀπὸ τὴ θερμάστρα καὶ ζέσταιναν τὰ χέρια τους καὶ χτυποῦσαν τὰ πόδια τους χάμω γιὰ νὰ τὰ ζεστάνουν.

Ἀνοίγει ἔξαφνα ἡ πόρτα καὶ μπαίνει μέσα ἓνα παιδί, ποὺ φοροῦσε βαρὺ παλτὸ μὲ μιὰ γούνα ὀλόγυρα στὸ λαιμό του καὶ στὶς ἄκρες τῶν μανικιῶν τοῦ παλτοῦ.

—Ὁ Γιωργάκης! εἶπε ὁ μικρὸς Ἀντώνης. Γιὰ δέτε τον φορεῖ γούνα!

Τὰ ἄλλα παιδιά τριγύρισαν τὸ Γιωργάκη, ποὺ σὰν νὰ καμάρωνε λιγάκι.

—Τί ὠραία γούνα! εἶπε ὁ Κωστάκης. Ποὺ τὴ βρῆκες;

—Τί ρωτᾷς, καημένε! εἶπε ὁ Ντῆνος. Τὴν ἀγόρασε ὁ πατέρας του.

—Ὅχι! ἀπάντησε ὁ Γιωργάκης δειλά. Μοῦ τὴν ἔστειλε ἡ γιαγιά μου!

—Τὸ ἴδιο εἶναι! εἶπε ὁ Ντῆνος. Σοῦ τὴν ἀγόρασε ἡ γιαγιά σου.

—“Οχι! ἀπάντησε ὁ Γιωργάκης. Μοῦ τὴν ἔκαμε ἡ γιαγιά μου.

—Καλὰ καὶ οἱ γοῦνες εἶναι ἐργόχειρο, νὰ τὶς κάνουν οἱ γιαγιάδες; ρώτησε ὁ Κωστάκης. Ἐγὼ ξέρω πὼς τὶς μάλλινες κάλτσες πλέκει ἡ γιαγιά μου.

—Καὶ δὲν εἶναι ἀγορασμένη ἡ γούνα αὐτή; ρώτη ξανά ὁ Ντῆνος.

—“Οχι! μοῦ τὴν ἔκανε ἡ γιαγιά μου ἀπὸ μικρὰ μικρὰ κομματάκια. Τὰ ἔρραψε μονάχη της. Τὶς μεγάλες τὶς γοῦνες, ἀπὸ ὁλόκληρο δέρμα τὶς στέλνουν στὴν Εὐρώπη καὶ λίγες στὴν Ἀθήνα.

Τὰ παιδιὰ τὸν ἄκουαν μὲ ἀπορία.

—Πῶς τὴν ἔρραψε ἡ γιαγιά σου;

—Αὐτὸ εἶναι εὐκολο. Κάθε σπῖτι, κάθε οἰκογένεια στὴν πατρίδα μου τὴν Καστοριά, ἔχει μιὰ ραπτομηχανή· ράβουν τὶς γοῦνες. Τὰ μικρὰ μικρὰ κομματάκια, ποὺ περισσεύουν ἀποκόμματα ἀπὸ τὶς μεγάλες γοῦνες τὰ ράβουν καὶ σχηματίζουν μεγαλύτερα κομμάτια. Προσέχουν νὰ ταιριάζουν καλὰ κι ἔτσι μοιάζουν ἀπ’ ἔξω, ἀπὸ τὸ μαλλί τους, σὰν ἓνα κομμάτι. Νὰ ἔτσι ἔρραψε ἡ γιαγιά μου αὐτὴ τὴ γούνα, ποὺ βλέπετε. Δὲ μοιάζει σὰν ἓνα κομμάτι μακρὺ;

—Καλὰ, καὶ ξέρουν ὅλες οἱ γυναῖκες αὐτὴ τὴ δουλειὰ στὴν πατρίδα σου;

—Βέβαια ὅλες. Τριακόσια τόσα χρόνια ἡ Καστοριά στέλνει τὶς καλὲς καὶ μεγάλες γοῦνες στὴν Εὐρώπη καὶ φτιάνουν γοῦνες σὰν τὴ δικιά μου ἐδῶ, γιὰ τὰ δικὰ μας μέρη. Ἐπειτα πρέπει νὰ ξέρετε πὼς ὅλοι οἱ γουναράδες στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Πόλη εἶναι ἀπὸ τὴν πόλη μας, εἶπε περήφανα ὁ Γιωργάκης.

Τὰ παιδιὰ τὸν ἄκουαν μὲ περιέργεια.

—Καὶ μόνον στὴν Καστοριά κάνουν τὶς γοῦνες;

—“Ἄλλοτε, εἶπε ὁ Γιωργάκης, στὸν παλιὸ καιρὸ

ἔκαναν γοῦνες καὶ σὲ ἄλλα χωριά καὶ πολιτεῖες τῶν μερῶν μας. Τὶς ἔστελναν ἔξω καὶ κέρδιζαν πολλὰ καὶ πλούτιζαν. Τώρα ὅλα τὰ γουναρικά συγκεντρώνονται στὴν πόλὴ μας.

—Καὶ οἱ γουναράδες ποῦ εἶναι στὴν Πόλῃ, εἶναι πατριῶτες σου; ρώτησε ἓνα προσφυγόπουλο ἀπὸ τὴν Πόλῃ.

—Μάλιστα καὶ στὴν παλιὰ ἐποχὴ εἶχα μεγάλη δύναμη στὰ Πατριαρχεῖα, ὅπως μοῦ ἔλεγε χτὲς τὸ βράδῳ ὁ παππούς μου, ποῦ ἦρθε ἀπὸ τὴν πατρίδα μας καὶ μοῦ ἔφερε τὴ γούνα αὐτή. Ἐκεῖ ἀποτελοῦσαν συντεχνία, σύνδεσμο συνεργατικό, ποῦ θὰ λέγαμε ἐμεῖς.

Ἡ συντεχνία αὐτὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δίνη ψῆφο ποιοῦς νὰ ἐκλεγῇ Πατριάρχης. Καὶ τὸ δικαίωμα αὐτὸ τὸ ἔχει ἡ συντεχνία τους ὡς τώρα. Ὁ παππούς μου εἶπε, πὼς ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων ἔκαμε νὰ γίνη πατριάρχης ὁ Γρηγόριος ὁ Ε'. ὁ ἐθνομάρτυρας. Τότε τὰ Πατριαρχεῖα στὸ Φανάρι δὲν εἶχαν δικό τους νερό. Ἡ συντεχνία τῶν γουναράδων ἔχτισε μὲ δικὰ της ἔξοδα τὸ ὕδραγωγεῖο καὶ τὶς βρύσες τῶν Πατριαρχείων.

—Πολὺ σωστά, παιδί μου, εἶπε ὁ δάσκαλος, ποῦ εἶχε μπῆ μέσα στὴν αἵθουσα χωρὶς νὰ τὸ νιώσουν τὰ παιδιά, γιατί πρόσεχαν τί ἔλεγε ὁ Γιωργάκης. Πολὺ σωστά. Καὶ πῆγες καθόλου στὴν πατρίδα σου;

—Βέβαια πῆγα. Γεννήθηκα ἐδῶ, ὁ τόπος μου ὅμως εἶναι ἐκεῖ καὶ πῆγα φέτος τὸ καλοκαίρι.

—Δὲ μᾶς περιγράφεις λίγο τὴν Καστοριά; ρώτησε ὁ δάσκαλος.

Ὁ Γιωργάκης κόμπιασε λιγάκι, ξεροκοκκίνησε, ἔπειτα ὅμως ἄρχισε μὲ θάρρος.

—Μὲ τὸ σιδηρόδρομο δὲν μπορεῖ κανένας νὰ πάη στὴν Καστοριά· ὁ σιδηρόδρομος δὲ φτάνει ὡς ἐκεῖ. Πρέπει νὰ πᾶμε μὲ τὸ σιδηρόδρομο τοῦ Μοναστηριοῦ ὡς τὸ Σόροβιτς ἀπὸ τὸ βόρειο μέρος ἢ ὡς τὴ Λάρισα ἀπὸ τὸ νότιο μὲ τὸ σιδηρόδρομο Ἀθηνῶν—Λαρίσης. Φέτος, ἐπειδὴ ὁ πατέρας μου εἶχε δουλειὰ στὴν Ἐλασσῶνα καὶ τὰ Γρεβενά, πήγαμε ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Μὲ αὐτοκίνητο ἀπὸ τὴ Λάρισα περάσαμε ὑπὸν Τύρναβο καὶ ἔπειτα στὴν Ἐλασσῶνα. Ἐκεῖ μέيناμε δυὸ μέρες. Εἶδα ἐκεῖ τὸ ἐργοστάσιο, ποὺ τὸ κινεῖ ὁ ποταμὸς καὶ βγάζει ἡλεκτρικὸ ρεῦμα γιὰ νὰ φωτίζεται ἡ πόλη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Ἐλασσῶνα περάσαμε τὸ Σαραντάπορο, ὅπου ἔγινε ἡ μάχη στὰ 1912 καὶ νικήσαμε τοὺς Τούρκους. Πιὸ ἐπάνω τὸ αὐτοκίνητο μᾶς πέρασε μέσα ἀπὸ στενὲς ρεματιεὲς καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μέρος ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Πίερος καὶ Καμβούνια τόσο στενό, ποὺ μόλις χωροῦσε τὸ αὐτοκίνητο νὰ περάσῃ. Ἦταν ἡ Σιδερένια Πόρτα, τὰ Στενὰ τῆς Πόρτας. Ἀπὸ κάτω εἶναι ἡ Θεσσαλία καὶ ἐμπρὸς μας ἀνοίγε πάλι ἡ Μακεδονία. Σὲ λίγα λεπτὰ βρισκόμαστε στὰ Σέρβια.

Ἐκεῖ δὲν εἶχε δουλειὰ ὁ πατέρας μου καὶ φύγαμε γρήγορα.

Πήραμε τώρα ἀπὸ κοντὰ τὴν ὄχθη τοῦ Ἀλιάκμονα. Ἐδῶ ὁ ποταμὸς γυρίζει καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ βόρεια ἕως ἔξω ἀπὸ τὴν πατρίδα μου. Περνοῦμε ἓνα παραπόταμό του καὶ σὲ λίγο φτάνομε στὰ Γρεβενά. Τὰ βουνὰ εἶναι κατάφυτα καὶ τὸ αὐτοκίνητό μας περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὸ δάσος. Καὶ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ περνᾷ ἄλλος ποταμὸς. Δὲ μέيناμε καὶ στὰ Γρεβενὰ πολὺ. Τελείωσε ὁ πατέρας μου τὴ δουλειά, ποὺ εἶχε, καὶ τὴν ἄλλη μέρᾳ φύγαμε· στὸ δρόμο μας εἶδαμε χιλιάδες γίδες περπατοῦν καὶ τρεχάτο ποὺ αὐτὸς πολεῖται.

νιές. Περάσαμε τὴν Ἀνασελίτσα καὶ βιαζόμαστε νὰ φτάσωμε μιὰ ὥρα ἀρχύτερα. Ἀριστερά μας ἔχομε τὸ βουνὸ Βόιο, γεμάτο ἀπὸ βαλανιδιές καὶ καστα- νιές. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ μας ὁ Βαρνοὺς ἔχει κάπου κάπου μικρὰ δάση, μὰ δὲν εἶναι κατάφυτος ὅπως τὸ Βόιο.

Ἐξαφνα προβάλλει μπροστά μας ἡ λίμνη τῆς Καστοριᾶς· περνοῦμε ἀκόμη παραπάνω. Τώρα ἡ λίμνη εἶναι δεξιὰ μας καὶ ὁ Ἀλιάκμονας ἀριστερά. Τὸν ἀφήνομε καὶ πλησιάζομε στὴ λίμνη ἀπὸ τὸ δυ- τικὸ τῆς μέρος.

—Νά! ἡ πατρίδα μας! Μοῦ λέει ξαφνικὰ ὁ πα- τέρας.

Καὶ εἶδα τὴν Καστοριὰ σὰν νὰ ἦταν μέσα στὴ λίμνη. Καὶ ἔτσι εἶναι. Μιὰ στενόμακρη γλῶσσα, σὰ χέρι, προχωρεῖ ὡς 4000 μέτρα μέσα στὴ λίμνη. Στὴν ἄκρῃ τῆς γλῶσσας αὐτῆς εἶναι χτισμένη ἡ Καστοριὰ. Μπαίνομε ἀπὸ τὸ στενὸ ἔμπασμα τῆς γλῶσσας, ἀπὸ τὸ Ἰσθμό, ὅπου εἶχαν οἱ Βυζαντινοὶ χτίσει ἓνα κάστρο γιὰ νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς ἐχθροὺς νὰ φτάνουν στὴν πόλιν. Ἀπ' αὐτὸ τὸ Κάστρο, λένε πὼς πῆρε τάχα τὸ ὄνομα καὶ ἡ πόλις.

Βέβαια ἡ Καστοριὰ μεγάλη δὲν εἶναι δρόμους πλατιοὺς καὶ ἴσιους, ὅπως ἐδῶ, δὲν ἔχει. Οἱ δρόμοι τῆς εἶναι στενοί, εἶναι ὅμως στρωμένοι μὲ πέτρες.

Ἡ γλῶσσα αὐτὴ, ποὺ προχωρεῖ μέσα στὰ νερά, στὴν ἀρχὴ εἶναι πολὺ στενὴ, πλατύνεται κατόπι κα- ἀνεβαίνει σιγὰ σιγὰ. Ἔτσι στὸ τέλος βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὰ νερά κάπου 60—70 μέτρα.

Ἦταν καὶ ἀρχαία πόλις ἐδῶ, ποὺ λεγόταν Κά- λετρον, τὴ σημερινὴ ὅμως τὴν ἔχτισε ὁ Ἰουστινιανός.

—Μπράβο Γιωργάκη! Φαίνεται πὼς ἀγαπᾷς τὴν πατρίδα σου καὶ ἀγαπᾷς καὶ τὰ ταξιδάκια! τοῦ εἶπε ὁ δάσκαλος. Ψάλλοντο οἱ κότες καὶ οἱ γαῖες ἐπὶ τῇ πόλει.

—Νὰ μᾶς πῆ, κύριε, ὁ Γιωργάκης, ρώτησε ὁ Πάνος, ἂν βγάξῃ τίποτα ἄλλο ἢ πατρίδα του, ἢ μόνο μὲ τὰ γουναρικά καταγίνονται οἱ κάτοικοί της;

—Βέβαια βγάξει, πρόλαβε ν' ἀπαντήσῃ ὁ Γιωργάκης, ποὺ πῆρε τώρα θάρρος, ἀπὸ τὸν ἔπαινο τοῦ δασκάλου του. Ἀπὸ τῇ λίμνῃ μας ψαρεύομε ψάρια, πολλὰ ψάρια. Σὲ ὅλα τὰ χωριὰ καὶ τίς πολιτεῖες ὀλόγυρα στέλνομε τὰ ψάρια τῆς λίμνης, παχιά καὶ νόστιμα. Ὡς τὴν Κοζάνη κάτω εἶναι ξακουστὰ καὶ πουλιοῦνται τὰ ψάρια τῆς Καστοριάς.

Ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα στὰ 438 π.Χ.

Πλησίαζε ἡ ἡμέρα τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων. Αὐτὴ τῇ χρονιά, 438 π.Χ. ἡ μεγάλη γιορτὴ τῶν Ἀθηνῶν, θὰ εἶχε ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα, γιατί ἦταν νὰ γίνουν τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου μαρμάρινου ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ εἶχε χτίσει ὁ Περικλῆς ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη, μὲ τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Ὑστερ' ἀπὸ χρόνων ἐργασία, ὁ λαμπρὸς ναός, ἔργο τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἰκτίνου καὶ Καλλικράτη, ἦταν ἑτοιμος νὰ παραδοθῇ στὴν Ἀθηνᾶ, ποὺ εἶχε ἀφιερωθῇ.

φορές τὴν ἀγαπημένην τῆς πόλιν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Καὶ πρώτη φορὰ τώρα τὰ διαλεχτὰ κορίτσια τῶν Ἀθηναίων θὰ ἔφερναν τὸν πέπλο τῆς θεᾶς, ποὺ εἶχαν ὑφάνει σὰν πάντα μὲ τὰ χέρια τους, στὸ νέο χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ τὸ εἶχε δουλέψει, μὲ τὴν ἄφθαστη τέχνη τοῦ ὁ γλύπτης Φειδίας. Οἱ Ἀθηναῖοι, ποὺ κοίταζαν νὰ ἀστράφτῃ ἀπὸ τὸ μάρμαρο καὶ τὸ χρυσάφι, ψηλὰ ἐπάνω στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου τῆς Ἀκρόπολης, ὁ νέος ναός, δὲν ἔβλεπαν πότε νὰ φτάσῃ ἡ ἡμέρα, ποὺ ὁ Περικλῆς, τριγυρισμένος ἀπὸ τὸν Ἰκτῖνο, τὸν Καλλικράτη, τὸ Φειδία καὶ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ κεφαλῇς τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων, θὰ παράδινε τὸ θαυμαστὸ ναὸ στοὺς ἱερεῖς τῆς θεᾶς καὶ θὰ ἔκανε τὴν πρώτη θυσία στὸ βωμὸ τῆς.

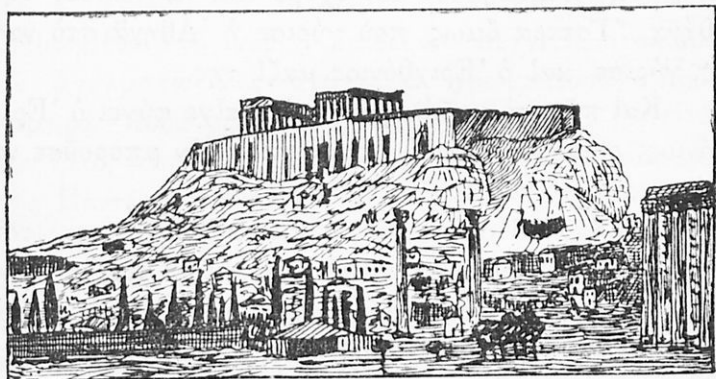
Τὴν παραμονὴ τῆς μεγάλης ἡμέρας, στὸ σπίτι τοῦ Ἰκτίνου, ποὺ βρισκόταν σὲ μικρὴ ἀπόσταση κάτω ἀπ' τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης, εἶχαν μαζευτῇ ὁ Καλλικράτης, ὁ Φειδίας καὶ ἄλλοι νέοι ἀρχιτέκτονες καὶ γλύπτες, μαθητὲς τους, ποὺ εἶχαν δουλέψῃ στὰ ἔργαστήριά τους, παίρνοντας μαθήματα τῆς τέχνης τους ἀπὸ τοὺς μεγάλους δασκάλους τους. Καὶ οἱ νέοι αὐτοὶ τεχνῖτες ἦταν περήφανοι, ποὺ εἶχαν βάλει κι αὐτοὶ ἓνα λιθάρι γιὰ νὰ γίνῃ τὸ μαρμαρένιο αὐτὸ θαῦμα, ποὺ ὅμοιό του δὲν εἶχε ἰδῇ ἀκόμα ὁ κόσμος. Ἀπὸ κεῖ—ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς ὥραϊες ἡλιόλουστες ἡμέρες, ποὺ εἶχε χαρίσει ὁ Ἀπόλλωνας στὶς γιορτὲς τῆς ἀδερφικῆς του θεᾶς—ὅλη ἡ συντροφιά θὰ ξεκινοῦσε γιὰ τὴν Ἀκρόπολη. Οἱ λαμπροὶ τεχνῖτες πῆγαιναν νὰ ρίξουν μιὰ τελευταία ματιὰ στὸ ἔργο τους καὶ νὰ τοῦ δώσουν, ἂν ἦταν πουθενὰ ἀνάγκη, τὸ τελευταῖο χαίδεμα τῆς σμίλης, πρὶν τὸ παραδώσουν στὴν πόλιν.

—Νὰρθοῦρε νὰ κεράσῃτε, καὶ εἰπε ὁ μικρὸς

Ἑρμόλαος, ὁ ἀνιψιὸς τοῦ Ἰκτίνου, ποὺ ἔπαιζε τὰ κότσια στὴ μεσιανὴ αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ μαζί μὲ ἄλλα παιδιὰ τῆς ἡλικίας του.

—Νάρθῃτε, παιδί μου..... τοῦ εἶπε ὁ Ἰκτῖνος, χαϊδεύοντάς του τὰ ὀλόσγουρα μαλλιά.

Γιὰ σὰς δουλέψαμε ἐμεῖς τόσα χρόνια. Ἑμεῖς θὰ περάσωμε, ἀλλὰ ὁ Παρθενῶνας θὰ μείνῃ. Καὶ μέσα στοὺς αἰῶνες, ποὺ θὰ περάσουν ἀπὸ πάνω του, πολλές γενεές παιδιῶν, σὰν κι ἐσᾶς, ποὺ θ' ἄρχωνται στὸν κόσμον, μαζί μὲ τὸν Ἥλιο, ποὺ θὰ πρωτοβλέπουν, θὰ βλέπουν ἐκεῖ ψηλὰ τὸν Παρθενῶνα.

Τὰ παιδιὰ, χαρούμενα, ἀφῆκαν τὰ κότσια καὶ ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται γιὰ ν' ἀνεβοῦν μαζί μὲ τοὺς μεγάλους στὴν Ἀκρόπολη...

—Θὰ ἰδοῦμε καὶ τὸν Ἑριχθόνιο; ρώτησε, φοβισμένος, ὁ μικρότερος ἀπ' ὅλους, ὁ Ἑρμείας, ποὺ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὴ μητέρα του γιὰ τὸ στοιχειὸ αὐτὸ τῆς Ἀκρόπολης, ποὺ ἦταν σὰ μεγάλο φίδι καὶ κατοικοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ.

—Γιατί τὸν φοβᾶσαι τὸν Ἑριχθόνιο, Ἑρμείας; τοῦ εἶπε ὁ Ἑρμόλαος. Αὐτὸς εἶναι καλὸ στοιχειὸ Δὲν πειράζει.

—Μὰ ἐγὼ εἶχα ἀκούσει —εἶπε ἕνα ἄλλο παιδί, ὁ

Δεξιλέος—ὅτι ὁ Ἐριχθόνιος εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη.

—Ἐχεις δίκιο—τοῦ εἶπε τότε ὁ Ἑρμόλαος, πού σὰ μεγαλύτερος τὰ ἤξερε ὅλα αὐτά—Ὅταν ἔφυγε ἡ Ἀθηνᾶ ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη καὶ κατέβηκε στὰ καράβια, γιὰ νὰ διώξη τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὴ Σαλαμῖνα, εἶχε πάει μαζί της καὶ ὁ Ἐριχθόνιος, πού τὴν ἀκολουθοῦσε πάντα. Ἀπ' αὐτὸν μάλιστα κατάλαβαν οἱ Ἀθηναῖοι, πῶς εἶχε φύγει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ κατέβηκαν ὅλοι στὰ «ξύλινα τείχη» νὰ πολεμήσουν τὸν ἐχθρὸ καὶ νὰ σώσουν τὴν Ἀθῆνα. Ὑστερα ὅμως πού γύρισε ἡ Ἀθηνᾶ στὸ ναό της, γύρισε καὶ ὁ Ἐριχθόνιος μαζί της.

—Καὶ πῶς τὸ κατάλαβαν, πῶς εἶχε φύγει ὁ Ἐριχθόνιος; ρώτησε πάλι ὁ μικρός, πού δὲν μποροῦσε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὸ νοῦ του τὸ τρομερὸ φίδι.

—Δὲν ἦταν δύσκολο νὰ τὸ καταλάβουν.....τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Ἑρμόλαος. Ὅταν εἶπαν οἱ ἱερεῖς πῶς ἡ μελόπιττα, πού τοῦ ζύμωναν οἱ γυναῖκες καὶ τοῦ τὴν πηγαινान γιὰ τροφή του, ἔμεινε ἀφάγωτη, κατάλαβαν πῶς δὲν ἦταν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὴ φάῃ. Καὶ εἰδοποίησαν τότε, ὅτι τὸ ἱερὸ φίδι εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη.

—Καλύτερα νὰ μὴν εἶχε ξαναγυρίσει..... εἶπε τότε ὁ μικρός.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ ἔσκασαν στὰ γέλια.

—Εἶδες τὸν πονηρὸ τὸ μικρούλη! εἶπαν. Ἦθελε νὰ λείπῃ ἀκόμα ὁ Ἐριχθόνιος, γιὰ νὰ τοῦ φάῃ αὐτὸς τὴ μελόπιττα.

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα ὅμως φάνηκαν νὰ κατεβαίνουν ἀπ' τὸ σπῖτι ὁ Ἰκτῖνος, ὁ Καλλικράτης, ὁ Φειδίας καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι τους καὶ τὰ παιδιὰ ἄφησαν τὰ γέλια καὶ ἐτοιμάστηκαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν.

Σὲ λίγο, μέσα ὑπὸ δροσερὸ φῶς τῆς ἀνοιξιά-
τικῆς ἡμέρας, μὲ τὶς αὔρες τοῦ Φαλήρου, ποὺ ἔφταναν
γλυκόπνοες ἀπὸ τὰ γλαυκότετα νερά, ποὺ χρύσωνε
ἀντικρὺ τοὺς στὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντα ὁ ἥλιος, ἡ
συνοδεία—μπροστὰ οἱ μεγάλοι καὶ πίσω τὰ παιδιὰ—
περνοῦσαν τὰ Προπύλαια καὶ ἔφταναν στὸν Παρθε-
νῶνα. Τί θαῦμα ἦταν ἐκεῖνο! Στάθηκαν ὅλοι καὶ τὸ
κοίταζαν, σὰ νὰ μὴν εἶχε βγῇ ἀπὸ χέρια ἀνθρώπων.
Οἱ σαρανταεῖς του κολόνες, ὑψώνονταν λευκὲς καὶ λι-
γερεῖς καὶ ἀνάλαφρες μέσα στὸ φῶς, μὲ τὰ κυρτὰ κιο-
νόκρανα, κρατώντας τὰ ὠραῖα ἀετώματα, τὶς μετόπες,
τὰ ἐπιστύλια, τὰ διαζώματα, σκαλισμένα ὅλα καὶ
ἱστορημένα ἀπὸ χέρια ἐπιδέξιου τεχνίτη, στολισμένα
μὲ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα χρωματιστά, ποὺ τὰ
λαμπρά τοὺς χρώματα λαμποκοποῦσαν, κάτω ἀπὸ
τὸν ἥλιο, μέσα στὶς ἀστραπὲς τοῦ λευκοῦ μαρμάρου
τῆς Πεντέλης.

Τὰ παιδιὰ δὲ χόρταιναν νὰ ρωτοῦν καὶ νὰ μαθαίνουν.
Στὸ ἀνατολικὸ ἀέτωμα ἦταν ἱστορημένη ἡ γέννηση
τῆς Ἀθηνᾶς, ποὺ βγῆκε ὠπλισμένη μὲ λόγχη, ἀσπίδα
καὶ περικεφαλαία ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Δία. Ὁ Ἥφαιστος
εἶχε σχίσει μ' ἓνα πελέκι τὸ κεφάλι τοῦ θεοῦ, ἡ Ἀθηνᾶ
ἦταν δίπλα του πάνοπλη καὶ ὀλόγυρα οἱ ἄλλοι θεοὶ
κοίταζαν τὸ παράξενο θαῦμα. Στὸ δυτικὸ ἀέτωμα
πάλι ἦταν ἱστορημένη ἡ φιλονικία τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ
Ποσειδῶνα, ποιοὺς νὰ πάρῃ δική του τὴν Ἀττική.
Καὶ γύρω πάλι ἄλλοι θεοὶ καὶ ἥρωες παρακολουθοῦσαν
τὴ φιλονικία τῶν δύο θεῶν.

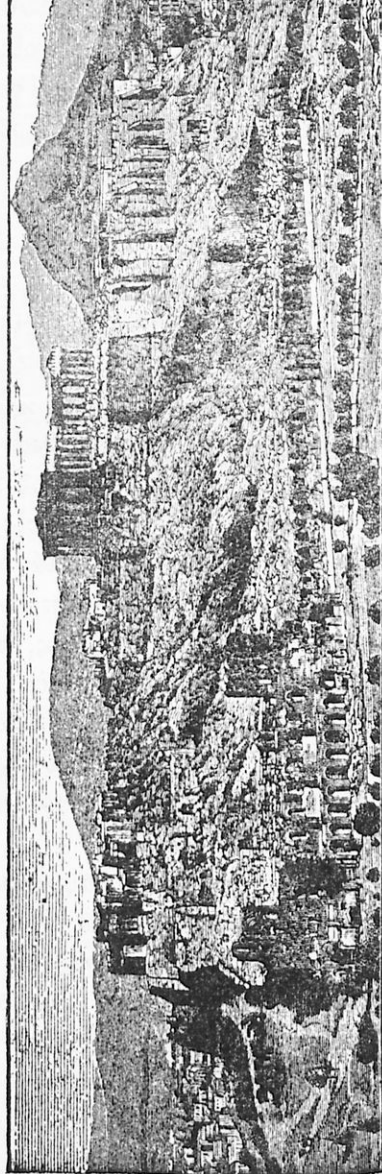
Στὶς μετόπες πάλι ἦταν ἱστορημένοι οἱ πόλεμοι
θεῶν καὶ γιγάντων, οἱ Λαπίθες ποὺ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς
Κενταύρους, ὅπως καὶ ἄλλοι πόλεμοι.

Ἀλλὰ τὸ ὠραιότερο ἀπ' ὅλα ἦταν ἡ ζωφόρος, ποὺ
ἔζωνε ὀλόγυρα, σὰν πλατιά λουρίδα, τοὺς τέσσερεις

πλευρὸ τοῦ Ἰκτίνου δὲ χόρταινε νὰ τὸ κοιτάζῃ. Ἦταν ἐκεῖ ἐπάνω ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα καὶ ἄλλοι θεοί, ποὺ εἶχαν ἔρθει νὰ λάβουν μέρος στὴ γιορτὴ καὶ τὴ θυσία καὶ στὴ μέση τους ἦταν ἱστορημένη ἡ παράδοση τοῦ πέπλου. Ἡ παράσταση αὐτὴ ἔπεφτε ἐπάνω ἀπ' τὴν κυρία εἴσοδο τοῦ ναοῦ, στὴν ἀνατολικὴ πλευρά. Στὶς ἄλλες πλευρὲς τοῦ διαζώματος ἦταν ἱστορημένοι ἄνδρες νέοι καὶ γεροντότεροι μὲ μακριὰ ἱμάτια, ἀκουμπισμένοι ἐπάνω σὲ βακτηρίες, ποὺ μιλοῦσαν μεταξύ τους. Ἄλλοι πάλι ἔφιπποι σὲ περήφανα ἄλογα προχωροῦσαν καλπάζοντας καὶ ἄλλοι ἐπάνω σὲ ἄρματα, ποὺ τὰ ὠδηγοῦσαν. Ἄλλοι ἔπειτα ὠδηγοῦσαν βόδια γιὰ τὴ θυσία, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ προχωρήσουν, σὰν νὰ καταλάβαιναν τὴ μοῖρα τους. Ἄλλοι κουβαλοῦσαν ἀγγεῖα γεμάτα μὲ κρασί καὶ ἄλλοι ἔπαιζαν τὸν αὐλό. Καὶ ἔπειτα οἱ σεμιᾶς παρθένες, μὲ τοὺς πολὺπτυχους χιτῶνες, ποὺ κρατοῦσαν ἱερὰ σκεύη ἢ στέκονταν ἀκίνητες, σὰ θαμπωμένες ἀπ' τὸ λαμπρὸ θέαμα. Νόμιζε κανεὶς πὼς ἡ ὠραία πομπή, κομματιαστὰ ἱστορημένη ἀπ' τὸν τεχνίτη, εἶχε ζωντανέψει ἐπάνω στὸ μάρμαρο.

Τὰ παιδιὰ ὅμως μὲ περισσότερη λαχτára κοίταζαν τοὺς καβαλάρηδες. Δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα πότε νὰ γίνουν κι αὐτὰ ἔφηβοι καὶ νὰ καβαλικέψουν τὰ περήφανα ἄτια στὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων.

Ἀφοῦ καμάρωσαν ἀπόξω τὸν ὠραῖο ναό, τὰ παιδιά, ὠδηγημένα ἀπ' τοὺς λαμπροὺς τεχνῖτες, μπῆκαν μέσα στὸ ναὸ καὶ προχώρησαν ὡς τὸ σηκό, ὅπου ἦταν στημένο τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Τί

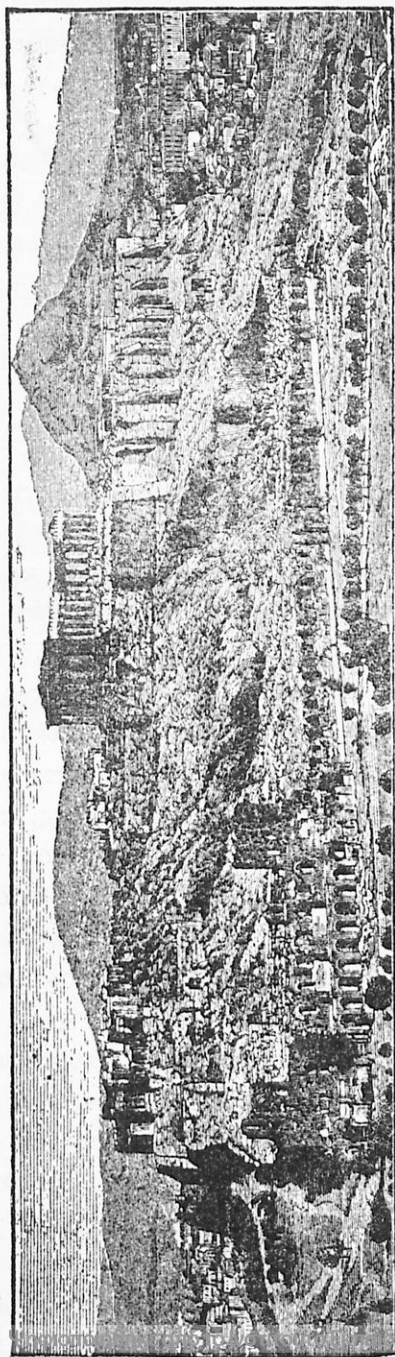

Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν.

τοίχους τοῦ ναοῦ. Ἐπάνω σ' αὐτὴν ἦταν ἱστορημένη, σὲ συνέχεια μὲ λαμπρὰ ἀνάγλυφα, ἡ μεγαλύτερη γιορτὴ τῶν Ἀθηναίων, ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Ὁ Φειδίας, περήφανος γιὰ τὸ ἔργο του, προχωρώντας στὸ πλευρὸ τοῦ Ἰκτίνου δὲ χόρταινε νὰ τὸ κοιτάζῃ. Ἦταν ἐκεῖ ἐπάνω ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα καὶ ἄλλοι θεοί, ποὺ εἶχαν ἔρθει νὰ λάβουν μέρος στὴ γιορτὴ καὶ τὴ θυσία καὶ στὴ μέση τους ἦταν ἱστορημένη ἡ παράδοση τοῦ πέπλου. Ἡ παράσταση αὐτὴ ἔπεφτε ἐπάνω ἀπ' τὴν κυρία εἴσοδο τοῦ ναοῦ, στὴν ἀνατολικὴ πλευρά. Στὶς ἄλλες πλευρὲς τοῦ διαζώματος ἦταν ἱστορημένοι ἄνδρες νέοι καὶ γεροντότεροι μὲ μακριὰ ἱμάτια, ἀκουμπισμένοι ἐπάνω σὲ βακτηρίες, ποὺ μιλοῦσαν μεταξύ τους. Ἄλλοι πάλι ἔφιπποι σὲ περήφανα ἄλογα προχωροῦσαν καλπάζοντας καὶ ἄλλοι ἐπάνω σὲ ἄρματα, ποὺ τὰ ὠδηγοῦσαν. Ἄλλοι ἔπειτα ὠδηγοῦσαν βόδια γιὰ τὴ θυσία, ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ προχωρήσουν, σὰν νὰ καταλάβαιναν τὴ μοῖρα τους. Ἄλλοι κουβαλοῦσαν ἀγγεῖα γεμάτα μὲ κρασί καὶ ἄλλοι ἐπαιζαν τὸν αὐλό. Καὶ ἔπειτα οἱ σεμιλὲς παρθένες, μὲ τοὺς πολύπτυχους χιτῶνες, ποὺ κρατοῦσαν ἱερὰ σκεύη ἢ στέκονταν ἀκίνητες, σὰ θαμπωμένες ἀπ' τὸ λαμπρὸ θέαμα. Νόμιζε κανεὶς πὼς ἡ ὥραία πομπή, κομματιαστὰ ἱστορημένη ἀπ' τὸν τεχνίτη, εἶχε ζωντανέψει ἐπάνω στὸ μάρμαρο.

Τὰ παιδιὰ ὅμως μὲ περισσότερη λαχτάρα κοίταζαν τοὺς καβαλάρηδες. Δὲν ἔβλεπαν τὴν ὥρα πότε νὰ γίνουν κι αὐτὰ ἔφηβοι καὶ νὰ καβαλικέψουν τὰ περήφανα ἅτια στὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων.

Ἀφοῦ καμάρωσαν ἀπόξω τὸν ὥραϊο ναό, τὰ παιδιὰ, ὠδηγημένα ἀπ' τοὺς λαμπροὺς τεχνῖτες, μπῆκαν μέσα στὸ ναὸ καὶ προχώρησαν ὡς τὸ σηκό, ὅπου ἦταν στημένο τὸ χρυσὸ ἐσόντιο. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἀνατολικὴ εἴσοδος τοῦ ναοῦ. Τί

Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν.

θάμνωμα ἦταν ἐκεῖνο! Τὰ παιδιὰ νόμιζαν πὼς ἔβλεπαν ὄνειρο. Λαμποκοποῦσε ὁλόγυρα τὸ μάρμαρο καὶ τὸ χρυσάφι καὶ τὰ λογῆς λογῆς χρώματα. Καὶ στὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὑψωνόταν στὸ βάθρο του πελώριο τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, μὲ τὰ ροῦχα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι καὶ τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια ἀπὸ σκαλιστὸ ἑλεφαντόδοντο. Ὁρθὴ φοροῦσε μακρὸ χιτῶνα, περικεφαλαία στὸ κεφάλι καὶ τὴν αἰγῖδα στὸ στήθος. Μὲ τὸ δεξιὸ χέρι κρατοῦσε ἓνα μικρὸ ἀγαλματάκι Νίκης καὶ τὸ ἀριστερὸ χέρι τὸ στήριζε ἐπάνω στὴν ἀσπίδα, ἱστορημένη καὶ ἀπὸ τίς δύο τῆς μεριές. Ἡ ἀσπίδα πατοῦσε στὴ γῆ καὶ ἀνάμεσα ἀσπίδας καὶ θεᾶς φαινόταν τὸ ἱερὸ φίδι. Τώρα ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, εἶχαν σταματήσῃ σιωπηλοί, ἀκίνητοι, κρατώντας μὲ εὐλάβεια τὴν πνοή τους μπροστὰ στὴ θεά.

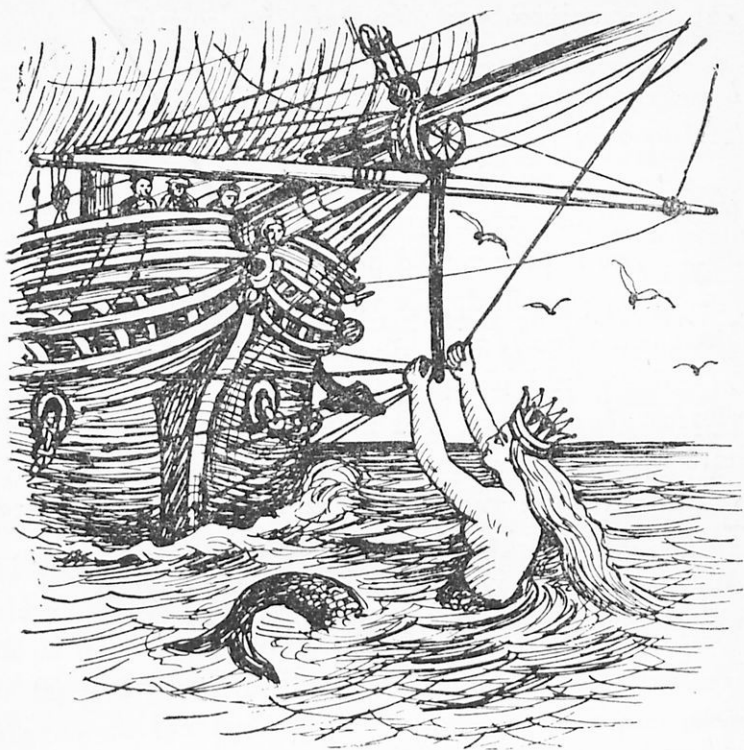
Ὅταν βγῆκαν ἀπὸ τὸ ναό, ὁ Ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὰ νερά τῆς Σαλαμῖνας, στέλνοντας τίς τελευταῖες του ἀχτῖδες πρὸς τὸ ἱερὸ τῆς Προμάχου. Ἐξαφνα εἶδαν ἓναν ὥραϊο, περήφανο ἄντρα νὰ προχωρῇ μοναχὸς του πρὸς τὸ ναό. Ἦταν ὁ Περικλῆς, πού ἐρχόταν κι ἐκεῖνος νὰ χαιρετήσῃ τελειωμένο τὸν Παρθενῶνα, ἕτοιμο νὰ παραδοθῇ στὴ λατρεία τῆς θεᾶς. Καὶ σὲ μιὰ στιγμή ὁ Περικλῆς, ὁ Ἰκτῖνος, ὁ Καλλικράτης, καὶ ὁ Φειδίας ἔδιναν τὰ χέρια δακρυσμένοι μπροστὰ στὸ ἀθάνατο ἔργο τους.

Τὰ παιδιὰ παράμερα κοίταζαν μὲ θαυμασμὸ τοὺς τέσσερεις ἄντρες, πού φάνταζαν στὰ μάτια τους σὰν ἡμίθεοι.

Ὁ Περικλῆς μιὰ στιγμή γύρισε τὰ μάτια του καὶ εἶδε τὰ παιδιὰ, πού κοίταζαν φοβισμένα τοὺς χαμογέλασε γλυκά, προχώρησε, τοὺς χάιδεψε τὰ ὁλόσγουρα μαλλιά καὶ τοὺς εἶπε:

— Σὲ σᾶς, παιδιὰ, στὴ νέα γενεά, παραδίνω τὸν Παρθενῶνα. Γενῆς ἑξῆς ἀπὸ τοῦτο

Ζῇ ὁ βασιλιάς 'Αλέξανδρος ;

Μὲς στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

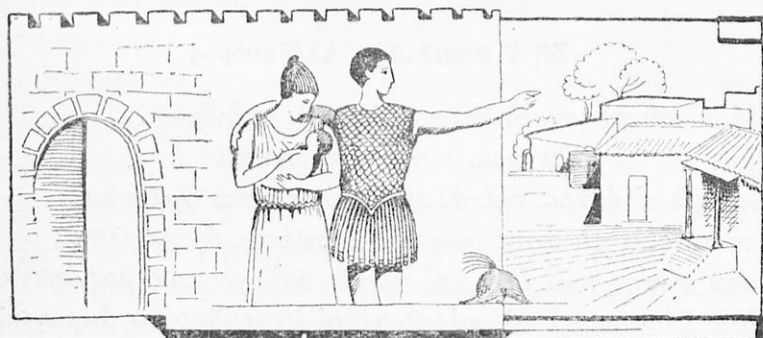
Τριγύρω νύχτ' ἀπλώνεται

καὶ μὲ τ' ἀγέρι, πού ἀλαφρά τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει
σὰν νύφη, πού ὅλο καὶ λυγᾷ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.
Μὰ ξάφνου, καὶ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιάστο ἀκρογιάλι
τίς οὐς τοῦ ἄγκυρες μαζί,

τὸ μπρίκι στέκει καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
γοργόνα θαλασσοβρεχτη μ' ἀριωπὸ κεφάλι.

— Ὁ βασιλιάς 'Αλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῇ;
βοοντολογᾷ τὸ στόμα της καὶ τὰ νερά ἀναδεύει

καὶ τὸ γυναῖκειο τῆς αὐτῆς ἀπόκριση γυρεύει.
 — Ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος στὸν κόσμον βασιλεύει!
 ὁ ναύτης ἀποκρίνεται, ζωὴ νᾶχης, κυρά!
 Ἀλίμονο ἂν τῆς ἔλεγε, πὼς εἶναι πεθαμένος
     ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!
 Εὐθὺς τὴν ἴδια τῇ στιγμῇ ὁ ναύτης ὁ καημένος
 μαζί μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος
 καὶ ἡ γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.
 Μὰ τώρα πῶμαθε πὼς ζῇ, τὴν ὕψη τῆς ἀλλάζει
     καὶ μ' ὀμρφιῆς στολίζεται,
 γίνεται κόρη λιγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
 μὲ δυὸ ματάκια γαλανὰ ὁλόγλυκα κοιτάζει
 κι ἀπ' τὰ ξανθὰ τῆς τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.
 Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει.
 Λύρα κρατᾷ ὁλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
 νὰ τραγουδᾷ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Ἕχτορας καὶ Ἀνδρομάχη.

Καὶ τῇ στιγμῇ πὺν διάβαινε τῇ χώρᾳ καὶ θεωροῦσε
 τὸ ζερβοπόρσι, ὅθι ἦτανε ἔξω νὰ βγῇ στὸν κόσμον
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νά τη ἀπ' ἀγνάντια πρόβαλε τρεχάτη ἡ Ἀνδρομάχη.
 πού τότε ἐκεῖ τὸν ἔσμιξε κι ἡ βάγια ἀπὸ κοντά της
 περπάταε κι εἶχε τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά γυρμένο
 ἔτσι δὰ ἀθῶο καὶ μωρό, τὸ μοςχαναθρεμμένο
 Ἐχτορουδάκι, πού ἔλαμπε σὰν τ' οὐρανοῦ τ' ἀστέρι.
 Σκαμανδρινὸ ὁ πατέρας του τοῦχε ὄνομα βαλμένο,
 μὰ κράζονταν Ἀστυάνακτας ἀπ' τοὺς λοιποὺς τοὺς
 [Τρῶες.

Τότε ἔτσι ἐκεῖνος κοίταξε σιωπώντας τὸ παιδί του
 μὲ θλιβερὸ χαμόγελο· κι ἡ ὁμορφη Ἀνδρομάχη
 ἤρθε κλαμένη, τοῦπιασε σφιχτὰ τὸ χέρι κι εἶπε:
 «Καημένε, ἄχ! τὸ φιλότιμο θὰ σ' ἀφανίση· πές μου
 τ' ἀθῶο αὐτὸ δὲν τὸ πονεῖς, δὲ μὲ λυπᾶσαι ἐμένα,
 πού μαύρη χήρα κι ἔρημη σὲ λίγο θὰ μ' ἀφήσης;
 Τὶ γρήγορα ὅλοι οἱ Δαναοὶ θὰ τρέξουν νὰ σὲ σφάζουν.
 Μὰ ἂν εἶναι νὰ σὲ στερηθῶ, καλύτερα γιὰ μένα
 νὰ μὲ σκεπάση ἡ μαύρη γῆς! Γιατὶ ἄλλο πιά ἀντιστύλι
 δὲ θὰ μοῦ μένη, μόν' καημοί, τὰ μάτια σὰ σφαλίσης.
 Μηγὰρ πατέρα ἐγὼ ἔχω πιά ἢ τὴ γλυκιά μου μάννα;
 Ἐχτορα, τώρα σὺ γονιὸς κι ἐσὺ γλυκιά μου μάννα,
 ἐσὺ εἶσαι ἐμένα κι ἀδερφὸς καὶ τρυφερό μου ταίρι,
 μὲν πιά λυπήσου με, κι αὐτοῦ στοῦ κάστρο μεῖνε ἀπάνου,
 μήπως μὲ ρίξης σὲ χηριά καὶ τὸ παιδί σ' ὀρφάνια».
 Τότε ὁ μεγάλος Ἐχτορας τῆς ἀπαντᾷ δυὸ λόγια:

«Γυναῖκα, ναὶ κι ἐγὼ ὅλα αὐτὰ στοῦ νοῦ μου τ' ἀναδεύω
 ὅμως ντροπὴ ἀπ' τὶς Τρῳίσσες, ντροπὴ ἔναι ὀμπρὸς
 [στοὺς Τρῶες

νὰ σέρνωμαι ἔτσι σὰν δειλὸς μακριὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους..
 Μήτε τὸ θέλει μου ἡ καρδιά! τί πάντα παλικάρι
 ἔμαθα νᾶμαι καὶ μπροστὰ στίς κονταριές νὰ τρέχω,
 τὸ πατρικὸ μας θέλοντας νὰ διαφεντέψω ὀρόνο.

Ναί, ξέρω, μοῦ τὸ λέει αὐτὸ ἀλάθευτα ἡ ψυχὴ μου,
 θὰ φέξῃ ἡ μέρα—δὲν ἄργεῖ—πού θὰ χαθῇ ἡ πατρίδα
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κι ὁ βασιλιάς ὁ Πρίαμος κι ὁ ξακουστός λαός του,
μὰ δὲν μοῦ σφάζει τὴν καρδιά, τῶν Τρώων σὰ λογιάζω
τὰ πάθια, ἢ καὶ τῶν δύστυχων γονιῶν μου, οὔτε τόσο
τῶν ἀδερφιῶν μου, πού πολλοὶ μὲς στὰ χρυσά τους νιάτα
θὰ κυλιστοῦν στὸ αἷμα τους σφαγμένοι ἀπ' τοὺς Ἀργῖτες,
ὅσο γιὰ σένα, ὅταν κανεῖς ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τ' ἀσκέρι
σὲ σέρνῃ σὲ πικρὴ σκλαβιά στὰ δάκρια βουτηγμένη.
Κι ἄλλῃ ἴσως, στ' Ἀργος ὅταν πᾶς, νὰ φαίνῃς θὰ σὲ βάζῃ,
καὶ μὲ τὴ στάμνα ἀπ' τὴν πηγὴ νερὸ θὰ πᾶς νὰ φέρνῃς
ἄθελα, δόλια, μὰ σκληρὴ θὰ σὲ στενεύῃ ἀνάγκη.

αὐτὰ σὰ σὲ βλέπουν πού περνᾷς ἀχνὴ καὶ δακρυσμένη,
ἰὰ το, θὰ λέν, τοῦ Ἑχτορα τὸ ταίρι, πού τῶν Τρώων
σαν τὸ πρῶτο αὐτὸς σπαθὶ στῆς Τροίας τοὺς πολέμους! »
Ἔτσι ἴσως ποῦν κι ὁ πόνος σου θὰ ξανανοίγῃ πάντα
σὰ βλέπῃς πὼς ἀπ' τὴ σκλαβιά νὰ βγῇς δὲν εἶν' ἐλπίδα.
Μὰ θέλω νὰ μὲ φάῃ ἡ γῆς, ἡ μαύρη πλάκα θέλω,
πριχοῦ σὲ δῶ νὰ δέρνεσαι καὶ σκλάβα νὰ σὲ σέρνουν! »
Ἔτσι τῆς εἶπε κι ἄπλωσε τὰ χέρια στὸ παιδί του,
μὰ πίσω γέρνει τὸ παιδί· στῆς Βάγιας τὴν ἀγκάλη
μὲ τίς φωνές, τί τῶσκιαζε ἡ ὕψη τοῦ γονιοῦ του,
σὰν εἶδε πού ἀστραφετὲ ὁ χαλκός, σπιθοβολᾷ τὸ κράνος,
κι ἐπάνου σάλευε ἀγριωπὴ ἡ ἀλογίσια φούντα.

Καὶ βγάζει ἀπὸ τὸ κεφάλι του ὁ Ἑχτορας τὸ κράνος
καὶ τ' ἀπιθώνει χάμου ἐκεῖ καθὼς λαμποκοποῦσε.

Κι ὅταν τὸ γιό του φίλησε καὶ χόρεψε στὰ χέρια,
στὸ Δία κι ὅλους τοὺς θεοὺς δεήθηκε ἔτσι κι εἶπε:

« Παρακαλῶ σε, Δία μου, θεοί, παρακαλῶ σας,
ἄς δώσῃ ἡ χάρη σας κι αὐτὸς ὁ γιός μου μὲς στοὺς Τρῶες,
ὅπως κι ἐγώ, νὰ ξακουστῇ ἀντρειωμένος πάντα
κι ἄξιος τῆς Τροίας βασιλιάς. Κι ἄς ποῦν γιὰ αὐτὸν μιὰ

[μέρα:

» Αὐτὸς ἀπ' τὸν πατέρα του πολὺ πιὸ παλικάρι,
καθὼς γυρνᾷ ἀπ' τὸν πόλεμο· καὶ ματωμένα ἄς φέρνῃ

στο σπίτι λάφυρα, ἀπ' ἐχθρό, πού νίκησε παρμένα,
 πού νά τόν δῇ ἡμανούλα του καὶ νά χαρῇ ἡ καρδιά της». ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ
 Εἶπε καὶ βάζει τὸ παιδί στῆς γυναικὸς τὰ χέρια,
 καὶ ἐκείνη πίσω τόγειρε μὲς στὴ γλυκιὰ ἀγκαλιά της
 καὶ πικροχαμογέλασε μὲ μάτια δακρυσμένα.
 Καὶ σὰν τὴν εἶδε κι ἔκλαιγε, τὴν πόνεσε ἡ ψυχὴ του
 καὶ τὴν ἐχάιδεψε γλυκὰ καὶ μὲ καημὸ τῆς εἶπε:
 «Μὴ μοῦ βαριοπικραίνεσαι, γυναῖκα, καὶ κανέννας,
 ἂν δὲν τὸ γράφη ἡ μοῖρα μου, στὸν Ἄδη δὲ μὲ στέλνει.
 Μόν' σπίτι τώρα πῆγαινε νὰ κάτσης στὶς δουλειές σου
 στὴ ρόκα καὶ στὸν ἀργαλειό, καὶ βάλε καὶ τὶς σκλάβες
 ὅσο γιὰ πόλεμο, πού λές, οἱ ἄντρες θὰ φροντίσουν
 ὅλοι, κι ἀπ' ὅλους πρῶτα ἐγώ, ὅσοι κι ἂν ζοῦν στὴν Τροία».
 Εἶπε καὶ τότε σήκωσε τὸ κράνος του ἀπὸ χάμου.
 Κι ἡ Ἀνδρομάχη κίνησε στὸ σπίτι νὰ γυρίση
 κι ἔχυν' ἡ δύστυχη πολλὰ πικρὰ καὶ μαῦρα δάκρια.

Ἡ πρωτοχρονιά στὰ Βυζαντινὰ παλάτια.

—Σηκωθῆτε, παιδιά, κι ἐτοιμαστῆτε νὰ πᾶμε στὴν
 τελετὴ τοῦ Παλατιοῦ, φώναξε ὁ πρωτοσπαθάριος
 Νικήτας.

Ξημέρωνε ἡ πρωτοχρονιά· ὅλη ἡ οἰκογένεια βρέ-
 θηκε στὸ πόδι ἀκούοντας τὴν πατρικὴ φωνή. Κι ἀπ' ὅ-

λους πιὸ χαρούμενος ὁ μικρὸς Θεοφύλακτος, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ θάβλεπε τέτοια τελετὴ.

Ἡ μητέρα στόλισε τὰ παιδιὰ μὲ τὶς καλύτερες φορεσιῆς τους, φόρεσε κι ἡ ἴδια ἓνα ὀλομέταξο φόρεμα, ἔρριξε ἀπὸ πάνω ἓνα βαρὺ πανωφόρι μὲ πολὺτιμα γουναρικά, φώναξε τὸ Νικήτα, ποὺ λαμποκοποῦσε μὲ τὴ μεγάλη στολὴ του, κι ἀνέβηκαν σ' ἓνα ὠραῖο ἀμάξι μὲ δυὸ πανέμορφα μαῦρα ἀράπικα ἄλογα. Σὲ λίγο ἀκούονταν οἱ ρυθμικοὶ χτύποι τῶν ἀλόγων στὸ λιθόστρωτο δρόμο καὶ τὸ ἀμάξι πέρασε - μέσα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο μελίσσι, ποὺ πήγαινε στὴν τελετὴ.

Ἀπὸ νωρὶς ἔχουν στολίσει τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου μὲ γιρλάντες ἀπὸ μύρτα καὶ δάφνες στολισμένες μὲ κοκκινόχρωμα χειμωνιάτικα τριαντάφυλλα. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκκλησιῆς τοῦ Παλατιοῦ, ποὺ συχνότερα ἐκκλησιαζόταν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια.

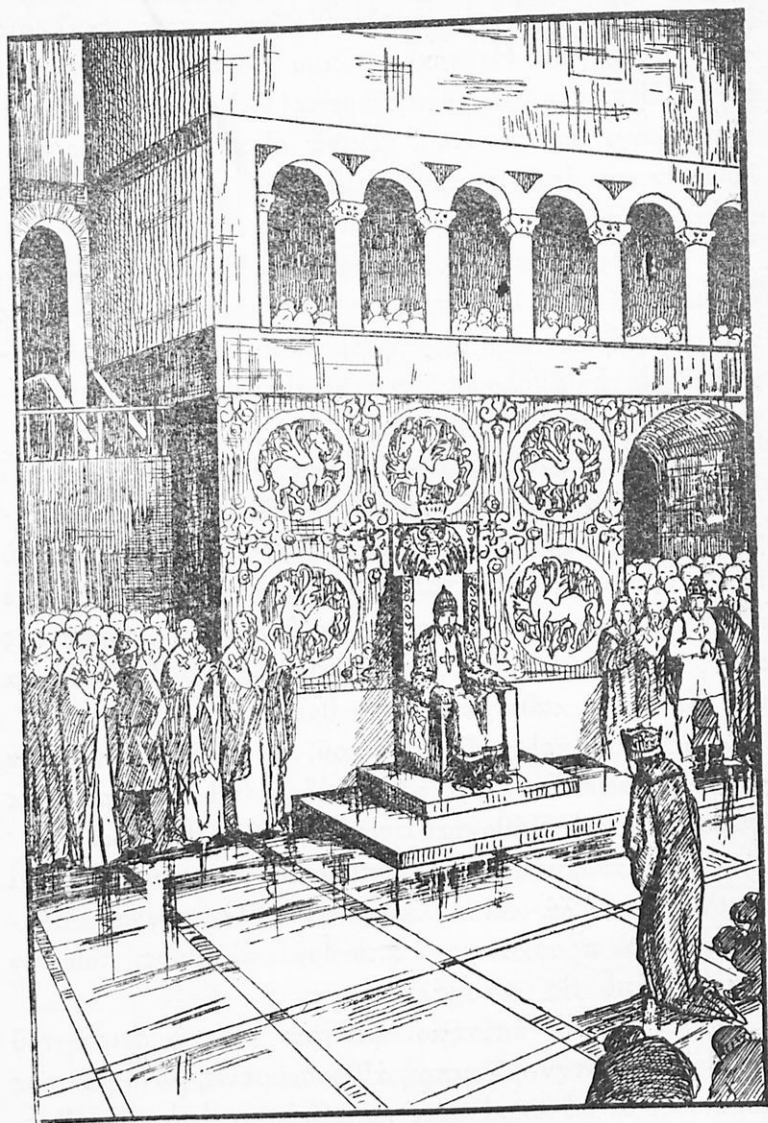
Ἀνάβουν τ' ἀσημένια πολυκάντηλα καὶ ραντίζουν τὸ ναὸ μὲ ροδόσταμο.

Κοντεύει ἑννιά ἡ ὥρα κι ἀπ' ὅλους τοὺς δρόμους φτάνουν οἱ ἐπίσημοι μέσα σὲ πολυτελῆ φορεῖα.

Ἐλαφρὸ χιόνι ἔρχεται ἀπὸ τὸ Βόσπορο καὶ τὸ πλῆθος συμμαζεῦεται κάτω ἀπ' τὶς μαρμαρένιες στοῆς, ποὺ εἶναι ὀλοτρόγυρα στὴν πλατεῖαν τοῦ Παλατιοῦ· στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς πλατείας ὑψώνεται μεγαλόπρεπος ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἔρχονται κι οἱ ἀρχόντισσες μὲ μεγάλα παράξενα καπέλα σὰν πύργους. Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὴν κορφή τους κυματίζει μακρὸς ἀραχνοῦφαντος πέπλος. Τὰ φορέματα τῶν κυριῶν εἶναι στενόμακρα καὶ τὰ παπούτσια τους μεταξωτὰ μὲ ζωηροὺς χρωματισμούς.

Ὅταν ὅλα εἶναι ἑτοιμα, ὁ Πραιπόσιτος, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Παλατιοῦ, πλησιάζει καὶ μ' ἓνα ἀσημένιο κλειδί χτυπᾷ τὴν πόρτάν τοῦ ναοῦ. Ἡ φημιολογία ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Πολιτικὸν

ἀπὸ μέσα περιμένει ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Κατεβαίνουν ὅλοι μὲ τὴν ἀκολουθία τους στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὅπου διαβάζονται χίλιες εὐχές. Ἐπειτα μιὰ μεγαλόπρεπη λιτανεία μὲ λάβαρα, ἑξαπτέρυγα καὶ σταυροὺς ξεκινᾷ· οἱ αὐτοκράτορες ἀκολουθοῦν τὴν ἱερὴ πομπή κι ἐπειδὴ χιονίζει, περνοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ λαμπροστολισμένη στοά.

Ἡ λιτανεία φτάνει στὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, ὅπου ἀρχίζει νὰ ψάλλεται ἡ θεία λειτουργία· μόλις τελειώσῃ ἡ λειτουργία, ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἀποχωρεῖ μὲ τὴν ἀκολουθία τῆς κι ἀνεβαίνει στὴ λαμπρότερη αἴθουσα τοῦ Παλατιοῦ.

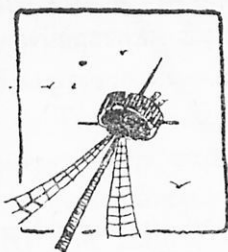
Στὴ μαρμαρίνη σκάλα ἔχουν σταθῇ σὲ σειρὰ οἱ ἐπίσημοι. Οἱ πόρτες τῆς μεγάλης αἴθουσας εἶναι ἀσημένιες. Στὴ μέση λαμποκοπᾷ ἓνα χρυσὸ τραπέζι κι ἀπὸ πάνω κρέμεται ἓνα πολυκάντηλο, καταστόλιστο μὲ πολύτιμα πετράδια. Καὶ στὴν ἀνατολικὴ γωνία τῆς αἴθουσας ὑψώνεται σὲ φυσικὸ μέγεθος τὸ ἄγαλμα τοῦ Χριστοῦ, καθισμένου στὸ θρόνο του.

Ἀξιωματικοὶ τοῦ Παλατιοῦ, κρατώντας ἀσημένια ραβδιά, φροντίζουν γιὰ τὴν τάξη. Οἱ αὐτοκράτορες ἀνεβαίνουν καὶ κάθονται στοὺς χρυσοὺς θρόνους.

Ἐκεῖ πλησιάζουν οἱ ἐπίσημοι, προσκυνοῦν, καὶ εὐχονται «πολλὰ καὶ καλὰ χρόνια». Ὁ καθένας ὁδηγίεται στὸ προσκύνημα ἀπὸ δυὸ αὐλικούς, ποὺ τὸν κρατοῦν ἀπὸ τὶς μασχάλες.

Ἐπειτα οἱ ἐπίσημοι φεύγουν μὲ τὴ σειρὰ τοῦ βαθμοῦ. Κι ὅταν ἡ λαμπρὴ αἴθουσα μείνῃ μόνο μὲ τοὺς αὐλικούς, αἱ αὐτοκράτορες κατεβαίνουν ἀπὸ τοὺς θρόνους, βγάζουν τὰ στέμματα καὶ τὶς ὀλόχρυσες στολὲς τῆς τελετῆς καί, φορώντας νέα στολή, μπαίνουν στὰ ἰδιαίτερα δωμάτιά τους.

Τοῦ κῦρ Βοριᾶ.

‘Ο κῦρ Βοριᾶς παράγγειλεν ὅλων τῶν
[καραβιῶνε
«Καράβια π’ ἀρμενίζετε, κότεργα ποῦ
[κινᾶτε,

ἐμπᾶτε στὰ λιμάνια σας, γιατί θὲ νὰ φυσήξω
κι ὅσα βρω μισοπέλαγος, στεριᾶς θὲ νὰ τὰ ρίζω».
Κι ὅσα καράβια τ’ ἄκουσαν, ὅλα λιμάνι πιάνουν·
τοῦ κῦρ Ἀντριᾶ τὸ κότεργο μέσα βαθιὰ ἀρμενίζει.
«Δὲ σὲ φοβοῦμαι, κῦρ Βοριᾶ, φυσήσης δὲ φυσήσης,
κι ἔχω καράβι ἀπὸ καρυὰ καὶ τὰ κουπιὰ πυξάρι,
ἔχω κι ἀντένες προυντζινες κι ἀτσάλινα κατάρτια,
ἔχω πανιὰ μεταξωτά, τῆς Προύσας τὸ μετάξι,
κι ἔχω καὶ ναῦτες διαλεχτούς, ὅλο ἄντρες τοῦ πολέμου,
κι ἔχω κι ἓνα ναυτόπουλο, ποῦ τοὺς καιροὺς γνωρίζει
κι ἐκεῖ ποῦ στήσω μιὰ φορὰ τὴν πλώρη δὲ γυρίζω.
Ἀνέβα, βρὲ ναυτόπουλο, στὸ μεσιανὸ κατάρτι,
γιὰ νὰ διαλέξης τὸν καιρό, νὰ ἰδῆς γιὰ τὸν ἀέρα».
Παιζογεῶν κι ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
«Τὸ τί εἶδες, βρὲ ναυτόπουλο, αὐτοῦ ψηλά ποῦ πῆγες;»
— «Εἶδα τὸν οὐρανὸ θολὸ καὶ τᾶστρα ματωμένα,
Εἶδα τὴ μπόρα ποῦ ἄστραψε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη,
καὶ στῆς Ἀττάλειας τὰ βουνὰ ἀστροχαλάζι πέφτει».
Ὡστε νὰ εἰπῇ, νὰ καλοεἰπῇ, νὰ καλοκουβεντιάσῃ,
βαριὰ φουρτούνα πλάκωσε καὶ τὸ τιμόνι τρίζει,
ἀσπρογυαλίζει ἡ θάλασσα, σιουρίζουν τὰ κατάρτια,
σκώνονται κύματα βουνά, χορεύει τὸ καράβι.
Σπηλιάδα ἀπὸ τὰ πλάγια του κι ἐξεσανίδωσε το.
Γιόμισε ἡ θάλασσα πανιὰ, τὸ κύμα παλικάρια,
καὶ τὸ μικρὸ ναυτόπουλο σαράντα μίλια πάγει.
Ἀπάνω στὰ βάραντα δὺο ψιλὴ φωνίτσα βράζει

Σύρε, φωνή, στή μάνα μου, σύρε στήν ἀδερφή μου
καί πές τους πώς ἐπνίγηκα κι ἄς μὴ μὲ καρτεροῦνε.

‘Ο Ἅγιος Ἀθανάσιος.

Ἡ καμπάνα σκόρπιζε σ’ ὅλο τὸ χωριὸ κι ὡς πέρα
στὸ λόγγο τὸν ἑσπερινὸ ὕμνο της. Μὲ τὸ γλυκό
της ἀντίλαλο ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἄφησαν μονομιᾶς τὶς
ἐργασίες τους, γύρισαν κατὰ τὸ χωριό, ἔκαναν τὸ σταυ-
ρό τους κι ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται γιὰ τὰ σπίτια τους.
Καὶ σὲ λίγο ἀπ’ ὅλους τοὺς δρόμους, ποὺ ἔφερναν στὸ
χωριό, ξεκίνησε μιὰ μεγάλη πομπὴ δουλευτάδων, μὲ
τὰ σύνεργά τους, μὲ τὰ ζῶα τους, ἄλλα κουρασμένα
ἀπ’ τὸ μεροκάματο κι ἄλλα φορτωμένα ξύλα γιὰ τὴ
φωτιά.

Στὰ σταυροδρόμια οἱ συντροφιὲς πύκνωσαν κι ἦταν
χαρὰ Θεοῦ ὁ γυρισμὸς ἀπ’ τὴν εὐλογημένη δουλειά.
Αὔριο θὰ ξεκουράζονταν ὅλοι ἦταν ἡ γιορτὴ τοῦ Ἀγίου
Ἀθανασίου.

Ὁ παπὰ Θύμιος εἶχε τελειώσει τὸν ἑσπερινὸν
καὶ μαζεύτηκε νωρὶς στὸ σπίτι του. Σὰν ἀπόφαγαν
τριγύρισε ὅλη ἡ οἰκογένεια τ’ ὀλόζεστο τζάκι κι ὅλων
τὰ μάτια στηλώθηκαν στὸν παπὰ. Θὰ τοὺς διηγόταν
ἀπόψε τὴν ἱστορίαν τῆς αὐριανῆς γιορτῆς. Τελείωσε κι ἡ
παπαδιὰ τὶς δουλιές της κι ἦρθε κι αὐτὴ κοντὰ στοὺς
ἄλλους. Κι ὁ παπὰ Θύμιος ἄρχισε:

— Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, παιδιὰ μου, γεννήθηκε
στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ χριστιανοὺς γονεῖς. Ἀπὸ μικρὸ
παιδάκι ξεχώριζε ἀνάμεσα στ’ ἄλλα. Μιὰ μέρα ἔπαι-
ζε μ’ ἄλλα παιδάκια στὴν ἀκρογιαλιά στὸ παι-
γνίδι τους παρίσταναν τὴν ἐκκλησίαν ἄλλο παιδὶ ἔκανε
τὸν ψάλτη, ἄλλο τὸν διάκονο, ἄλλο τὸν παπὰ κι ἄλλο τὸ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Δεσπότη. Τὸν Ἀθανάσιο τὸν χειροτόνησαν Πατριάρχῃ· ἔπειτα ἔφερναν μπροστά του ὅσα παιδιὰ ἦταν ἀβάφτιστα κι αὐτὸς τὰ βάφτιζε στὸ νερὸ τῆς θάλασσας.

Τὴν ὥρα αὐτὴ ὁ Πατριάρχης Ἀλέξανδρος στεκόταν στὴν ταράτσα τοῦ Πατριαρχείου. Σὰν εἶδε τὸ παιγνίδι, ἔστειλε κι ἔφεραν ὅλα τὰ παιδιὰ κοντά του. Κι ὅσα παιδιὰ εἶχε βαφτίσει ὁ Ἀθανάσιος στὴ θάλασσα, ὁ Πατριάρχης συμπλήρωσε τὸ βαφτισμὰ τους, τὰ σφράγισε μὲ τὸ ἅγιο Μῦρο καὶ τὰ στείλει στὰ σπίτια τους. Ὅσο ὅμως γιὰ τὸν Ἀθανάσιο, κάλεσε τοὺς γονεῖς του, τοὺς προεῖπε πὼς τὸ παιδί τους θὰ γίνη μεγάλος καὶ θαυμαστός, καὶ τοὺς συμβούλεψε νὰ τὸν βάλουν στὸ ἱεροδιδασκαλεῖο, νὰ μάθῃ τὰ ἱερὰ γράμματα κι ὅταν γίνη δέκα ὀχτῶ χρονῶν νὰ τὸν πᾶνε στὸ Πατριαρχεῖο.

Σὰν ἔφτασε ὁ Ἀθανάσιος στὴν ἡλικία αὐτὴ χειροτονήθηκε ἀπ' τὸν Πατριάρχη διάκος κι ἔμεινε γιὰ πάντα κοντά του. Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἓνας παπᾶς στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὁ Ἄρειος, ἄρχισε νὰ πολεμᾷ τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία, διδάσκοντας, πὼς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἓνα κτίσμα, ὅπως εἶναι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα πλάσματα τῆς δημιουργίας. Ἦταν δὲ τόσο ἐξυπνος καὶ τόσο μορφωμένος καὶ τόσο δυνατὸς ρήτορας ὁ Ἄρειος, ὥστε σὲ λίγο καιρὸ οἱ ὀπαδοί του ἔγιναν πάρα πολλοί, καὶ λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ καὶ ἐπισκοποὶ ἀκόμῃ.

Ἦταν τότε αὐτοκράτορας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Βλέποντας τὴ διαίρεση τῶν Χριστιανῶν, κάλεσε μιὰ οἰκουμενικὴ σύνοδο στὴ Νίκαια τῆς Ἀσίας. Ἐλαβαν μέρος σ' αὐτὴ 318 Πατέρες τῆς ἐκκλησίας. Ἐβγαλαν ἀπόφαση, ὅτι ὁ Ἄρειος ἦταν ἐχθρὸς τῆς θρησκείας καὶ κανόνισαν τί ἀκριβῶς πιστεύει κάθε καλὸς χριστιανός. Καὶ ἐγράψαν τὸ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἐκδοθέν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἡ ὁποία ἀπερρίχθη ἀπὸ τὸν Ἄρειον καὶ ἀπορρίχθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ αὐτοκράτορας τότε ἐπέταξε τὸν Ἄρειον νὰ φυλακισθῇ. Ὁ αὐτοκράτορας τότε ἐπέταξε τὸν Ἄρειον νὰ φυλακισθῇ.

ὅλοι καὶ τὸ ἀκοῦτε κάθε λειτουργία νὰ λέγεται στὴν ἐκκλησία. Στὴ σύνοδο αὐτὴ ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Πα-

τριάρχης Ἀλέξανδρος ἔχοντας κοντά του καὶ τὸν Ἀθανάσιο. Καὶ τότε ξεχώρισε μέσα θ' ὅλους τοὺς σοφοὺς ἱεράρχες ἡ σοφία τοῦ νεανικοῦ ἀνδρός. Αὐτὸς ἡ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκκλησιαστικῆς Βιβλιοθηκῆς τοῦ Παιδείας τοῦ Ἑλλάδος.

ταν πού με τίς ἐμπνευσμένες ὁμιλίες του νίκησε τὸν Ἄρειο. Κι ὅταν σὲ λίγο καιρὸ πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος, ὅλος ὁ λαὸς στήν Ἀλεξάνδρεια, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τόσους ἡλικιωμένους ἐπισκόπους, ἀπαίτησε νὰ γίνη Πατριάρχης ὁ Ἀθανάσιος. Κι ἔτσι ἔγινε.

Ὁ Ἄρειος ὅμως δὲν ἦταν μικρὸς ἐχθρὸς. Μὲ τοὺς φίλους τοῦ ἐπισκόπου κατάφερε νὰ δημιουργήσῃ πολλὰ βάσανα στὸν Ἀθανάσιο. Ἐστειλαν μιὰ ἀναφορὰ στὸν Αὐτοκράτορα, ὑπογραμμένη ἀπὸ πολλοὺς δεσποτάδες, κι ἔγραφαν ὅτι ὁ Ἄρειος μετανόησε, καὶ ὅτι ὁ Ἀθανάσιος εἶναι φιλοχρήματος Πατριάρχης καὶ ἐχθρὸς τῆς βασιλείας.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη θὰ γίνονταν στὰ Ἱεροσόλυμα τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, πού ἔχτισε ἡ μητέρα τοῦ αὐτοκράτορα, ἡ Ἀγία Ἑλένη. Κι ὁ αὐτοκράτορας διάταξε τοὺς δεσποτάδες, πού θὰ πήγαιναν γιὰ τὰ ἐγκαίνια, νὰ σταματήσουν στήν Ἀντιόχεια καὶ νὰ δικάσουν, ὅσα ἔγραφε ἡ ἀναφορά. Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀγίου κατάφεραν νὰ ἐξοριστῇ ὁ Ἀθανάσιος σὲ μιὰ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας καὶ νὰ μείνῃ ἐκεῖ παραπάνω ἀπὸ δυὸ χρόνια.

Ὁ αὐτοκράτορας πέθανε, κι ὁ γιὸς του—Κωνσταντῖνος κι αὐτός—βλέποντας τὴν ἄδικη ἐξορία τοῦ Ἀγίου, διάταξε νὰ ξαναγυρίσῃ στὸν πατριαρχικὸ θρόνο του.

Ὁλος ὁ λαὸς στήν Ἀλεξάνδρεια, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, μὲ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση ὑποδέχτηκαν τὸν Ἄγιο.

Μὰ οἱ Ἀρειανοὶ πλήθυναν καὶ δυνάμωσαν καὶ πάλι. Καὶ πάλι ὁ Ἄγιος ἄρχισε φοβερὸ πόλεμο ἐναντίο τους. Ἀλλὰ καὶ πάλι κατάφεραν νὰ ἐξοριστῇ ὁ Ἄγιος.

Στὰ 46 χρόνια, πού ἔκαμε Πατριάρχης, τέσσερεις αὐτοκράτορες ἀλλάξαν κι ὁ Ἄρειος κατάφερε νὰ ἐξο-

ριστῇ ὁ Ἀθανάσιος κι ἀπὸ τοὺς τέσσερεις. Ἦταν δυνατὸς ὁ Ἄρειος, ἀλλὰ κι ὁ Ἀθανάσιος ἦταν ἀκατάβλητος κι ἔσωσε τὴν ἐκκλησίᾳ μας ἀπὸ τόσο ἐπικίνδυνους ἐχθρούς. Ἀπὸ 25 χρονῶν ὡς τὰ ἐβδομῆντα ἀγωνίστηκε νύχτα καὶ μέρα καὶ δὲ λογάριασε-οὔτε βάρσανα, οὔτε φυλακὴ, οὔτε ἔξορία. Ὁλόκληρῇ βιβλιοθήκῃ πιάνουν τὰ βιβλία, ποὺ ἔγραψε γιὰ τὴ θρησκεία μας.

Πολὺ δίκαια λοιπόν—πρόσθεσε ὁ παπὰ Θύμιος— ἡ ἐκκλησίᾳ μας τὸν ἀνακήρυξε Ἅγιο καὶ τὸν ὠνόμασε Μεγάλο, ὅπως καὶ τὸν Ἅγιο Βασίλειο. Ἄς πᾶμε τώρα μὲ τὴν εὐχὴ του νὰ κοιμηθοῦμε, γιὰ νὰ σηκωθοῦμε πρωί, νὰ πᾶμε στὴν ἐκκλησίᾳ καὶ νὰ δοξολογήσωμε τὸν Ἅγιο.

Ἡ προσευχή.

Γλυκὸ τοῦ κόσμου στήριγμα
ἀθάνατη Μαρία,
ἐσὺ ποὺ ἀκοῦς τὴ δέηση,
ποὺ ὑψώνουν τὰ παιδία,
ἄκου κι ἐμᾶς, ποὺ ὑψώνομε
σ' ἐσὲ τὴν προσευχή μας,
ποὺ ἀπ' τὴ πιστὴ ψυχὴ μας
βγαίνει γιὰ Σὲ θερμά.

Ἔχε, κυρά, στὴ σκέπη σου
τὴ πικραμένη χήρα
στὸν πεινασμένο ἄνοιξε
εὐσπλαχνικὴ τὴ θύρα.
Δώσε τοῦ σκλάβου, Δέσποινα,
ἐλεύθερη πατρίδα,
τοῦ ναύτη τὴν ἐλπίδα

Εὐλόγησε τὰ ὀνείρατα
τοῦ βρέφους, ποὺ κοιμᾶται
ὁδήγησε τὰ βήματα
τῆς κόρης, ποὺ φοβᾶται
στεῖλε δροσιὰ κι ἀνάπαψη
στοῦ ἀρρώστου τὸ κλινάρι
ἔχε στὴ θεία σου χάρη
τὰ μαῦρα τὰ φτωχά.

Τὴν μάνα παρηγόρησε,
ποῦχει παιδί στὰ ξένα,
καὶ χύσε μιὰν ἀχτίνα σου
εἰς τὸν τυφλό, Παρθένα.
Τὸ χέρι ἐκεῖνο ἀντάμειψε,
ποὺ τ' ὄρφανὸ χορταίνει,
ποὺ τὸ κορμὶ θερμαίνει
τοῦ μῦρου τοῦ γυμνοῦ.

Στεῖλε, σεμνὴ βασίλισσα,
στὸ πλάσμα σου γαλήνη,
χύσε στὰ στήθη τ' ἄκαρδα
ἀγάπη, ἐλεημοσύνη.

Χάρισε τὸ χαμόγελο
στὰ πικραμένα χεῖλη.

Κάμε νὰ γίνουν φίλοι

ὁ ἐχθρὸς με τὸν ἐχθρόν
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑθνικοῦ Διαπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Βοήθα τὴν Ἑλλάδα μας,
τὴν ὁμορφὴν πατρίδα!
Πάλι στὸν κόσμον δεῖξε τὴν
μὲ σκῆπτρον καὶ χλαμύδα!
Κάμε νὰ σφίξῃ ἐλεύθερα
εἰς τὴ θερμὴ ἀγκαλιά της
τὰ μαῦρα τὰ παιδιὰ της
ποὺ κλαῖνε στὴ σκλαβιά.

Ἡ ἀγάπη τῆς μάνας.

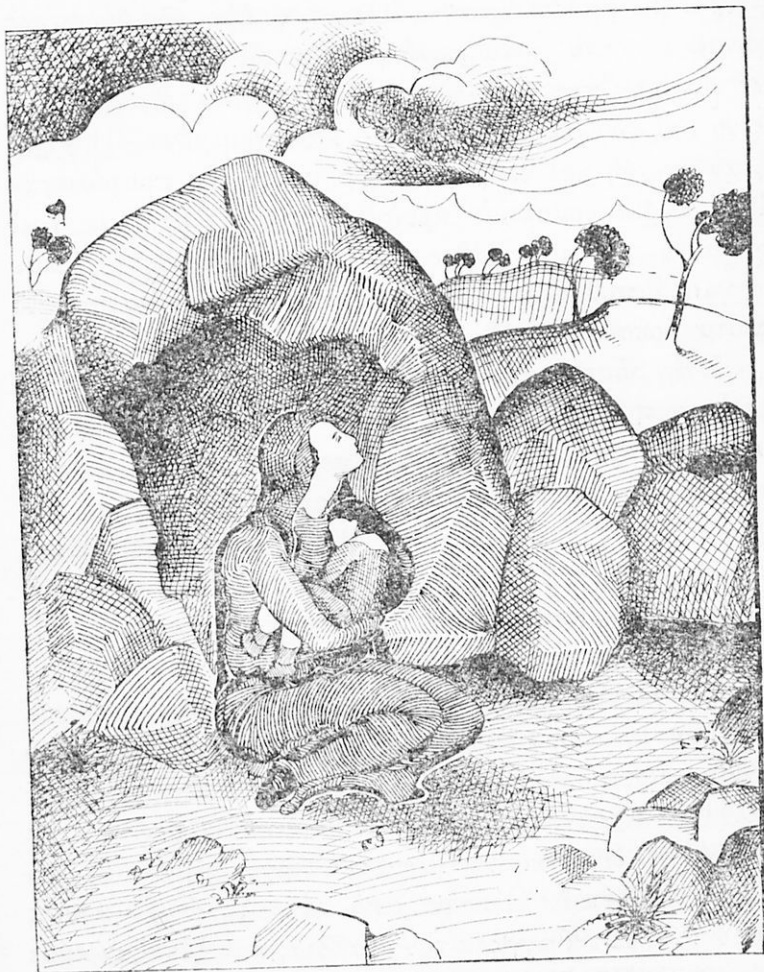
Μιά φτωχὴ χήρα κατοικοῦσε δέκα ὧρες μακριὰ ἀπ' τὸ χωριὸ τῆς μάνας της. Καμιὰ ἀνθρώπινη κατοικία δὲ βρισκόταν ἀνάμεσα στὰ δυὸ χωριά. Ἡ μάνα της ἦταν πολὺ ἄρρωστη καὶ ἔπρεπε νὰ πάη νὰ τὴν ἰδῇ. Πῆρε μαζί της καὶ τὸ μονάκριβο παιδάκι της, ἓνα ἀγοράκι δυὸ χρονῶν.

Τὸ πρωί, ποὺ ξεκίνησε, φάνηκε πὼς θὰ κάμῃ καλοκαιρία. Ἀλλὰ πρὶν τὸ μεσημέρι ξαφνικὰ ἄρχισε νὰ χαλᾷ ὁ καιρὸς. Ὁ οὐρανὸς μαῦρος καὶ βαρὺς. Πυκνὰ σύννεφα σκέπασαν τοὺς γειτονικοὺς λόφους. Ὁ ἀέρας μούγκριζε ἀνάμεσα στοὺς βράχους. Τὸν ἄνεμο ἀκολούθησε βροχή, τὴ βροχὴ χιονόνερο καὶ τὸ χιονόνερο, πυκνὸ χιόνι.

Ἦταν Νοέμβρης καὶ ἀκόμα ὥς τώρα θυμοῦνται τὴ μεγάλη ἐκείνη καταιγίδα. Οὔτε τίς ἀγριώτερες ἡμέρες τοῦ χειμῶνα δὲν ἔπεφταν πυκνότερες νιφάδες καὶ δὲ στριφογύριζαν μὲ περισσότερην μανία ἀνάμεσα στὰ μονοπάτια τοῦ βουνοῦ, γεμίζοντας κάθε τρύπα καὶ ἀσπρίζοντας κάθε βράχο.

Κουρασμένη, βρεγμένη καὶ τουρτουρίζοντας ἡ χήρα ἔφτασε μὲ τὸ παιδάκι της σ' ἓνα μονοπάτι. Ἦξερε πὼς λίγο πρὶν ἔπρεπε ἦταν μὲ ἄρρωστη καὶ ἀνάγκη ἀπο-

ροῦσε νὰ καταφύγη. Ἀλλὰ τὴ στιγμῇ, ποὺ προσπά-
θησε νὰ βαδίση μέσα στὴν ἄγρια χιονοθύελλα, ἔχασε
κάθε ἐλπίδα ν' ἀκολουθήσῃ τὴ διεύθυνση αὐτῇ. Νὰ γυ-
ρίσῃ σίτι τῆς ἦταν ἐπίσης ἀδύνατο. Ἐπρεπε κάπου

νὰ ζητήσῃ καταφύγιο. Σὲ λίγο τὰ τσακάλια καὶ τ' ἄλλα
ἀγρίμια θ' ἄρχιζαν νὰ οὐρλιάζουν.

Ἀφοῦ περιπλανήθηκε κάμποση ὥρα ἀνάμεσα στὰ
μονοπάτια τῆς πεδιάδας, βρόχων βρόχους ἐπὶ τέλους

μιὰ ἀσφαλισμένη γωνίτσα. Μαζεύτηκε κάτω ἀπὸ ἓνα βράχο κι ἔσφιγγε τὸ παιδάκι της στὸ στῆθος της, ποὺ ἔτρεμε. Ἡ καταιγίδα ἐξακολουθοῦσε νὰ λυσσᾷ. Οἱ ὄρε; περνοῦσαν ἀργὰ ἀργὰ καὶ τὸ κρῦο ἦταν τσουχτερό. Τὸ βράδυ ἔφτασε. Ὅλη ἡ σκέψη τῆς δύστυχης γυναίκας ἦταν στὸ μονάκριβο παιδί της. Τὸ τύλιξε μὲ τὸ σάλι της. Ἀλλὰ τὸ παιδάκι ἦταν ἐλαφρὰ ντυμένο καὶ τὸ σάλι ἦταν λεπτὸ καὶ τριμιμένο. Ἡ χήρα ἦταν φτωχὴ καὶ τὰ ρούχα της μόλις τὴν προφύλαγαν ἀπ' τὸ διαπεραστικὸ κρῦο τῆς ἄγριας βραδιάς. Καὶ τὸ χιόνι μὲ τίς νιφάδες, ποὺ στριφογύριζαν, γέμισε τὴ γωνιά, ποῦδωσε στὴ χήρα τὸ καλύτερο καταφύγιο ποὺ μπόρεσε νὰ βρῇ.

Στὴν ἀπελπιστικὴ αὐτὴ κατάσταση ἡ χήρα πῆρε μιὰ τρομερὴ ἀπόφαση. Γδύθηκε ὅλα σχεδὸν τὰ φορέματά της, τύλιξε μ' αὐτὰ τὸ παιδί της, τὸ φίλησε θερμά, τὸ τρύπωσε σὲ μιὰ τρύπα τοῦ βράχου, καὶ ξεκίνησε νὰ γυρίσῃ μὲ κάθε θυσία σπίτι της. Ἔτσι, ἢ θὰ πρόφταινε νὰ φέρῃ τὴν ἄλλη μέρα ἀπ' τὸ χωριὸ βοήθεια στὸ παιδί της ἢ θὰ χανόταν μέσα στὴ χιονοθύελλα.

Τὴν ἄγρια νύχτα διαδέχτηκε ἓνα ἥσυχο πρωινό. Ὁ ἥλιος λαμποκοποῦσε στὸν οὐρανὸ, στεφάνια ἀπὸ σύννεφα κρεμιόνταν στὶς κορφές τῶν βουνῶν καὶ χιλιάδες καταρράχτες κατέβαιναν ὀρμητικὰ στὰ πλάγια τους. Μερικὲς σκοτεινὲς μορφὲς φάνηκαν μακριὰ, στὸ κάτασπρο ἔδαφος. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ξεχώριζε κανεὶς ἀνθρώπους μὲ τὰ μεγάλα τους ραβδιά, ποὺ ξέταζαν κάθε τρύπα κοντὰ στὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ.

Ἦταν οἱ χωριανοὶ τῆς χήρας ποὺ ἔψαχναν γι' αὐτὴ καὶ τὸ παιδί της. Βρῆκαν ἐπὶ τέλους τὸ μονοπάτι. Μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ ἓνα βοσκὸ μόλις εἶδε ἓνα κομμάτι ἀπὸ ~~τὸ παιδί~~ ^{τὸν ἄνθρωπο} ~~ἐπὶ τῆς χήρας~~ ^{ἐπὶ τοῦ βουνοῦ} ~~ἐπὶ τῆς χήρας~~ ^{ἐπὶ τοῦ βουνοῦ} τὴν

ξεπαγιασμένη χήρα, τὴν πῆγαν στὴ ρίζα ἐνὸς βρά-
γου, ἀναψαν φωτιά καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὴ συνεφέρουν.
Πέρασαν πολλές ὥρες ὅσο ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς καὶ νὰ
νιώσῃ σιγὰ σιγὰ πὺ βρισκόταν. Δίπλα τῆς κοιμόταν
κοντὰ στὴ φωτιά τὸ παιδάκι τῆς ποῦχαν βρῆ λίγο
πρωτότερα δυὸ χωρικοί, ὠδηγημένοι ἀπ' τὶς φωνές
του. Καὶ τὸ βραδάκι ὅλο τὸ χωριὸ γιόρταζε τὴ σωτη-
ρία τῆς καλῆς μάνας.

Τὸ προσκυνητὰρι τοῦ "Αἱ Νικόλα.

Μόλις ἄραξε τὸ καΐκι στὸ συμμαζεμένο λιμάνι
τοῦ νησιοῦ, καὶ πῆδησε μεσόκοπος ξένος στὰ σιδερο-
δεμένα λιθάρια τοῦ μώλου. Δέκα δώδεκα βήματα καὶ
στέκονταν μπροστὰ στὸ προσκυνητὰρι.

Ἦταν ἓνα μικρὸ ἐρμάρι στὸν τοῖχο παλιοῦ μαγαζιοῦ,
στὸ λιμάνι ἀντίκρυ καὶ τίποτα ἄλλο. Ἀνεμοδαρμένα
τὰ φύλλα του, σκεβρωμένο τὸ ξύλο τους καὶ δίχως ἄλλη
βαφή παρὰ τὴ σταχτερὴ θωριὰ τῆς πολυκαιρίας.

"Ἀνοίξε τὸ παραθυράκι ὁ ξένος καὶ κοίταξε τ' ὁ-
λόμαυρο πρόσωπο τοῦ ἀγίου.

Προσκύνησε τὸ εἰκόνισμα μὲ κατάνυξη, ἀναψε καὶ
κόλλησε κερὶ στὴ στρογγυλόπετρα, πὺ ἔστεκε στὴ
μέσῃ τοῦ ἐρμαριοῦ, καὶ ξανάκαμε τὸ σταυρὸ του πρὶν
φύγῃ.

Ἐκεῖ πὺ ἔκανε τὸ σταυρὸ του, σιμώνει μιὰ γριὰ
ἀπ' τὸ χωριὸ ξεκινημένη, ἔβγαλε κι αὐτὴ κερὶ ἀπὸ τὸν
κόρφο τῆς καὶ σὰν τὸ κόλλησε, σταυροκοπήθηκε σχύ-
βοντας ὡς γάμω καὶ γοργοσαλεύοντας τὰ τρεμάμενα
χεῖλη τῆς.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

—Σὰ νᾶχης, κυρά μου, γενιά στά ξένα, τῆς κάνει ὁ ἄγνωστος.

—Ἄχ, τὸ παιδάκι μου, μπάρμπα, τὸ παιδάκι μου, πού τόσο δά μ' ἀφῆκε καὶ πιά δὲ ματαῆρθε.

—Μικρὸ λοιπὸν ξενιτεύτηκε τὸ παιδί σου; ρωτᾷ ὁ ξένος.

—Τόσο δά, τόσο δά, κι ἀπὲ δὲν ξαναῆρθε πιά στὴ μαύρη τὴ μάνα του, εἶπε ἡ γριά. Ὑστερα, κουνώντας τὸ κεφάλι της, «μαυρίσαν τὰ ματάκια μου στὴ θάλασσα νὰ βλέπω» μουρμούρισε.

—Μόνο, ξανάειπε, πού ὁ Ἀἰ—Νικόλας—μεγάλῃ ἡ χάρη του—ῆρθε καὶ μοῦπε στὸν ὕπνο μου, πὼς θὰ μοῦ τὸν φέρῃ τὸν ἀκριβό μου καὶ πὼς θὰ τίς ξαναφιλήσω τίς δυὸ βουῖλες πού ἔχει στά μαγουλάκια του. Αἶ, τότε πιά ἄς πεθάνω κι ἐγὼ ἡ βαριόμοιρη!

Γέμισαν δάκρια τώρα τῆς γριάς τὰ βουλιαγμένα μάτια.

—Καὶ πόσον καιρό, κυρά μου, σοῦ λείπει ὁ ἀκριβός σου;

—Ἄχ, χρόνια καὶ χρόνια! Δὲν τὰ μετρῶ πιά ἡ κακορρίζικη! Δὲν τῶχοι γιὰ καλὸ νὰ τὰ μετρῶ. Γέρασα μετρώντας χρόνια.

Κάθισε ἡ γριά στὸ πεζούλι κι ἄρχισε κάτι σὰν κρυφὸ τραγούδι, κοιτώντας χάμω μὲ χαρούμενη ὄψη. Ἐλεγε καὶ νανούριζε παιδί μπροστά της.

Δάκρυσε τώρα κι ὁ ξένος. Στεκοῖταν καὶ τὴν κοί-

ταζε σάν όνειριασμένος. Σά νά ήθελε κάτι νά κάμῃ καί δέν τὸ ἔλεγε· δέν τὸ ἔκαμε, μὴν τύχη καί πάθῃ τίποτε χειρότερο ἀκόμη ἢ γριά.

Τῇ βοήθησε μονάχα νά σηκωθῇ καί τὴν κοίταζε ἀπὸ μακριὰ σάν ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο, μουρμουρίζοντας μονάχη τῆς παλιὰ τραγούδια χωρὶς σκοπὸ.

Γύρισε ὕστερα κατὰ τὸ προσκυνητάρι ὁ ξένος καί κοίταζε τὰ δυὸ ἀναμμένα κοριά.

—Λίγο λίγο θά σβήσουν κι αὐτὰ σάν τὸ νοῦ μας, εἶπε μὲ βαθὺ ἀναστεναγμό.

Κατόπι ξεκίνησε κι αὐτὸς κατὰ τὸ χωριὸ ἀκολουθώντας τῇ σαλεμένη τῇ γριούλα, σαλεμένη ψυχὴ καί κορμί, ποὺ δέν μπορούσε νά ἰδῇ πίσω τῆς τὸ παιδί τῆς μὲ τίς βοῦλες στὰ μάγουλα.

Τί διηγείται ἓνα ἔλατο.

Στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ γεννήθηκα μὲ πολλὰ ἄλλα ἀδέρφια μου. Ἀπ' ὅλα ὅμως μόνο δυὸ ζήσαμε. Δὲ θυμοῦμαι τί ἀπόγιναν τ' ἄλλα, γιατί ἤμουν πολὺ μικρό. Μπορεῖ νά τὰ ἔφαγαν ἢ νά τὰ πάτησαν τὰ πρόβατα, ὅταν ἦταν πολὺ μικρά. Μπορεῖ νά τὰ ἔπνιξε καριὰ νεροποντὴ. Θυμοῦμαι μόνο, πὼς ἐμένα μὲ προστάτευε ἓνας θάμνος ἀγκαθωτός. Μὲ κρατοῦσε φιλόστοργα στὴν ἀγκαλιά του σὰ μάνα τὸ μωρό τῆς. Αὐτὸς φαίνεται μὲ προφύλαξε ἀπὸ τὰ πρόβατα καί τίς νεροποντές.

Καὶ μεγάλωνα καί ψήλωνα καί πέρασα τὸν προστάτη μου θάμνο.

Μεγάλωνα καί ψήλωνα κι ἤμουν εὐτυχισμένο. Ὁ χειμῶνας μὲ στόλιζε μὲ τὸ ἀγνὸ χιόνι του. Κι ὅταν ἔβγαινε ὁ ἥλιος, κάθε ἀχτίνα του γινόταν ἀπάνω στὸ χιόνι χίλια, χίλια, χίλια διαμάντια. Κανιὰ βασίλισσα τοῦ

κι ἀντὶ γιὰ διαμάντια, κρέμασαν ἀπ' τὰ κλαριά μου
κοῦκλες καὶ παιγνίδια.

Ἐνα βράδυ, ἀναψαν μέσα στὸ σαλόνι φῶτα πολλὰ.
Μὰ δὲν ἦταν τὰ φῶτα αὐτὰ οὔτε σὰν τὸ δυνατὸ φῶς
τοῦ ἡλίου, οὔτε σὰν τὸ γλυκὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Γύρω
μου μαζεύτηκαν παιδάκια πολλὰ καὶ τραγουδοῦσαν
καὶ χόρευαν· μὰ τὰ τραγούδια τους δὲν ἦταν σὰν τὸ
κελάδημα τοῦ κότσυφα, οὔτε σὰν τὸ λάλημα τῆς φλο-
γέρας τοῦ τσοπάνη. Ὁ ἀέρας ἦταν ζεστὸς καὶ μύριζε
ἀλλιώτικα. Οἱ μυρωδιές αὐτές δὲν ἦταν οὔτε σὰν τῇ
μυρωδιᾷ τῇ δικῇ μας, οὔτε σὰν τῇ μυρωδιᾷ τῶν ἀγριο-
μενεξέδων, ποὺ ἀνθοῦσαν μέσα στὸ θάμνο κρυμμένοι.

ὦ! τί ζεστὸς καὶ τί ἀσφυχτικὸς ἀέρας! Ποῦ τὸ
δросερὸ ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ καὶ ποῦ ὁ καθάριος βο-
ριάς!

Ἀπὸ τὸ κλειστὸ τζάμι φαινόταν στὸν οὐρανὸ ἓνα
ἀστεράκι. Αὐτὸ μόνο μοῦ θύμιζε τὴν παλιὰ ζωὴ μου
στὸ δάσος. Ἐκεῖ τῇ νύχτα εἶχα συντροφιά τ' ἀμέ-
τρητα ἀστέρια τ' οὐρανοῦ. Καὶ τ' ἀστεράκι αὐτὸ
φαινόταν σὰ νὰ μὲ παρηγοροῦσε στὸ θάνατό μου.
Εὐτυχισμένο ἀστέρι, εἶσαι πολὺ ψηλὰ καὶ δὲ σὲ φτάνει
τὸ ἀνθρώπινο χέρι!

Τὰ παιδάκια τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν καὶ λαμ-
περὴ χαρὰ ἦταν στὰ πρόσωπά τους. Αὐτὰ τ' ἀγαποῦσα
καὶ τὸ εἶχα παρηγοριά, ὅτι ὁ θάνατός μου τοὺς προ-
ξενοῦσε εὐτυχία. Δὲν ἀγαποῦσα ὅμως καὶ τοὺς με-
γάλους, ποὺ τριγύριζαν γύρω μου, γιὰτὶ ἦταν μεγάλοι
σὰν κι αὐτόν, ποὺ μὲ σκότωσε στὸ δάσος.

Τέλος, ἦρθε στιγμή, ποὺ μὲ γύμνωσαν ἀπὸ τὰ
στολίδια μου καὶ τὰ μοίρασαν στὰ παιδιά. Τὰ τρα-
γούδια λίγο λίγο ἔπαψαν, οἱ ἄνθρωποι ἓνας ἓνας ἔ-
φυγαν, τὰ φῶτα ἔσβησαν κι ἔμεινα ὁλομόναχο στὸ
σαλόνι τὸ σκοτεινὸ.

Τὴν ἄλλη μέρα πρῶι βρέθηκα πεταμένο στὴν αὐλὴ
μαζὶ μὲ τὰ σκουπίδια.

Ἄχ! γιατί ὁ κακὸς ἄνθρωπος νάρθη στὸ δάσος
καὶ νὰ μὲ κόψη; Γιατί νὰ μὲ χωρίσῃ ἀπ' τὸν πατέρα
μου, ἀπὸ τ' ἀδέρφια μου, ἀπὸ τ' ἄλλα ἔλατα, ἀπ' τὸν
κότσουφα, ἀπ' τ' ἀέρι τοῦ βουνοῦ;

Στὸ κέντρο τοῦ Μωριᾶ.

I. Ἡ λίμνη Στυμφαλίας.

Βρέθηκα κάποτε μὲ μιὰ καλὴ συντροφιά στὰ
ψηλώματα τῆς ἐλατόσκεπτης Ζήριας. Χιονισμένη ἀκόμα
κάπου κάπου, χαιρετοῦσε κάθε πρῶι τὸν οὐρανὸ μὲ
τις δυὸ πανύψηλες κορφές της κι ἔλουζε τὰ πόδια της
στὰ νερὰ τῆς γειτονικῆς λίμνης.

Κι ἐκεῖνη γιὰ πληρωμὴ τῆς δροσιᾶς, ποὺ ἔστελνε
στὸ ἄνυδρο βουνό, δεχόταν πρῶτη ἀπ' αὐτὸ τ' ἀσημένια
ἀντιφεγγίσματα τοῦ φεγγαριοῦ καὶ πρῶτη ἐνιωθε τὸ
τριανταφυλλένιο χᾶδι τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀχόρταστα βλέπεις ἀπὸ κεῖ ψηλὰ τὸ θέαμα τοῦ
καταπράσινου κάμπου καὶ τῶν πλούσιων νερῶν τῆς
Στυμφαλίας! Στὸ λαμπερὸ φῶς τοῦ καλοκαιριάτικου
ἡλίου, φαινόταν σὰν ἓνας τεράστιος καθρέφτης, μὲ μιὰ
πλατιά ὀλοπράσινη κορνίζα. Καὶ σὲ κάθε ἡλιοβασίλεμα
ὁ ὑγρὸς αὐτὸς καθρέφτης φλογιζόταν ἀπ' ὅλα τὰ τρι-
ανταφυλλιά χρώματα κι ἔστελνε γύρω του καὶ ψηλὰ
ὅλες τὶς μενεξεδένιες ἀντιλαμπές του. Κι ὅταν ἡ Ζήρια
κατέβαζε τ' ὀρμητικὸ ἀγέρι της, τὰ ὠριμα στάχια
ἐγερναν νὰ χαιρετίσουν τὴ ζωοδότρα λίμνη· κι αὐτὴ,
μὲ τὰ παιγνιδιάρικα κυματάκια της, ἀντιχαιρετοῦσε.

Ψωμοδότῃ κάμπε κι ὀλόδροση λίμνη, πόση χαρὰ
καὶ πόση ξεκούραση σκορπίσατε στὰ μάτια μας καὶ
στὴν ψυχή μας....

Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ ἰδοῦμε ἀπὸ κοντὰ τῇ λίμνῃ. Θέλαμε νὰ ἰδοῦμε τίς ξακουστὲς πηγές τῆς καὶ τίς ξακουστότερες καταβόθρες τῆς, ποὺ ρουφοῦν τὸ νερὸ καὶ χάνεται. Θέλαμε νὰ ἰδοῦμε τ' ἀρχαῖα χτίρια καὶ μόνον ποὺ δὲ θ' ἀκούαμε τίς ἄγριες φωνές ἀπὸ τίς Στυμφοαλίδες ὄρνιθες.

Ἀκολουθήσαμε τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ παραθαλάσσιο Κιάτο, ἔχοντας δεξιὰ μας τὸ βουνὸ καὶ ἀριστερά μας τὸν κάμπο. Ὁλοσκέπαστος ὁ κάμπος ἀπὸ χρυσὰ στάχια καὶ καταπράσινα ἀραποσίτια. Συχνὰ πυκνά, ὁ κάμπος χωρίζεται ἀπὸ βαθιὰ αὐλάκια, ποὺ στραγγίζουν τὰ περιττὰ νερά του στὴ λίμνη ἢ φέρνουν τὸ νερὸ τῆς στὰ χωράφια γιὰ πότισμα.

Διαβαίναμε σ' ἓνα χωριουδάκι τὴν ὥρα, ποὺ σχόλαζε τὸ σχολεῖο καὶ τὰ παιδάκια γύριζαν στὰ σπίτια τους. Ἀλίμονο! Τί χλωμὰ παιδάκια ἦταν αὐτά; Ὅλα πρασινοκίτρινα καὶ ἀναιμικά, καὶ ἀντὶ γιὰ χαρά, σκόρπιζαν τὴ λύπη γύρω τους.

—Τὰ βλέπετε; μᾶς λέει ὁ γιατρός τῆς συντροφιάς μας ἡ λίμνη δὲ θρέφει μονάχα τὰ σπαρτά, ἀλλὰ καὶ τὰ κουνούπια, ποὺ φέρνουν στὸ χωριὸ τοὺς ἐλώδεις πυρετοὺς. Αὐτὲς ἦταν οἱ Στυμφοαλίδες ὄρνιθες, ποὺ τάχα σκότωσε ὁ Ἡρακλῆς. Ὅσα αὐλάκια ὅμως καὶ ἂν ἄνοιξε γιὰ νὰ τρέχουν τὰ στάσιμα νερά, δὲν μπόρεσε νὰ μᾶς γλιτώσῃ ἐντελῶς ἀπ' τὴν πληγὴ αὐτή.

Ρωτήσαμε ἓνα παιδάκι, πόσο κινίνο παίρνει τὴν ἡμέρα, καὶ μᾶς ἀποκρίθηκε πὼς παίρνει ἓνα κουφετάκι στὶς δυὸ μέρες.

—Τί νὰ κάμῃ, παιδί μου, τόσο λίγο κινίνο; τοῦ λέει ὁ γιατρός ἐσεῖς ἐδῶ πρέπει νὰ παίρνετε τρία κουφετάκια τὴν ἡμέρα ἀπ' τὸν Ἀπρίλη ὡς τὸ Νοέμβρη.

Εὐτυχῶς, μᾶς εἶπε ὁ δασκάλος τοῦ χωρίου, πλη-

σιάζοντας, ἡ Κυβέρνηση ἀποφάσισε ν' ἀποστραγγίσῃ τὴν λίμνην. Κι ἔτσι θὰ ἔχωμε πολλὰ καλὰ. Κι οἱ θέρμες θὰ λείψουν, κι ὁ κάμπος θὰ μεγαλώσῃ καὶ τὰ κτήματα κάτω στὴν παραλία θὰ ποτίζονται μὲ τὰ νερὰ τῆς λίμνης.

Αὐτὸ μᾶς ἀνακούφισε λιγάκι. Μὰ πιὸ πολὺ ξαστέρωσε ἡ ψυχὴ μας στὸ ἀντίκρουσμα τῶν πλούσιων πηγῶν τῆς λίμνης. Πλησιάζαμε στὴ θέσῃ Κιόνια καὶ βλέπομε σύρριζα σχεδὸν στὸ βουνό, νὰ βγαίνει ἀπ' τὴ γῇ ἄφθονο νερὸ μ' ἓνα θόρυβο σάν τοῦ καζανιοῦ, ποὺ βράζει. Σὲ λίγα βήματα ἄλλῃ πηγὴ καὶ πιὸ πέρα ἄλλῃ κι ὅλες μαζί σχηματίζουν ὁλόκληρο ποτάμι, ποὺ μὲ ὀρμὴ τραβοῦσε γιὰ τὴ λίμνη τὴν ἀχόρταστη. Λίγο παρακάτω, μέσα στὸ βάλτο, ξεχωρίζε τὸ ἀνάβρυσμα κι ἄλλων πηγῶν.

Σιωπηλοὶ καὶ μ' ἀληθινὴ κατάνυξη κοιτάζαμε ὥρα πολλὴ τὸ μαγευτικὸ θέαμα, κι ὁ νοῦς μας εὐλαβητικὰ ὑψώθηκε στὴν παντοδυναμίᾳ τοῦ Δημιουργοῦ μας.....

Τὸ ἴδιο αἶσθημα φαίνεται πῶς ἐνιωθάν πάντα οἱ ἄνθρωποι ἀντικρύζοντας τὸ καταπληχτικὸ αὐτὸ θέαμα. Μᾶς τὸ βεβαίωσε ἓνα χτίριο ἀπέναντί μας, ποὺ ὑψώνεται ἐκεῖ ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια. Εἶναι ἐρείπια ἐνὸς χριστιανικοῦ ναοῦ ἐπάνω στὸν ἀρχαῖο ναὸ τῆς Δήμητρας. Λίγο πιὸ πέρα, στίς πλαγιὲς δυὸ λόφων, ἀπλωνόταν τὸν παλιὸ καιρὸ ἡ Στυμφαλία, ἡ μεγάλη πολιτεία, ποὺ πῆρε τ' ὄνομά της ἀπ' τὸ βασιλιά της, τὸ Στύμφαλο. Προχωρώντας βρήκαμε καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ παλατιοῦ του. Παρακάτω ξεχωρίζουν καλὰ τὰ καθίσματα τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Τώρα στὴν ἀπέναντο αὐτὸ χῶρο ποὺ εἶδε τόσες δόξες καὶ σὲ τὰ μαγευτικὰ δὲν ἀνιστὰν τίποτε ἄλλο

ἀπ' τὸ κροτάλισμα τῆς φτερωτῆς τῶν νερόμυλων, ποὺ λινοῦνται μὲ τὰ νερὰ τῶν πηγῶν.

Δὲν εἶχε ἀκόμη περάσει ἡ ζωερὴ ἐντύπωση, ποὺ μᾶς ἄφησαν οἱ πηγές κι οἱ ἀρχαιότητες καὶ τρίτη ἐκπληξὴ μᾶς ἐτοίμαζε ἡ Στυμφαλία.

— Τώρα θὰ ἰδοῦμε τίς καταβόθρες, μᾶς λέει ὁ ἀγωγιάτης.

Καὶ μόλις κατεβήκαμε τὸ μικρὸ λόφο, ἀντικρίσαμε ἓνα θέαμα, ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ φανταστοῦμε. Στῇ ρίζα τοῦ βράχου ἄνοιγε μιὰ μεγάλη κυκλικὴ τρύπα, ποὺ χανόταν στὰ βάθη τῆς γῆς. Ἐνα μεγάλο αὐλάκι ἐρχόταν ἀπ' τὴ λίμνη κι ἔρριχνε τὰ νερὰ του στὴν καταβόθρα αὐτή. Καθὼς ἐρχόταν ἀργοκίνητο τὸ νερὸ ἀπ' τὴ λίμνη, φαινόταν σὰν ἓνα τεράστιο φίδι, ποὺ σερνόταν ἀργὰ ἀργὰ καὶ τρύπωνε γιὰ πάντα στὴν ὑποχθόνια φωλιά του.

Ποῦ πηγαίνουν τὰ νερὰ αὐτά, ποὺ τρέχουν ἀδιάκοπα στὴν καταβόθρα; Κανεὶς δὲν ξέρει. Κανεὶς δὲ θὰ μάθῃ ποτέ.

Μὲ βαθιὰ συγκίνηση σχεδὸν φοβισμένοι πλησιάσαμε λίγο τὴν καταβόθρα καὶ ρίξαμε μιὰ μεγάλη πέτρα μέσα. Ἀκούσαμε τὸν κρότο, ποῦκανε ἡ πέτρα χτυπώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ τοιχώματα τῆς καταβόθρας. Λίγο λίγο ὁ κρότος ἀδυνατίζε καὶ στὸ τέλος ἔσβησε. Καὶ σὲ λίγο δὲν ἀκούαμε τίποτε ἄλλο ἀπ' τὴ βοή τοῦ νεροῦ, ποὺ κατρακυλοῦσε στὰ ἄδυτα τῆς γῆς..... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ ξαναβγῇ στὴν ἐπιφάνεια, νὰ σκορπίσῃ τὴ δροσιά του, νὰ ποτίσῃ ἄλλους κάμπους, ν' ἀνακουφίσῃ διψασμένους στρατοκόπους.....

— Βλέπετε, μᾶς λέει ὁ ἀγωγιάτης, ἀντίκρυ ἐκεῖ στὸ χαμηλὸ βουνό, μιὰ μεγάλη τρύπα, ποὺ μαυρίζει; Ἐκεῖ ἔχουν τρυπήσει τὸ βουνὸ καὶ μ' ἓνα μεγάλο

αὐλάκι παίρνουν νερό καὶ ποτίζουν τὶς σταφίδες καὶ τ' ἀμπέλια τῆς Βόχας.

— Ποιὰ εἶναι ἡ Βόχα, πατριώτη;

— Εἶναι ὁ κάμπος, ποὺ ἀπλώνεται ἀπ' τὴν Κόρινθο ὡς τὸ Κιάτο.

Πόσα πράματα εἶδαμε καὶ μάθαμε ἐδῶ στὴ Στυμφαλία! Τὸ κυνήγι τῆς μονάχα δὲν εἶδαμε. Τὸ χειμῶνα γεμίζει ἡ λίμνη ἀπὸ μπεκάτσες κι ἀγριόπαπιες. Κυνηγοὶ μαζεύονται ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριά, ὡς κι ἀπ' τὴν Ἀθήνα ἀκόμα. Μπαίνουν σὲ κάτι βαρκοῦλες, μικρὲς σὰ μιὰ μεγάλη σκαφίδα τῆς πλύσης, καὶ γυρίζουν στὴ λίμνη. Τὶς ἡμέρες, ποὺ πέφτει πολὺ κυνήγι, ἀκούεται ἀπὸ μακριὰ τὸ πυκνὸ τουφεκίδι, σὰν ἀληθινὸς πόλεμος.

Ἀνεβαίνομε τὸ ἀντικρινὸ βουνὸ καὶ ρίχνομε καὶ πάλι λαίμαργες ματιὲς στὴ Στυμφαλία.

Ψωμοδότῃ κάμπε κι ὁλόδροσῃ λίμνῃ, πόσῃ χαρὰ καὶ πόσῃ ξεκούραση σκορπίσατε στὰ μάτια μας καὶ στὴν ψυχὴ μας!.....

II. Φενεὸς—Τρίπολη.

Ἡ βουνοκορφή, ὅπου ἀποχαιρετούσαμε τὴ Στυμφαλία, ἦταν μιὰ τελευταία προεξοχὴ τῆς Ζήριας. Σὰν ἐφτάσαμε κατὰκορφα ἀντικρίσαμε μονομιᾶς ὅλα τὰ ψηλὰ βουνὰ τοῦ Μωριᾶ. Δεξιὰ μας ὁ περήφανος Χελμός, ἀριστερά μας τὰ βουνὰ τῆς Ἀργολίδας, κι ἀπέναντί μας τὰ πανύψηλα Ἀρκαδικὰ βουνά. Καὶ κάτω βαθιὰ ξεχώριζε, ψηλότερος ἀπ' ὅλα, ὁ ξακουστὸς Ταῦγετος. Τί ἔξοχο θέαμα! Ἀλλὰ βουνὰ δασωμένα, ἄλλα γυμνά, ἄλλα ἀπότομα, ἄλλα ὀμαλά, ἄλλα μὲ σουβλερὲς βουνοκορφές, κι ἄλλα μὲ μακριὲς κι εὐκολοπάτητες ράχες, ὑψώνονταν ὅλα μπροστά μας, ψηλὰ ἀπ' τὰ βαλτονέρια τῶν κάμπων, μακριὰ ἀπ' τὶς ἀσχήμιες τῶν χω-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Στὸν κάμπο ὡς ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια βρισκόταν ἡ λίμνη τοῦ Φενεοῦ. Ξέραμε τὴν ἱστορίαν τῆς λίμνης. Τὰ νερά της πλημμύριζαν ὅλο τὸν κάμπο κι ἔφταναν ὡς τὸ στεφάνι, ποὺ εἶπαμε παραπάνω. Γι' αὐτὸ τὸ στεφάνι ἔχει παντοῦ τὴν ἴδια ἀπόσταση ἀπ' τὸν κάμπο καὶ γι αὐτὸ ξεχωρίζει γυμνὸς καὶ σκοῦρος ὁ τόπος ἀπὸ κεῖ κάτω· πῆραν τὸ σκοῦρο χρῶμα ἀπ' τὰ στάσιμα νερά.

Ξαφνικὰ οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωριῶν εἶδαν μιὰ μέρα τὰ νερά νὰ λιγοστεύουν καὶ τὴν ἄλλη νὰ χάνονται ἐντελῶς. Τὰ εἶχαν ρουφήξει οἱ τεράστιες καταβόθρες κι ἔμειναν στὴν ἐπιφάνεια ἄφθονα ψάρια καὶ χέλια καὶ μ' αὐτὰ ὅλα τὰ χωριά καλοπέρασαν γιὰ πολλὰς μέρες. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη εὐτυχία τῶν χωριῶν ἦταν ἄλλη. Σὲ λίγον καιρὸ κατέβηκαν στὸ στεγνωμένο κάμπο καὶ τὸν μοίρασαν κι ἀπόχτησαν ἔτσι χωράφια καρπερὰ καὶ ζοῦν εὐτυχισμένοι. Γλίτωσαν ἀπ' τὴ φτώχεια, μὰ γλίτωσαν ἀκόμα κι ἀπ' τὴς θερμῆς, ποὺ σκόρπιζαν παντοῦ τὰ κουνούπια τῆς λίμνης.

Οἱ χωρικοὶ κουράζονται βέβαια νὰ κατεβαίνουν κάθε πρωὶ στὸν κάμπο γιὰ καλλιέργεια καὶ κάθε βράδυ ν' ἀνεβαίνουν στὸ χωριό. Ἀλλὰ δὲν ἀποφασίζουν νὰ χτίσουν σπίτια χαμηλά. Φοβοῦνται τὸ ξαναγύρισμα τῆς λίμνης. Οἱ γέροι διηγοῦνται, πῶς ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια ξαναστράγγιξε ἡ λίμνη, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ τὰ νερά πάλι ξαναγύρισαν. Γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ὁ ἐλεύθερος κάμπος σκορπίζει ἄφθονα τ' ἀγαθὰ του στοὺς καλοὺς χωρικοὺς.

Κοιμηθήκαμε στὴ Γκιόζα, ἓνα χωριουδάκι στὰ σύνορα Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας. Τὸ δρομολόγιό μας ἦταν νὰ κατεβούμε στὴν Τρίπολη κι ἀπὸ κεῖ μὲ τὸ σιδηρόδρομο νὰ πάμε στὴς Μυκῆνες.

Γιὰ νὰ γίνη ὅμως αὐτό, ἔπρεπε νὰ σηκωθοῦμε πολὺ νύχτα, νὰ περπατήσωμε τέσσερεις ὥρες στὸ βουνὸ καὶ νὰ κατεβοῦμε στὴν Καντήλα. Ἐκεῖ θὰ προφτάναμε τὸ αὐτοκίνητο, ποὺ φεύγει κάθε πρωὶ γιὰ τὴν Τρίπολη.

Δὲν εἶχαμε καλὰ καλὰ ἀποκοιμηθῇ κι ἀκοῦμε τοὺς ἀγωγιάτες νὰ χτυποῦν. Καλὴ κι ἡ ἐκδρομὴ, μὰ κι ὁ ὕπνος γλυκός, ὕστερα ἀπὸ τόση κούραση.... Ἄλλ' ὁ φόβος πὼς μπορεῖ νὰ χάσωμε τὸ αὐτοκίνητο, μᾶς σήκωσε ὅλους στὸ ποδάρι.

Ἦταν δύο ἡ ὥρα ὅταν ξεκινήσαμε. Τὸ φεγγάρι ὀλόγιμο φώτιζε σὰ μέρα. Ἡ νυχτερινὴ δροσιὰ ἦταν λίγο τσουχτερή. Γιὰ νὰ μὴν κρυώνωμε καὶ γιὰ νὰ ξενοσταῶμε, βαδίζαμε τὸν περισσότερον δρόμον πεζοί. Ἐπειτα κι ὁ δρόμος ἦταν κακοφτιασμένος καὶ μᾶς φόβιζε. Ἀνεβαίναμε ραχοῦλες, κατεβαίναμε σκοτεινὰ φαράγγια, διαβαίναμε μονοπάτια καὶ κακοτοπιὲς καὶ ἀπὸ κάθε ραχουλίτσα ψάχναμε ν' ἀνακαλύψωμε τὴν Καντήλα. Μὰ αὐτὸ τὸ ψάξιμο κράτησε ὥρες πολλές.

Σὰν ξεκινήσαμε ἀπ' τὴν Ἀθήνα γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐκδρομὴ, οὔτε τὸ φανταζόμαστε πὼς θὰ βρισκόμαστε ξεμοναχιασμένοι σ' αὐτὰ τὰ βουνοτόπια, τις ὥρες, ποὺ ὅλος ὁ κόσμος κι ὅλη ἡ φύση ἡσύχαζε. Στὴν ἀπέραντη ἔκταση, ποὺ ἀπλωνόταν μπροστά μας, βασίλευε ἀπόλυτη ἡσυχία. Μόνο τὸ φεγγάρι, ἀνάλογα μὲ τις βόλτες, ποὺ κάναμ' ἐμεῖς, ἄλλαζε κι αὐτὸ θέση ἀνάμεσα στὶς φωτολουσμένες βουνοκορφές τῆς Ἀρκαδίας. Κι ὅλο ὑψωνόταν στὸν οὐρανό, κι ὅλο κατεβαίναμ' ἐμεῖς πρὸς τὴν Καντήλα. Ὡς καὶ τὰ πουλάκια ἀναπαύονταν στὶς φωλιές τους καὶ μόνο τὰ κουδούνια τῶν μουλαριῶν μας σκόρπιζαν γύρω τῇ μονότονη μουσικὴ τους. Στὸ δρόμον μάλιστα τὰ βουλώσαμε κι αὐτὰ μὲ θυμάρια, γιατί μὲ τὸ ἀδιά-

κοπο νανούρισμά τους μᾶς ἔκαναν νὰ νυστάζουμε. Καὶ ἐμεῖς ἀφορμὴ γυρεύαμε ν' ἀποκοιμηθοῦμε ἐπάνω στὰ μουλάρια.

Γιὰ τὸ νυχτερινὸ αὐτὸ νυχτοπερπάτημα μᾶς ἀποζημίωσε μιὰ ἀλησμόνητη ἀνατολή. Σὰν πῆρε νὰ χαράξῃ ἡ αὐγούλα, τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἄρχισε νὰ γίνεται χλομὸ καὶ πέρα μακριά, σὲ μιὰ βουνοκορφή, ἓνα ἄλλο φῶς ἄρχισε νὰ προβάλλῃ. Πορτοκαλὶ στὴν ἀρχή, ξανθότερο ὕστερα, προχωροῦσε λίγο λίγο κι ἔστελνε τὶς πρῶτες ἀντιφεγγιές του στὰ γύρω βουνά. Κι ὅσο αὐτὸ δυνάμωνε, τόσο τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ξεθωριαζε, ὥσπου στὸ τέλος τὸ φεγγάρι κατάντησε σὰν ἓνας θαμπὸς ἀσημένιος δίσκος, ποὺ σιγὰ σιγὰ κατέβαινε στὴ δύση, σὰν κουρασμένος στρατοκόπος, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ.

Κι ἐμεῖς, ἀποχαιρετώντας μὲ κάποια συγκίνηση τὸ νυχτερινὸ μας σύντροφο, ροφούσαμε λαίμαργα τὸ μαγευτικὸ θέαμα τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ τώρα φλογιζόταν ὁλόκληρη σ' ἓνα ἀχτινωτὸ ροδόχρωμο στεφάνι. Κι ὅλα τὰ ψηλὰ βουνά σὰν πουπουλένιο χᾶδι δέχονταν τὸ ροδόξανθο φῶς, ἐνῶ πέρα στὴ δύση τὸ φεγγάρι εἶχε βασιλέψει πιά κι ἀπλωνόταν ἀκόμα γύρω ἓνα ἀνάριο σκοτάδι.

Σὲ λίγο πρόβαλε κι ὁ ἥλιος ὁλοστρόγγυλος κιτρινωπός, χωρὶς ἀχτῖνες. Παραξενευόταν κι αὐτὸς πῶς βρεθήκαμε ἐκεῖ ἀπάνω σὰν νὰ τοῦ στήσαμε καρτέρι.

Καλόκαρδος ὅμως πάντα καὶ πάντα εὐεργετικός, μᾶς ἔδειξε λίγο παρακάτω ἀπὸ μᾶς τοὺς καπνοὺς, ποὺ ὑψώνονταν ἀπ' τὰ πυκνά σπίτια τῆς Καντήλας, καὶ ποὺ τόσες ὥρες τοὺς λαχταρούσαμε, σὰν τὸν Ὀδυσσεά γιὰ τὸν καπνὸ τῆς Ἰθάκης.

Ἀπ' τὸ μουλάρι στὸ αὐτοκίνητο. Σὰ νὰ λέμε

ἀπ' τὸ σκοτάδι στὸ φῶς. Ἀπ' τὸ πρωτόγονο μέσο τῆς συγκοινωνίας στὸ πιὸ πολιτισμένο. Μὲ πόση ἀνακούφιση ξαπλωθήκαμε στοὺς ἀναπαυτικούς καναπέδες του καὶ μὲ πόση ἐγκαρδιότητα εὐλογήσαμε τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ!

Πόσες τάχα προσπάθειες καὶ πόσοι κόποι καὶ πόσες πίκρες καὶ πόση ἐπιμονὴ καὶ πόσες δαπάνες χρειάστηκαν γιὰ νὰ γίνη τὸ κομψὸ αὐτὸ αὐτοκίνητο, ποὺ στροβιλιζόταν τώρα στὸν ἀμαξωτὸ δρόμο Καντήλας—Τρίπολης! Ἀλλὰ καὶ πόσο εὐλογημένο τὸ ὄνομα ἐκείνων, ποὺ ἀνάμεσα σὲ βουνὰ καὶ λαγκάδια καὶ ποταμιὲς κι ἀπότομους βράχους, σκαρφώλωσαν τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο ὡς τὰ ψηλῶματα αὐτά!

Διασχίσαμε μὲ μεγάλη ταχύτητα τὸ ἀπέραντο ὁροπέδιο τῆς Ἀρκαδίας καὶ στὶς ἐννιά βρεθήκαμε στὸ κέντρο του, ποῦναι χτισμένη ἡ Τρίπολη. Μὲ τὰ καθάρια ξενοδοχεῖα της, μὲ τὴν πλούσια πρασινάδα της, μὲ τ' ἄφθονα νερά της, μὲ τὴν πολιτισμένη ὄψη της, μᾶς ἀνακούφισε καὶ μᾶς ξεκούρασε ἀπ' τὸ μακρινὸ ταξίδι μας.

Μαγευτικὸ εἶναι τὸ ἀπέραντο πάρκο της. Στὸ ἄκρο τῆς πόλης, πυκνοφυτεμένο, γύρω σὲ μιὰ ἀπέραντη πλατεῖα, πλαισιωμένο μὲ ὀλοκάθαρα κοσμικὰ κέντρα, εἶναι ἀληθινὸ στολίδι γιὰ τὴν Τρίπολη.

Ξεμοναχιασμένος τὸ βραδάκι στὸ βάθος τοῦ πάρκου, ἔβλεπα κοντά μου χαρούμενα κι εὐτυχισμένα παιδάκια νὰ παίζουν, κοίταζα στὴν πλατεῖα πυκνὲς συντροφιὲς νὰ κάνουν περίπατο, κι ἄλλες νὰ κάθονται στὰ διπλανὰ ζαχαροπλαστεῖα, ἀντίκριζα στὸ βάθος τὶς μεγάλες οἰκοδομὲς τῆς Τρίπολης, ἄκουα κάπου βαθιὰ τ' ἀγκομαχητὸ ἐνὸς τραίνου, καὶ παρακολουθοῦσα μὲ εὐχαρίστηση τὴ μουσικὴ, ποὺ ἔπαιζε στὴν πλατεῖα.

Καὶ μέσα στὸ ρεμβασμὸ αὐτό, ἤρθε στὸ νοῦ μου ἡ σκέψη
 πὼς ἐδῶ κι ἑκατὸ χρόνια ἡ Τρίπολη ἦταν ἡ πρωτεύουσα
 τοῦ σκλαβωμένου Μωριᾶ καὶ πὼς ἐκεῖ ἀγνάντια, στοῦ
 "Αἰ—Βασίλη τὸ ψηλὸ καμπαναριό, μιὰ κόκκινη ση-
 μαία τοῦ Τούρκου πασαῖ διαλαλοῦσε παντοῦ τὴ σκλαβιά
 τῆς Τριπολιτσᾶς! Καὶ θυμήθηκα τὴν πολύχρονη πολιορ-
 κία της· καὶ θυμήθηκα τὰ βάσανα τῶν χριστιανῶν
 καὶ τὴν ἀκατάβλητη προσπάθεια τοῦ Κολοκοτρώνη
 καὶ τίς φοβερὲς θυσίες καὶ τὴ μεγάλη ἔφοδο καὶ τὴ
 σφαγὴ καὶ τὸ αἷμα καὶ τὴ φρίκη τῆς μεγάλης νύχτας.
 Κι ἤρθαν στὸ νοῦ μου οἱ στίχοι τοῦ Σολωμοῦ:

"Ω! Τί νύχτα ἦταν ἐκεῖνη
 ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμὸς
 ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
 πάρεξ θάνατο πικρός.

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα
 καὶ φωνὲς καὶ στεναγμοί.
 Παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα.
 καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί....

Τὰ παιδάκια εἶχαν φύγει ἀπὸ κοντά μου· ἡ μουσικὴ
 εἶχε τελειώσει. Τὰ φῶτα λιγόστευαν. Καὶ στὸ θρόισμα
 τῶν πυκνῶν φύλλων θαρροῦσα πὼς σάλευαν γύρω μου
 οἱ ψυχὲς τῶν σκοτωμένων παλικαριῶν. Γονάτισα' νοερά
 μπροστά τους καὶ ψιθύρισα:

—Καλὰ μου παλικάρια! Ἡ μεγάλη θυσία σας δὲν
 πῆγε χαμένη. Ἀπ' τὸ τιμημένο αἷμα σας ξεπετάχτηκε
 πανέμορφη ἡ σημερινὴ Τρίπολη, ποὺ τὴν καμαρώ-
 νετε ἀπὸ ψηλά.....

"Ἐνα σύγκρουο τάραξε, τὸ κορμί μου, δυὸ θερμὰ

δάκρια κύλισαν ἀπ' τὰ μάτια μου καὶ μετὰ τὴν ψυχὴ μου
βαθιὰ ἱκανοποιημένη καὶ μετὰ βῆμα ἀργὸν ξεκίνησα γιὰ
νὰ βρῶ τοὺς συντρόφους μου.

III. Μυκῆνες.

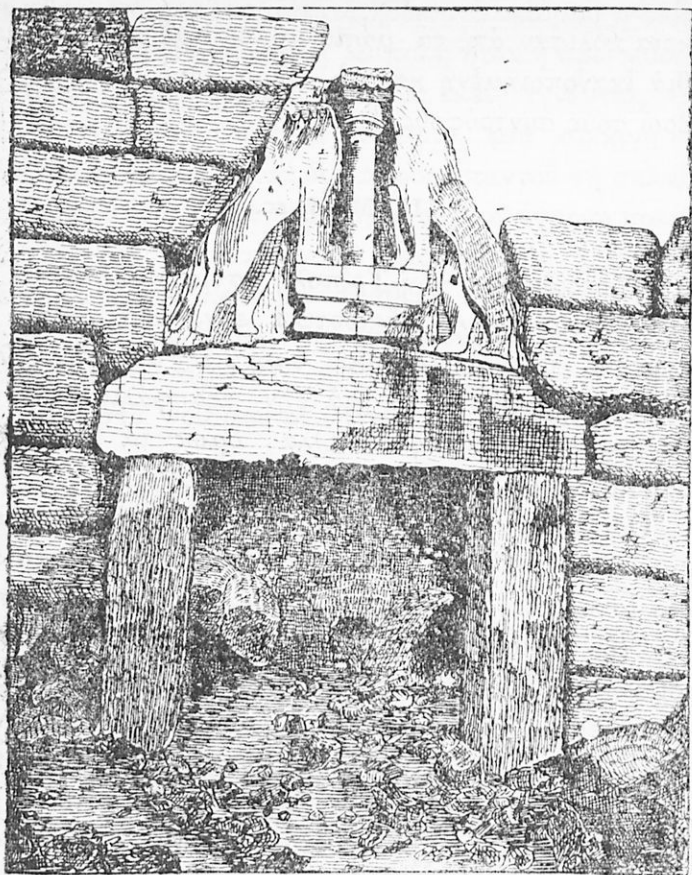
Τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Τρίπολη στὶς Μυκῆνες μὲ τὸ σιδηρόδρομο, ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐχάριστο. Ἀπὸ τὴν μιά μεριά πλούσιες φυσικὲς ὁμορφιές ἀπ' τὴν ἄλλη σπουδαῖα τεχνικὰ ἔργα γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. "Ολα ὅμως τὰ ξεπερνᾷ ἡ τεράστια γέφυρα τοῦ Ἀχλαδόκαμπου.

"Ὅσο πλησιάζαμε στὶς Μυκῆνες, τόσο περισσότερη συγκίνηση νιώθαμε. Θὰ πλησιάζαμε ἕναν τόπο γεμάτο ἱστορικὲς ἀναμνήσεις. Θ' ἀντικρίζαμε τὴν πατρίδα τοῦ τρισένδοξου Ἀγαμέμνονα, τοῦ δοξασμένου βασιλιᾶ καὶ ἀρχιστράτηγου τῶν Ἑλλήνων στὸν Τρωικὸ πόλεμο. Στὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τῶν Ἀθηνῶν εἶχαμε δῆ τὰ πολύτιμα κοσμήματα, ποὺ βρέθηκαν στοὺς τάφους τῶν Μυκηναίων. Στὸ μουσεῖο αὐτὸ σὲ μιὰ ὁλόκληρη αἴθουσα βρίσκονται οἱ Μυκηναϊκὲς ἀρχαιότητες. Καὶ τώρα βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας τὸν τόπο, ποὺ τόσους αἰῶνες φύλαγε στοργικὰ τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς.

Τὸ τραῖνο σταματᾷ στὰ Φίχτια, ἓνα μικρὸ χωριὸ στὸν Ἀργολικὸ κάμπο, κι ἀπὸ κεῖ πεζοὶ ἀνεβαίνομε στὸ Χαρβάτι, ἄλλο χωριὸ χτισμένον στὴ θέσῃ τῶν Μυκηνῶν. Τίποτε δὲν παρουσιάζει τὸ χωριὸ ἀπ' τὴν παλιὰ λαμπρότητα τῆς ἐξαφανισμένης πολιτείας. Ὡς κι ἡ γλῶσσα μας δύσκολα ἀκούεται στοὺς δρόμους του, γιατί ὅλοι οἱ κάτοικοι μιλοῦν ἀρβανίτικα.

τὴν καρδιά σφιγμένη γι αὐτό, ἀνεβαίνομε ἕνα
λόφο στὴν κορφή τοῦ ὄρους καὶ ἔνας καυνοῦρος κόσμος

παρουσιάζεται μπροστά μας. Στὸν ἀπέναντι λόφο βρισκόταν ἡ Ἀκρόπολη τῶν Μυκηναίων. Σῶζονται ἀκόμα τὰ Κυκλώπεια τείχη της. Τῇ δύναμει καὶ τῇ δόξῃ τοῦ Κάστρου φανερώνουν δυὸ ἀκέφαλα δυστυχῶς μαρμάρινα λιοντάρια, ποὺ στέκονται ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ μεγάλη ἐξώπορτα. Μὲ βαθιὰ εὐλάβεια περιεργαστήκαμε τὰ ἐρείπια τοῦ παλατιοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονα· βρίσκονται κατάκορφα στὸ λόφο δίπλα στὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ. Σῶζεται ἀκόμα καὶ τὸ ὕδραγωγεῖο τῆς ἀκρόπολης, κατασκευασμένο μὲ τρόπο, ποὺ νὰ μὴ μποροῦν νὰ τὸ βλάψουν οἱ ἐχθροὶ στυγεροὺς διάφορους πολέμους.

Ἐκεῖνο ὅμως, πού ὑψώνει τὴν ἀξία τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, εἶναι ὁ πλατὺς ὀρίζοντας, πού ἀπλώνεται μπροστὰ στὰ μάτια μας. Ὁλος ὁ Ἀργολικὸς κάμπος μᾶς παρουσιάζει μὲ καμάρι τὰ ὀλόξανθα στάχια τῶν ἀπέραντων χωραφιῶν του καὶ τὴν πρασινάδα τῆς πλούσιας καπνοφυτείας. Ἀριστερὰ στὸ βάθος ξεχωρίζει ἡ Ἀκροναυπλία κι ἡ θάλασσα τοῦ Ἀργολικοῦ.

Οἱ βασιλικοὶ τάφοι, πού μ' ὅλο τὸ δίκιο λέγονταν καὶ θησαυροί, εἶναι ἔξω ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη. Ἀλλὰ αὐτοὶ δὲν εἶναι τάφοι, ὥπως τοὺς φαντάζεται ὁ καθένας. Εἶναι τεράστια οἰκοδομήματα. Ἔχουν τὸ σχῆμα μιᾶς παμμέγιστης θολωτῆς κυψέλης ἢ μισοῦ αὐγοῦ στηριγμένου στὴν πλατιά του βάση. Τὸ ὕψος τους ὑπερβαίνει τὰ τριάντα μέτρα. Ἡ πόρτα τους, ὅλη ἀπὸ πελεκητὸ μάρμαρο, ἔχει ὕψος πέντε μέτρων κι ἀπ' ἐπάνω ἓναν τριγωνικὸ φεγγίτη. Ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα κι ὁ θόλος φαίνοντα στρωμένα μὲ μαρμάρινες πλάκες. Οἱ νεκροὶ δὲν ἦταν θαμμένοι στὸ κυκλικὸ πάτωμα τῶν θησαυρῶν.

Στὸ βάθος ξεχωρίζει μιὰ μικρότερη πόρτα κι αὐτὴ ὀδηγεῖ στὸν καθαυτὸ τάφο, πού σχηματίζεται ἀπὸ μονόκομματο πελεκητὸ μάρμαρο. Κι ὅλος αὐτὸς ὁ χώρος γέμιζε ἀπὸ ἐπιτάφια δῶρα κι ἀφιερῶματα πολὺτιμα.

Ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ θύρα ἀρχίζουν δυὸ ψηλοὶ τοῖχοι παράλληλοι, χτισμένοι ἀπὸ μεγάλες πελεκητὲς πέτρες. Ὅσο προχωροῦν, χαμηλώνουν καὶ στὸ τέλος ἐνώνονται μ' ἓναν κάθετο τοῖχο, πού στὴ μέση ἔχει ἄλλη ἐξώπορτα.

Τρεῖς τέτοιους μεγάλους θησαυροὺς εἶδαμε κατεβαίνοντας. Ὁ καλύτερος ἦταν ἐκεῖνος πού λέγεται σήμερα «Θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως».

Μέσα στὴν Ἀκρόπολη εἶναι ἔξι τάφοι μικροί.

σ' αὐτοὺς βρέθηκαν τὰ κοσμήματα, ποὺ εἶπαμε παραπάνω.

Αἰῶνες πολλοὺς οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ ἦταν σκεπασμένοι μὲ χῶμα. Δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια ποὺ ἔκαμαν ἀνασκαφὲς καὶ τοὺς ἀνακάλυψαν. Τὰ πολὺτιμα ἀφιερῶματα ποὺ βρῆκαν μέσα στοὺς τάφους τὰ ἔφεραν στὰς Ἀθήνας γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια. Κι ἦταν εὐτύχημα, ποὺ ἡ γῆ ἔκρυβε τόσα χρόνια στοργικὰ τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς. Ποιὸς ξέρει τί θ' ἀπογίνονταν, ἂν ἦταν γνωστοὶ στὰ χρόνια τῆς σιλαβιάς μας.

Ἕνας ἀρχαιολόγος, ποὺ ἀπαντήσαμε στὶς Μυκῆνες, μᾶς εἶπε λίγα λόγια γιὰ τὸ σοφὸ ἀρχαιολόγο, ποὺ ἔσκαψε κι ἀνακάλυψε τὴ νεκρὴ αὐτὴ πολιτεία, ποὺ τόσοι αἰῶνες ἦταν θαμμένη βαθιὰ στὸ χῶμα:

— Ἦταν ὁ Γερμανὸς Ἑρρίκος Σλήμαν, μᾶς εἶπε. Γεννήθηκε στὴ Γερμανία στὰ 1822. Ὁ πατέρας του ἦταν διαμαρτυρόμενος παπάς. Ἀγαποῦσε πολὺ τὴν ἀρχαία ἱστορία καὶ διηγόταν στὸ μικρὸ Ἑρρίκο συχνὰ τὴν ἱστορία τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἀλλὰ ὅλοι τότε πίστευαν, πὼς ὅλα αὐτὰ ἦταν σὰν παραμῦθια κι ὅτι ποτὲ δὲ στάθηκε ἀληθινὴ Τροία καὶ ἀληθινὲς Μυκῆνες.

Κάποτε ὁ πατέρας του τοῦ χάρισε ἓνα νέο βιβλίο, ποὺ εἶχε εἰκονογραφημένα τὰ κάστρα τῆς Τροίας, διάφορους Τρωαδίτες καὶ τέλος τὸν ἐμπρησμό τῆς Τροίας.

Βλέποντας τίς εἰκόνες αὐτὲς ὁ μικρὸς Ἑρρίκος λέει στὸν πατέρα του:

— Τόσα ψηλὰ κάστρα ἀδύνατο νὰ καταστράφηκαν ἀπ' τὴ φωτιά. Θὰ ἔμειναν ἐρείπια καὶ θὰ σκεπάστηκαν ἀπὸ χῶμα μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ.

Ὁ πατέρας του δὲν τὸ παραδεχόταν· μὰ αὐτὸς ἐπίμενε. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς Καὶ στὸ τέλος συμφωνήσαν, ἀμὰ μεγαλώση

ὁ Ἑρρίκος νὰ ταξιοεψη στὰ μέρη αὐτὰ καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ἐρείπια τῆς Τροίας.

Ἄν καὶ μὲ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του ἔμεινε πολὺ φτωχός, ὅμως κατώρθωσε νὰ μάθῃ πολλὰ γράμματα, νὰ γίνῃ πλουσιώτατος ἔμπορος, νὰ μάθῃ καλὰ 18 γλῶσσες καὶ νὰ ταξιδέψῃ σ' ὅλον τὸν κόσμον.

Εἴκοσι ὀλόκληρα χρόνια βάσταξε ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Τροίας. Καὶ τὸν ἴδιον καιρὸ ἔκανε καὶ τὴν ἀνασκαφὴ τῶν Μυκηνῶν καὶ βρῆκε ὅλους τοὺς θησαυροὺς, ποὺ εἶπαμε. Στὴν Ἑλλάδα ἔκαμε κι ἄλλες ἀνασκαφές, στὴν Ἰθάκη, στὸν Ὀρχομενὸ, στὴν Τίρυνθα, στὰ Κύθηρα. Πῆρε Ἀθηναῖα γυναῖκα κι ἔχτισε κοντὰ στὸ Πανεπιστήμιον ἓνα ὠραῖο μέγαρον, ποὺ τὸ ἀγόρασε πῶρα τὸ Δημόσιον καὶ θὰ τὸ κάμῃ Μουσεῖον.

Ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος πέθανε στὰ 1890, τιμημένος ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον καὶ τὸ μαρμάρينو μνημεῖον τοῦ ὑψώνεται κοντὰ στὴν εἴσοδον τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ μικρὸς Ἀκρίτας.

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ μικρὸς κι ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλον, ὁ καστροπολεμίτης, ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουνε καὶ γλυκοκουβεντιάζουν κι ἀντάμα ἔχουν τοὺς μαύρους των στὸν πλάτανον δε-

τοῦ Κώστα τρώει τὰ σίδερὰ, τοῦ Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὰ δέντρα ξερριζώνει.

Κι ἐκεῖ ποὺ τρῶγαν κι ἔπιναν καὶ ποὺ χαροκοποῦσαν,
πουλάκι πῆγε κι ἔκατσε δεξιά μεριά στὴν τάβλα·
δὲν κελαηδοῦσε σὰν πουλί, δὲν ἔλεε σὰν ἀηδὼνι,
μόν' ἐλαλοῦσε κι ἔλεγεν ἀνθρωπινὴ κουβέντα:

— Ἔσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε καὶ λιανοτραγουδᾶτε,
καὶ πίσω σᾶς κουρσεύουνε Σαρακηνοὶ κουρσάροι.

Πῆραν τ' Ἀλέξη τὰ παιδιὰ, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη.

Ὡστε νὰ στρώσῃ ὁ Κωσταντῆς καὶ νὰ σελώσῃ ὁ Ἀ-
[λέξης,

εὐρέθη τὸ Βλαχόπουλο στὸ Μαῦρο καβαλάρης.

— Γιὰ σύρε σύ, Βλαχόπουλο, στὴ βίγλα νὰ βιγλίσης.

Ἄν εἶν' πενήντα κι ἑκατό, χύσου, μακέλεψέ τους,
κι ἂν εἶναι περισσότεροι, γύρισε, μίλησέ μας.

Ἐπῆγε τὸ Βλαχόπουλο στὴ βίγλα νὰ βιγλίσῃ.

Βλέπει Τουρκιά, Σαρακηνοὺς κι ἀράπηδες κουρσάρους·
οἱ κάμποι πρασινίζανε τὰ ῥάγια κοκκινίζουν.

Ἀρχισε νὰ τοὺς διαμετρᾷ, διαμετρημοὺς δὲν εἶχαν.

Νὰ πάῃ πίσω ντρέπεται, νὰ πάῃ ἐμπρὸς φοβᾶται.

Σκύβει φιλεῖ τὸ Μαῦρο του, στέκει καὶ τὸν ρωτάει:

— Δύνεσαι, Μαῦρε μ', δύνεσαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξῃς;

— Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι στὸ γαῖμα γιὰ νὰ πλέξω,
κι ὅσους θὰ κόψῃ τὸ σπαθί, τόσους θεὸς νὰ πατήσω.

Μόν' δέσε τὸ κεφάλι σου μ' ἓνα χρυσὸ μαντίλι,
μὴν τύχη λάκκος καὶ ριχτῶ καὶ πέσης ἀπ' τὴ ζάλη.

— Σαῖτες μου ἄλεξαντρινές, καμμιά νὰ μὴ λυγίσῃ,
καὶ σύ, σπαθί μου δαμασκί, νὰ μὴν ἀποστομώσης.

Βόηθα μ', εὐχὴ τῆς μάνας μου καὶ τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,

εὐχὴ τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εὐχὴ καὶ τοῦ στερνοῦ μου.
 "Αἴντε νὰ μποῦμε, Μαῦρε μου, κι ὅπου ὁ Θεὸς τὰ βγάλη.
 Στὰ ἔμπα μπῆκε σὰν ἀετός, στὰ ξέβγα σὰν πετρίτης
 στὰ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὰ ξέβγα δυὸ χιλιάδες,
 καὶ στὸ καλὸ τὸ γύρισμα κανένα δὲν ἀφήνει.

Πῆρε τ' Ἀλέξη τὸ παιδί, τοῦ Κώστα τὴ γυναῖκα,
 καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τὴν ἀρραβωνιασμένη.
 Προσγonaτίζει ὁ Μαῦρος του καὶ πίσω του τοὺς παίρ-
 νει.

Στὸν δρόμον, ὅπου πήγαινε, σέρνει φωνὴ περίσσια:
 Ποῦ εἶσαι, ἀδερφέ μου Κωσταντῇ κι Ἀλέξη ἀντρειω-
 μένε;
 ἂν εἴστε ἐμπρός μου, φύγετε, κι ὀπίσω μου, κρυφτῆτε,
 τί θάλωσαν τὰ μάτια μου, μπροστά μου δὲ σᾶς βλέπω,
 καὶ τὸ σπαθί μου ἐρράγισε κόβοντας τὰ κεφάλια,
 κι ὁ Μαῦρος λιγοχάρδισε πατώντας τὰ κουφάρια.

Τὰ παιδιάτικα χρόνια τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα.

— Ἀπόψε δὲ θὰ σᾶς πῶ ἓνα παραμῦθι, σὰν τὰ ἄλλα...
 μᾶς εἶπε ὁ παππούς, ὅταν μαζευτήκαμε γύρω στὴ
 φωτιά. Θὰ σᾶς πῶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα,
 ὅταν ἦταν παιδί σὰν κι ἐσᾶς.

— Ποιὸς εἶναι, παππού, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας; ρω-
 τήσαμε.

— Καὶ ποιὸς δὲν τὸν ἔχει ἀκουστὰ τὸ Διγενὴ
 Ἀκρίτα; εἶπε ὁ παππούς. Τὰ τραγούδια τὸν τραγού-
 δησαν καὶ τὰ παραμῦθια τὸν ἱστοροῦν. "Όταν ἡ πα-
 τρίδα μας ἦταν μεγάλο βασίλειο, κι ὁ βασιλιάς μας
 ὠριζε ἀπὸ τὴν ξακουσμένη Πόλιν τόπους ἀμέτρητους,
 τότε φανερώθηκε κι ὁ ἀντρειωμένος ὁ Διγενὴς, πρῶ-
 τος μέσα στοὺς Ἀκρίτες, ποὺ φύλαγαν τὰ σύνορα τῆς
 δοξασμένης χώρας. Ἐνας ἦταν στὰ παλιὰ τὰ χρόνια

ὁ Ἡρακλῆς κι ἓνας ἦταν στὰ ὑστερνὰ ὁ Διγενής. Πολλὲς φορές θὰ μᾶς εὔρισκε ἡ αὐγὴ ἐδῶ γύρω στὴ φωτιά, ἂν ἦταν νὰ σᾶς ἀνιστορήσω τὶς ἀντρεισύνες του καὶ τοὺς πολέμους του μὲ ἀνθρώπους καὶ μὲ θεριά.

— Πές μας, παππού, πές μας, τοῦ εἶπαμε ὅλα τὰ παιδιὰ μ' ἓνα στόμα, κι ἐμεῖς σ' ἀκοῦμε ὥς τὸ πρῶτ.

— Ὅταν μεγαλώσετε παιδιὰ μου, μᾶς εἶπε ὁ παππούς, θὰ διαβάσετε τὰ τραγούδια, πού τὸν τραγουδοῦν, καὶ θὰ τὰ μάθετε καὶ τὰ ἄλλα. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀνιστορήσω ἀπόψε τὰ παιδιάτικα χρόνια τοῦ Διγενῆ. Γιατὶ ἀπὸ μικρὸ παιδὶ ὁ Διγενής, ὅπως, κι ὁ Ἡρακλῆς, ἔδειξε ποῖος ἀντρειωμένος θάβγαινε.

Καὶ ὁ παππούς ἄρχισε νὰ μᾶς ἀνιστορῇ τὰ παιδιάτικα χρόνια τοῦ ἀντρειωμένου:

— Ἐξὶ χρονῶν ἦταν, ὅταν βαφτίστηκε ὁ Διγενής καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Βασίλειος. Καὶ ἀνατρεφόταν βασιλικά, γιατί βαστοῦσε ἀπὸ μεγάλο σόι. Οἱ γονεῖς του τὸν ἔβαλαν σὲ δάσκαλο νὰ μάθῃ γράμματα. Καὶ σὲ τρία χρόνια μέσα εἶχε μάθει ὅλα τὰ γράμματα τοῦ καιροῦ του, γιατί ἦταν γρήγορος στὸ μυαλό, ὅπως ἦταν καὶ στὰ πόδια. Μὰ μόλις τελείωσε τὰ γράμματα, ἤθελε νὰ βγαίνει, παιδὶ ἀκόμα, στὰ κυνήγια. Ὁ πατέρας του, ὅταν εἶδε ὅτι τὸ ἀγαπᾷ, τὸν ἔπαιρνε ὅλη μέρα μαζί του στὸ κυνήγι καὶ τὸν δοκίμαζε στὸ κοντάρι καὶ στὸ σπαθὶ καὶ στὸ πάλαιμα καὶ ὅλοι θαύμαζαν τὴν ἀντρεία του. Καὶ ὅταν ἔγινε δώδεκα χρόνων, ἔλαμπε σὰν τὸν ἥλιο ἀνάμεσα στὰ ἄλλα παιδιὰ. Καὶ τότε πρωτοφανερώθηκε ἡ ἀντρεία του.

Μιὰ μέρα εἶπε στὸν πατέρα του:

«Γλυκέ μου πατέρα, ἔχω ὀρεξὴ πολλή νὰ δοκιμάσω τὸν ἑαυτό μου, νὰ πολεμήσω μὲ τὰ θηρία. Κι ἂν μ' ἀγαπᾷς, δῶς μου θέλημα νὰ βγῶ στὸ κυνήγι νὰ κυνηγήσω

πάρδους, λιοντάρια, ἀρκοῦδες καὶ φίδια.» Ὁ πατέρας του, ὅταν ἄκουσε τὰ λόγια αὐτά, χάρηκε ἀπομέσα ἀπ' τὴν καρδιά του καὶ τοῦ εἶπε: «Γλυκό μου παιδί, μεγάλη εἶναι ἡ γνώμηά σου, μὰ μικρὰ τυχρόνια σου καὶ δὲν εἶναι ἀκόμα καιρὸς νὰ πολεμήσης μὲ θηρία. "Όταν δώσῃ ὁ Θεὸς καὶ μεγαλώσῃς, τότε θὰ πολεμήσης», «Τότε τί ἀξία θάχῃ ἡ ἀντρεία μου;» τοῦ εἶπε ὁ μικρὸς Διγενής. «Ἐγὼ τώρα θέλω νὰ τιμήσω τὴ γενιά μου καὶ νὰ σοῦ δείξω, πατέρα, ὅτι ἔχεις ἀπὸ τώρα βοηθὸ καὶ σκλάβο». Ὅταν ἄκουσε τὰ λόγια αὐτά ὁ πατέρας του, ἔκαμε τὸ θέλημά του.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆρε ὁ πατέρας του τὸ γυναικάδελφόν του τὸν Κωσταντῖνο καὶ τὸ γιόν του τὸ Διγενή, μαζί μὲ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ βγῆκαν στὸ κυνήγι. Καὶ βαστοῦσαν μαζί τους γεράκια μεγαλομύτικα. Καὶ ὅταν ἔφτασαν στὰ μεγάλα ὄρη, εἶδαν ἀπὸ μακριὰ ἀρκοῦδες μεγάλες, ἀρσενικὴ καὶ θηλυκὴ. Καὶ σὰν τίς εἶδε ὁ Διγενής ρώτησε τὸ θεῖο του «Τί εἶν' αὐτὰ τὰ θηρία, ποὺ πηδοῦν καὶ φεύγουν ἀπὸ τὰ δάση μέσα;»—«Αὐτά, παιδί μου, τὰ λένε ἀρκοῦδες» τοῦ εἶπε ὁ θεῖος του «καὶ ὅποιος τίς νικήσῃ, λογιάζεται ἀντρεωμένος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Μόνο πιάσε τὸ ραβδί σου καὶ ἄφησε τὸ σπαθί σου, γιατί ἀρκούδα εἶναι ἀδύνατο νὰ νικηθῇ μὲ τὸ σπαθί. Ἐδῶ θὰ σὲ ἰδῶ, καρδιά μου Βασίλειε!» Ὁ Διγενής πέζεψε ἀμέσως ἀπ' τὸ ἄλογόν του, πῆρε ἓνα ραβδί χυτὸ στὸ χέρι του καὶ πήδησε σὰν ἀστραπὴ πρὸς τὸ μέρος, ποὺ ἦταν οἱ ἀρκοῦδες. Ἡ θηλυκιά, μόλις τὸν εἶδε, πῆρε τὸ ἀρκουδόπουλό της κι ἔφυγε κατὰ τὸ δάσος. Ὑστερα ὁμως, ἀφοῦ ἄφησε τὸ παιδί της, ξαναγύρισε, ἔτρεξε κατεπάνω στὸ Διγενή καὶ ἄρχισε νὰ μουγκρίζει. Ὁ Διγενής τότε ὤρμησε, τὴν ἄρπαξε, τὴν ἔσφιξε δυνατὰ στὸ στήθος του καὶ ἡ ἀρκούδα ψόφησε στὰ χέρια παλοῦ τοῦ

Ὁ θεῖος του τότε τοῦ εἶπε: «Πρόσεξε τώρα παιδί μου, νὰ μὴν ἔρθῃ ἡ ἀρσενικὴ ἀρκούδα ἀπ' τὸ δάσος καὶ σὲ χάψῃ». Ὄταν τᾶκουσε αὐτὰ ὁ Διγενής, πέταξε τὸ ραβδί του καὶ ἄρχισε νὰ τρέχῃ κατὰ τὸ δάσος γυρεύοντας τὴν ἀρσενικὴ ἀρκούδα. Ὄταν τὸν εἶδε ἡ ἀρκούδα, χύμηξε κατεπάνω του μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, γιὰ νὰ τοῦ χάψῃ τὸ κεφάλι. Τότε ὁ Βασίλειος τὴν ἔπιασε ἀπὸ τὰ σαγόνια καὶ τὴν ἔσκισε στὰ δύο.

Ἐνα μεγάλο ἐλάφι παρουσιάστηκε τότε μπροστά του. Ὁ Διγενής μούγκρισε σὰ λιοντάρι, κυνήγησε τὸ ἐλάφι καὶ μὲ δυὸ πηδήματα τὸ ἔφτασε, τὸ ἄρπαξε ἀπὸ τὸ πόδι καὶ τὸ ἔσκισε κι αὐτὸ σὲ δύο. Καὶ ὅσοι εἶδαν ἀπὸ ἓνα παιδί αὐτὰ τὰ θαύματα, δόξασαν τὸ Θεὸ καὶ τὴν Παναγία, πού ἔστειλε στὸν κόσμον ἓνα τέτοιον ἀντρειωμένο, καὶ λέγανε ἀπομέσα τους: «Αὐτὸς δὲν εἶναι ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἔστειλε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κυνηγήσῃ τοὺς Σαρακηνοὺς τοὺς ἐχθροὺς μας, πού θὰ τὸν τρέμουν σὲ ὅλη τους τὴ ζωή».

Ἐκεῖ πού περπατοῦσαν καὶ ὁ Διγενής ἔσπερνε τὰ θηρία, πού εἶχε σκοτώσει, τὶς δύο ἀρκουῖδες μὲ τὸ δεξί του τὸ χέρι καὶ τὸ ἐλάφι μὲ τὸ ζερβί, εἶδαν μιὰ λέαινα νὰ βυζαίνει τὸ μικρὸ της μέσα στὶς καλάμιες. Τότε ὁ θεῖος του τοῦ εἶπε: «Ἄφησε τώρα αὐτὰ τὰ πεθαμένα, γιατί ἐδῶ εἶναι καὶ ἄλλα ζωντανὰ θηρία. Καὶ σ' αὐτὰ δοκιμάζονται τὰ εὐγενικὰ παιδιὰ». Πρὶν ἀκούσῃ καλὰ καλὰ τὰ λόγια τοῦ θείου του ὁ Διγενής, γύρισε καὶ εἶδε πίσω τὴ λέαινα. Καὶ εἶπε στὸ θεῖο του: «Θεῖε μου, κι αὐτὸ εἶναι θέλημα Θεοῦ, νὰ ἰδῆς καὶ τὴ λέαινα σκοτωμένη σὰν τὶς ἀρκουῖδες». Καὶ ὥρμησε ἐπάνω στὴ λέαινα. Ὁ θεῖος του τότε τοῦ εἶπε: «Παιδί μου, πάρε τὸ σπαθί σου καὶ μὴ θαρρεῖς, πὼς εἶναι κι αὐτὸ ἐλάφι. ^{Ἀραιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς} νὰ τὸ σκότισῃς στὴ μέση. Αὐτὸ εἶναι δυ-

να τὸ θηρίο καὶ πρόσεχε νὰ μὴ σὲ σκοτώσῃ». Τὸ παιδί τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ τοῦ εἶπε: «Δὲ σοῦ εἶπα, θεῖε μου, πὼς τίποτα δὲν εἶναι ἀδύνατο στὸ Θεό;» Ἀρπαξε ἀμέσως τὸ σπαθί του καὶ ἔτρεξε κατὰ τὸ θηρίο. Ὅταν ζύγωσε, ἡ λέαινα σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση της, ἄπλωσε τὴν οὐρά της νὰ χτυπήσῃ τὰ πλευρὰ τοῦ παιδιοῦ, βρυχήθηκε δυνατὰ καὶ χύμηξε ἐπάνω του. Ὁ Διγενὴς σήκωσε τὸ σπαθί του ψηλά, τὸ κατέβασε μὲ μεγάλο θυμὸ στὸ κεφάλι τῆς λέαινας, ἀνάμεσα στὸ μέτωπο, καὶ τὴν ἔσκισε ὡς τὸν ὄμο. Τότε γύρισε ὁ νέος πρὸς τὸ θεῖο του καὶ εἶπε:

«Βλέπεις, θεῖε μου, τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ; Δὲ σκίστηκε κι αὐτὴ σὰν τὴν ἐλαφίνα;»

Ὁ πατέρας καὶ ὁ θεῖος του ἄρχισαν νὰ τὸν καταφιλοῦν καὶ νὰ λένε. «Ὅποιος βλέπει τὴν ὀμορφιά σου καὶ τὴν ἡλικία σου, πὼς νὰ μὴ θαυμάσῃ τίς ἀνδραγαθίες σου, εὐγενικώτατο παιδί, καύχημα τῶν γονιῶν σου;» Γιατὶ ἦταν, ἀλήθεια, ὀμορφο παιδί ὁ Διγενὴς. Ξανθὰ καὶ σγουρὰ τὰ μαλλιά του, μεγάλα τὰ μάτια του, ἄσπρο καὶ τριανταφυλλὶ τὸ πρόσωπό του, κατὰ-μαυρα τὰ φρύδια του καὶ σὰν κρούσταλλο τὸ στῆθος του.

Ὁ πατέρας του τὸν ἔβλεπε καὶ τὸν καμάρωνε. «Παιδί μου, τοῦ εἶπε, τώρα τὰ θηρία γύρισαν στὶς φωλιές τους, μόνο ἔλα νὰ πᾶμε στὸ ποτάμι γιὰ νερό, νὰ νίψῃς τὸ πρόσωπό σου ἀπ' τὸν ἰδρῶτα, ν' ἀλλάξῃς τὰ ροῦχα σου τὰ λερωμένα ἀπ' τὰ αἵματα καὶ τοὺς ἀφρούς τῶν θηρίων καὶ νὰ σοῦ πλύνω ἐγὼ ὁ ἴδιος τὰ πόδια σου μὲ τὰ χέρια μου. Εἶμαι καλότυχος, ποὺ ἔχω τέτοιο γιό. Γι' αὐτό, ἀπὸ τώρα, πετῶ ὅλες τίς ἐννοίες ἀποπάνω μου, ξέροντας πὼς ὅπου σὲ στείλω νὰ πολεμήσῃς, θὰ μὲ βγάλῃς ἀσπροπρόσωπο». Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπε ὁ πατέρας στὸ γιό του καὶ ἔπειτα πῆγαν

ὅλοι στήν πηγὴ καὶ ἔπλυναν τὸ Διγενή. "Αλλος τὰ χέρια του, ἄλλος τὸ πρόσωπό του καὶ ἄλλος τὰ πόδια του. Καὶ τὸ νερὸ ἦταν κρύο καὶ δροσερό.

"Υστερα κάθισαν ὅλοι γύρω ἀπὸ τὴν πηγὴ καὶ ἄρχισαν νὰ ντύνουν καὶ νὰ στολίζουν τὸ Διγενή. Τοῦ φόρεσαν κόκκινη ὠραία φορεσιὰ μὲ χρυσὰ λουριά, κεντημένη μὲ μαργαριταρόρριζα. Ἡ τραχηλιά του γεμάτη ἀπὸ λίβανο καὶ μόσχο, ἦταν στολισμένη μὲ μεγάλα μαργαριτάρια, τὰ κουμπιά του ἀπὸ καθαρὸ μάλαμα ἄστραφταν σὰν τὸν ἥλιο καὶ τὰ ὑποδήματά του ὁλόχρυσα, κεντημένα μὲ μαργαριτάρια. Τὸ παιδί ὅμως ἦταν βιαστικὸ νὰ γυρίσῃ στὴ μητέρα του, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶται, ποὺ ἦταν μακριὰ της. Καὶ βίαζε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ καβαλικέψουν γρήγορα. "Υστερα καβαλίκηψε κι αὐτὸς ἓνα ἄλογο, ἄσπρο σὰν περιστέρι, ποὺ εἶχε τὴ χαίτη πλεγμένη μὲ πολύτιμα πετράδια καὶ πίσω χρυσὰ κουδούνια, ποὺ κουδούνιζαν καθὼς περπατοῦσε. Καὶ πίσω στὰ καπούλια εἶχε ἓνα πρασινορρόδινο σκέπασμα γιὰ νὰ μὴ σκονίζεταί. Καὶ τὸ χαλινάρι του ἦταν πλεγμένο μὲ χρυσάφι. Ὁ Διγενὴς εἶχε διαλέξει τὸ ἀγριώτερο ἄλογο καὶ τὸ ἔκανε νὰ παίζῃ καὶ νὰ χορεύῃ κατὰ τὴν ὀρεξή του. Καὶ στὴ σέλα του τὸ ὁμορφο παλικάρι φάνταζε σὰν τριαντάφυλλο μυρωμένο.

"Ἐτσι ξεκίνησαν. Μπροστὰ πῆγαιναν τὰ ἄλλα παλικάρια. Ὁ πατέρας του καὶ ὁ θεῖος του τὸν εἶχαν στὴ μέση κι ἔλαμπε σὰν τὸν ἥλιο. Καὶ ὅταν ἔφτασαν στὸ σπίτι, ὁ Διγενὴς ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καί, μέρες πολλὰς ὕστερα ἔτρωγαν κι ἔπιναν καὶ χαίρονταν. Ἀπὸ τότε ὁ πατέρας του ἄφησε τοὺς πολέμους στὸ Διγενή καὶ χαιρόταν μὲ τοὺς φίλους του γιὰ τὶς ἀνδραγαθίες τοῦ παιδιοῦ του, ὡς τὰ βαθιά του γεράματα.

Καὶ ὁ Διγενὴς μεγάλωνε καὶ πρόκοβε σὲ δύναμη καὶ παλικάριά καὶ πολεμοῦσε τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδας του, ὥσπου τοὺς ἐξώντωσε ὅλους.

Ὁ παπποὺς στάθηκε λίγο νὰ ξεκουραστῇ καὶ ὕστερα μᾶς εἶπε:

— Αὐτὸς ἦταν, παιδιά μου, στὰ μικρά του χρόνια ὁ πολυτραγουδημένος Διγενὴς Ἀκρίτας. Σὰν κι αὐτὸν ἄλλο παλικάρι δὲν ξαναγεννήθηκε ἀκόμα στὸν κόσμον. Μὰ ἡ ἐλληνικὴ πατρίδα δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ γεννᾷ Ἡρακλῆδες καὶ Διγενῆδες. Καὶ στὰ σύνορά της οἱ καινούργιοι Ἀκρίτες, σὰν ἓνας Διγενὴς, ὅλοι μαζί, στέκονται σὰν ἄπαρτα κάστρα γιὰ τὴν τιμὴ της.

Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.

Τρίτῃ ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θὰ πεθάνῃ.
Πιάνει καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρειωμέ-
[νους
νᾶρθῃ ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραῖλῆς, νᾶρθῃ κι ὁ γιὸς τοῦ
[Δράκου,
νᾶρθῃ κι ὁ Τρεμαντάχειλος, πὺν τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.
Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν βρήκανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
Βογγᾶ καὶ τρέμουν τὰ βουνά, βογγᾶ καὶ τρέμουνε οἱ
[κάμποι!

— Σὰν τί νὰ σ' ἦβρε, Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;

— Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
συχάσετε, καθίσετε κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.

Τῆς Ἀραβίας τὰ βουνά, τῆς Σύρας τὰ λαγκαδία,
πὺν κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιά-
[ζουν,

παρὰ πενήντα κι ἑκατὸ καὶ πάλι φόβον ἔχουν,
κι ἐγὼ μονάχος πέζος κι ἀρματωμένος
ἐπὶ τῆς ἀφ᾽ ἑσπέρης ἵππευε ἀπὸ τὸ νοτιοδυτικὸν ἐκπαιδευτικὸν πολιτικὸν
ἐπὶ τῆς ἀφ᾽ ἑσπέρης ἵππευε ἀπὸ τὸ νοτιοδυτικὸν ἐκπαιδευτικὸν πολιτικὸν

βουνά καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνά καὶ καταρράχια,
 νυχτιᾶς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιᾶς χωρὶς φεγγάρι.
 Καὶ τόσα χρόνια ποῦζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμον
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρα εἶδα ἓναν ξυπόλυτο καὶ μαυροφορεμένο,
 πᾶχει τοῦ ρήσου τὰ πλουριά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια
 μὲ κράζει νὰ παλαίψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια,
 κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυό, νὰ παίρνῃ τὴν ψυχὴ του.

Κι ἐπῆγαν καὶ παλαίψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἶμα αὐλάκι κάνει,
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἶμα τράφο κάνει.

Ὁ Μαρασμός.

Ἦταν σ' ἓνα λιμάνι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου
 ἀπάνω στὴ Ρουμελιώτικη ἀκτὴ. Τὰ σπίτια ἀνάρια
 καθρεφτίζονταν στὸ γιὰλὸ σὲ μιὰ γραμμὴ, κι ἀγγαν-
 τεύεις ἀντίκρυ τὸ Μωριά, ποὺ στεφανώνουν ψηλὰ οἱ
 κορφές τῆς Ζήριας. Θέλεις ἦταν ἡ Βιτρινίτσα, θέλεις
 ἡ Ἰτιά.

Καμιὰ ἑκατοστὴ ὀργιὲς ἀνοιχτά, ἦταν ἀραγμένη
 μιὰ μπρατσέρα, ὁμορφο, καινούργιο караβάκι, ποὺ
 μόλις εἶχε πρωτοταξιδέψει ἀπ' τὸ Γαλαξειῶδι.

Ἦταν ἑτοιμο νὰ φύγῃ. Τὰ πανιά του ἦταν
 ἀπλωμένα κι ἄρχιζαν νὰ μαζεῦουν τὴν ἄγκυρα.

Ἐξαφνα βλέπω νὰ λύνουν τὴ βαρκούλα του ἀπὸ
 τὴν πρύμη καὶ νὰ τὴ στέλνουν ἔξω. Ἕνας μονάχα ναύτης
 ἦταν στὴ βάρκα καὶ δίπλα του, ὀλόρθο, ἓνα μεγάλο
 караβόσκυλο, ποὺ οὐρλιαζε λυπητερά. Δὲν ἤθελαν,
 φαίνεται, νὰ τὸ πάρουν μαζί τους καὶ τὸ ἔστειλαν στὸ
 σπίτι.

Σὺν ἐφτασὲ ἡ βάρκα στὴν ἀκρογιαλία, ὁ ναύτης

ἄρπαξε τὸ σκύλο τὸν χάιδεψε καὶ τὸν ἔρριξε στὴ στε-
ριά, φωνάζοντας:

—Σπίτι! πῆγαινε σπίτι!

Μὰ τὸ σκυλὶ ρίχτηκε στὴ θάλασσα κυνηγώντας
τὴ βάρκα. Ἐφευγε ἡ βάρκα γρήγορα, μὰ γρήγορα
κολυμποῦσε κοντά της κι ὁ σκύλος λαχανιασμένος.

Ἡ ἄλυσίδα τῆς ἄγκυρας ἔτριξε δυνατὰ καὶ σὲ λίγο
ἡ μπρατσέρα γλιστροῦσε σὰ χέλι ἀπάνω στὰ νερά,
ἀφήνοντας πολὺ μακριὰ τὸ πονεμένο σκυλί.

Ἐκεῖνο ἀπελπισμένο γύρισε τὸ κεφάλι κατὰ τὴ
στεριά καὶ μὲ κόπο κι ἀγωνία πολλή, πρόφτασε νὰ
βγῇ καὶ νὰ πέση σὰν ψόφιο ἐπάνω στοὺς σωροὺς τῶν
φυκιῶν.

Σὲ λίγο, σηκώθηκε ὁλόρθο καί, τεντώνοντας τὸ
λαιμό του, οὐρλιάζε σπαραχτικὰ ἀγναντεύοντας τ' ἄ-
σπρα πανιά τῆς μπρατσέρας, ποὺ χάνονταν στὴν κατα-
χνιά τῆς θάλασσας.

Τὸ ἔβλεπα ἐκεῖ τρεῖς μέρες, καθισμένο πάντα στ'

ἀκρογιαλί, ν' ἀγναντεύη τὸ πέλαγο.... Δὲ σάλευε ἀπὸ κεῖ, κάτω ἀπὸ μιὰ μικρὴ ἐξέδρα.

Τὸ συμπόνεσα. Πήγαινα καὶ τοῦρριχνα συχνὰ ψωμί καὶ κόκκαλα. Μὰ τοῦ κάκου. Δὲν ἄγγιζε τροφή. Οὐτε γύριζε νὰ τὴ μυρίση. Κι ὅλο σούρωνε. Σὲ λίγον καιρὸ τὰ παῖδια τοῦ μποροῦσαν νὰ μετρηθοῦν κάτω ἀπ' τὸ πετσί του.

Μὰ αὐτὸ δὲν ἐννοοῦσε νὰ φύγη. Ἐκεῖ πάντα καθόταν κάτω ἀπ' τὶς σανίδες τῆς ἐξέδρας.

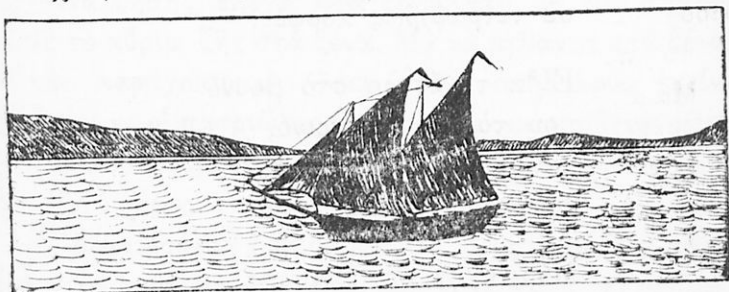
Μιὰ μέρα, ἀφοῦ τὸ χაίδεψα, τοῦ ἔδεσα τὸ λαιμὸ μ' ἓνα μαντίλι κι ἔκανα νὰ τὸ πάρω μαζί μου στὸ σπίτι πού εἶχα στὸ γιालὸ κοντά. Μ' ἀκολουθοῦσε χωρὶς ἀντίσταση κουνώντας τὴν οὐρά του. Σὰν ἔφτασα στὸ σπίτι, τὸ ἔλυσα καὶ τὸ χაίδεψα πολὺ. Μὲ κοίταζε μὲ τὰ μάτια τοῦ σκυλιοῦ, γεμάτα εὐγνωμοσύνη καὶ συμπάθεια, μάτια, πού ζωγραφιζόταν μέσα τους ὅλος ὁ βαθὺς καημὸς, πού τοῦ σπάραζε τὴν καρδιά. Καὶ γλείφοντας τὰ χέρια μου, ἔφυγε σιγὰ σιγὰ. Σὲ λίγο γύρισε τὸ κεφάλι καὶ κουνώντας τὴν οὐρά μὲ ξανακοίταζε μὲ τὰ πονεμένα του μάτια καὶ τράβηξε. Σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

—Μὴ μὲ πάρης γιὰ ἀχάριστο. Μὰ θέλω κάτω ἐκεῖ στὴν ἐξέδρα, πού τόσο μοιάζει μὲ τὸ καράβι μου, νὰ ξεψυχήσω, ἀγναντεύοντας τὸ πέλαγο καὶ ρουφώντας τὴν ἀρμύρα, πού φέρνει ὁ μπάτης!

Σὰν ἄκουε τὴν ἀλυσσίδα τῆς ἄγκυρας κανενὸς καϊκιιοῦ, πού ἄραζε, σηκώνονταν, ἔβγαινε ἀπ' τὴ σκοτεινὴ του τρύπα, κι ἀγνάντευε τὴ θάλασσα μυρίζοντας τὸν ἀέρα. Κι ὅταν καμιὰ βάρκα ζύγωνε στὴν ἀκρογιαλιά σερνόταν ὡς ἐκεῖ κουνώντας τὴν οὐρά του στοὺς ναῦτες. Κι αὐτοὶ τὸ ἔδιωχναν μὲ περιφρόνηση σὰν μαλιόσχυλο.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
Μιὰ νύχτα πῆγα μὲ μιὰ βάρκα γιὰ ψάρεμα. Εἶ

χαμε άνοιχτῇ μακριά καὶ τὸ στεριανὸ ἀγέρι μοῦ ἔ-
φερνε ξεψυχισμένο τὸ οὐρλιασμα τοῦ δυστυχισμένου
τοῦ σκυλιοῦ! Γυρίζοντας τὴ χαραυγὴ, τὸ βρήκαμε
ξαπλωμένο κι ἀκίνητο στὴν ἀμμουδιά. Ἀποκεῖ ἀγνάν-
τευε τὴ θάλασσα ὡς τὴ στερνὴ του ὥρα, περιμένοντας
μὲ λαχτάρα τοῦ ἀγαπημένου του καραβιοῦ τὸ γυρισμὸ.

Ὁ Γεροβοσκός.

Πόσα χρόνια πέρασα
κι ἄσπρισα καὶ γέρασα
πάνω στὰ ψηλῶματα
βόσκοντας τὰ πρόβατα!

Τί κορφές ἐπάτησα
καὶ νυχτοπερπάτησα,
καὶ σὲ δέντρα γέρικα
εἶδα κι εἶδα ἀγερικά.

Σὲ ψηλές ἀνηφοριές
σὰν κοτσύφι ἐχύθηκα,
κι ἔπεσα σὲ ρεματιές
καὶ λαγοκοιμήθηκα.

Πάνω στὴν καπότα μου,

φορεσιὰ καὶ σιρόφι μου.

εἶδα ὄνειράτα γυρτός,
 ξυπνητὸς καὶ κοιμιστὴς.

Σ' ἀστορράχη ἐσκάλωσα
 μὲ τὸ λύκο ἐμάλωσα
 κι ἄναψα τρανὲς φωτιὲς
 σὲ τετράψηλες κορφές.

Εἶδα τ' ἄστρο στὸ βουνό
 ποὺ τὸ λέν αὐγερινό,
 καὶ στὴν καθρὴ βραδιὰ
 χόρτασα τὴν ξαστεριά.

Μύρμηγκα δὲ ζήμιωσα
 κι ἄνθρωπο δὲ θύμωσα.
 Πῆρα τὰ μικρὰ τ' ἄρνια
 σὰν παιδιὰ στὴν ἀγκαλιά.

Μιά ζωὴ ἐπέρασα
 κι εἶπε ὁ Θεὸς καὶ γέρασα
 καὶ τὸ χιόνι τὸ πολὺ
 μοῦπese στὴν κεφαλὴ.

Χάιντε, προβατάκια μου
 περπατᾶτε ἀρνάκια μου,
 κάμετε σιγὰ σιγὰ
 καὶ μᾶς πῆρεν ἡ βραδιά.

· Ἡ λαχτάρα τοῦ γέρο-· Ἀνεστη

Τὴν πέρασε τὴ ζωὴ του κι ὁ γέρος ὁ Ἀνέστης στὴν
 ξενιτειά· ζωὴ παραδαρμένη, καραβοτσακισμένη ζωὴ.
 Τὸν κρυφότερωγε ὅμως πάντα τῆς πατρίδας ὁ ἀκοί-
 μητος καημὸς καὶ σὺν αὐτῷ ἡ ἐλπίδα.

ὃ δὲν τοῦ ἀπομεινε, σὰν ἄρχισε κι ἐνιωθε στὰ γέ-
κα στήθια του τὴν ἀνατριχίλα τοῦ Χάρου, τὸ πῆρε
όφαση καὶ τράβηξε κατὰ τὰ παιδιακίσια λημέρια
αὐτοῦ.

Δὲν τῷθελε νὰ πεθάνη στὰ ξένα.

—Νὰ ζήσης, ἔλεγε, στὰ ξένα, ναί· μὲ τὸ σήμερα
ὡς μὲ τὸ αὔριο ζῆς στὰ ξένα. Μὰ νὰ πεθάνης στὰ ξένα;
ὡς σὲ παραχώσουνε, λέει, μέσα στὴν κρύα ἐκείνη
λάσπη κι οἱ πατριῶτες σου νὰ γλυκοκοιμοῦνται μέσα
ὡς μοσκομουρισμένο τους χῶμα, αὐτὸ δὲ μποροῦσε νὰ τὸ
στάξῃ ὁ γέρος.

Τ' ὠνειρευόταν λοιπὸν καὶ τὸ λαχταροῦσε ν' ἀπο-
μεινέ στὸν τόπο του, κι ἔτσι ξεκίνησε μὲ τ' ἀπομεινά-
κα τῆς περιουσίας του.

Νὰ πάῃ ὅμως μέσα στὸ χωριὸ—ἔτσι θεόφτωχος—
ὡς νὰ πῇ, πὼς εἶμαι ὁ τάδες, αὐτὸ δὲν τ' ἀποφάσιζε.

—Ἐπειτα εἶναι κι ἀργά. Ποιὸς θὰ μὲ πονέσῃ πιὰ
οὐδὲν! ἔλεγε μοναχὸς του, καθὼς ἄραζε τὸ βατόρι σὲ
μάνι, ποὺ γειτόνευε μὲ τ' ἀγαπημένο του νησί.

Μόλις πάτησε πόδι στὴ χώρα ἐκείνη, κι ἴσια στὸ
νοσοκομεῖο. Βγάζει τὸ πορτοφόλι του καὶ λέει στοὺς
θρῶπους τοῦ νοσοκομείου:

—Νὰ μείνουν αὐτὰ ἐδῶ, ἐμένα δὲ μοῦ εἶναι καὶ πολὺ
ἐκτασμένα. Ὁ πρῶτος ἄρρωστος ποὺ ἀναλάβῃ καὶ
ναί ἔτοιμος νὰ φύγῃ, τοῦ τὰ χαρίζετε.

Καὶ γίνηκε ἄφαντος ὁ γέρο Ἀνέστης.

Τραβᾷ κατὰ τὴ σκάλα, βρίσκει πέραμα, καὶ ὁλό-
κληρο μερόνυχτο καμαρώνει τὶς ὁλόχαρες ἀκρογιαλιές
τοῦ νησιοῦ του.

Ἐκεῖ, ποὺ στὰ πρῶτα του χρόνια ὁ γέρος μας ἔ-
βριζε μ' ἀνάλαφρη καρδιά καὶ μ' ἀξένοιαστο νοῦ, ἐκεῖ
ἀναβρέθηκε τώρα, καταδρασμένος ἀπὸ τοῦ χρόνου
ἀκαταπόνετο χερὶ, σκυφτός, ζαρωμένος, μὲ βουλιὰ

γμένα τὰ μάτια του, τὰ χέρια τρεμάμενα. Παρά-
μερη ἔξοχ', πού τὸ καλοκαίρι μονάχα τὴ θυμοῦνται
οἱ χωριανοί. Τώρα ὅμως, ἀνοιξη ἀκόμη, ὁ γέρο
'Ανέστης πλανιόταν ὁλομόναχος στὴ λησμονημένη
ἐκείνη γωνιά τοῦ δρόμου, βγάζοντας ξεφωνήματα καὶ
ἀκατανόητα λόγια κάθε φορά πού ἀγνάντευε βράχα,
ἢ χωράφι ἢ κορφοβούνη τριγύρω, καὶ τοῦ θύμιζε τῆς
νιότης τὰ χρόνια. Θυμᾶται τὶς περασμένες ἱστορίες,
τὰ παλιὰ γλέντια, τὰ περασμένα πρόσωπα καὶ πρά-
ματα καὶ πλαγιασμένος τώρα στὸν ἥλιο, μισοάνοιγε
κάθε λίγο τ' ἀδυνατισμένα του μάτια, νὰ τὶς δῇ ἄλλη
μιὰ φορά καὶ νὰ χύση μὲς στὴν ψυχὴ του τὶς ἀνάλλαγες,
τὶς ἀγέραστες ὁμορφιές τῆς πατρίδας του.

Μόλις τὸ βράδυ βράδυ, σὰν ἄρχισε τὸ σκοτάδι
καὶ πλάκωνε, μόλις τότε τὸ στοχάστηκε, πὼς ὅταν
ξεπήδησε ἀπὸ τὸ καῖκι καὶ τράβηξε κατὰ τὴν ἔξοχή,
δὲ νοιάστηκε μήτ' ἐνὸς μερόνυχτου ψωμὶ νὰ πάρη
μαζί του.

—Κι ἂν μείνω καὶ νηστικὸς μιὰ νυχτιά, τί πει-
ράζει! λέει. Θὰ μὲ θρέψῃ τῆς πατρίδας τ' ἀγέρι ὡς τὸ ταχύ.

Κι ἀποκοιμήθηκε στὴν ἀκρογιαλιά, δίπλα στὶς
θάλασσας τὸ νανούρισμα.

Δὲν τὰ ξανάνοιξε πιά τὰ βαρεμένα μάτια του ὁ γέ-
ρος. Τὸ πονετικὸ κύμα ἐπάνω στὴ μεγαλύτερη καλο-
τυχιά τῆς πονοδαρμένης ἐκείνης ψυχῆς τὴ νανού-
ρισε μὲ τὸ μурμουρητό του καὶ τὴν ἔστειλε μιὰ καὶ
καλὴ στὸν αἰώνιο τὸν ὕπνο.

Φωνές τῆς νύχτας.

Κύματ' ἀνεμοδαρμένα
μὲ μουγγρίσματα βαριά
σὰ λιοντάρια δαμασμένα

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
σκιυφτούν, γλείφουν τὴ στεριά.

Καὶ τ' ἀπόγειο, ποὺ μᾶς φέρνει
τῇ δροσιᾷ τῆς ρεματιᾶς
σὰ βροχὴ τῇ λεύκα δέρνει
καὶ τοὺς κλώνους τῆς ἰτιᾶς.

Τὶς φτεροῦγες τοὺς τινάζουν
καὶ λαλοῦν οἱ πετεινοί,
καραούλια ποὺ φωνάζουν
σὲ παγὰνα σκοτεινὴ.

Μὲς στὴ φτέρη νανουρίζουν
τὰ τρυγόνια θλιβερά,
καὶ τῶν νυχτερίδων τρίζουν
τ' ἀργοκίνητα φτερά.

Κλαίει, οὐρλιάζει ἀπὸ τὴν πεῖνο
τ' ἀλυσόδετο σκυλί,
καὶ βογγᾷ ἡ τρομπαμαρίνα
σὰ θαλασσινὸ πουλί.

Καὶ στῆς λαγκαδιᾶς τὰ πλάγια,
ταιριασμένη γειτονιά,
κουβεντιάζει ἡ κουκουβάγια
μὲ τὸ γκιώνη, τὸ φονιά.

Ἀντηχᾷ στὸ μονοπάτι
καὶ στὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ
τὸ περπάτημ' ἀγωγιάτη
τὸ κουδούνι μουλαριοῦ.

Καὶ στὰ λυχνοφωτισμένα
τῶν ψαράδων καπελειὰ
σμίγουν, παίζουν ταιριασμένα
ταμπουράδες καὶ βιολιά.

Ταμπουράδες ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ἀναγνωστὴν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου

"Ελληνες ζωγράφοι.

Ὁ δάσκαλος εἶχε ἀναφέρει τοὺς μεγάλους ζωγράφους, πρὸ ἀνάδειξε ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα.

Εἶχε μιλήσει γιὰ τὸν Πολύγνωτο, ποὺ στόλισε τὴν Ποικίλῃ Στοᾷ τοῦ Κίμωνα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνα. Εἶχε πῆ. πόσο θαύμαζαν οἱ ἄρχαιοι τὶς δυὸ τοῦ εἰκόνες στοὺς Δελφοὺς «τὴν Ἀλωση τῆς Τροίας» καὶ τὸν Ὀδυσσεύα στὸν Ἀδην». Ἀνάφερε τὸ Ζεύξη, τὸν Παρράσιο, τὸν Ἀπελλῆ καὶ τὸ πάθημα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔμπρὸς στὴν εἰκόνα, ποὺ τοῦ εἶχε κάμει ὁ μέγας αὐτὸς ζωγράφος. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος παραπονιόταν πὼς ἡ εἰκόνα δὲν τοῦ μοιάζει καθόλου, μὰ ὁ Βουκεφάλας, τὸ περίφημο ἄλογό του, μόλις εἶδε τὴν εἰκόνα, εἶχε ἀναγνωρίσει τὸν ἑαυτό του—ὁ Ἀπελλῆς ζωγράφισε τὸν Ἀλέξανδρο ἑπάνω στὸ Βουκεφάλαν—καὶ χρεμέτισε δυνατὰ ἀπὸ γαλα.

Θὰ σᾶς πῶ τώρα, εἶπε, καὶ ἓνα ἀνέκδοτο γιὰ τὸ Ζεύξη καὶ γιὰ τὸν Παρράσιο. Οἱ δυὸ μεγάλοι αὐτοὶ ζωγράφοι φιλονικοῦσαν πάντα ποιὸς ἀπὸ τούς δυὸ εἶναι καλύτερος. Ἀποφάσισαν νὰ κάμουν διαγωνισμό.

Ὁ Ζεύξης ζωγράφισε σταφύλια καὶ ὁ Παρράσιος ἓνα παραπέτασμα, ὅπως ἐκεῖνα, ποὺ ἔβαζαν τότε στὶς πόρτες γιὰ νὰ κλείνουν τὴν εἴσοδο, καὶ τὸ κρέμασε μπροστὰ στὴ θύρα τοῦ ἐργαστηρίου του.

Ὁ Ζεύξης ἔστησε τὴν εἰκόνα τοῦ στὸν κῆπο καὶ φώναξε τοὺς φίλους, ποὺ ὥρισαν κριτές, νὰ τὴ δοῦν. Ὅταν ἦρθαν ἐκεῖνοι, εἶδαν ὅτι σπουργίτια καὶ ἄλλα πουλιὰ πετοῦσαν ὀλόγυρα, νομίζοντας ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τὰ σταφύλια.

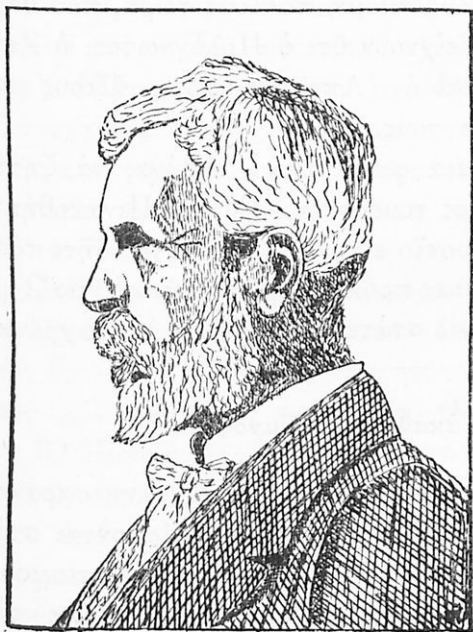
—Νὰ ἴδουμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Παρρασίου!
εἶπαν οἱ κρυπταὶ ἀπὸ τοῦ ξανθοῦ. Ἐκτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ

ζωγράφου. "Όταν ἔφτασαν ἐκεῖ, ὁ Παρράσιος σταματᾷ ἔμπρὸς στὴ θύρα, ποῦ εἶχε τὸ παραπέτασμα καὶ μιλεῖ γιὰ διάφορα ζητήματα μὲ τοὺς ἄλλους.

ἽΟ Ζεύξης, ἀνυπόμονος, λέει στὸν Παρράσιο:

—Εἶναι καιρὸς πιά νὰ σύρης τὸ παραπέτασμα νὰ περάσωμε μέσα νὰ ἰδοῦμε τὴν εἰκόνα σου.

ἽΟ Ν. Γύξης

ἽΟ Παρράσιος χαμογελᾷ.

—Νά, αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα μου! τοῦ λέει.

ἽΟ Ζεύξης εἶπε τότε:

—Παρράσιε! εἶσαι ἀνώτερός μου. ἽΕγὼ γέλασα πουλιά, ἐσὺ ὅμως γέλασες ἓνα ζωγράφο σὰν ἐμένα.

Μόλις ὁ δάσκαλος τελείωσε ὁ Μανώλης ρωτᾷ:

—Δὲν ἔχει καὶ ἡ σημερινὴ ἽΕλλάδα

μεγάλους ζωγράφους, κύριε;

—Μὲ πρόλαβες παιδί μου. Ποτὲ οἱ ἽΕλληνες δὲν ἔπαψαν νὰ διαπρέπουν στὴν ὥραία αὐτὴ τέχνη.

ἽΗ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἔχει τοὺς ἁγιογράφους της, ποὺ ζωγράφιζαν ἀπαράμιλλες εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν ἽΑγίων. Αὐτοὶ ἔμαθαν καὶ τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ζωγραφίζουν καὶ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ φανοῦν καὶ στὴν Εὐρώπῃ μεγάλοι ζωγράφοι.

ἽΟ Θεοτοκοπόουλος, ὁ ἽΓραϊκός, ὁπῶς τὸν ὀνομαζοῦν,

εἶναι Ἕλληνας ζωγράφους, πού ἔζησε στήν Ἰσπανία, ἓνας ἀπό τοὺς μεγαλύτερους ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση ἔχομε τρεῖς μεγάλους ζωγράφους Ἕλληνες, τὸ Λύτρα, τὸ Γύζη, τὸν Ἰακωβίδη καὶ πολλοὺς ἄλλους πολὺ καλοὺς ζωγράφους καὶ θαλασσογράφους.

Ἐχομε καὶ ἄλλους ἀκόμη πολλοὺς τώρα, πού θαυμάζονται καὶ πού δείχνουν ὅτι ὁ Πολύγνωτος, ὁ Ζεύξης, ὁ Παρράσιος καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἔχουν ἄξιους μαθητὲς στήν πατρίδα τους.

— Ἀν πᾶτε καμιά φορὰ στήν Ἀθήνα, νὰ ζητήσετε νὰ ἰδῇτε εἰκόνες τους στήν Ἑθνικὴ Πινακοθήκη, πού εἶναι σὰν ἓνα Μουσεῖο εἰκόνων. Ἀξίζει νὰ ἰδῇτε πόσο πολὺ στήν Πατρίδα μας πρόκοψε ἡ ζωγραφικὴ, μαζὶ μὲ τίς ἄλλες ὥραϊες τέχνες στὰ τελευταῖα αὐτὰ ἑκατὸ χρόνια.

Ὁ ἀκάθιστος Ὕμνος.

Εἶναι ἡ πέμπτη Παρασκευὴ τῆς μεγάλης σαρακοστῆς. Τὰ παιδιὰ ὅλα τὸ ἀπομεσήμερο βρίσκονται στήν ἐκκλησίᾳ. Θὰ ἀκούσουν τοὺς τελευταίους χαιρετισμούς.

Τὸ πρῶτὸ ὁ Δάσκαλος τοὺς εἶχε διηγηθῇ ὅλη τὴν ἱστορίᾳ, πού ἀναφέρεται στὸν Ἀκάθιστο Ὕμνο.

Τοὺς εἶπε, ὅτι ὅταν ψάλλεται ὁ Ὕμνος αὐτὸς δὲν κάθονται οἱ Χριστιανοὶ στὰ στασίδια καὶ γι' αὐτὸ λέγεται ἔτσι. Τὰ παιδιὰ ἤξεραν ὅτι τίς τέσσερις πρῶτες Παρασκευὲς ψαίλνεται μόνο τὸ ἓνα τέταρτο τοῦ Ὕμνου κατὰ σειρά, ὥσπου νὰ τελειώσῃ, καὶ ὅτι ἀπόψε θὰ ψαλῇ ὁλόκληρος καὶ μὲ πολλὴ προθυμία ἔτρεξαν νὰ τὸν ἀκούσουν.

Τώρα ἤξεραν καὶ τὴν ἱστορίᾳ τοῦ Ὕμνου καὶ γι' αὐτὸ μὲ περισσότερη εὐλάβεια καὶ μὲ περισσότερη εὐγνωμοσύνη θὰ ἐψάλλαν τὸν Ὕμνον.

»Τῇ ὑπεμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια.....» Καὶ εἶχαν μάθει νὰ τὸ ψαίλνουν τόσο ὁμορφα καὶ γλυκά.

Καὶ ἐνόσω ἄκουαν τοὺς εἰκοσιτέσσερεις οἴκους, ὅπως λέγονται οἱ χαιρετισμοί, περνοῦσε ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια τους ὁ Ἡράκλειος κρατώντας τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας νὰ μπαίνει στὶς γαλέρες καὶ νὰ πηγαίνει μακριὰ στὴν Κιλικία γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Πέρσες νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ Χαλκηδὸνα ποὺ εἶναι ἀντίκρου στὴν Πόλη.

Ὁ Νῆκος, ποὺ φοβόταν τοὺς ἀγριανθρώπους, ἔβλεπε τὰ τρεχαντήρια τῶν Ἀβάρων ποὺ τοὺς ἐπαιρνε γιὰ ἄγριους νὰ κατεβαίνουν τὸ Βόσπορο καὶ παρακαλοῦσε τὴν Παναγία κι αὐτὸς νὰ βοηθήσῃ νὰ μὴν ἔρθουν κοντά του τόσοι ἄγριοι.

—Νὰ γινόταν καμιὰ τρικυμία νὰ βουλιάξουν τὰ καράβια τους, Παναγία μου! ἔλεγε. Εἶχε ξεχάσει πὼς ἔτσι εἶχε γίνει καὶ ἔτσι γλίτωσε ἡ Πόλη ἀπ' αὐτοὺς καὶ λύθηκε ἡ πολιορκία τῶν Ἀβάρων.

Ὁ Κωστάκης, ὅταν ἄκουσε τὸ: «Χαῖρε τῆς ἐκκλησίας ὁ ἀσάλευτος πύργος» φαντάστηκε ὅτι στοὺς πύργους ἐπάνω τῆς Πόλης, ἀνήσυχος ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ Γεώργιος Βῶνος, ποὺ τοὺς ἄφησε ὁ Ἡράκλειος νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν Πόλη, παρακαλοῦσαν τὴν Παναγία νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

Κι ὁ Κωστάκης ἀνάσανε βαθιά, ἀπὸ εὐχαρίστηση, ὅταν ἄκουσε νὰ ψαίλνουν τό:

«Χαῖρε, δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια· χαῖρε, δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν».

Ἐσώθη ἡ Πόλη! εἶπε μὲ τὸ νοῦ του. Καὶ μὲ θέρμη ἔφαλε ἔπειτα:

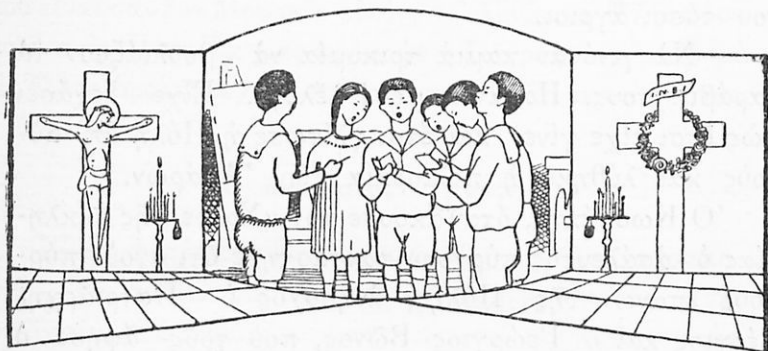
«Ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια, ἀναγράφω σοὶ Πόλις σου, Θεοτόκε!»

Ὁ Πέτρος συλλογιζόταν ὅτι καὶ γιὰ τὸν τίμιον Σταυρό, ὅταν ὁ Ἡράκλειος τὸν ἔφερε πίσω στὴν Ἱε-

ρουσαλήμ, ἀφοῦ τὸν πῆρε ἀπὸ τοὺς Πέρσες, ἔχει ἰδιαίτερη γιορτὴ ἡ ἐκκλησία μας καὶ θυμήθηκε πῶς ἡ γιορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εἶναι καὶ Ἑθνικὴ γιορτὴ καὶ ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του:

Κάθε ἔθνικό μας ἱστορικὸ πολὺ στενὰ συνδέεται μὲ τὴ θρησκεία. Θρησκεία καὶ Πατρίδα τόσα χρόνια τώρα φαίνονται ἀγκαλιασμένες, σὰν ἀδερφές.

Καὶ ὅταν γιὰ τελευταία φορὰ ἔψαιλναν στὴν ἐκκλησίᾳ «Τῇ Ὑπερμάχῳ στρατηγῶ» τὰ παιδιὰ δὲν κρατήθηκαν κι ἄρχισαν νὰ τὸ ψαίλνουν κι ἐκεῖνα μὲ εὐλάβεια καὶ μελωδικά.

Ὁ Ἑπιτάφιος.

Εἶναι Μεγάλῃ Παρασκευῇ. Ἀπὸ τὸ σχολεῖο ἀκούονται ἄσματα μελωδικὰ καὶ δροσερές οἱ φωνές τῶν παιδιῶν.

Εἶχαν μαζευτῇ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ πρωί. Εἶναι τὰ παιδιὰ πού γυμνάζονται νὰ ψάλουν τὸ βράδυ στὴν ἐκκλησίᾳ τὸν Ἑπιτάφιο Θρῆνο. Πολὺ πρωὶ πῆγαν καὶ προσκύνησαν τὸ σταυρό, ὅπου ἦταν κρεμασμένος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Προσκύνησαν τὸν Ἑπιτάφιο, στολισμένο μὲ λουλούδια ὁμορφα, πού σκόρπιζαν γλυκιά εὐωδία.

Εἶχαν ἀνάψει τὸ ἅγιοκέρι τοὺς καὶ τώρα, χωρισμένα τὰ παιδιὰ σὲ δυὸ χορούς, γυμνάζονται νὰ ψάλλουν τὸν Ἑπιτάφιο.

Τὰ κοριτσάκια τοῦ σχολείου εἶχαν μαζέψει τὰ ὠραιότερα λουλούδια ἀπὸ τοὺς κήπους τῶν σπιτιῶν καὶ πῆγαν καὶ ἔρραναν τὸν Ἑπιτάφιο καὶ τὸ Σταυρό.

Καὶ ὅταν ἀργὰ τὸ ἀπομεσήμερο ἄρχισε νὰ φαίλνῃ ἡ ἐκκλησία, τὰ παιδιὰ μὲ τὸ βιβλιαράκι, ποὺ ἔχει τὸν Ἑπιτάφιο Θρῆνο, πῆραν τὰ κιτρινωπὰ κεριὰ στὸ χέρι, ἀφήνοντας τὰ ἄσπρα γιὰ τὴ Λαμπρή, κι ἔτρεξαν γρήγορα στὴν ἐκκλησία.

Πῆραν θέση δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὸ κουβούκλι, ὅπου ἦταν ὁ Ἑπιτάφιος σκεπασμένος ἀπὸ λουλούδια, τόσα πολλά, ποὺ δὲ θὰ ἔμεναν στὸ χωριὸ ἄλλα. Φρόντισαν τὰ κορίτσια τοῦ σχολείου νὰ μὴ λείψουν, γιατί ὅλοι οἱ χριστιανοί, ποὺ προσκυνοῦσαν, ἔπαιρναν καὶ ἀπὸ ἓνα ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἑπιτάφιο, ἐκτὸς ἐκεῖνα, ποὺ μοίραζε ὁ παπάς.

Ὅταν βγῆκε ὁ παπάς ἀπὸ τὸ Ἅγιο βῆμα μὲ τὸ θυμιατὸ στὸ χέρι, θύμιασε τὸν Ἑπιτάφιο καὶ τὸ λαὸ ὀλόγυρα φαίλνοντας. «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ....» μιὰ βαθιὰ σιωπὴ σκορπίστηκε στὴν ἐκκλησίαν, ποὺ βάσταξε δύο τρία λεπτὰ τῆς ὥρας.

Ἐξαφνα μιὰ ἱερὴ συγκίνηση σκορπίστηκε σὲ ὅλους ὅσοι ἦσαν μέσα στὴν ἐκκλησίαν.

Τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ φαίλνουν:

«Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης, Χριστέ.....»

Οἱ φωνές τοὺς καθαρὲς καὶ μελωδικές, ἔφαιλναν μὲ τόση εὐλάβεια καὶ πάθος καὶ τόσο ἁρμονικά, ποὺ πολλοὶ ξέχασαν, ὅτι βρίσκονται στὴν ἐκκλησίαν. Νόμισαν ὅτι ἀπὸ κάπου εἶχαν ἀνοίξει οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐρχόταν ἡ μελωδία καὶ τὰ ἐγκώμια, ποὺ ἄκουγαν. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Καὶ κάποιο χέρι τοὺς ἔσφιγγε τὴν καρδιά, κάποια ἀνατριχίλα ἐνίωσαν καὶ χωρὶς νὰ θέλουν δάκρια τοὺς ἦρθαν στὰ μάτια.

Καὶ ἐξακολουθοῦσαν τὰ παιδιὰ μὲ πολὺ ζῆλο νὰ ψαίλνουν τὰ ἐγκώμια.

Τελείωσε ἡ πρώτη στάση· τελείωσε ἡ δεύτερη. ὅλοι, θαρρεῖς, κρέμονταν ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν. Καὶ ὅταν στὰ τελευταῖα ἔψαλαν τὰ παιδιὰ:

«Ἐρραναν τὸν τάφον αἱ μυροφόροι μῦρα, λίαν πρῶτ' ἐλθοῦσαι!» καὶ ὁ παπᾶς ἔρρανε τὸν Ἐπιτάφιο κι ἔπειτα ὅλους μὲ ἀνθόνερο, ὅλοι κοιτάχτηκαν καὶ ὅλοι εἶπαν σιγά:

—Μπράβο στὰ παιδιὰ μας! Ποτὲ δὲν ἀκούσαμε ἐκκλησίαι καὶ Ἐπιτάφιο τόσο ὁμορφα, ὅσο σήμερα.

Ἀπὸ ὅλους πιὸ πολὺ εὐχαριστημένα ἔμειναν τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ. Καὶ ὅταν διαβάστηκε τὸ Εὐαγγέλιο κι ἔφυγαν γιὰ τὰ σπίτια τους, στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησίας στάθηκαν καὶ μιὰ ἀκόμη φορά, προσκύνησαν τὸ θαμμένο Χριστὸ καὶ ἔψαλαν ἀκόμα πιὸ θερμὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐλάβεια τό: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ.....»

Καὶ τοῦ χρόνου! Καλὴ Λαμπρὴ! εἶπαν ἀναμεταξύ τους πρὶν νὰ χωριστοῦν.

—Βλέπεις; ἔλεγε ὁ Μανώλης στὸ Νῆκο, ἅμα ἔφτασαν στὰ γειτονικὰ σπίτια τους, ἅμα εἵμαστε μονοιασμένοι καὶ πολλοί, πάντα κάτι καλὸ μπορούμε νὰ κάνωμε. Ἕνας ἕνας δὲν ἀξίζομε μεγάλα πράματα, ὅσο καλοὶ κι ἂν εἵμαστε.

Ἡ Λαμπρὴ.

Ντάγκ-Ντάγκ-Ντάγκ-Ντάγκ! χτυποῦσε χαρμόσυνα τὰ μεσάνυχτα ἡ καμπάνα τῆς Λαμπρῆς.

Ἐγώ, ζωγραφίζοντας μιὰ πέρδικα μὲ τὸ κερὶ σ' ἓνα κόκκινο αὐτὸ, δὲν εἶχα ἀποκοιμηθῇ ἄλλα τ' ἀ-

δέρφια μου κοιμῶνταν ξένοιαστα σάν στὸν καλὸ καιρό. Ἡ μητέρα μου χῶριζε τὰ φρεσκοπλυμένα ἀσπρόρουχα τοῦ καθενός. Ἡ κυραμάννα μου μὲ τὴν ψυχοπαίδα μας παιδεύονται στὸ μαγειρεῖο νὰ ἐτοιμάσουν τὴ «μαγερίτσα» μὲ τὰ σηκοτάκια καὶ τ' ἄλλα λιανώματα τοῦ ἀρνιοῦ μὲ μάραθα καὶ τηγανισμένα ψωμάκια.

Μὲ τὴν καμπάνα ἀκούστηκε ἀπὸ τὴν ἄλλη κάμαρη καὶ ἡ φωνὴ τοῦ πατέρα μου:

—Σηκωθῆτε κι ἐτοιμαστῆτε γρήγορα, νὰ μὴν κάθεται ὁ κόσμος καὶ μᾶς καρτερεῖ.

Ποῦ νὰ ξυπνήσουν ὅμως τ' ἀδέρφια μου! Ὁ μικρὸς μάλιστα, ἂν δὲν τὸν ράντιζαν μὲ νερό, θὰ κοιμόταν ἀκόμη ὡς τὰ τώρα· στὸ τέλος, κατάντησε νάρθη ἄνιφτος κοντὰ μας.

—Πήρατε τίς λαμπάδες σας; ρωτᾷ ὁ πατέρας μου· καὶ τὴ μεγάλη γιὰ τὸ Χριστό; Σβήσατε καλὰ τίς φωτιές; Μὴν ἀφήσατε τὴ γάτα στὸ μαγειρεῖο μὲ τ' ἀρνί; Πᾶμε λοιπόν, χροιάσατε, ὅσο νὰ ἐτοιμαστῆτε!

“Ὅλος ὁ κόσμος στὸ ποδᾶρι. Ἄλλος ἔκλεινε τὸ σπίτι του, ἄλλοι ἔτρεχαν ἀμίλητοι γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ μὲ τὰ δαδιά στὸ χέρι γιὰ νὰ βλέπουν νὰ περπατοῦν, κάποιος φώναζε τοὺς γείτονές του ἂν ξύπνησαν, κι ἡ καμπάνα χτυποῦσε ἀτελείωτα: Ντάγκ-Ντάγκ-Ντάγκ-Ντάγκ!.....

Τὴν ἐκκλησιὰ τὴν βρήκαμε γεμάτη. Ὁ παπὰς καρτεροῦσε ὅλο τὸ χωριὸ γιὰ νὰ βάλῃ εὐλογητό, [ἔστελνε τὰ παιδιὰ στὰ σπίτια νὰ ξυπνήσουν τοὺς κοιμισμένους κι αὐτὰ ἔσπαζαν τὰ παράθυρα μὲ τίς πέτρες καὶ τράνταζαν τίς πόρτες μὲ χτυπήματα, ὅσο νὰ τοὺς ξυπνήσουν.

Ὁ Γερομπιρὸς μὲν ἔρχετο ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο τῆς Παιδικῆς Πολιτικῆς.

πατήση ἀπ' τοὺς ρεματισμούς, δὲ θᾶκουγε ὁ κακομοίρης τὴν πασχαλινὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ σὰν ἄρρωστος καὶ κατάκοιτος ἦταν συχωρεμένος.

Οἱ ἄλλοι ὅλοι εἶμαστε δῶ; ρώτησε ὁ παπάς.

—Εἶμαστε, δέσποτα.

—Ἐμπρὸς λοιπόν: Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς.....

Ἄμα βγήκαμε ἔξω στὸ νάρθηκα γιὰ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» νά κι ὁ Γερομπίρος καβάλα στὸ μουλάρ του μπροστὰ στὸν παπά.

—Δὲ μποροῦσα νὰ τὸ χωνέψω αὐτό, ἔλεγε, ν' ἀπομείνω ἔτσι φέτος ἀπὸ τὰ παλιοπόδαρα! Ἀκόμα εἶμαι ζωντανός, δὲν εἶμαι πεθαμένος!

Τὴν ὥρα ποὺ ἀπόλυσε ἡ ἐκκλησία καὶ γυρίζαμε ὅλοι μὲ τὶς ἄσπρες λαμπάδες ἀναμμένες, γιὰ νὰ πᾶμε καὶ στὰ σπίτια τῇ χάρι τῆς Λαμπρῆς ἀπὸ τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς», ἄσπριζε πέρα στὸ βουνὸ κι ἡ ἀνατολή. Ἄχ! τί ὁμορφα μοσκοβολοῦσαν αὐτὴ τὴν ὥρα τ' ἀνθισμένα δέντρα στὶς αὐλὲς καὶ στοὺς κήπους!

Οἱ ἄνθρωποι χόριζαν γιὰ τὰ σπίτια τους μὲ τὶς εὐχὲς στὸ στόμα «Χριστὸς Ἀνέστη!» «Χρόνια πολλά!» «Χαρούμενοι, μ' ὅ,τι ἀγαπᾷ ἡ καρδιά σας!»

Τ' ἀηδόνια τῶλεγαν στὰ λακκώματα κάτω, μέσα στὰ βᾶτα, κι ὁ μικρὸς ὁ ἀδερφός μου, σὰν περίεργος ποὺ εἶναι, ~~μὰ φημι καὶ ἀπὸ τὸ~~ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

—Δὲ μοῦ λές, γιατί τῇ Μεγάλῃ Παρασκευῇ τῇ νύχτα δὲ λαλοῦσαν τ' ἀηδόνια καὶ τώρα λαλοῦν;

—Μήπως ξυπνᾷς καὶ σύ, ὕπναρά, κανένα χάραμα, τοῦ λέει ὁ πατέρας, γιὰ νὰ ἰδῇς πότε λαλοῦν τ' ἀηδόνια;

Προτοῦ νὰ μποῦμε στὸ σπίτι μας, ἐμεῖς τὰ παιδιὰ περάσαμε κι ἀπὸ τῇ μάντρα, γιὰ νὰ φωτιστοῦν ἀπ' τῇ λαμπάδα μας καὶ τὰ γιδοπρόβατα μὲ τ' ἄρνια καὶ τὰ κατσίκια, περάσαμε κι ἀπὸ τὸ μουλάρι μας, τῇ Σίβα. Τὸ σκυλί μας μᾶς δέχτηκε μὲ τόση χαρὰ τὸ καημένο στὴν αὐλή!

Ἡ πρώτη μας δουλειὰ ἦταν νὰ τραβήξωμε στὴν τραπεζαρία.

Ἡ μαγερίτσα ἦταν ἑτοιμῇ, οἱ λαμπροκουλοῦρες βγῆκαν ἀπὸ τὸ ντουλάπι, κι ἡ Ρήνα ἡ ψυχοπαίδα μας ἔφερε καὶ τὰ κόκκινα αὐγά γιὰ νὰ τσουγκρίσωμε μὲ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Παίρνομε νὰ τσουγκρίσωμε καὶ τί νὰ ἰδοῦμε! Ὁ μικρὸς ἀδερφός μου, γιὰ νὰ βρῇ ποιὸ αὐγὸ εἶχε πιὸ γερὴ μύτη καὶ νὰ νικήσῃ τ' ἄλλα τὰ παιδιὰ, δοκιμάζοντας τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο, δὲν εἶχε ἀφήσῃ κανένα γερό στὴν κανίστρα!

—Γιὰ τιμωρία του, εἶπε ὁ πατέρας μας, νὰ γυρίζῃ ὕστερα τῇ σούβλα μὲ τ' ἄρνι μοναχός του στὸν κῆπο. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ τὸ γυρίζε, ὅλοι τὸν παρακαλοῦσαμε νὰ μᾶς ἀφήσῃ λίγο νὰ γυρίσωμε κι ἐμεῖς, κι ἐκεῖνος μᾶς ἔκανε τὸ βαρὺ, σὰ νὰ μᾶς χάριζε κάτι δικό του. Μονάχα ἡ Ρήνα μας δὲν πρόφτασε νὰ τὸν βοηθήσῃ, γιατί κουβαλοῦσε ἀπὸ τὸ πρῶι τίς λαμπροκουλοῦρες καὶ τὰ κόκκινα αὐγά στοὺς δέκα ἑπτὰ βαφτιστικούς τῆς μητέρας μου.

Τὸ πανηγύρι.

Λάμπει ἀπὸ δόξα τὸ νησὶ
καὶ μοσχολίβανο εὐωδιάζει.
Σήμερα ἡ Μάνα Του ἡ χρυσή
τὴν Κοίμησὴ της ἑορτάζει.

Σκλάβα κι ἐλεύθερη ψυχὴ
ἀπ' ὅλα τῆς Ἀνατολῆς τὰ μέρη,
μ' εὐλάβεια καὶ προσοχὴ
τὸ τάμα της κι ἐκείνη φέρει.

Μιὰ μάνα φέρνει μὲ στοργὴ
χρυσὸ παιδὶ στὸ εἰκόνισμά της,
γονατιστὴ τὴν εὐλογεῖ
καὶ λούζεται στὰ δάκρια της.

Γιὰ τὴ βαρκούλα του κερὶ
μικρὸ ὁ ψαράς σ' Ἐκείνη ἀνάβει
κι ὁ καπετάνιος προχωρεῖ
μὲ τ' ἄσημένιο του καράβι.

Μιὰ νιὰ μὲ ξέπλεκα μαλλιά
σκύβοντας μὲ μορφὴ κερένια
στῆς Μάνας Του τὴν ἀγκαλιά
κολλάει καρδιὰ μαλαματένια.

Ὁ Θεοδόσιος καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ Ἀρκαδίου.

Θεοδόσιος ὁ Μεγάλος εἶχε προσκαλέσει γιὰ δάσκαλο τοῦ γιοῦ του Ἀρκαδίου, πού ἔγινε κατόπι αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ἕναν ἀπὸ τοὺς καλύτερους φιλόσοφους τῆς ἐποχῆς.

Μιά μέρα ἤρθε νὰ ἰδῇ πῶς πηγαίνει ὁ γιός του στὰ μαθήματα καὶ τί προκοπὴ δείχνει.

Ἀνοίγει τὸ δωμάτιο, ἔπου γινόταν τὸ μάθημα καὶ μὲ ἀπορία του βλέπει τὸν Ἀρκάδιο νὰ κάθεται ἀναπαυτικὰ στὸ μοναδικὸ κάθισμα, πού εἶχε τὸ δωμάτιο καὶ τὸ φιλόσοφο ὄρθιο ἀντίκρι του νὰ τὸν διδάσκη.

—Σήκω ἀμέσως! λέει μὲ αὐστηρότητα στὸ γιό του. Ξέχασες ὅτι ἐδῶ εἶσαι μαθητὴς καὶ ὄχι διάδοχος τοῦ θρόνου μου. Ὁ δάσκαλός σου πρέπει νὰ καθίση καὶ σὺ ὄρθιος καὶ μὲ σεβασμὸ νὰ τὸν ἀκούς.

Συστατικὲς ἐπιστολές.

Ἕνας ἔμπορος δημοσίεψε στὶς ἐφημερίδες μιὰ εἰδοποίηση, ὅτι χρειάζεται ἕναν ὑπάλληλο γιὰ τὸ γραφεῖο του. Πολλοὶ νέοι πέρασαν ἀπ' τὸ κατάστημά του, ζητώντας τὴ θέσιν αὐτή. Κι ἀπ' αὐτοὺς διάλεξε ἕναν.

—Θὰ ἤθελα νὰ μάθω, τοῦ εἶπε ἕνας φίλος του, γιατί προτιμήσατε τὸ νέο αὐτό, ἀφοῦ δὲν εἶχε καμιὰ συστατικὴ ἐπιστολή.

—Γελιέστε, τοῦ ἀπάντησε ὁ ἔμπορος. Ἀκούστε νὰ ἰδῇτε πόσες συστατικὲς ἐπιστολές εἶχε:

Καθάρισε καλὰ τὰ πόδια του ὅταν ἔμπαινε, καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα, ἐνῶ ἄλλοι ἀφήνουν τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ καὶ δὲν καθαρίζουν τὰ πόδια τους. Ἔτσι ἀπόδειξε πῶς εἶναι ταχτικὸς καὶ φιλόκαλος. Παραχώρησε ἀμέσως τὴ θέσιν του σ' ἕνα γέροντα κι ἔδειξε πῶς εἶναι εὐγενικός. Ἐβγαλε τὸ καπέλο του, ὅταν μπῆκε, κι ἀπάντησε στὶς ἐρωτήσεις μου μὲ συντομία καὶ σεβασμό. Σήκωσε τὸ βιβλίον, πού εἶχα ρίξει ἐπίτηδες στὸ πάτωμα καὶ τὸ ἔβαλε στὸ τραπέζι, ἐνῶ ἄλλοι πέρασαν ἀπὸ πάνω ἢ τὸ ἔσπρωξαν στὴν πάντα. Ἐ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δειξε ἔτσι, πὼς εἶναι προσεχτικός. Καὶ περίμενε ἡ-
 συχα ὅσο νάρθῃ ἡ σειρά του, ἀντὶ γὰ σπρώξῃ τοὺς ἄλ-
 λους πλαγινούς του. Ἔτσι, φάνηκε πὼς ἔχει μετριο-
 φροσύνη. Ὅταν μιλοῦσα μαζί του παρατήρησα, ὅτι
 τὰ φορέματά του ἦταν προσεχτικὰ ξεσκονισμένα, τὰ
 μαλλιά του καλοχτενισμένα καὶ τὰ δόντια του κάτα-
 σπρα σὰν τὸ γάλα.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀρκετὲς αὐτὲς οἱ συστατικὲς
 ἐπιστολές;

Δελφοί.

Ἀπὸ μικρὸ παιδάκι εἶχα τὸν πόθο νὰ ἰδῶ τοὺς
 Δελφούς. Νὰ ἰδῶ τὸ βασίλειο τοῦ ξανθοῦ Ἀπόλλωνα.
 Νὰ ἰδῶ τὸ μαντικὸ θρόνο τῆς Πυθίας, ποὺ κανόνιζε
 μὲ τοὺς χρησμούς της τὴν τύχη ἀτόμων καὶ λαῶν,
 Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Καὶ κάποτε μπόρεσα νὰ
 πραγματοποιήσω τὸν πόθο μου αὐτὸ μὲ μιὰ καλὴ
 συντροφιά.

Ἦταν μιὰ ἡλιόλουστη ἡμέρα τοῦ Μάρτη. Ἀπὸ
 τὴν Ἰτιά, ποὺ μᾶς ἔβγαλε τὸ βαπόρι, ἀνεβαίνομε μὲ
 αὐτοκίνητο τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ποὺ ἀπ' τὸν κάμπο
 σκαρφαλώνει στὶς χαμηλὲς πλαγιὲς τοῦ Παρνασσοῦ.

Ὅσο ἀνεβαίναμε ψηλότερα, τόσο ξάνοιγε πε-
 ρισσότερο μπροστά μας ὁ ἀπέραντος ἐλαιῶνας τῆς
 Ἀμφισσας, ποὺ φτάνει ὡς τὸ Χρυσό. Τὸ ἔμμορφο χω-

ριὸ πρόσχαρα ὑποδέχεται τοὺς ξένους μὲ μιὰ σειρὰ μαρμαρένιες βρύσες μὲ ἄφθονα νερά. Τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε σιγὰ σιγὰ καὶ μεῖς ἀχόρταστα κοιτάζαμε πότε τὸ ἀσημένιο φύλλωμα τῶν πυκνῶν ἐλιῶν, πότε τὰ γαλάζια νερά τοῦ Κορινθιακοῦ, πότε τὰ ὀλόγυμνα βουνὰ τῆς Ρούμελης καὶ πότε τὶς δασωμένες πλαγιές τῶν βουνῶν τοῦ Μωριά. "Ολα γελοῦσαν γύρω μας κάτω ἀπ' τὸ χρυσὸ φῶς τοῦ εὐεργετικοῦ ἡλίου. Κι ὅλο-
λαχταροῦσε ἡ καρδιά μας ν' ἀντικρύσωμε τοὺς Δελ-
φούς.....

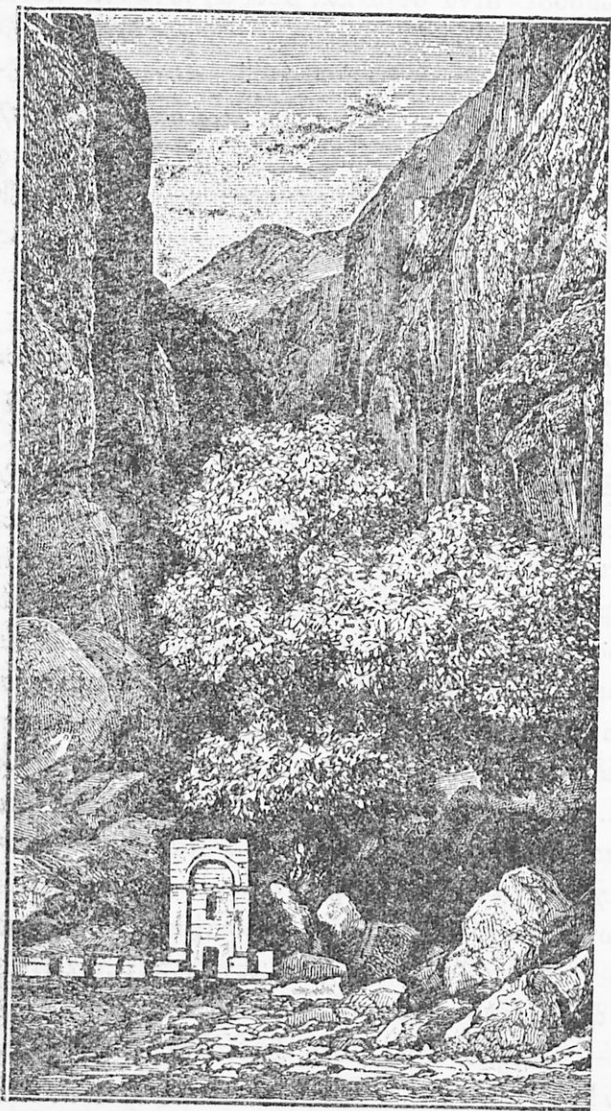
Ἀνεβήκαμε πιὸ ψηλά, ἀφήσαμε τὸ αὐτοκίνητο στὸ συνοικισμό τῶν νέων Δελφῶν καὶ λοξεύομε δεξιὰ γιὰ τὴ νεκρόπολη τοῦ ἀρχαίου μαντείου.

Ξαφνικὰ ὅλα ἄλλαξαν γύρω μας. Ὁ γελαστὸς κάμπος δὲ φαινόταν πιά, κι οἱ μαλακὲς γραμμὲς τῶν πλαγιῶν, ποὺ περάσαμε, χάθηκαν ἀπ' τὰ μάτια μας. Σκληρές, τραχιές, ἀπότομες καὶ πανύψηλες ὀρθώνονται μπροστὰ μας οἱ Φαιδριάδες πέτρες· ξεχωρίζει ἀπὸ μακριὰ ἐπιβλητικὴ ἡ φάραγγα τῆς Κασταλίας καὶ κάτω βλέπομε μιὰ βαθιά, πολὺ βαθιά κι ἀπότομη χαράδρα, ποὺ τὴν αὐλακώνει ἓνα ἀφρισμένο βαθὺ ρέμα. Καὶ ψηλά, πολὺ ψηλά, λευκάζουν οἱ χιονισμένες ἀκόμα κορφές τοῦ Παρνασσοῦ. Ζαλίζεσαι στὸ θέαμα τῆς χαράδρας, ζαλίζεσαι στὸ ἀντίκρουσμα τῶν ἀπότομων καὶ ψηλῶν βράχων, νιώθεις τὸν ἑαυτό σου ἀδύνατο μπροστὰ στὴν ἄγρια μεγαλοπρέπεια τῆς φύσης καὶ ἄθελα ψιθυρίζεις:

— Ἀληθινὰ ἐδῶ μόνο θεοὶ μποροῦσαν νὰ κατοικοῦν!

Στὴ μέση τοῦ ἱεροῦ χώρου βρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἦταν τεράστιος ναός· εἶχε 53 μέτρα μήκος καὶ 23 πλάτος. Δὲν σώζεται πρῶτο

ἀπὸ τὴν ἀρχαία του λαμπρότητα. Στὸ βάθος τοῦ ναοῦ,
ἦταν μιὰ τρύπα, βαθιὰ σὰν πηγάδι, ἀπὸ τὴν ὁποία

ἔβγαине ἀτμός. Ἐπάνω σ' αὐτὴ ἦταν στηριγμένο ἓνα
ψηλὸ τρίποδο, ἐδῶ ἀνέβαινε ἡ Πυθία. Μασσώντας φύλλα

δάφνης κι αναπνέοντας τούς ατμούς εκείνους έρχόταν σέ έκσταση καί έβγαζε άναρθρες φωνές, πού οί ιερεῖς τίς έγγραφαν σέ στίχους· αὐτοί ἦταν οί περίφημοι χρησμοί.

Οί πολιτεῖς, πού έστελναν πολλά δῶρα στό μαντεῖο, φρόντιζαν νά τά τοποθετοῦν σέ ιδιαίτερα μικρά, ἀλλά πολυτελῆ κτίρια, τούς θησαυρούς· έκτός τῶν δώρων στούς θησαυρούς έβαζαν καί πολύτιμα πράγματα γιά νά τά προφυλάξουν ἀπό έχθρούς. Ξεχωρίζει ο άναστηλωμένος θησαυρός τῶν Ἀθηναίων· λαμπρός ἦταν ο θησαυρός τῶν Κνιδίων· ἀπ' αὐτόν στό μουσεῖο τῶν Δελφῶν μᾶς έδειξαν μερικά ἀγάλματα καί δίπλα ἀνάγλυφες παραστάσεις, πού τοποθετοῦνταν στήν πρόσοψη τῶν κτιρίων.

Τό στάδιο καί τό θέατρο τῶν Δελφῶν διατηροῦνται ἀρκετά καλά. Τό περασμένο καλοκαίρι στό θέατρο αὐτό παίχτηκε ἕνα δράμα τοῦ Αἰσχύλου. Ἀπ' ὅλον τόν κόσμο ἦρθαν νά ἰδοῦν τήν ἀνάσταση τοῦ Δελφικοῦ θεάτρου. Προχωρώντας μπήκαμε στό μουσεῖο, λαμπρό χτίριο, δωρεά κι αὐτό, μαζί μέ τόσα ἄλλα, τοῦ Ἀνδρέα Συγγροῦ. Στό μουσεῖο ὑπάρχουν πλῆθος ἀγάλματα. Ξεχωρίζει ἕνα χάλκινο ἄγαλμα σέ φυσικό μέγεθος παριστάνει ἕναν ἥνιοχο. Θεωρεῖται ὡς τό καλύτερο ἄγαλμα τοῦ Μουσείου. Στή μορφή του βλέπεις τή μεγάλη προσοχή, πού δείχνει κρατώντας τά ἡνία καί διευθύνοντας τό ἄρμα. Φαίνεται σά νά νιώθῃ τή βαριά εὐθύνη, πού ἔχει ἀναλάβει.

Ὡραῖα διατηρεῖται ἕνα κατάσκευα μαρμαρίνο

ἄγαλμα τοῦ Ἀντινόου. Τὸ ἄγαλμα δὲν εἶναι πολὺ ἀρχαίας ἐποχῆς, ἀλλὰ τὸ μάρμαρό του ἔχει ἰδιαίτερη λαμπρότητα.

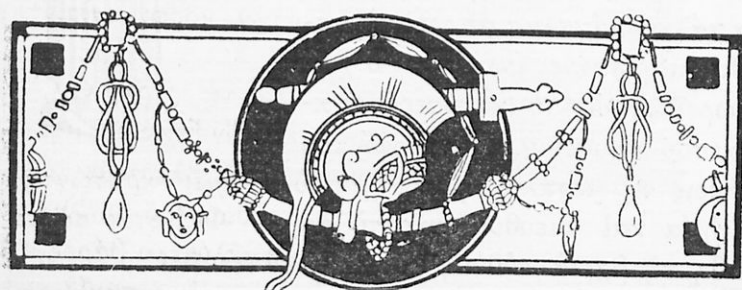
Πλησιάσαμε καὶ στὶς Φαιδριάδες πέτρες· στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνὸς βράχου ἔτρεχε λίγο νερό. Ἐδῶ, μᾶς λένε, εἶναι ἡ Κασταλία. Ἐδῶ κατέβαιναν ἀπ' τὸν Παρνασσὸ οἱ Μοῦσες καὶ λούζονταν. Ἀπ' ἐδῶ ἔπινε κι ἡ Πυθία πρὶν ἀνεβῇ στὸν τρίποδα γιὰ νὰ δώσῃ τοὺς χρησμούς.

Πιο πέρα φαίνεται τὸ γυμνάσιον τῶν Δελφῶν, τὸ γυμναστήριον ὅπως λέμε μεῖς.

Γυρίσαμε καὶ πάλι στὰ σκορπισμένα ἐρείπια μὲ θαυμασμὸ στὴν ἀρχαία τέχνη, ἀλλὰ καὶ μὲ πόνο βαθύ γιὰ τὴν καταστροφὴ τόσων ἀτίμητων μνημείων.

Συλλογιζόμαστε τί δόξες καὶ τί μεγαλεῖα εἶδε ὁ ἐρημικὸς αὐτὸς τόπος καὶ πῶς κατάντησε σήμερα.... Καὶ θυμηθῆκαμε τὴ θλιβερὴ ἀπάντησιν ποὺ ἔδωσε τὸ ἴδιο τὸ μαντεῖο τὸν καιρὸ τοῦ ξεπεσμοῦ του στὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανό, ποὺ ζητοῦσε νὰ τοῦ ξαναδώσῃ ζωή.

«Δὲν ἔχει δάφνη μάντισσα καὶ σπίτι πιά ὁ Θεός....» μὲς στὴ βραχὴ τὴν ἐρημιὰ παραμιλάει ἡ Πυθία. Στὶς Φαιδριάδες, ἄγριες, πέφτει χλωμὸ τὸ φῶς καὶ δάκρια στάζει, δάκρια βουβὰ ἡ Κασταλία.

‘Ο Σύλλογος τῶν μικρῶν ὁδοιπόρων.

Δὲν ἔχω πιά ἀνάγκη ἀπὸ ξένους, νὰ μὲ συνο-
δεύουν στὰ βουνά· ἄς εἶναι καλὰ τὰ παιδιὰ μου. Με-
γάλωσαν πιά τὰ δύο πρῶτα. ‘Ο Μάριος εἶναι 15
χρονῶν κι ὁ Εὐγένιος 13. ‘Αποτελοῦν οἱ δύο τους τὸ
«Σύλλογο τῶν μικρῶν ὁδοιπόρων» κι ἔχουν πρόεδρο
ἐμένα. Εἶναι ὁ μικρότερος σύλλογος τοῦ κόσμου, ἀπ’
τοὺς δραστηριώτερους ὅμως.

Φορτωμένοι οἱ τρεῖς μας τοὺς ὁδοιπορικοὺς σά-
κους μας, ἀνεβαίνομε κορφές, κατεβαίνομε λαγκαδιές,
περνᾶμε κάμπους, βρέχομε τὸ ψωμάκι μας στὶς κρύες
βρυσοῦλες, πλένομε τὰ πόδια μας στὰ ποταμάκια καὶ
ξυπνᾶμε μὲ τὶς φωνές μας τὸν ἀντίλαλο τῶν βράχων.

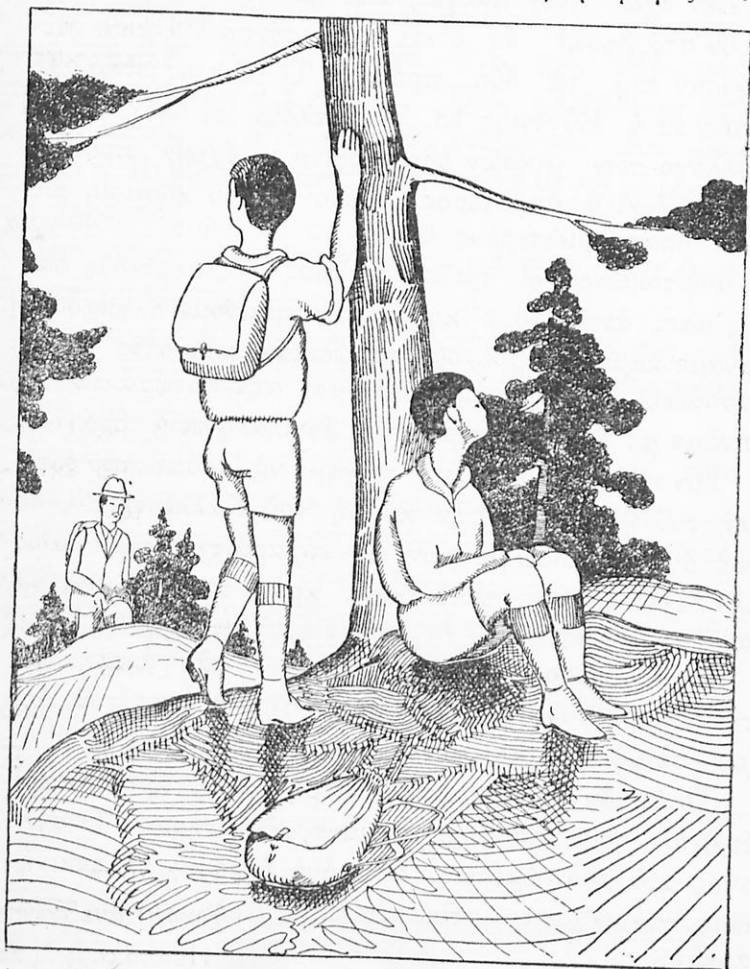
Τον περασμένο ‘Ιούλιο πήγαμε νὰ ἰδοῦμε τὴν ἀνα-
τολὴ τοῦ ἡλίου ἀπ’ τὴν κορφή τοῦ Καλλιφωνίου, σὲ
ὕψος δυὸ χιλιάδων μέτρων. Δὲν εὐχαριστηθήκαμε ὅμως
ἧλὸ ἐκεῖ ἐπάνω, γιατί ἔκανε κρῦο τρομερό, σὰ νὰ
πταν χειμῶνας.

Περισσότερο εὐχαριστηθήκαμε σὰν ἀνεβήκαμε
στὴν κορφή τοῦ Κλοκοῦ—βουνὸ τῆς Φτέρης τοῦ Αἰ-
γίου—σὲ ὕψος 1800 μέτρα.

Τὸ βράδυ μείναμε στὴ Φτέρη καὶ στὶς δύο παρὰ
τέταρτο τὸ ξυπνητήρι σήμανε ἐγερτήριο. ‘Ο σύλ-
λογος στὸ πόδι ἀμέσως. Στὶς δυὸ ἔπρεπε νὰ ξεκινή-
σωμε γιὰ νὰ μαστε στὶς τέσσερις στὴν κορφή, πρὶν
χαράξει.

‘Αποβραδὶς εἶχαμε ἐτοιμάσει ὅλα τὰ πράματα,
ποὺ θὰ παίρναμε μαζί μας. Στὶς δύο λοιπὸν ξεκινήσαμε.
Μπροστὰ πήγαينا ἐγὼ μὲ τὸ φανάρι, νὰ βλέπωμε τὸ
στενὸ μονοπάτι, καὶ πίσω μου ἀκολουθοῦσε ὁ σύλλο-
γος. ‘Εγὼ, σὰν πρόεδρος, ἔφερνα τὸ μεγαλύτερο βάρος,
κι εἶχα κρεμασμένο ἀπ’ τὸν ὄμο μου ἓνα καλάκι

μέ μιὰ μποτίλια νερό δυὸ ὀκάδες. Ἐκεῖ ἐπάνω δὲν
υἵαρχει σταγόνα νεροῦ. Ὁ Μάριος ἔφερνε τὸ παλτό
του καὶ τὰ κιάλια κι ὁ Εὐγένιος ὁ ψωμοφάγος—ἔτσι

τὸν ὠνόμασε ὁ σύλλογος—ἔφερνε τὸ σακίδιο μὲ τὰ
τρόφιμα.

Στὸ δρόμο ὅμως, πού τὸ σκοτάδι δὲν ἄφηνε νὰ τὸν
δοῦμε, ξαλάφρωνε τὸ σακίδιο καὶ φόρτωνε τὴν κοι-
λιά του.

Στὴν ἀρχὴ βαδίζαμε πρὸς τὸν ὅριον τοῦ κράτους ἀπὸ ἐλκτα.

Τὰ πελώρια δέντρα φαίνονταν σὰ γίγαντες μαῦροι, ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοί. Ἡ δροσιὰ τοῦ δάσους κι ἡ δροσιὰ τῆς νύχτας ἔδιωχνε τὴ νύστα ἀπ' τὰ μάτια μας κι ἀλάφρωνε τὸ βῆμα μας στὸν ἀπότομο ἀνήφορο.

Ὅταν βγήκαμε στὴν πρώτη ράχη, εἶδαμε κάτω τὸν Κορινθιακὸ, μαῦρο ἀκόμα ἀπ' τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας.

Καθίσαμε λίγο νὰ ξεκουραστοῦμε.

—Μὴ μιλάτε, παιδιά, νὰ αἰσθανθοῦμε τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας.

Πράγματι μιὰ βαριά ἡσυχία πλάκωνε τὴ φύση. Τὰ ἔλατα ἔμεναν ἀκίνητα καὶ δὲν ἀκούóταν ὁ συνηθισμένος εὐχάριστος ψίθυρος. Ὅλα κοιμοῦνται, οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, τὰ πουλιά, ἡ αὔρα τοῦ βουνοῦ. Μονάχα οἱ τρεῖς μας ἀγρυπνούσαμε στὸ ἔρημο ἐκεῖνο μέρος κι ὁ γκιώνης, ποὺ ἀκούσαμε ἀπὸ μακριὰ τὴ μονότονη καὶ μελαγχολικὴ φωνή του.

Κάτω στὸν κάμπο φαίνονται τὰ πυκνὰ φῶτα τοῦ Αἰγίου σὰν ἀστέρια, σὰν ἓνα κομμάτι ἀπ' τὸν ἓνα στρο οὐρανὸ γκρεμισμένο στὴ γῆ. Πέρα στὴν ἄλλη παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ ἀνάβει καὶ σβήνει διαρκῶς τὸ φανάρι τῆς Ψαρομύτας, ἀνατολικώτερα φαίνονται τὰ φῶτα τῆς Κίρρας καὶ πιὸ ψηλότερα τὰ λίγα φῶτα τοῦ Χρισσοῦ.

—Ἐμπρός, παιδιά, θὰ μᾶς προλάβῃ ἡ αὐγή.

Καὶ τὰ μέλη τοῦ συλλόγου ἀρχίζουν ν' ἀνεβαίνουν τὸ ἀνηφορικὸ καὶ στενὸ μονοπάτι. Περπατοῦμε στὴ ράχη καὶ πότε χάνομε τὸ μονοπάτι καὶ πότε πάλι τὸ βρίσκομε.

—Κοίταξε, μπαμπά, κάτω τί βάραθρο!

Καὶ πραγματικὰ πρὸς τὰ δεξιὰ μας ἦταν μιὰ βαθιὰ χαράδρα σκοτεινὴ, κατάμαυρη. Λὲς καὶ πηχτὸ σκοτάδι εἶχε κατακαθίσει σ' αὐτὸ τὸ βῆμα.

Ἀνεβαίναμε, ἀνεβαίναμε, καὶ πάντα βλέπαμε πίσω κατὰ τὴν ἀνατολή, μὴ μᾶς προλάβῃ ἡ αὐγή. Σιγὰ σιγὰ, πέρα κατὰ τὸν Κιθαιρῶνα, ἄρχισε ὁ οὐρανὸς κάπως νὰ ξανοίγῃ. Ἐκεῖ τὸ σκοτάδι ἄρχισε λίγο ν' ἀραιώνῃ. Κι ἡ θάλασσα στὸ μέρος ἐκεῖνο ἄρχισε ν' ἄχῃ ἓνα χρῶμα σὰ μαῦρο ξεθωριασμένο. Καὶ στὴν κορφή τοῦ δικοῦ μας βουνοῦ ἄρχισε νὰ ξεχωρίζῃ τὸ ἐκκλησάκι τῆς Παναγίας.

— Ζήτω! φωνάξαμε κι οἱ τρεῖς σὰν πατήσαμε τὸ πόδι μας κατάκορφα στὸ βουνό.

Ἡ πρώτη μας δουλειὰ ἦταν νὰ βροῦμε μέρος, πὺ νὰ μὴν τὸ πιάνῃ ὁ ἀέρας, γιατί ἀπ' τὸ βορεῖνὸ μέρος ἡ Γκιώνα καὶ τὰ Βαρδούσια τῆς Ρούμελης μᾶς ἔστελναν ἓνα τσουχτερὸ ἀεράκι.

Φορέσαμε τὰ παλτά μας καὶ στριμωχτήκαμε στὸ μεσημβρινὸ τοῖχο τῆς ἐκκλησιᾶς, μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὴν Ἀνατολή.

Ὁ πρακτικὸς Εὐγένιος ἐτοίμασε τὸ τραπέζι.

— Μὰ ἄφησε, καημένε, νὰ βγῇ ὁ ἥλιος.

— Μὰ δὲν ἐμποδίζει τίποτε νὰ τρῶμε καὶ νὰ βλέπουμε.

Καὶ πράγματι ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς πέτυχε. Μὲ τὸ στόμα γεμάτο παρακολουθοῦσαμε τὴν ἀνατολή.

Στὴν ἀρχή, τὸ σκοτάδι ἀραιώσε πολὺ κι ἡ θάλασσα φαινόταν σὰν καπνισμένος καθρέφτης. Ἐπειτα, στὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντα, ἄρχισε νὰ σχηματίζεται μιὰ τριανταφυλλένια λουρίδα κι ἀποπάνω ἀπ' αὐτὴ μιὰ ἄλλη, πὺ εἶχε τὸ χρῶμα κρόκου αὐγοῦ, μὰ πολὺ ἀνοιχτὸ χρῶμα. Ἐπειτα σιγὰ σιγὰ ἐπικρατοῦσε τὸ τριανταφυλλὶ καὶ γινόταν ὁλοένα βαθύτερο. Κι ὁ Κορινθιακὸς ἀντανakλοῦσε στὰ ἤσυχά νερά του τὰ χρώματα αὐτά.

Ἦταν ἔξοχος θέαμα. Παραίτησαμε τὸ φαγι—ὡς κι ὁ

Εὐγένιος ἀκόμη—καὶ θαυμάζαμε τὴν ὁμορφιὰ τῆς Φύσης.

Ἦρθε στιγμὴ, ποὺ ὅλος ὁ οὐρανὸς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἔγινε τριανταφυλλένιος κι ἡ θάλασσα ἐπίσης.

Καὶ μέσα στὸ πιὸ βαθὺ χρῶμα ἓνα χρυσὸ σημάδι φάνηκε σὰ μεγάλο ἀστέρι.

—Ὁ ἥλιος! ὁ ἥλιος! φωνάζαμε χαρούμενοι κι οἱ τρεῖς.

Ὁ ἥλιος σιγὰ σιγὰ, χωρὶς βία καὶ χωρὶς ἀχτῖνες, ὡς πανσέληνος, ἀνέβαινε ἀπ' τὸν ὀρίζοντα.

Τὸν κοιτάζαμε κάμποση ὥρα, κι ὅταν κατόπιν στρέψαμε τὴ ματιά μας σ' ἄλλο μέρος τ' οὐρανοῦ, βλέπαμε πολλοὺς ἄλλους ἡλίους κόκκινους, γαλάζιους χρυσοὺς, τριανταφυλλένιους, νὰ τρέχουν, νὰ πέφτουν στὴ θάλασσα, νὰ ῥχωνται στὰ πόδια μας.

—Νὰ ἓνας! νὰ ἓνας! ἔλεγαν τὰ παιδιὰ κι ἄπλωναν τὰ χέρια τους νὰ τὸν πιάσουν. Γέλια, γέλια ὁλόκαρδα.

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος ἔστειλε τὶς πρῶτες χλομὲς ἀχτῖνες στὰ γύρω μας βουνά, τὸν Ταῦγετο, τὴ Ζήρια, τὸ Χελμό, τὸν Παρνασσό, τὴ Γκιώνα, τὰ Βαρδούσια, τὸν Ὠλυνό.

Δυναμώνοντας οἱ ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου, κατέβαιναν χαμηλότερα. Κι ὅταν ἔγινε συνηθισμένος ἥλιος, ἀποτελειώσαμε τὸ τραπέζι μᾶς καὶ σὲ μιὰμιση ὥρα γυρίσαμε στὴ Φτέρη καὶ πέσαμε στὸν ὕπνο ὡς τὸ μεσημέρι.

Γυμναστική.

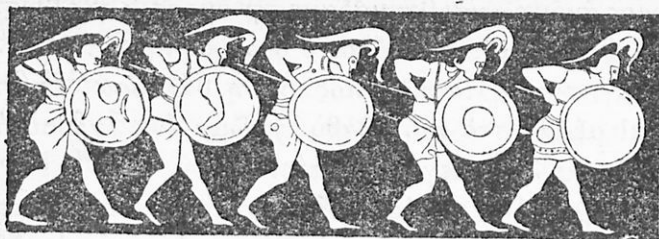
Παιδιὰ ἐμπρὸς ἃς βγοῦμε στὶς λαγκαδιές, στὰ ὄρη ὁ καθαρὸς ἀέρας ρόδα σκορπᾷ στὴν ὄψη.

Ἡ γύμναση κι ὁ δρόμος δίνουν ζωὴ στ' ἀγόρι, θέλει γερὸ τὸ σῶμα, ὁ νοῦς γιὰ νὰ προκόψῃ.

Ἀς βγοῦμε! ν' ἀντηχήσουν στὸ ζωηρὸ μας βῆμα τῶν ὁμορφῶν βουνῶν μας τὰ ὕψη τὰ καθάρια.

Ἀς βγοῦμε νὰ λουστοῦμε στὸ γαλανὸ τὸ κῦμα, νὰ πιοῦμε τὴν ἀρρυθρὰ που κάνει παλικάρια.

Κι ἄς ψάλωμε τ' ὦραϊο, τ' ὀλόδροσο νησί μας,
κι ἄς ψάλωμε τῇ φύσῃ τῇ μοσκοβολημένη,
τὸν οὐρανὸ πού λάμπει κι ὑψώνει τὴν ψυχὴ μας
κι ἀγνότερη τὴν κάνει καὶ πιὸ ἀντρειωμένη.

Ἄς ψάλωμε τὸ κύμα πού σὰν τὴν ἀρτηρία
ἐνώνει τὸ νησί μας μὲ τῇ μεγάλῃ Πόλῃ
Μὲ τὴν Ἀγιά Σοφία, πού οἱ χρυσοὶ τῆς θόλῃ
κρύβουνε τῆς Ἑλλάδας τὰ ὄνειρα τὰ θεῖα.

Ἐμπρός! ἐμπρός ἄς πᾶμε! Ποτὲ κανεῖς δὲν ξέρει
στὰ σκοτεινά του βάθῃ τί φέρνει ἓνας αἰῶνας.
Σιμὰ εἶν' ἴσως ἡ ὥρα, σὲ ἱεροὺς ἀγῶνας
νὰ πάῃ ἡ ψυχὴ μας τὸ δυνατό μας χέρι.

Τυφλὸς καὶ κουτσός.

Ἐνας τυφλὸς ζητιάνος γύριζε μονάχος τοῦ στοὺς
δρόμους μὲ τῇ βοήθειᾳ τοῦ ραβδιοῦ του.

Μιὰ μέρα, μπαίνοντας σὲ μιὰ ἐκκλησιὰ σκόνταψε
σ' ἄλλο ζητιάνο, πού καθόταν ἐκεῖ μπροστὰ καὶ βογ-
γοῦσε.

—Τί ἔπαθες, ἀδερφέ μου; τὸν ρωτᾷ ὁ τυφλός.

—Ἀλίμονο σ' ἐμένα τὸν κουτσό, λέει ὁ ἄλλος.
Κάθησα νὰ ξεκουραστῶ ἐδῶ λιγάκι καὶ μὲ πῆρε ὁ
ὕπνος. Κάποιος κακὸς ἄνθρωπος μοῦ ἔκλεψε τὰ δε-
κανίκια μου καὶ ἐγὼ διχῶς αὐτὰ εἶμαι χαμένος.

—Μὴν ἀπελπίζεσαι, ἀδερφέ μου, τοῦ λέει ὁ τυφλός. Καθὼς βλέπεις κι ἡ δική μου τύχη δὲν εἶναι καλύτερη ἀπ' τὴ δική σου. Κι ἐγὼ πολὺν καιρὸ τώρα ζητῶ σύντροφο νὰ μ' ὁδηγῇ. Ἄς σμίξωμε τὶς τύχες μας κι ἂς ζήσωμε μαζὶ. Τότε καὶ τὰ βάσανά μας θὰ εἶναι ἐλαφρότερα.

—Μὰ ἐγὼ, λέει ὁ κουτσός, δὲν ἔχω πόδια· σὲ τί μπορῶ νὰ σ' ὠφελήσω;

—Ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὰ πόδια σου, λέει ὁ τυφλός, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μάτια σου. Ἐγὼ ἔχω καὶ πόδια γερά καὶ πλάτες δυνατές. Θὰ καθίσωμε στὸ ἴδιο σπίτι. Καὶ κάθε πρωὶ πού θὰ ξεκινᾶμε γιὰ τὴ θέση αὐτὴ καὶ κάθε βράδυ, πού θὰ γυρίζωμε σπίτι μας, θὰ σὲ βαστῶ στὶς πλάτες μου καὶ τότε σὺ θὰ περπατᾷς μὲ τὰ δικά μου πόδια κι ἐγὼ θὰ βλέπω μὲ τὰ δικά σου μάτια.

Ροδιά καὶ πεῦκος.

Ὁ πεῦκος φουντωτὸς καμάρωνε στὴν πόρτα ἀπὸ ξω τοῦ περιβολιοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσα ἀπὸ τὸ φράχτη νὰ προβαίνει μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιὸς τὴν ἔφερε κεῖ πέρα τῇ ροδιά κανεῖς δὲν ξέρει, μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ φύλαγε τὴν πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τῇ ροδιά, κοντὴ ἔτσι κι ὁμορφούλα, μὲ τὰ φτωχὰ τὰ φυλλαράκια της, τὴν περιφρόνησε, δὲν καταδέχτηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Πύκνωσε αὐτὸς τ' ἀμέτρητα φύλλα του, γιατί ἦταν ἄνοιξη. Ἀνυπόμονος, βιαζόταν νὰ φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμα καὶ νὰ καμαρώσῃ. Τὴν κοντούλα τῇ ροδιά δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου.

Μιὰ αὐγὴ ὅμως ἡ ροδιά βρέθηκε ἀνθισμένη, στ' ἄλικά, στὰ φλογισμένα ντυμένη. Ἡ φορεσιὰ της θάμπωσε τὸν πεῦκο.

Στὴν ἀρχὴ αὐτὸς παραξενεύτηκε πολὺ· ἄφησε τὴν περηφάνεια κι ἔσκυψε καὶ πρόσεχε τῆς ροδιάς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνιωσε, πὼς ἔτσι προσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τῇ ροδιά.

Γῆς ροδιάς ὅμως ὅλη ἡ προσοχὴ της κι ἡ λατρεῖα της ἦταν στ' ἄνθια, τὰ παιδιὰ της.

—Τί καμάρι! ἔλεγε ὁ πεῦκος οὔτε γυρίζει νὰ μὲ δῇ. Καὶ φουομανοῦσε, σειόταν καὶ λυγιόταν γιὰ νὰ τὴν κόμῃ νὰ προσέξῃ. Τέλος, παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιάς ἢ ὁμορφιά.

Κι ἡ ὥρα αὕτῃ φαίνεται πὼς ἐρχόταν, ἀλήθεια. Τ' ἄνθια τῆς ροδιάς ἓνα ἓνα ἔσβηναν καὶ χάνονταν. Τοῦ πεῦκου ἡ χαρὰ ἦταν ἐνῶς ἑνὸς πολυθυρῶν.

—Τὴν ἔπαθες καλὰ! εἶπε ὁ πεῦκος. Τὸ περίμενα.

“Ὅμως τί γίνηκε πάλι μιὰν αὐγή; Εὐπνήσε ὁ πεῦκος μας καὶ τί νὰ ἰδῇ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἶχαν προβάλει ρόδια προφαντά, μικρά, μεγάλα, φλόγινα, ἄλικά, στρογγυλὰ καὶ παχουλὰ, σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα, ποὺ λαχταροῦν τὰ φιλιὰ.

Τότε πιά πῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπ’ τὸ κακό του. Ἐβλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιὰ, τὰ κουκουναρία, καὶ δὲν ἤξερε ποὺ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπ’ τὴν ντροπὴ του· μὰ ἔκανε περηφάνεια τὴν ντροπὴ καὶ σώπαινε. Καὶ περίμενε νὰ δῇ τί ἄλλο θ’ ἀπογίνη μὲ τὴ φαντασμένη τὴ ροδιά.

Τέλος ἔφτασε ἡ μέρα, ποὺ ἔπρεπε ὁ πεῦκος νὰ χαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιάς τὴ συφορά.

Κορίτσια μπῆκαν κι ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιάς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ξεγύμνωσαν τὴ ροδιά καὶ τὴν ἀφήσανε πεντάρφανη. Κι ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμα ἡ ὄψη τῆς ροδιάς.

Ὁ πεῦκος σείστηκε κι ἀναταράχτηκε ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

—“Ὅμορφη εἶσαι τώρα! εἶπε στὴ ροδιά. Παρηγορήσου, αὐτὴ ἦταν ἡ μοῖρα σου καὶ δὲν τὴ γλίτωσες. Τί νόμισες!

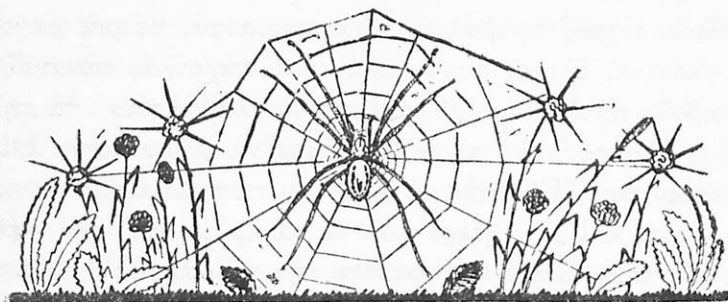
—Ψηλότατέ μου ἄρχοντα! εἶπε ἡ ροδιά· θαρρεῖς, πῶς ἔχω λύπη γιὰ τὸ θησαυρό, ποὺ μοῦ τρύγησαν; Αὐτὴ ἦταν ἴσια ἴσια ἡ χαρὰ μου! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος εἶναι νὰ μοιράζω τὰ καλὰ μου σ’ ὅσους τὰ χρειάζονται, κι ὕστερα ἄλλα, πιὸ ὁμορφα, νὰ τοὺς ἐτοιμάζω.

Αὐτὸ πιά ὁ πεῦκος μήτε τὸ περίμενε.

—Ἀκοῦτε, ἐκεῖ, μάνας ἀγάπη στὰ παιδιὰ της!

Ἀπ’ τὸν περιωρισμένο χρόνον ὁ πεῦκος φώναζε τὴν ἀ-

σκημοπαίδια του ψηλάψηλά, καὶ νόμιζε πῶς γι' αὐ-
τὸ δὲν τοῦ τὰ κλέβουν οἱ διαβάτες.

Στὸ στρατόπεδο τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ἀπὸ τὰ ξημερώματα τὸ στρατόπεδο τῶν Ἑλ-
λῆνων βρισκόνταν σὲ ἡσυχία. Ὁ Δαφνομήλης ἔφευγε
γιὰ νὰ κατεβῇ στὸν Ἀξιό, περνώντας ἀπὸ τὸ βουνό,
ὅπου ὁ Βοτανειάτης εἶχε καταστραφῇ μὲ τὸ σῶμα του
στὸ στενὸ τοῦ Σιδηροκάστρου.

Τρεῖς μέρες πρὶν εἶχε φτάσει ἡ εἵδηση καὶ σὰν
τὸ ἔμαθε ὁ Αὐτοκράτορας, κλείστηκε στὴ σκηνή του
καὶ ἀπὸ τὴ λύπη του δὲν ἤθελε νὰ δῇ κανέναν.

Ἀλλὰ οἱ μαῦρες ὥρες τοῦ Βασιλείου δὲ διαρκοῦσαν
ποτὲ πολὺ· οὔτε θλίψη, οὔτε ἀποθάρρυνση δὲν μπορούσε
νὰ καταλάβῃ τὸ δυνατὸ του πνεῦμα, καὶ σὰν τοῦ ἔρ-
χονταν μιὰ ἀναποδιά, κοίταζε εὐθύς νὰ βρῇ τρόπο νὰ τὴ
διορθώσῃ.

Ὑστερα λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα τῆς λύπης
του γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ λαμπροῦ καὶ πιστοῦ του Βοτα-
νειάτη, ὁ Αὐτοκράτορας φώναζε τοὺς στρατηγούς

στή σκηνή του, νὰ συνεννοηθοῦν με τί τρόπο νὰ τὸν ἐκδικήσουν.

Ἀποφάσισε λοιπὸν ν' ἀφήσῃ ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ του στὴν πολιορκία τῆς Στρώμνιτσας, νὰ κατεβῇ ὁ ἴδιος με μεγάλες δυνάμεις στὸν Ἀξιό, νὰ συναντήσῃ καὶ χτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἀφοῦ πέσῃ ἡ Στρώμνιτσα νὰ γυρίσῃ μ' ὅλο τὸ στρατὸ στὴ Θεσσαλονίκη.

Ὁ Δαφνομήλης ὅμως, καθὼς ἄκουσε τὸ σχέδιον αὐτό, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Αὐτοκράτορα καὶ τὸν παρακάλεσε ν' ἀφήσῃ αὐτὸν νὰ πάῃ ἐμπρὸς νὰ κατοπτέυσῃ, καὶ ὕστερα ν' ἀκολουθήσῃ ἐκεῖνος με ὅλο τὸ στρατό.

Πρῶτῃ πρῶτῃ λοιπὸν ἐτοιμάστηκε ὁ Δαφνομήλης νὰ φύγῃ με τὸ σῶμα του ἥξερε, πὼς ἡ ἀποστολή του ἦταν ἐπικίνδυνη, μὰ ἡ καρδιά του φούσκωνε ἀπὸ χαρά, ποὺ εἶχε καταφέρει τὸν αὐτοκράτορά του νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πάῃ μπροστά, κι ἔτσι τουλάχιστο, ἂν σκοτωνόταν αὐτός, θὰ ἔδινε καιρὸ σὲ κεῖνον νὰ σωθῇ. Τέτοιοι ἦταν οἱ περισσότεροὶ στρατηγοὶ τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Πρὶν ὅμως τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ, ὁ Αὐτοκράτορας θέλησε νὰ κάμῃ ἓνα μνημόσυνο τοῦ Βοτανειάτη καὶ ἐκείνων, ποὺ εἶχαν σκοτωθῇ στὴ ρεματιά. "Ολοὶ λοιπὸν οἱ στρατηγοὶ μαζεύτηκαν στὴ βασιλικὴ σκηνή, ὅπου εἶχαν στήσῃ τὴν Ἀγία Τράπεζα, κι ὁ πνευματικὸς τοῦ Βασιλιᾶ με φωνὴ συγκινημένη μνημόνευσε τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ εἶχαν πέσει γιὰ τὴν Πατρίδα.

Γονατισμένος μπροστὰ στὴν Ἀγία Τράπεζα ὁ Βασίλειος, με εὐλάβεια ἄκουγε τίς εὐχὲς κι ὁ περήφανος Δεσπότης, μαθημένος στὶς ἀγριότητες τοῦ σκληροῦ πολέμου, ποὺ βαστοῦσε κοντὰ σαράντα χρόνια,

δάκρυσε μιὰ δυὸ φορές ἀκούοντας τ' ὄνομα τοῦ πιστοῦ του Βοτανειάτη.

Σὰν τελείωσε τὸ μνημόσυνο, ὁ Βασίλειος σηκώθηκε, ἔκαμε τὸ σταυρό του καὶ προσκύνησε τὴν Ἀγία Εἰκόνα, πού τοῦ πρόσφερε ὁ πνευματικός του. Ὑστερα βγῆκε ἔξω μὲ τοὺς στρατηγούς του γιὰ νὰ ἰδῇ τὸ Δαφνομήλη, πού, ἄρματωμένος καὶ ὁλόλαμπρος στὸ θώρακά του, ἐτοιμάζεται νὰ καβαλικέψη.

Ὁ Δαφνομήλης κατασυγκινημένος γονάτισε ἐμπρὸς στὸν αὐτοκράτορα κι ἐκεῖνος, ἐπίσης ταραγμένος, τοῦ ἔδινε τὶς τελευταῖες ὁδηγίες· ξαφνικά, τρεχάτος ἔφτασε ἓνας στρατιώτης καὶ ἀνάγγειλε, πὼς ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, βρῆκαν ἓνα στρατιώτη Βούλγαρο λιγοθυμισμένο καὶ καταματωμένο.

— «Νὰ τὸν φέρουν ἀμέσως ἐδῶ!» διάταξε ὁ Αὐτοκράτορας, «καὶ φωνάξετε τὸ γιατρό μου. Στάσου Δαφνομήλη! Πρὶν φύγης πρέπει νὰ μιλήσῃ αὐτός».

Δυὸ στρατιῶτες ἔφεραν τὸν ἀναίσθητο Βούλγαρο καὶ τὸν ξάπλωσαν στὰ πόδια τοῦ Βασιλιᾶ. Ἦταν νέος πολὺ, σχεδὸν παιδί, καὶ τὸ ματωμένο του πρόσωπο ἦταν τόσο χλομό, πού μιὰ στιγμὴ φοβήθηκαν μὴν εἶχε ξεψυχήσει.

— «Ὁχι, εἶπε ὁ γιατρός, σκυμμένος ἐπάνω του, ζῇ ἀκόμα, μὰ εἶναι σὲ κακὰ χάλια».

— Τί ἔχει; ρώτησε ὁ Δαφνομήλης.

— Δὲν ξέρω, ἀποκρίθηκε ὁ γιατρός· οἱ πληγές τοῦ κεφαλιοῦ δὲν εἶναι καὶ πολὺ βαθιές· ἄλλες δὲ βλέπω, καὶ ὅπως φαίνεται ἐξαντλημένος.

— Φέρτε τὸ κρασί μου, διάταξε ὁ Βασιλιάς.

Καὶ σὰν τοῦ ἔφερε ὁ ἀξιωματικός τὸ χρυσό του ποτήρι μὲ τὸ ξανθὸ κρασί, πρόσθεσε:

—Δός του αυτό, γιατρέ· ξυπνᾷ καὶ πεθαμένο αυτό.

Κι ἀλήθεια, μόλις ἤπια λίγες στάλες, ὁ νέος ἔβγαλε βαθὺ ἀναστεναγμὸ καὶ κούνησε τὰ χέρια σὰν νὰ ἤθελε κάτι νὰ πῇ.

—Ἐξέτασέ τον Δαφνομήλη, εἶπε ὁ Βασίλειος, ὅσῳ ξέρεις βουλγάρικα.

Ὁ πληγωμένος ἀνοίξε τὰ μάτια του, κοίταξε γύρω, καὶ βλέποντας τόσα πρόσωπα σκυμμένα ἐπάνω του, ἔκαμε πάλι νὰ μιλήσῃ μὰ τίποτε δὲν ἀκούστηκε.

—Τί λές; ρώτησε βουλγάρικα ὁ Δαφνομήλης, εἶναι στὸ βουνὸ ὁ Ἰβάτζης;

Ὁ νέος ἔκαμε νόημα «Ναί».

—Εἶναι ἐδῶ κοντά; ρώτησε πάλι ὁ Δαφνομήλης.

—Ὁχι, μουρμούρισε ἑλληνικὰ ὁ νέος, καὶ μὲ κόπο πρόσθεσε: Ὁ Αὐγουστος..... ποῦ εἶναι;

Ἀπὸ τῆ συγκίνηση ὁ Δαφνομήλης γονάτισε πλάγι του καὶ τὸν σήκωσε στὴν ἀγκαλιά του.

—Εἶσαι Ἑλληνας; ρώτησε μὲ ἀλλαγμένη φωνή.

—Ναί!....

—Ἑλληνας!..... ἀναφώνησε ὁ Αὐτοκράτορας· φέρτε τον στὴ σκηνή μου κι ὅ,τι εἶναι δυνατὸ νὰ γίνη, γιατρέ, γιὰ νὰ σωθῇ.

Ὁ Δαφνομήλης σήκωσε ὁ ἴδιος τὸν πληγωμένο στὴ σιδερένια του ἀγκαλιά καὶ σὰν παιδάκι τὸν κουβάλησε στὴ βασιλική σκηνή καὶ τὸν πλάγιασε σ' ἓνα στρώμα.

Κι ὁ γιατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορα ἔκαμε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ τὸν συνεφέρῃ.

—Εἶναι ἀφανισμένος ἀπὸ πείνα, εἶπε· πρῶτα ἀπ' ὅλα τοῦ χρειάζεται τροφή.

Μόλις συνῆλθε ὁ πληγωμένος ξαναρώτησε:

—Ποῦ εἶναι ὁ Αὐγουστος;

—Ἐδῶ εἶμαι, εἶπε ὁ Αὐτοκράτορας.

Ἡ δυνατὴ καὶ βαθιὰ φωνὴ τοῦ Αὐτοκράτορα σὰν νὰ ἔχυσε μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ λόγια, καινούργια ζωὴ στὶς

φλέβες τοῦ νέου. Ἐκαμε νὰ σηκωθῇ μὰ ὁ Αὐτοκράτορας τὸν ἐμπόδισε.

— Ποιὸς εἶσαι; Σὲ ξαναεἶδα ποτέ; τὸν ρώτησε.

— Ὅχι, Δέσποτα, ἂν καὶ παραβρέθηκα στὴ μάχη τοῦ Σιδηροκάστρου, πλάγι στὸ Ρωμανό.

— Τί; εἶσαι Βούλγαρος; φώναξε ὁ Δαφνομήλης.
Ὁ νέος χαμογέλασε.

— Ὅχι, Εὐστάθιε Δαφνομήλη, Βούλγαρος δὲν εἶμαι, ἀποκρίθηκε. Εἶμαι ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ Ἑλληνόπαιδα, ποὺ κατὰ διαταγὴ σου κράτησε ὁ Νικήτας ἀνάμεσα στοὺς Βουλγάρους γιὰ νὰ γίνουν κατάσκοποι.....

— Εἶσαι γιὸς τοῦ λαμπροῦ μου Κρηνίτη, ποὺ σκότωσαν οἱ Βούλγαροι στὴν Ἀδριανούπολη; ἀναφώνησε ὁ Αὐτοκράτορας σκύβοντας ἐπάνω του.

— Ὅχι, Δέσποτα. Ὁ Κωσταντῖνος Κρηνίτης βρίσκεται βαριά πληγωμένος στὸ μοναστήρι τῆς Ἐλεούσας, κοντὰ στὸν Ἀξιό.

Ἐγὼ εἶμαι ὁ φίλος του, ὁ Μιχαὴλ Ἰγερινός.

— Καὶ σὲ στέλνει ὁ Νικήτας;

— Ναί, Δέσποτα.

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τὸ μοναστήρι, ὅπου ἄφησα τὸ φίλο μου.

— Λοιπὸν μένει ἀνοιχτὸς ὁ δρόμος ὡς τὸν Ἀξιό.

— Ὅχι, Δέσποτα. Τὰ στενὰ τὰ βαστοῦν ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι. Γι' αὐτὸ ἦρθα.

— Κοιμήσου ἡσυχά, τοῦ εἶπε σιγά, καὶ κοίταξε νὰ γιάνη. Ἀργότερα ἔχω καὶ ἄλλα νὰ σὲ ρωτήσω. Καὶ θὰ σὲ χρειαστῶ γιὰ ἄλλη ὑπηρεσία.

Καὶ μὲ τοὺς στρατηγούς του πέρασε σὲ ἄλλο χώρισμα τῆς σκηνῆς.

Σὰν τελείωσε τὸ συμβούλιο, ὁ Δαφνομήλης ξαναγύρισε στὸ Μιχαὴλ. Τὸν βρῆκε κάπως ζωηρότερο τώρα καὶ τὸν ρώτησε:

—Μὰ πῶς βρέθηκες ἐσὺ σὲ τέτοια κατάσταση ἀπέξω ἀπ' τὰ χαρακώματα τοῦ στρατοπέδου μας;

—Γιὰ νὰ ξεφύγω ἀπὸ ἓνα σῶμα Βουλγάρικο, τὸ ἔβαλα στὰ τέσσερα· μὰ μὲ σαΐτεψαν καὶ πλήγωσαν τ' ἄλογό μου, πὺ ἀφηνίασε, καὶ ἀφοῦ μὲ πῆγε κάμ-

ποσο δρόμο, ἔπεσε σὲ μιὰ χαράδρα καὶ σκοτώθηκε.

—Καὶ σύ;

—Ἐγὼ τῇ γλίτωσα φτηνά· μόνο τὸ κεφάλι μου χτύπησα κι ἐξακολούθησα τὸ δρόμο μου μὰ ζαλίστηκα κι ἔπεσα μιὰ δυὸ φορές. Εἶχα χάσει πολὺ αἷμα καὶ ἤμουν καὶ νηστικός ἀπ' τὴν παραμονή. Κάθε λίγο μοῦ ἐρχόταν ἡ σκέψη πῶς ἂν δὲ φτάσω, ὁ Αὐτοκράτορας θὰ πέση στὸ καρτέρι τῶν Βουλγάρων· καὶ τότε ξανάκαμα καρδιά κι ἔτρεχα μπροστά. Στὸ τέλος δὲ μὲ βαστοῦσαν τὰ πόδια μου καὶ κάμποση ὥρα σύρθηκα χάμω, πηγαίνοντας πάντα κατὰ τὰ φῶτα, πὺ ἔβλεπα ἀπὸ μακριὰ καὶ πὺ ἦταν τοῦ ἐλλήνου ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ἄλλου δὲ θυμίσαιτο.

Τὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν.

Κουβαλητὸ καὶ μὲ δεμένα μάτια ἀνέβασαν οἱ Βούλγαροι τὸν Κωσταντῖνο στὸ φρούριο καὶ τὸν ἔβαλαν σὲ χωριστὸ κελί. Τὸν ἀκούμπησαν σ' ἓνα στρῶμα, ἔλυσαν τὰ μάτια του καὶ χωρὶς νὰ τοῦ ποῦν λέξη, βγῆκαν ἔξω καὶ ἀμπάρωσαν τὴν πόρτα.

Ἦταν ὁ Κωσταντῖνος ὁ Κρηνίτης, ποὺ μαζί μὲ τὸ Νικήτα καὶ τὸ Μιχαήλ προσποιοῦνταν τὸ Βούλγαρο καὶ παρακολουθοῦσαν τὸ Βουλγαρικὸ στρατό. Τοὺς εἶχε στείλει ἐκεῖ κατχσκόπους ὁ στρατηγὸς Δαφνομήλης. Καὶ τώρα ὁ Κωσταντῖνος εἶχε προδοθῇ.....

Τὸ καμαράκι, ποὺ τὸν ἔκλεισαν, ἦταν μικρὸ καὶ γυμνὸ ἐπιπλο ἄλλο δὲν εἶχε, παρὰ ἓνα σεντούκι ξύλινο, ποὺ μποροῦσε νὰ γίνη καὶ κάθισμα καὶ τραπέζι. Τὸ παράθυρο μικρὸ καὶ καγκελωμένο ἦταν τόσο ψηλά, ποὺ ἄνθρωπος δὲν ἔφτανε νὰ ἰδῇ ἔξω, ὅσο ψηλὸς κι ἂν ἦταν.

Μὲ τὴν πρώτη ματιά ὁ Κωσταντῖνος εἶδε πὼς εὐκολο δὲν ἦταν νὰ βγῇ ἀπ' τὴν φυλακὴ του· μὰ αὐτὸ δὲν τὸν ἀπέλπισε· ἀποφάσισε νὰ φύγη. Πῶς; Δὲν τὸ ἤξερε ἀκόμα, μὰ θὰ εὑρίσκε τρόπο. Μέτρησε μὲ τὸ μάτι τὸ ὕψος τοῦ παράθυρου· ἂν ἔσερνε τὸ σεντούκι ὡς ἐκεῖ θὰ ἔφτανε νὰ ἰδῇ· κι ἀφοῦ ἤξερε τί ἦταν ἔξω, δική του δουλειὰ νὰ φύγη.

Ποῦ βρίσκεται δὲν εἶχε ἰδέα. Σ' ὅλο τὸ ταξίδι οἱ στρατιῶτες τοῦ Δραζὰν δὲν τὸν ἄφησαν στιγμὴ νὰ δῇ τὰ μέρη, ὅπου περιπατοῦσαν, καὶ κανένας δὲν τοῦ μιλοῦσε.

Ποιὸ τάχα νὰ ἦταν τὸ φρούριο αὐτό;

Ἔκλεισαν τὰ μάτια του· πρῶτα πρῶτα ἔπρεπε νὰ γιάνουν οἱ πληγές του, ὕστερα θὰ φρόντιζε νὰ βρῇ τρόπο νὰ φύγῃ· καὶ σὲ λίγο ἀποκοιμήθηκε...

Τὸ τρίξιμο τῆς κλειδαριᾶς τὸν ξύπνησε· ἦταν μέρα. Ἀπὸ ψηλὰ ὁ ἥλιος φώτιζε τὸ καμαράκι του, ἄρα εἶχε κοιμηθῇ πολλὰς ὥρες.

Σὲ λίγο ἓνας δοῦλος τοῦ ἔφερε φαγί· ὁ Κωσταντῖνος τὸν βάσταξε ἀπ' τὸ ροῦχο του καὶ τοῦ εἶπε:

—Σὲ ὅ,τι ἀγαπᾷς, πές μου ποῦ βρίσκομαι;

Μὰ ὁ δοῦλος τοῦ χαμογέλασε μελαγχολικὰ καὶ μὲ τὸ χέρι τοῦ ἔδειξε τ' αὐτιά του καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα πὼς δὲν ἀκούει.

Πέρασε ἡ μέρα ὅλη χωρὶς νὰ πατήσῃ πιά κανέναν στὸ κελί του. Ὅσο βράδιαζε καὶ νύχτωνε, καὶ ἀπλωνόταν ἔξω ἡ σιωπὴ, τόσο ἄκουε ὁ Κωσταντῖνος καθάρωτερα ἓνα ἀδιάκοπο βοητὸ νεροῦ, ποὺ ἔτρεχε κι ἔπεφτε ἀπὸ ψηλὰ σὲ βράχους.

Μὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἄκουσε.

Τὸ ἄλλο πρωὶ ὁ Κωσταντῖνος αἰσθανόταν πιά τὸν ἑαυτό του καλὰ. Σηκώθηκε, τράβηξε τὸ ἄδειο σεντούκι στὸ παράθυρο κι ἀνέβηκε ἐπάνω. Μόλις ἔφτασε τὰ μάτια του στὸ παράθυρο, εἶδε οὐρανὸ καὶ μόνο οὐρανὸ. Ἐπιασε τὰ σίδερα καὶ θέλησε νὰ ἀνεβῇ στὸ παράθυρο, γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ κάτω, μὰ δὲν μπόρεσε· πόνος σουβλερὸς ἀπ' τὴν πληγὴ του τὸν διαπέρασε, τὰ χέρια του ἀνοιξαν κι ἔπεσε ἀναίσθητος στὸ πάτωμα.

Ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ δοῦλος σὰν ἔφερε τὸ φαγί του. Τὸν σήκωσε, τὸν ἔβαλε στὸ στρῶμα κι ἔσυρε τὸ σεντούκι στὴ θέσῃ του.

Ὅταν συνῆρθε ὁ Κωσταντῖνος, εἶδε τοῦ δούλου

τὸ μελαγχολικὸ πρόσωπο σκυμμένο ἐπάνω του. Τὴν ἴδια ὥρα αἰσθάνθηκε, πὼς τοῦβαζε κάτι στὸ χέρι· ἦταν ἓνα ψωμί. Ἐκλείσει πάλι τὰ μάτια του, μισοζαλισμένος ἀκόμα, κι ὅταν τὰ ξανάνοιξε, ὁ δοῦλος εἶχε φύγει.

Τότε θυμήθηκε, πὼς εἶχε σύρει τὸ σεντούκι στὸ παράθυρο.

Τὸ εἶδε, ἄραγε, ὁ δοῦλος;

Μὰ τὸ σεντούκι ἦταν στὴ θέση του.

Αὐτὴ ἡ στοργικὴ φροντίδα τοῦ δούλου τὸν ἀνακούφισε· πρώτη φορά τότε μιὰ ἐλπίδα ἔλαμψε στὸ μυαλό του.

Ἐξέτασε τὸ ψωμί, ποὺ βαστοῦσε ἀκόμα στὸ χέρι καὶ παρατήρησε μιὰ τρυπίτσα ἀπὸ κάτω. Τὸ ἔκοψε σὲ δυὸ καὶ μέσα βρῆκε ἓνα μικρὸ χαρτάκι τυλιγμένο σφιχτά. Τὸ ξεδίπλωσε καὶ διάβασε:

«Ὁ αὐτοκράτορας πέρασε τὸν πλημμυρισμένο Ἐριγῶνα, ἔφτασε προχτὲς στὸ φρούριο κι ἔφυγε χτὲς βράδυ. Ἔχε ὅμως θάρρος ὁ Κύριος σὲ φυλάγει». Τὸ γράψιμο ἦταν τοῦ Γρηγόρη.

Ὁ Γρηγόρης ἦταν ἓνας ἅγιος καλόγερος, ποὺ μετὰ λαχτάρια παρακολουθοῦσε τὴν τύχη τῶν τριῶν παιδιῶν, ποὺ γιὰ τὴν πατρίδα τους δέχτηκαν νὰ γίνουν κατὰσκοποι καὶ νὰ ζοῦνε κοντὰ στοὺς Βουλγάρους. Καὶ τώρα πάλι ὁ Θεὸς τὸν ἔστειλε ἐδῶ.

Ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ κι ἀπὸ μερικὲς ὁμιλίες, ποὺ ἄκουσε μιὰ μέρα στὸ διάδρομο τῆς φυλακῆς του, κατάλαβε ὁ Κωσταντῖνος πὼς βρισκόταν στὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν. Τώρα κατάλαβε πὼς ὁ Αὐτοκράτορας θεωροῦσε φιλικὸ τὸ φρούριο αὐτὸ κι ἔφυγε ἡσυχος γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, ἐνῶ ἐκεῖ μέσα ἦταν τόσοι Βούλγαροι φωλισμένοι καὶ ὥρα τὴν ὥρα θάκαναν ἐπανάσταση.

—Τί κατάρα!....., μούγκρισε ὁ Κωσταντῖνος
μὲ φρίκη, σφίγγοντας τὸ γράμμα στὰ χέρια του·
νὰ ξέρω τὸ τρομερὸ αὐτὸ μυστικὸ καὶ νὰ μὴ μπορῶ
νὰ βγῶ, νὰ τρέξω, νὰ σταματήσω τὸ Βασιλέα μου
καὶ νὰ τὸν γυρίσω πίσω νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάσταση
πρὶν ξεσπάσῃ.....

Σηκώθηκε πάλι κι ἔκανε μερικὰ βήματα νευρικὰ
ἀπάνω καὶ κάτω.

Νὰ φύγῃ! νὰ φύγῃ! νὰ φύγῃ!

Μὰ μὲ τί τρόπο;

Γύρισε στὸ κρεβάτι κι ἀποθαρρημένος ἔπεσε στὸ
στρῶμα. Ἀδύνατο! Γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ φύγῃ ἔ-
πρεπε πρῶτα νὰ γίνῃ καλά, νὰ σπάσῃ τὰ σίδερα, νὰ
βγῇ ἀπ' τὸ παράθυρο· ἄλλο δρόμο δὲν εἶχε. Ἐκτός....
Ἐκτός ἂν ὁ δοῦλος τὸν βοηθοῦσε.

Καὶ γιατί ὄχι; Ὁ δοῦλος εἶχε δάκρια στὰ μάτια
σὰν τὸν κοίταζε.....ὁ δοῦλος εἶχε φέρεи τὸ γράμμα
τοῦ Γρηγόρη, εἶχε σύρει τὸ σεντούκι στὴ θέσῃ του.

Καὶ ἡ καρδιὰ τοῦ Κωσταντίνου γέμισε πάλι
ἐλπίδες. Ἐξαφνα ἀνατρίχιασε· τί ἦταν πάλι αὐτό;

Εἶχε ἀκούσει κάτι, ἓνα ἐλαφρὸ χτύπημα, σὰν πε-
τραδάκι στὸν τοῖχο ἀπέξω.

Κοίταξε τὸ παράθυρο, μὰ δὲν εἶδε τίποτα. Βά-
σταξε τὴν ἀναπνοή του κι ἀκροάστηκε.

Δεύτερος χτύπος ἀκούστηκε καὶ μιὰ πέτρα πέ-
ρασε τὰ κάγκελα κι ἔπεσε στὸ πάτωμα.

Ὁ Κωσταντῖνος τὴν ἄρπαξε· ἦταν ἓνα στρογγυλὸ
χαλίκι καὶ γύρω εἶδε χαραγμένες ἐλληνικὰ πέντε
λέξεις.

«Σὰ νυχτώσῃ ρίξε τὸ σκοινί».

Σαστισμένος κοίταξε τὸ παράθυρο, ὕστερα τὴν
πέτρα καὶ πάλι τὸ παράθυρο.

Φηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ποιὸ σκοινὶ νὰ ρίξῃ κι ἀπὸ ποῦ;

Ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατά. Σκοινὶ δὲν εἶχε μὰ εἶχε ἓνα πάπλωμα· σκέφτηκε νὰ τὸ σκίση λουρίδες λουρίδες, νὰ τὶς δέσῃ τῇ μιᾷ μὲ τὴν ἄλλη καὶ νὰ κατέβῃ ἀπ' τὸ παράθυρο· μὰ πρῶτα ἔπρεπε ν' ἀνοξῇ δρόμο· καὶ μαχαίρι δὲν εἶχε νὰ χαλάσῃ λίγο τὸν τοῖχο καὶ νὰ βγάλῃ τὰ κάγκελα.

Εἶχε βραδιάσει πιά, ὅταν ἔξαφνα ἔτριξε ἡ κλειδαριὰ τῆς πόρτας. Ἐνα χέρι πέρασε μέσα, ἔρριξε χάμω ἓνα κουλουριασμένο σκοινὶ κι ἔκλεισε πάλι βιαστικά.

Σὰ νύχτωσε καλὰ, ἓνα σιγανὸ σφύριγμα ἀκούστηκε. Ὁ Κωνσταντῖνος κατάλαβε πὼς ἦταν σημεῖο γι' αὐτὸν· ἔρριξε τὸ σκοινὶ καὶ περίμενε. Σὲ λίγο δεῦτερο σφύριγμα ἀκούστηκε καὶ κάποιος ἀπὸ κάτω κούνησε τὸ σκοινί.

Μὲ βία τὸ τράβηξε ὁ Κωνσταντῖνος· στὴν ἄκρῃ ἦταν δεμένον ἓνα μαχαίρι κι ἓνα πανάκι ὅπου κάποιο ἄγνωστο χέρι εἶχε γράψει μὲ κάρβουνο.

«Σπάσε τὰ κάγκελα καὶ κατέβα».

Μὲ καινούργιο θάρρος ἄρχισε ὁ Κωνσταντῖνος νὰ πελεκᾷ καὶ νὰ ξεκολλᾷ τὴν πέτρα.

Μὰ ἓνα βουητὸ ἀκουγόταν ἀπὸ μακριὰ πού πλησίαζε σὰν φωνὲς πολλὲς καὶ σίδερα, πού χτυποῦσαν τὸ ἓνα μὲ τ' ἄλλο.

Ἐνα κύμα ἀνθρώπινον πέρασε μπρὸς στὴν πόρτα του καὶ μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀκούστηκε:

—Στὰ ὅπλα!..... Προδοσία!....

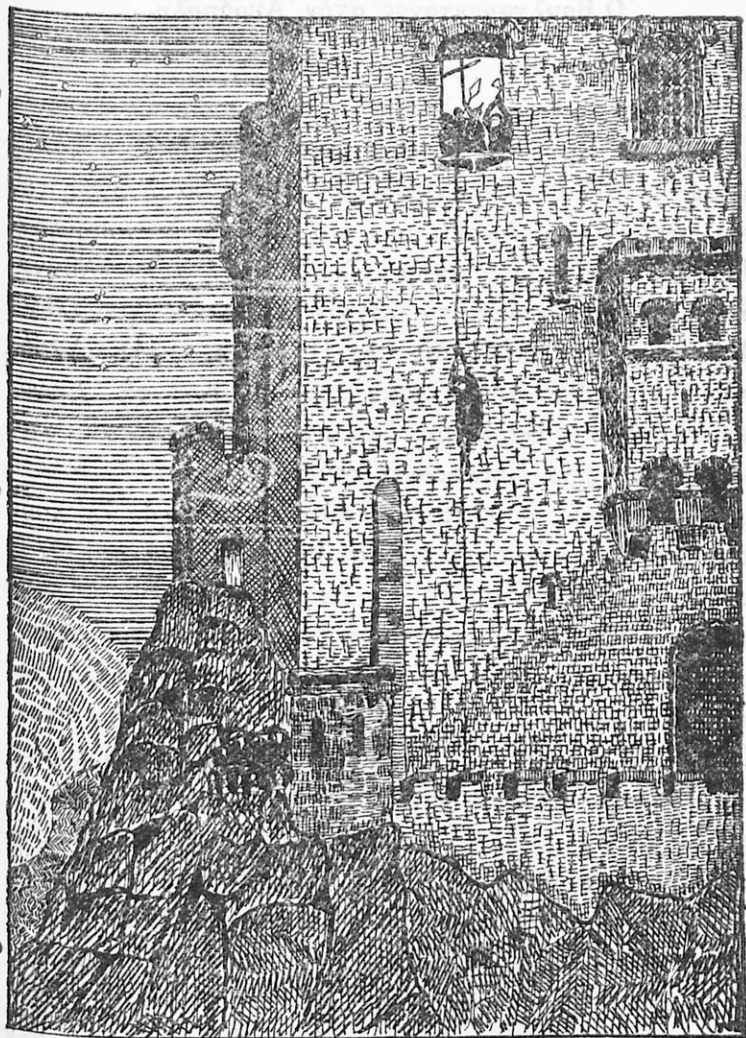
Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του· ἔξακολούθησε τὸ χάλασμα τοῦ τοίχου, πέταξε τρία κάγκελα καὶ στὸ τελευταῖο ἔδωσε τὸ σκοινί.

Ἀπέξω ἀπ' τὴν πόρτα του φωνὲς Βουλγάρικες ἀκούστηκαν:

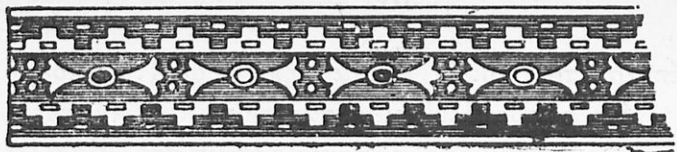
—Σφάζετε τοὺς ὅλους!..... Κλεῖστε τὶς πόρτες!....

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀτάραχος σκαλῶσε στὸ παρά-

θυρο, ἔπιασε τὸ σκοινί, κρεμάστηκε ἔξω στὸ γκρεμὸ
καὶ σὲ λίγο γερὸς βρέθηκε στὰ πόδια τοῦ κάστρου.
Καὶ σὰν ἀετὸς πετώντας ὀλονυχτὶς πῆγε στὸ Βασιλιά

του τὸ μήνυμα τῆς Βουλγάρικης προδοσιᾶς, πὺν πλη-
ρώθηκε πολὺ ἀκριβὰ στὸ γύρισμα τοῦ Αὐτοκράτορα.

‘Ο Βουλγαροκτόνος στὴν Ἀκρόπολη.

Εἶχε συντρίψει πιά τοὺς Βουλγάρους ὁ δοξασιμένος αὐτοκράτορας. Σ’ ὅλη τὴ Μακεδονικὴ πατρίδα ὑψώνονταν περήφανα οἱ σημαῖες του κι ὅλος ὁ τόπος δοκίμαζε μιὰ ζωηρὴ ἀνακούφιση. Ἡ δυνατὴ ψυχὴ τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐνιωθε τὴν πιὸ μεγάλη ικανοποίηση. Μὰ ἓναν πόθο εἶχε ἀκόμα. Νὰ κατεβῇ στὴν Ἀθήνα, νὰ νιώσῃ ἀπὸ κοντὰ τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ μεγαλεῖο, νὰ προσκυνήσῃ στὸ Ναὸ τῆς Παρθένας, στὴν Ἀκρόπολη. Ὁ πόθος αὐτὸς ἦταν παλιός. Καὶ τὰ χρόνια περνοῦσαν κι ὁ Βασίλειος ὅλο καὶ δυσκολευόταν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν πόθο του.

Ἐπὶ τέλους ἡσύχασε ἀπ’ αὐτοῦς, ξεκίνησε ἀπ’ τοὺς μακεδονικοὺς κάμπους, πέρασε θριαμβευτικὰ στὴ Θεσσαλία κι ἔφτασε ἔξω ἀπ’ τὴ Λαμία. Ἀπὸ ἓνα ὕψωμα ἐκεῖ ἀναγάλλιασε ἡ ψυχὴ του ἀγναντεύοντας τὸν κάμπο τοῦ Σπερχειοῦ· ἦταν ὁλόασπρος ἀπ’ τὰ κόκκαλα τῆς στρατιᾶς τοῦ Σαμουήλ, πού εἰκοσι τρία χρόνια πρωτύτερα εἶχε καταστρέψει ἐκεῖ ὁ Νικηφόρος Οὐρανός.

Προχωρώντας πέρασε ἀπ’ τὸ πανύψηλο κάστρο, πού ἔχτισαν οἱ Ἕλληνες στὶς Θερμοπύλες, γιὰ νὰ προστατέψουν τὴν ἄλλη Ἑλλάδα τὸν καιρὸ, πού οἱ Βούλγαροι γύριζαν ἐλεύθεροι στὸ Θεσσαλικὸ κάμπο. Καὶ ἀφήνοντας πίσω τὴ Φωκίδα, τὴ Λοκρίδα καὶ τὴ Βοιωτία ἔφτασε στὰ πρόθυρα τῆς Ἀθήνας.

Ἀπ’ τὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν εἶχε πατήσῃ Ἕλληνας αὐτοκράτορας στὴν Ἀθήνα. Μπροστὰ στὰ παλιὰ της μεγαλεῖα, ἡ Ἀθήνα ἦταν μιὰ ἐπαρχιακὴ πόλη. Ἀκόμα κι ὁ στρατηγὸς τοῦ Αὐτο-

κράτορα δὲν ἔμενε ἐδῶ, ἀλλὰ στὴ Θήβα. Μ' ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲ λιγότευε διόλου ὁ σεβασμὸς τοῦ Αὐτοκράτορα στὴ δοξασμένη πόλη.

Γύρω ἀπὸ τὸ δαφνοστεφανωμένο βασιλιά, τριγυρισμένο ἀπ' τοὺς σκονισμένους στρατιῶτες τοῦ μεγάλου πολέμου, μαζεύτηκε νὰ τὸν ὑποδεχτῇ ὅλος ὁ λαὸς τῆς Ἀθήνας. Μπροστὰ πῆγαιναν οἱ παπᾶδες μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους κι ἀκολουθοῦσαν οἱ στρατηγοί, οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἡγούμενοι τῆς ἐπαρχίας.

Ἦταν ἀκόμα ἐκεῖ καὶ ἀντιπρόσωποι ἀπ' ὅλες τὶς πολιτεῖες τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἀθήνας Μιχαήλ, φορώντας τὰ δεσποτικά του ἄμφια, μὲ ὅλο τὸν κλῆρο καὶ τὸ λαό, ὑποδέχτηκε τὸν αὐτοκράτορα στὰ προπύλαια τῆς Ἀκρόπολης. Ὁλη ἡ Ἀκρόπολη σειέται ἀπ' τὶς χαρούμενες καὶ ζωηρὲς φωνὲς τοῦ λαοῦ. Οἱ διάκοι καῖνε μοσκολίβανο στὰ θυμιατήρια καὶ μὲ δυσκολία μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ γονατίσῃ ὁ Βασιλιάς ἐμπρὸς στὸ εἰκονοστάσιο, ποὺ λαμποκοπᾷ ἀπ' τὸ φῶς χιλιάδων κεριῶν καὶ καντηλιῶν.

Ἡ στιγμή εἶναι μεγάλη κι ἡ Παρθένα φαίνεται σὰ νὰ χαμογελᾷ προστατευτικά ἀπὸ τὸ χρυσὸ θρόνο της.

Εὐάγγελος Ζάππας.

Ὁ Εὐάγγελος Ζάππας γεννήθηκε τὸ 1800 στὸ Λάμποβο, κοντὰ στὰ Γιάννινα. Ἀπὸ δεκατριῶν χρόνων ἦταν στρατιώτης κοντὰ στὸν Ἀλῆ πασά καὶ ξεχώριζε γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὴ νοημοσύνη του.

Ἀλλὰ ὁ Ζάππας δὲν ἦταν εὐχαριστημένος νὰ ὑπηρετῇ τὸν τύραννο τῆς Ἡπείρου. Μιὰ μέρα ἄκουσε πυροβολισμοὺς καὶ μιὰ ἀντρίκια φωνὴ νὰ λέη:

—Τοῦρκοι, ἔχομε πόλεμο· σᾶς τὸ λέω ἐγὼ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, γιὰ νὰ μὴ μὲ νομίσετε ἄπιστο!

Ὁ Ζάππας τρέχει ἀμέσως κοντὰ στὸ Μᾶρκο καὶ σὲ λίγο γίνεται πρωτοπαλικάρο του. Ἐλαβε μέρος σ' ὅλες τὶς μάχες, ὅπου ὁ Μᾶρκος νίκησε τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μᾶρκος πῆρε μαζί του τὸν Εὐάγγελο στὸ Μεσολόγγι. Ἀλλ' ὅταν ξεκίνησε ὁ Ζέρβας μὲ διακόσια παλικάρια γιὰ τὴν Ἡπειρο, ὁ Ζάππας πῆρε τὴν ἄδεια τοῦ ἀρχηγοῦ του καὶ πῆγε μαζί τους.

Ὅταν ἔφτασαν στὴ Σπλάντζα, ἦταν ἀνάγκη νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶτες. Ἀλλ' ἀμέτρητοι Τοῦρκοι πολιορκοῦσαν τὸ Σούλι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές.

—Ποιὸς πηγαίνει στὸ Σούλι; ρώτησε ὁ ἀρχηγός.

Γιὰ λίγες στιγμὲς ὅλοι σῶπασαν. Ξαφνικὰ ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ Ζάππα.

—Ἐγὼ πηγαίνω, εἶπε.

—Ἄν πᾶς ἐσύ, ἔρχομαι κι ἐγὼ μαζί σου, λέει ἓνα ἄλλο παλικάρι.

Ὁ Ζάππας, σκεπασμένος μὲ χόρτα καὶ φύλλα, σύρθηκε μὲ τὴν κοιλιὰ κι ἔφτασε στὸ Σούλι. Ὅλοι οἱ πολιορκημένοι ἀλάλαζαν καὶ δακρυσμένοι φιλοῦσαν τὸ γενναῖο παλικάρι.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ στὰ 1824 προβιβάστηκε στὸ βαθμὸ τοῦ ταγματάρχῃ. Ἀλλὰ οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ τὸν ἐκδι-

κηθοῦν, ἔρριξαν τὴ γριὰ μητέρα του στὴ φυλακὴ. Σὰν ἔμαθε τὴ θλιβερὴ εἵδηση ὁ Ζάππας εἶπε:

— Ἡ μάνα μου γνωρίζει πὼς τὴ ζωὴ μου τὴ χρεωστῶ στὴν πατρίδα μου· ἂν τὴν βασανίσουν οἱ Τούρκοι, δὲ θὰ παραπονεθῇ.

Ὁ Ζάππας ἀγωνίστηκε ὅσο νὰ λευτερωθῇ ἡ πατρίδα του. Ὑστερα ἔφυγε στὴ Βλαχία. Ἐκεῖ νοίκιαζε κτήματα ἐλληνικῶν μοναστηριῶν καὶ τὰ καλλιεργοῦσε. Κοντὰ σ' αὐτὸν ἤρθε ἀργότερα κι ὁ ἀδερφός του, ὁ Κωστ. Ζάππας.

Μὲ τὴ φιλοπονία καὶ τὴν τιμιότητά τους σχημάτισαν πολὺ μεγάλη περιουσία.

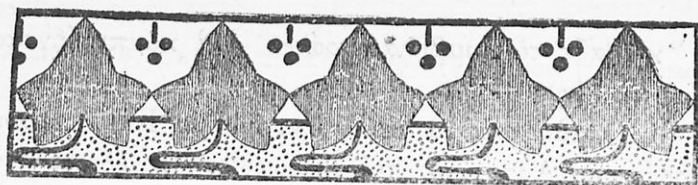
Ὁ Ζάππας εἶχε πάντα στὸ νοῦ του τὴν ἀγαπητὴ του Πατρίδα κι ἀποφάσισε νὰ διοργανώσῃ περιοδικὲς ἐκθέσεις κάθε τέσσερα χρόνια, μὲ τὸ ὄνομα «Ὁ λ ὕ μ π ι α». Ἡ πρώτη ἐκθεση ἐγίνε στὰ 1859 καὶ σ' αὐτὴ φάνηκε ὅλη ἡ πρόοδος τῆς πατρίδας μας στὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴ βιομηχανία.

Ἀργότερα ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ ἰδιαίτερο μέγαρο γιὰ τὴν ἐκθεση. Ἀλλὰ στὸ 1865 πέθανε. Ὅλη τὴν κτηματικὴ περιουσία του τὴν ἀφιέρωνε στὰ «Ὁ λ ὕ μ μ π ι α». Καὶ πολλὲς ἄλλες δωρεὲς ἄφησε σὲ φιланθρωπικὰ καταστήματα. Ἀλλὰ ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Ζάππα φάνηκε σὲ κεῖνο τὸ μέρος τῆς διαθήκης, ποὺ ἔγραφε:

«Ἄν κανένας πατριώτης κάνῃ κανένα μεγάλο κατόρθωμα ἢ καμιὰ μεγάλη ἐφεύρεση γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Πατρίδα, νὰ στεφανώνεται ὁ ἥρωας αὐτὸς ἀπ' τὴν ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπίων μὲ χρυσὸ στεφάνι, γιὰ τιμὴ καὶ δόξα ὅλου τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ παίρνῃ ὅλα τὰ χρήματα, ὅσα θὰ τύχῃ νὰ περισσέψουν στὰ τέσσερα χρόνια ἀπ' τὴν ἐκθεση τῶν Ὀλυμπίων».

Τὸ μαρμαρινὸ καταστήμα των Ὀλυμπίων, τὸ

Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης.

Ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ καλοῦ Χριστοῦ μας, πῆγε κάποτε στὴ Σμύρνη, γιὰ νὰ διδάξῃ τὸ Εὐαγγέλιο. Κόσμος πολὺς κατέβηκε στὴν παραλία νὰ τὸν δεχτῇ. Ἄμα βγῆκε στὴ στεριά, ὅλοι τὸν περικύκλωσαν, τοῦ φιλοῦσαν τὰ χέρια καὶ τὶς ἄκρες ἀπ' τὰ φορέματά του.

Τὰ μάτια τοῦ γέροντα ἔλαμπαν ἀπὸ στοργὴ καὶ τὰ χεῖλη του ψιθύριζαν: Παιδιά μου, ἀγαπητά μου παιδιά, νὰ εἴστε πάντα ἀγαπημένα.

Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε στὸ λαό, τὰ μάτια του σταμάτησαν σ' ἓνα νέο, ποὺ μὲ μεγάλη εὐλάβεια τὸν ἄκουε· στὰ μεγάλα λαμπερά μάτια του φαινόταν ζωγραφισμένη ἡ καλὴ του καρδιά.

Ἄμα τελείωσε τὸ κήρυγμα ὁ Ἰωάννης, φώναξε τὸ νέο αὐτό, τὸν εὐλόγησε καὶ γυρίζοντας στὸν ἐπίσκοπο τῆς Σμύρνης Πολύκαρπο εἶπε:

—Μπροστὰ στὴν ἐκκλησία καὶ στὸν Κύριο σου ἐμπιστεύομαι τὸ θησαυρὸ αὐτό. Φρόντισε γι αὐτὸν μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια.

—Μὲ μεγάλη μου χαρὰ θὰ ἐκτελέσω τὴν ἐντολή σου, ἀποκρίθηκε ὁ Πολύκαρπος.

Καὶ πῆρε ἀμέσως στὸ σπίτι του τὸ νέο καὶ φρόντιζε γι αὐτὸν σὰν πατέρας. Καὶ κεῖνος ἔδειχνε ἄπειρο σεβασμὸ στὸν προστάτη του καὶ σὲ λίγον καιρὸ ἀξιώθηκε νὰ βαπτιστῇ τὸν ὠνόμασαν Στέφανο.

Ὁ Ἐπίσκοπος δὲν εἶχε πιά κανένα φόβο γιὰ τὸ

Στέφανο καὶ λιγόστεψε κάπως τὴν ἐπίβλεψή του. Ἀλλὰ ὁ Στέφανος ἄρχισε νὰ συναναστρέφεται μὲ κακοὺς νέους· ἔφευγε συχνὰ ἀπ' τὴν ἐπισκοπή, μιὰ βραδιὰ μάλιστα γύρισε μεθυσμένος. Ἀμα τὸν μάλωνε ὁ Ἐπίσκοπος καὶ τοῦ θύμιζε τὰ λόγια, ποὺ τοῦ εἶπε ὁ Ἀπόστολος, ὁ Στέφανος μετάνοιωνε κι ἔχυνε ἄφθονα δάκρια.

Ἀλλὰ τὸ κακὸ δὲ σταματοῦσε πιά. Ὁ Στέφανος ἔφευγε ἐντελῶς ἀπ' τὴν Ἐπισκοπή καὶ γύριζε μὲ τοὺς κακοὺς του συντρόφους. Ἀμα δὲν τοὺς ἔφταναν τὰ χρήματα γιὰ νὰ διασκεδάσουν, ἔκλεβαν τὰ ξένα. Σὲ λίγο καιρὸ ὁ Στέφανος κατάντησε νὰ πάρῃ τὰ βουνὰ καὶ νὰ γίνῃ ληστής. Καὶ μάλιστα ἀρχιληστής! Ὅλα τὰ γύρω βουνὰ ἐγιναν ἀδιάβατα ἀπ' τὸ φόβο τῶν ληστῶν.

Κάποτε ξαναγύρισε ὁ Ἀπόστολος στὴ Σμύρνη. Ἀμα δὲν εἶδε τὸ Στέφανο ἀνήσυχος ρωτᾷ τὸν Ἐπίσκοπο.

Ὁ Πολύκαρπος ἀναστέναξε καὶ δακρύζοντας εἶπε:
— Πέθανε.

— Πῶς; ρώτησε ταραγμένος ὁ Ἀπόστολος.

— Γιὰ τὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ εἶναι πεθαμένος...

Καὶ διηγήθηκε ὅλη τὴ θλιβερὴ ἱστορίᾳ τοῦ Στέφανου.

Ἡ ὄψη τοῦ Ἀποστόλου ἄλλαξε ἀπ' τὴ βαθιὰ λύπη, ποὺ δοκίμασε· ἔκλαψε σὰ μικρὸ παιδὶ γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀγαπημένου του. Στὸ τέλος φώναξε:

— Ἐνα ἄλογο κι ἕναν ὁδηγό.

Καὶ χωρὶς νὰ τολμήσῃ κανένας νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, τράβηξε γιὰ τὰ βουνὰ.

Σ' ἕνα σταυροδρόμι τὸν ἔπιασαν οἱ ληστὲς καὶ πεζό, περνώντας βράχους καὶ λαγκαδιές, τὸν πῆγαν στὸν ἀρχηγό τους. Τότε συνέβη κάτι πρωτάκουστο.

Ὁ ἀρχιληστής στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ Ἀποστόλου τὰ χάνει· πετᾷ τὰ ὅπλα του κι ἀρχίζει νὰ τρέχῃ. Οἱ ἄλλοι ληστὲς, βλέποντας τὸν ἀρχηγό τους νὰ φεύγῃ

μπροστά σ' ἓνα γεροντάκι, δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν· τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο νὰ ἰδοῦν τί θ' ἀπογίνη. Κι ὁ Ἀπόστολος ἄρχισε νὰ τρέχη κοντὰ στὸ Στέφανο.

Τὰ γεροντικὰ καὶ καταπληγωμένα πόδια του βρῆκαν νέα δύναμη· τὰ κάτασπρα μαλλιά του ἀνεμίζονταν στὸν ἀέρα, τὰ φορέματά του καταξесχίστηκαν· κι αὐτὸς ἄπλωνε τὰ χέρια καὶ φώναζε θλιβερά:

— Ἀγαπημένο μου παιδί, γιατί φεύγεις ἀπὸ μένα τὸν ἄοπλο γέροντα; Λυπήσου με! Σπλαχνίσου τὰ γηρατειά μου!

Κι ἔτρεχε κοντὰ του, πνιγμένος στὸν ἴδρωτα καὶ ἀποκαμωμένος.

— Σταμάτα! τοῦ ξανάλεγε. Ὁ Θεὸς εἶναι σπλαχνικός. Θυσιάζω καὶ τὴ ζωὴ μου γιὰ νὰ σὲ σώσω!

Στὰ λόγια αὐτά, ποὺ καὶ πέτρες θὰ ράγιζαν, ὁ Στέφανος σταμάτησε· ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Ἀποστόλου.

Ὁ ἅγιος γέροντας τὸν ἀγκάλιασε, τὸν ἔσφιγγε στὸ στῆθος του, τὸν φιλοῦσε καὶ τὸν ἔβρεχε μὲ δάκρια.

— Γιὰ μένα δὲν ὑπάρχει συγγνώμη! εἶπε ὁ ἀρχιεπιστῆς· τὰ χέρια μου εἶναι βαμμένα στὸ αἷμα. Καὶ σπάραζε ἀπ' τὸ κλάμα καὶ πνιγόταν στὰ δάκρια.

— Δῶς μου τὰ χέρια σου νὰ τὰ φιλήσω, ἀποκρίθηκε ὁ Ἰωάννης. Ἡ μετάνοια καὶ τὰ δάκριά σου τὰ καθάρισαν ἀπὸ κάθε ἁμαρτία. Θὰ ζητήσω ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ σὲ συχωρέση. Μόνο γύρισε μαζί μου στὸν κόσμο.

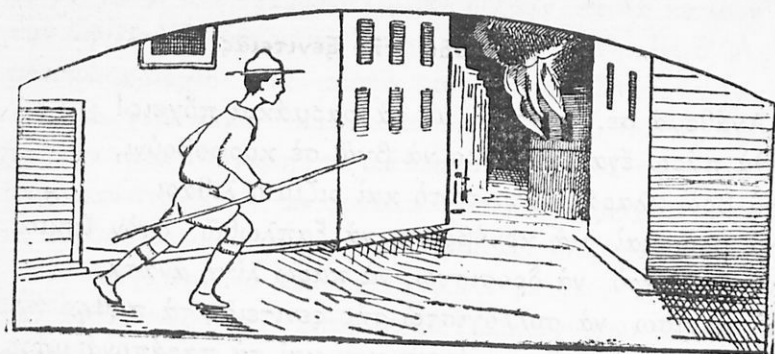
Τὸ Πάσχα, ποὺ ἐρχόταν σὲ λίγες μέρες, εἶχε δυὸ χαρὲς καὶ γιὰ τοὺς δυό. Στὸ πασχαλινὸ τραπέζι ὁ Στέφανος ἔγειρε τὸ κεφάλι του στὸ στῆθος τοῦ Ἀποστόλου, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος ἔκαμε στὸ στῆθος τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς.

Ἀνάθεμά σε, ξενιτειά, μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις!
 Θὰ πάρω ἕναν ἀνήφορο νὰ βγῶ σὲ κορφοβούνη,
 νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιὸ λιθάρι
 νὰ βρῶ καὶ μιὰ κρυόβρυση νὰ ξαπλωθῶ στὸν ἴσκιο,
 νὰ πιῶ νερὸ νὰ δροσιστῶ, νὰ πάρω λίγη ἀνάσα,
 ν' ἀρχίσω νὰ συλλογιστῶ τῆς ξενιτειᾶς τὰ πάθη.
 Νὰ εἰπῶ τὰ μαῦρα ντέρτια μου καὶ τὰ παράπονά μου.
 "Ἀνοιξε θλιβερὴ καρδιά καὶ πικραμένο χεῖλι,
 βγάλε κἀνα χαμόγελο καὶ πὲς κἀνα τραγούδι.
 —Τραγούδια ἂν ἔχ' ἡ μαύρη γῆ, κι ὁ τάφος χαμογέλια,
 ἔχει καὶ τοῦ παιδιοῦ ἡ καρδιά, πού περπατεῖ στὰ ξένα.
 Τὰ ξένα ἔχουνε καημοὺς πολλοὺς καὶ καταφρόνια πλῆθος!
 Στὰ ξένα δὲν ἀνθίζουने τὴν ἀνοιξή τὰ δέντρα,
 καὶ δὲ λαλοῦνε τὰ πουλιά, ζεστός δὲ λάμπει ὁ ἥλιος,
 καὶ δὲ δροσίζει τὸ νερό, καὶ τὸ ψωμί πικραίνει!.....
 Στὰ ξένα ποιὸς θὰ σὲ χαρῇ, καὶ ποιὸς θὰ σοῦ γελάσῃ;
 Ποῦν' τῆς μανούλας τὰ φιλιὰ, τὰ χάδια τοῦ πατέρα;
 Ποῦναι τὰ γέλια τ' ἀδερφοῦ κι ἡ συντροφιά τοῦ φίλου;
 "Ἀν ἀρρωστήσῃς ποιὸς θάρθῃ στὴν ξενιτειὰ σιμά σου,
 νὰ σὲ ρωτᾷ τὸν πόνο σου, τὰ γιατρικὰ νὰ δίνη,
 στὸ ἔρμο σου προσκέφαλο νὰ ξενυχτᾷ μαζὶ σου;
 Κι ἂν ἔρθῃ μέρ' ἀγλύκαντη στὰ ξένα νὰ πεθάνῃς,
 Ποιὸς θὰ βρεθῇ στὸ πλάϊ σου τὰ μάτια νὰ σοῦ κλείσῃ;
 ποιὸς θὰ σοῦ λούσῃ τὸ κορμί; Ποιὸς θὰ σὲ σαβανώσῃ;
 Στὸ λείψανό σου ποιὸς θάρθῃ λουλούδια νὰ σὲ ράνῃ;
 Καὶ ποιὸς μὲ πόνο θὰ ριχτῇ στὸ νεκροκρέβατό σου
 γιὰ νὰ σὲ κλάψῃ; Ποιὸς θὰ εἰπῇ γιὰ σένα μοιρολόγι;
 "Ἀχ! πῶς τοὺς θάφτουν, νᾶξερεις, καὶ πῶς τοὺς πᾶν τοὺς
 [ξένους!

χωρὶς λιβάνη καὶ κερί, χωρὶς παπὰ καὶ ψάλτη!

Ἀνάθεμά σε ξενιτειά, μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις!

Ὁ Πρόσκοπος.

Στὸν πόλεμο τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Μπόερς τοῦ 1899 ἡ μικρὴ πολιτεία Μάφεκινγκ περικυκλώθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ στρατὸ τοῦ Τράνσβαλ. Μέσα στὴν πόλη δὲν ἦταν Ἀγγλικὸς στρατὸς κι ὅλοι ὅλοι οἱ ἄντρες ἦταν στὴν ἀρχὴ 700· ἔπειτα ἤρθαν καὶ λίγοι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά κι ἐγέναν 1000.

Ἄλλ' ἀπ' αὐτοὺς οἱ πρὶν πολλοὶ δὲν εἶχαν ἰδέα ἀπὸ στρατιωτικὴ ζωὴ καὶ σκοποβολή. Κι αὐτοὶ οἱ 1000 ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάμουν ὅλες τὲς δουλειές.

Ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦταν ὁ συνταγματάρχης τότε Μπάντεν Πάουελ, διοικητὴς τῆς Μάφεκινγκ. Μές' στὴ μεγάλη πίεση τοῦ ἐχθροῦ, σκέφτηκε πὼς μπορούσε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ παιδιά σὲ βοηθητικὰς δουλειὰς καὶ παράγγειλε στὸν ἀρχαιότερο ἀξιωματικό του, τὸ λόρδο Ἐδουάρδο Σέσιλ, νὰ τὰ μαζέψῃ, νὰ τὰ ντύσῃ ὅμοια καὶ νὰ τὰ γυμνάσῃ. "Ὅλοι οἱ μεγάλοι ποὺ ἦταν πρὶν σ' ἐλαφριὰς δουλειὰς ἔμειναν ἐλεύθεροι καὶ πολεμοῦσαν τώρα· ἔτσι σύντομα ὁ ἐχθρὸς ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ. "Ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση παρασημοφόρησε ὅλα τὰ παιδιά τῆς Μάφεκινγκ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Αὐτοὶ ἦταν οἱ πρῶτοι πρόσκοποι. Σὲ λίγο φάνηκαν στὴ Γερμανία καὶ ὑπάρχουν σήμερα παντοῦ. Ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Προσκοπισμοῦ Μπάντεν Πάουελ εἶναι σήμερα στρατηγὸς ἀπόστρατος καὶ μὲ μεγάλη του χαρὰ παρακολουθεῖ τὴν πρόοδο τοῦ Προσκοπισμοῦ σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Τὸ μικρότερο ἀδερφάκι μου πολὺ γρηγορώτερα ἀπὸ μένα ἀγάπησε τὸν προσκοπισμό, γιατί οἱ σύντροφοί του ἔτυχε νὰ εἶναι πρόσκοποι.

Τότε θὰ ἦταν ὡς 13 χρόνων. Στὴν ἀρχὴ τὸν ἐβλεπα μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ σχολείου ν' ἀσχολῆται μὲ μικρὰ ὁμορφα βιβλιαράκια ἢ μὲ κάτι ἄλλες δουλειές, ποὺ μοῦ φαίνονταν σὰν παιγνίδια. Ἐδενε κόμπους μὲ σκοινιά, σκάλιζε, κι ὥρες ὥρες ἔκανε σήματα μὲ δυὸ κίτρινες σημαῖες κι αὐτὸ ἦταν ἡ καλύτερή του ἀπασχόληση. Κυριακὴ καὶ γιορτὴ περνοῦσε πάντα στὴν ἐξοχὴ μὲ τὴν ομάδα του.

Ἦταν πολὺ μικρός, οἱ σκέψεις του ὅμως ἦταν πολὺ πιὸ σοβαρὲς καὶ λογικὲς ἀπὸ τῆς σκέψεις μερικῶν μεγάλων. Σιγὰ σιγὰ διακρίναμε ὅλοι μας μιὰ μεγάλη μεταβολή, ποὺ εἶχε γίνει σ' αὐτόν. Τὴν ἀλλαγὴ του ὅμως καὶ τὸν καινούργιο ἄνθρωπο ποὺ ἔκανε μέσα του, μᾶς ἔδειξε τὸ περιστατικὸ αὐτό:

Ἦταν ἓνα βράδυ χειμωνιάτικο, βροχερό. Μόλις εἴχαμε πέσει γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, ὅταν πυροβολισμοὶ πυκνοὶ κι ἤχοι καμπάνας τῆς γειτονικῆς ἐκκλησίας μᾶς ἔκαμαν νὰ ξυπνήσωμε φοβισμένοι. Ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς κρεβατοκάμαρας εἶδαμε σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸ σπίτι φλόγες καὶ καπνοὺς. Διαβάτες πολλοὶ περνοῦσαν στὸ δρόμο κι ἀπὸ τίς φωνές τους μάθαμε πὼς καιόταν ἓνα κατάστημα ξυλείας.

Ὁ ἀέρας βοοῦσε ἀπὸ τὸ φλογιστὸν καὶ ἀπὸ τὸν καπνὸν τοῦ καταστήματος ξυλείας. Ὁ ἀέρας βοοῦσε ἀπὸ τὸ φλογιστὸν καὶ ἀπὸ τὸν καπνὸν τοῦ καταστήματος ξυλείας.

στιγμή σὲ στιγμή κινδύνευαν τὰ γειτονικά σπίτια. Για μιὰ στιγμή τὸ ἀδερφάκι μου ντύνεται μὲ τὰ προσκοπικά του καὶ φεύγει πρὸς τὴ φωτιά, ἀψηφώντας τὸν τσουχτερὸ ἀέρα, τὴ βροχὴ καὶ τὶς συμβουλὲς τοῦ πατέρα μας.

— Πρέπει νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τί γίνεται παρὰ κάτω, μᾶς εἶπε, κι ἔφυγε τρεχάτος.

Ὑστερα ἀπὸ δυόμιση ὥρες γύρισε κατακουρασμένος. Τὸν περίμενα διαβάζοντας. Ἦταν παπὶ ἀπὸ τὴ βροχὴ. Στὶς ἐρωτήσεις, πού τοῦ ἔκαμα γιὰ τὴν πυρκαϊὰ μοῦ ἀπάντησε:

— Ἡ φωτιά ἔσβησε καὶ τὰ γύρω σπίτια δὲν ἔπαθαν τίποτε....

Ἀλλάξε ροῦχα καὶ σὲ λίγο πέσαμε νὰ κοιμηθοῦμε.

Τὴν ἄλλη μέρα μάθαμε πὼς ὁ μικρὸς μας εἶχε ἀρκετὴ δράση στὴν πυρκαϊά. Κι αὐτὸ τὸ εἶδαμε στὶς ἐφημερίδες, πού ἔγραψαν, ὅτι ὁ πρόσκοπός μας ἔφτασε ἀπὸ τοὺς πρώτους στὸ μέρος τῆς φωτιᾶς, βοήθησε τοὺς χωροφύλακες στὴν ἀπομάκρυνση τῶν περιέργων καὶ τῶν κακοποιῶν, βοήθησε στὴ μεταφορὰ τῶν ἐπίπλων τῶν γειτονικῶν σπιτιῶν, πού εἶχαν φόβο ἀπὸ τὴ φωτιά κλπ.

Κάτι θελήσαμε νὰ τοῦ ποῦμε τὸ μεσημέρι στὸ τραπέζι γιὰ τὴν παλικάριά του καὶ γιὰ τὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων. Τὰ μάτια του ἄστραψαν.

Τὸ πρόσωπό του κοκκίνισε καὶ μᾶς παρακάλεσε νὰ μὴ τοῦ ξαναποῦμε τίποτε, γιατί αὐτὸ τὸν πειράζει πολὺ.

Κι ἦταν τόσο μικρός!....

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ χίλιες σκέψεις μ' ἀπασχολοῦσαν γιὰ τὴ δράση τοῦ ἀδερφοῦ μου.

— Νὰ εἶναι τόσος δὲ καὶ νὰ ἔχῃ τέτοιες ιδέες !.....

Κι ἐγὼ μεγαλύτερός του ἐνάμισυ χρόνο νὰ μὴ νιώθω τίποτε ἀπ' αὐτά.....

“Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες δὲ βάσταξα· νόμιζα τὸν ἑαυτό μου μικρό, πολὺ μικρὸ ἀπέναντί του· τὸν παρακάλεσα καὶ μοῦ ἔδωσε λίγες πληροφορίες γιὰ τὴν προσκοπικὴ ὀργάνωση. Ρώτησα τί κάνουν στίς ομάδες. Ἀντὶ νὰ μ' ἀπαντήση, μὲ πῆρε στὴ λέσχη τους.

—Εἶχαν ἐκείνη τὴν ὥρα συγκέντρωση ταχτικὴ καὶ μὲ παρουσίασαν στὸν ἀρχηγό τους, ἓνα παιδὶ ὡς 20 χρονῶν. Μοῦ φάνηκε πολὺ καλό. Μὲ ρώτησε ἂν θέλω νὰ γίνω πρόσκοπος, ἂν ἔχω τὴν ἄδεια τοῦ σπιτιοῦ μου κι ἂν ἔχω ἰδέα γιὰ τὸν προσκοπισμό. Μάσσησα λίγα λόγια· δὲν τὰ θυμᾶμαι, γιατί μ' ἔπνιγε ἡ συγκίνηση· τοῦ εἶπα πὼς θέλω νὰ γίνω πρόσκοπος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἤμουν ὁ πιὸ ταχτικὸς πρόσκοπος τῆς ομάδας Ἀθηνῶν.

Στρατόπεδο στὴ Βούλα.

(Ἐντυπώσεις ἀπὸ Προσκοπικὸ ἡμερολόγιο).

Παρασκευὴ 12 Ἰουλίου. Ἀπὸ χτὲς τὸ βράδυ βρισκόμαστε στὴ δροσερὴ Βούλα. Δὲν κάναμε οὔτε εἰκοσιτέσσερις ὥρες ἐδῶ κι ἔχομε ἓνα σωρὸ ἐπεισόδια. Ὁ κυρ Γιάννης, ὁ γείτονας—ἔτσι τὸν λέμε γιατί βάζει τὸ κάρο του σὲ μιὰ μάντρα τῆς γειτονιάς—ἐνῶ ἔφυγε χτὲς τὸ βράδυ δυὸ ὥρες νωρίτερα ἀπ' τὴν Ἀθήνα μὲ τὰ πράγματά μας, ἔφτασε στὴ Βούλα τρεῖς ὥρες πιὸ ἄργα ἀπὸ ἐμᾶς. Ἐχασε ὁ καημένος τὸ δρόμο. Ὡστόσο ἐμεῖς, ἀφοῦ φάγαμε, μαζέψαμε ξερὰ φύλλα, κάναμε μαλακὰ στρώματα, ρίξαμε τίς κουβέρτες μας, σκεπαστήκαμε καλὰ καὶ κοιμηθήκαμε....

Δὲν τὸν εἶχα πάρει ἀκόμα καὶ νὰ σου ὁ πλαϊνός μου μὲ σκουντᾷ....

—Ξύπνα, μοῦ λέει, ἡ ὥρα εἶναι μία. Ἦρθε ἡ σειρά σου.

Ἔτριψα τὰ μάτια, τεντώθηκα, θυμήθηκα πὼς ἤμουν σκοπὸς καὶ σηκώθηκα. Ἐρριξα λίγο νερὸ στὰ μάτια, ἔβαλα τὸ ἀδιάβροχό μου, γιατί ἔκανε ἀρκετὸ κρύο ἐκείνη τὴν ὥρα, πῆρα τὸν κοντό μου καὶ στάθηκα παραπέρα. Κάτω, πολὺ κοντά, ἦταν ἡ θάλασσα. Ὁ κρότος ἀπὸ τὰ κύματα, ποὺ ἔσπαζαν στὰ βράχια, ἔφτασε ζωηρά στ' αὐτιά μου καὶ μετὴ συντροφιά τῆς θάλασσας μόνο πέρασα τὴ μιὰ ὥρα τῆς δουλειᾶς μου.

Σάββατο 13 Ἰουλίου. Ἐπρεπε νὰ δῆτε σήμερα τὸν Πάνο μάγερα, γιὰ νὰ μοῦ πῆτε ἂν εἶχα δίκιο νὰ γελάσω, ὅπως γέλασα μετὴν καρδιά μου. Μαῦρος, μετὰ ποδιά, φουσᾶ, ἰδρώνει, μαυρίζει καὶ τσιγαρίζει κρεμμύδια. Μᾶς ἐτοιμάζει γιὰ τὸ μεσημέρι πατάτες γιαχνί.

Παρακάτω δυὸ μικροὶ κόβουν ξύλα, πρὶν πέρα οἱ ἄλλοι ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ μπάνιο, ἐνῶ ὁ Ἀρχηγὸς δίνει ὁδηγίες.

Ἐχομε τρεῖς μέρες μόνο στὴ Βούλα, μέσα στὰ πεῦκα, καὶ τὸ στρατόπεδό μας μετὸ τόσο λίγον καιρὸ ἔγινε σωστὸ χωριουδάκι. Στὴ μέση στήσαμε μιὰ μεγάλη σκηνὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τοῦ ὑπαρχηγοῦ καὶ γύρω ἀπ' αὐτὴν ἔξι ἀντίσκηνα δικά μας, ὅμοια καὶ συμμετρικά. Ἀπ' τὸ δημόσιο δρόμο, ποὺ πάει γιὰ τὴ Βουλιαγμένη ὡς τὴ μικρὴ πλατεῖα, ποὺ ἄφηναν τὰ δέντρα ἐμπρὸς στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀνοίξαμε ἴσιο δρόμο καὶ τὸν στρώσαμε μετὰ βότσαλα. Στὴ μέση κάναμε ἓνα φοίνικα, τὸ γνωστὸ μυθικὸ πουλί, ποὺ ἔχομε οἱ πρόσκοποι γιὰ σῆμα, μετὰ βότσαλα ἄσπρα καὶ μαῦρα. Πρὶν πίσω ἀπ' τὰ σπίτια μας εἶχαμε τὴν ἀποθήκη καὶ λίγο παραπέρα τὸ μαγειρεῖο, ὅπου ὁ μάγερας ἀπ' τὰ χαράματα ὡς τὴ νύχτα εἶναι ὅλο φροντίδα γιὰ τὸ φαγί.

Δευτέρα 15 'Ιουλίου. Ἡ χτεσινὴ ἡμέρα ἦταν ἡ μόνη στενόχωρη ἀπ' ὅσες μείναμε δῶ. Ἀπὸ νωρὶς διαβάσαμε τὴ διαταγὴ τοῦ ἀρχηγοῦ μας, ποὺ κοντὰ στ' ἄλλα ἔλεγε:

«Παιδιά! στὴν τελευταία σφαγὴ τοῦ 'Αἰδινίου οἱ Τοῦρκοι σκότωσαν, μαζὶ μὲ τ' ἄθῳα γυναικόπαιδα, τὸν τοπικὸ Ἐφορο τοῦ 'Αἰδινίου Νικ. Αὐγερίδη καὶ σαράντα συναδέλφους μας. Σύμφωνα μὲ τὴ διαταγὴ τοῦ κ. Ἐφόρου Ἀττικῆς - Βοιωτίας κι ἐμεῖς ἐδῶ θὰ κάνουμε μνημόσυνο σήμερα Κυριακὴ, στὶς 9 1)2 τὸ πρωὶ γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν συναδέλφων μας, ποὺ βρῆκαν μαρτυρικὸ θάνατο. Οἱ ομάδες 1η, 8η, καὶ 11η θὰ συγκεντρωθοῦν στὴν πλατεῖα ἐμπρὸς ἀπ' τὸ στρατόπεδο τῆς 1ης....

Σύμφωνα μὲ τὸ πρόγραμμα, στὶς 9 1)2 ὅλοι οἱ πρόσκοποι, ποὺ εἴμαστε δῶ, κάμαμε ἓνα Π στὴν πλατεῖα. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς 1ης μίλησε γιὰ τὶς ὑπηρεσίες, ποὺ εἶχαν προσφέρει ὁ τοπικὸς Ἐφορος κι οἱ συνάδελφοί μας, γιὰ τὸ θάρρος ποὺ εἶχαν κι ἔμειναν κοντὰ στὰ γυναικόπαιδα γιὰ νὰ τὰ βοηθήσουν καὶ γιὰ τὸ μαρτυρικὸ τέλος τους. Στὸ τέλος χορωδία ἀπὸ πρόσκopus ἔψαλε τὸ : «αἰωνία ἡ μνήμη». Τὰ μάτια ὅλων μας ἦταν γεμάτα δάκρια καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά μας παρακαλέσαμε τὸ Θεὸ γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν ἡρωικῶν συναδέλφων μας.

Τὸ ἀπόγευμα δὲν κάναμε καμιὰ δουλειά. Ἄλλοι πῆγαν περίπατο μὲ τὸν ὑπαρχηγό μας, κάμποσοι ξαπλώθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα καὶ διάβαζαν βιβλία, ἄλλοι κατέβηκαν γιὰ νὰ ψαρέψουν.

Τρίτη 16 'Ιουλίου. Τὸ χτεσινὸ πρόγραμμα, κοντὰ στὴν ἄλλη δουλειά, εἶχε καὶ Καραγκιόζη. Ὁ Ἀλέκος θυμῆθηκε κι ἔφερε τὰ χαρτονένια πρόσωπα κι ὅλα τὰ σκηνικά τοῦ Καραγκιόζη.

Φιλοξενούμε ἐδῶ καὶ τὸν ἀρχηγὸ τῆς 2ας Ὀμάδας Ναυτοπροσκόπων Πειραιῶς μὲ δυὸ ἐνωμοτάρχες του. Αὐτὸς μὲ δυὸ ἄλλα δικά μας παιδιὰ φρόντισε νὰ γίνη ἡ σκηνὴ γιὰ τὴν παράσταση. Παίχτηκε «ὁ Καραγκιόζης Φούρναρης».

Καραγκιοζοπαῖχτες ἦταν τὰ μικρούλια τῆς ὀμάδας μας, ὁ Ἀλέκος κι ὁ Παναγιώτης. Στὴν παράσταση ἤρθαν οἱ συνάδελφοι τῶν ὀμάδων κι ὁ ἀρχηγὸς τῆς 1ης μὲ τὴν κυρία του. Στὰ διαλείμματα καὶ στὰ τραγούδια τοῦ Καραγκιόζη ἔπαιζε ὀρχήστρα προσκοπικὴ ἀπὸ δυὸ μαντολῖνα καὶ μιὰ κιθάρα.

Γελάσαμε ἀπ' τὴν καρδιά μας μὲ τὶς ἐξυπνάδες τοῦ Καραγκιόζη. "Ὅλα εἶχεν τελειώσει στίς δέκα καὶ στὸ στρατόπεδο ἀκούοταν σὲ λίγο τὸ σιωπητήριο.

Πέμπτη 18 Ἰουλίου.—Κατσουφιασμένοι ὅλοι ἐτοιμάζομε τὰ πράγματά μας γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ρωτᾶμε, ξαναρωτᾶμε τὸν ἀρχηγὸ μας, ἂν θὰ μπορούσαμε νὰ μέναμε μιὰ μέρα ἀκόμα.

Μᾶς ἐξηγεῖ πὼς εἶναι ἀδύνατο, γιατί τὰ ψώνια μας ἦταν γιὰ τόσον καιρὸ μόνο καὶ γιὰ νὰ μᾶς εὐχαριστήσῃ μᾶς βεβαίωνει, πὼς σύντομα θὰ πᾶμε κάπου ἄλλοῦ.

Σκηνές, ἀντίσκηνα, κουβέρτες, μαγερειό, καζάνια, ὅλα ἔγιναν δέματα καὶ τὰ βάλαμε στὴ σειρά. Τὸ βράδυ, ἤρθε τὸ μεγάλο τετράτροχο κάρο... Φορτωθήκαμε, καὶ ζωηροὶ μὲ τραγούδια γυρνοῦμε στὴν Ἀθήνα.

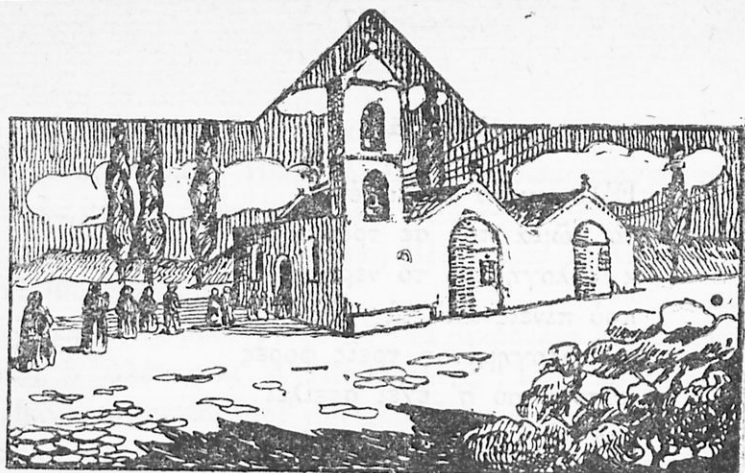
Ἡ ἐλιά.

Εὐλογημένο νᾶναι, ἐλιά,
 τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει
 καὶ εὐλογημένο τὸ νερὸ
 ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη·
 καὶ εὐλογημένος τρεῖς φορές
 αὐτὸς ποὺ σ' ἔχει στείλει
 γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ,
 γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι!

Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη
 σὰν τ' ἄλλα καρποφόρα,
 ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα
 δὲ βλέπουνε τὴν ὥρα
 πότε μὲ τ' ἀνθολούλουδα
 τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
 καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὁμορφιᾶ
 τὰ μάτια νὰ ξιππάσουν.

Ἐσὺ εἶσαι πάντα ταπεινή,
 πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
 μ' ὅλα τὰ πλούτη ποὺ κρατεῖς,
 μ' ὅλο τὸ βιὸς ποὺ κρύβεις.

Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιᾶτά σου
 ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
 ὥς τὰ βαθιὰ γεράματα
 ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει,
 καὶ γέρνει κάθε σου κλαδί
 καὶ κάθε παρακλάδι,
 μέσα στὸν κόρυφιο σου κορμὸ
 δὲ σοῦλειψε τὸ λάδι.

Ἡ πόλη τῶν νερῶν.

Ὁ μικρὸς Κωστάκης σκυμμένος ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ σιδηροδρόμου, ποὺ ἀνέβαινε τώρα σιγὰ σιγὰ ἐπάνω στὸ Βέρμιο, δὲ χόρταινε νὰ κοιτάζῃ τὸ ὠραῖο καὶ μοναδικὸ πανόραμα, ποὺ ἔβλεπε νὰ ἀπλώνεται μπροστά του.

Κάτω ἡ μεγάλη πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης, μὲ τὰ μεγάλα της ποτάμια, μὲ τὰ βαθιὰ ἔλη της, μὲ τὰ μικρὰ χωριά καὶ μὲ τὴ Βέρροια καὶ τὴ Νιάουσσα, ποὺ ἄφησε πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα ὁ σιδηρόδρομος καὶ μπροστά, ἐκεῖ ψηλὰ ἀνάμεσα στὸ βουνὸ τοῦ Βερμίου καὶ στὸ βουνὸ τοῦ Βόρα, πρόβαλε σὲ μιὰ φυσικὴ ἀπότομη τaráτσα ἡ πόλη τῶν νερῶν, ἡ Ἑδεσσα. Ἡ τaráτσα αὐτὴ κόβεται ἀπότομα, σὰ μὲ γιγάντιο μαχαίρι χωρισμένη, καὶ ἔχει ὕψος ὡς τριακόσια μέτρα.

Ὅσο πλησίον ὁ σιδηρόδρομος, τόσο μεγάλωνε ἡ βοή τῶν νερῶν, ποὺ ἔπεφταν κάτω ἀπὸ τὴν τaráτσα αὐτὴ ἐπάνω στοὺς βράχους, ἀπὸ 70 μέτρα ἢ καὶ λιγώτερο. Ἐξί πλατιοὶ καταρράχτες ἔπεφταν ἀπ' ἐκεῖ μὲ ἀφάνταστο θόρυβο σκορπίζοντας γύρω τους δροσιά καὶ νεροσταλίδες.

Κάτω ἀπὸ ἐκεῖ τὰ μεγάλα ἐργοστάσια δὲν ἔχουν

ανάγκη νὰ καῖνε κάρβουνο γιὰ νὰ κινουῦνται οἱ μηχανές τους. Τὸ νερὸ τῶν καταρραχτῶν κινεῖ τὶς μηχανές.

Ὁ Κώστας δὲ μιλοῦσε φοβόταν μήπως ἂν μιλοῦσε φύγη ἀπὸ μπροστά του ἡ ὡραία ἐκείνη ζωγραφιά. Δὲν τολμοῦσε νὰ ρωτήσῃ τίποτε τὸν πατέρα του, ποὺ στεκόταν πλάϊ του.

Ἔβλεπε κάτι παράξενα ἀμπέλια. Μικρὲς μουριές, ποὺ μόλις εἶχαν ὕψος ὅσο τὸ ἀνάστημα κοντοῦ ἀνθρώπου, φυτεμένες ἢ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη, ἀποτελοῦσαν τὰ ἀμπέλια αὐτά. Κλάδευαν ἐπίτηδες ἔτσι τὶς μουριές, γιὰ νὰ δίνουν πολλὰ φύλλα γιὰ τὸ μεταξοσκώληκα.

Εἶχε ὅμως ὁ τόπος καὶ ἀληθινὰ ἀμπέλια καὶ δέντρα καρποφόρα ἀπὸ ὅλα τὰ εἶδη καὶ μεγάλους καλοφυτεμένους κήπους.

Ἐξαφνα σὲ μιὰ στροφὴ τῆς γραμμῆς ὁ Κώστας δὲν κρατήθηκε.

—Κοίταξε, πατέρα! φώναζε μὲ θαυμασμό.

Ἐπάνω καὶ ὀλόγυρα ἀπὸ τοὺς ἑξι καταρράχτες, ὅπως ἀναπηδοῦσαν ἀπὸ τοὺς βράχους οἱ σταγόνες τοῦ νεροῦ καὶ ἡ δροσιὰ ἦταν ἀπλωμένη γύρω τους, οἱ ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου, ποὺ ἔγερνε στὴ δύση του, σχηματίζαν μεγάλα ζωηρὰ οὐράνια τόξα, τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο, τὸ ἓνα πλατύτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Πίσω τους διακρίνονταν τὰ σπίτια τῆς πόλης, κατάφωτα, οἱ βράχοι, τὰ νερά, ποὺ κυλοῦσαν κάτω μὲ ζωηρὸ πάταγο, τὰ δασωμένα καὶ καταπράσινα βουνά. Ὡραιότερο θέαμα δὲν εἶδε ποτέ του κανένας στὴν πατρίδα μας.

—Μάλιστα, παιδί μου. Ἡ Ἐδεσσα, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὡραιότερες πόλεις τῆς πατρίδας μας. Ἐδεσσα σημαίνει «πόλη τῶν νερῶν» καὶ ἄλλοτε οἱ Βούλγαροι τὴν ὠνόμαζαν κι ἐκεῖνοι Βοδενά, ποὺ σημαίνει τὸ ἴδιο. Ἐκεῖνα τὰ ἐργοστάσια ποὺ βλέπεις εἶναι ὑφαντουργεῖα.

Ἐκεῖ κατασκευάζονται μάλινα ὑφάσματα. Τὸ ἄλλο ἐργαστάσιο πλέκει καὶ κατασκευάζει σκοινιά. Πόσα ὅμως ἀκόμα ἐργαστάσια μποροῦν νὰ κινήσουν οἱ καταρράχτες αὐτοί! Καὶ θὰ γίνουν καὶ ἄλλα ἐργαστάσια ἐδῶ καὶ ὁλόγυρα κοντὰ στὴν πόλη, ὅπου ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι καταρράχτες.

Ἔχει καὶ τὴν ἱστορίαν της ἡ πόλη. Ἔως τὸ 400 π.Χ. ἦταν πρωτεύουσα τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Μακεδονίας, πρὶν νὰ γίνη ἡ Πέλλα, ὅπου γεννήθηκε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ἐπειτα ἐγίνε Βυζαντινὸ φρούριο ὀχυρώτατο, ὅπως τὸ βλέπεις.

Ὁ πατέρας τοῦ Κώστα ἔπαψε, γιὰτὶ ὁ σιδηρόδρομος εἶχε σταματήσει. Παιδιά μὲ καλαθάκια τοὺς τριγύριζαν, καλαθάκια μικρὰ καὶ μεγάλα.

—Τί πουλοῦν, πατέρα, μὲς στὰ καλαθάκια; ρώτησε ὁ Κώστας, ὅταν ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ βαγόνι.

—Σταφύλια, παιδί μου. Ὅπως ἄλλοι πουλοῦν μέσα σὲ καλαθάκια κούμαρα ἢ φράουλες, ἔτσι ἐδῶ πουλοῦν σταφύλια σὲ καλαθάκια μικρά.

Τώρα, παιδί μου, θὰ ἰδῇς μέρος μινάχα τῆς πόλης αὐτῆς, εἶπε ὁ πατέρας, ὅταν ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ σταθμὸ καὶ προχώρησαν στὴν πόλη. Θὰ ἰδῇς γιὰτί ὠνομάστηκε «πόλη τῶν νερῶν». Τὸ πρῶν θὰ πᾶμε νὰ ἰδῇς τὴ Θεσσαλονίκη, ἃν ὁ καιρὸς εἶναι αἶθριος.

—Τὴ Θεσσαλονίκη;

—Καὶ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸν Ὀλυμπο καὶ τὸ Αἰγαῖο ἀκόμη! τοῦ ἀπάντησε ὁ πατέρας.

Ἡ πόλη ἦταν κατάφυτη. Πλατάνια σκέπαζαν τοὺς δρόμους. Κάθε λίγο καὶ λιγάκι ἓνα ρυάκι τοὺς ἔκοβε τὸ δρόμο. Γιὰ νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ μιὰ συνοικία στὴν ἄλλη, ἀπὸ ἓνα τετράγωνο σὲ ἄλλο περνοῦσαν ἀπὸ ξύλινα ἢ πέτρινα γεφυράκια. Ἡ πόλη ἦταν χτισμένη ἐπάνω σὲ γησάκια, ποὺ τὰ περικυκλοῦσαν πρὸς τὸν

ποταμοῦ, πού σχημάτιζε τούς ἔξι καταρράχτες. Παντοῦ ἄκουαν τὰ νερά νὰ κελαρύζουν· στίς ἄκρες τῆς πόλης φαίνονται οἱ νερόμυλοι σέ μερικοὺς δρόμους οἱ γυναῖκες ἔτλεναν ἢ ἔβαζαν τούς ἀργαλειούς των νὰ τοὺς κινοῦν τὰ νερά, πού τραγουδοῦσαν καὶ κυλοῦσαν γοργὰ καὶ συνώδευαν κι ἐκεῖνες τὸ τραγούδι τῶν νερῶν μὲ τὸ δικό τ' αὐτῶν τὸ τραγούδι. Ὀλόγυρα ἀπὸ τὴν πόλη ἀπλώνονται κῆποι γεμάτοι ἀπὸ καρποφόρα δέντρα ἢ δάση ἀπὸ πλατάνια καὶ κοντὲς κοντὲς μουριές.

Τὸ πρωί, πολὺ πρωί, βγῆκαν ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο.

Ὁ καιρὸς εὐτυχῶς ἦταν αἶθριος. Ὁ πατέρας ἔφερε τὸν Κωστάκη στὸ μέρος, ἀπ' ὅπου οἱ καταρράχτες ὠρμοῦσαν ἀσυγκράτητοι κι ἔπεφταν κάτω ἀπὸ τὴν ταρατσα ἐκεῖνη.

Ὁ Κωστάκης ἔσκυβε νὰ ἰδῇ τὰ νερά, πού κυλοῦσαν στὸ βάθος καὶ δὲν ἀποροῦσε πῶς μποροῦσαν νὰ κινήσουν τόσα ἐργοστάσια.

Μὲ τὴν ὀρμή, πού ἔπεφταν, καὶ μὲ τὸ βάρος τους, μποροῦσαν νὰ κινήσουν πολλὰ ἀκόμη ἐργοστάσια, ὅπως τοῦ εἶπε ὁ πατέρας του.

—Κοίταξε τώρα ἐκεῖ κάτω! τοῦ εἶπε ὁ πατέρας.

Ἀπὸ τὸ μέρος, πού ἦταν, φαινόταν ὅλη ἡ πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖ πέρα ξαπλωνόταν ἡ Νιάουσσα καὶ ἡ Βέρροια κοντὰ στὴ θάλασσα ἡ Θεσσαλονίκη.

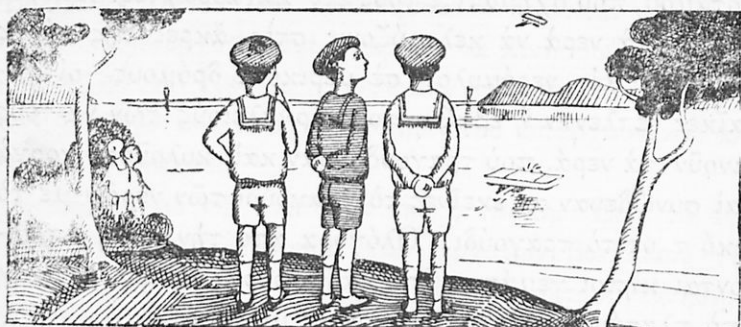
Πέρα ἀκόμη, ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τὸ "Ἁγιον" Ὄρος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ χιονισμένος Ὀλυμπος καὶ ἀνάμεσα γυαλιστερό σὰν καθρέφτης ἄστραφτε, στίς ἀχτῖνες τοῦ ἡλίου τὸ Αἰγαῖο.

Τί ὠραῖο πανόραμα!

Ὁ Κωστάκης ἔβλεπε... ἔβλεπε.

—Ἀληθινά! εἶπε, ἡ Ἑδεσσα, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μέρη τῆς Ἑλλάδας.

—Καὶ τοῦ κόσμου, παῖδι μου, εἶπε ὁ πατέρας του.

Μιά σχολική έκδρομή.

Ἀεροπλάνα, ὑδροπλάνα, πηδαλιουχούμενα.

Πρωὶ πρωὶ τὰ παιδιά τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μιᾶς συνοικίας τῆς Ἀθήνας ἔχουν μαζευτῇ στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου. Εἶναι Ἀπρίλης καὶ τὰ παιδιά εἶναι καταχαρούμενα μὲ τὴν ὥραία λιακάδα ποὺ κάνει. Ἔχουν ἐκδρομὴ μακρινή νὰ κάνουν καὶ πῆραν μαζί τους τὸ μεσημεριανό τους φαγητό καὶ τὰ παιχνίδια τους. Θὰ πᾶνε στὴν ἐξοχή, πέρα ἀπὸ τὸ Παλαιὸ Φάληρο. Δὲν εἶναι λίγος δρόμος, ἀλλὰ δὲν τοὺς νοιάζει! Ἔχουν συνηθίσει στὴν πεζοπορία· ὁ Νικόλας μόνο κουράζεται καὶ κάθε λίγο καὶ λιγάκι στίς ἐκδρομὲς ζητᾷ νὰ σταματήσουν κάπου γιὰ νὰ τσιμπήσῃ κάτι, ἔτσι γιὰ νὰ πάρῃ δύναμη.

Μπῆκαν στὴ γραμμὴ καὶ ξεκινοῦν ἡσυχά, ἡσυχά. Μὲ πόση προθυμία προχωροῦν! εἶναι ἀλήθεια πὼς στὴν ἐκδρομὴ ἔλαβαν μέρος μόνον οἱ μεγαλύτερες τάξεις, γιὰτὶ ἔχουν νὰ κάμουν ἀρκετὸ δρόμο. Τὸ σχολεῖο τους εἶναι κοντὰ στὴ Λεωφόρο τοῦ Συγγροῦ, ὅπως ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτη, ποὺ ἐδόξε
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
 γιὰ νὰ τὴν κάνουν· πῆραν τὴ Λεωφόρο αὐτὴ καὶ μὲ τίς

ὁμιλίες καὶ μὲ τὴν εὐχαρίστηση, ποὺ δίνει ὁ πρωῒνος περίπατος στὸν καθαρὸ ἀέρα, ἔφτασαν γρήγορα στὴ θάλασσα, στὸ Δέλτα τοῦ Φαλήρου.

Μόλις ὅμως, τὰ παιδιὰ ἔφτασαν στὴν παραλία, ὅπου τελειώνει ἡ Λεωφόρος, σταμάτησαν ὅλα καὶ κοίταζαν πέρα μακριὰ κάτι, σὰ μεγάλη βάρκα, ποὺ γλιστροῦσε γρήγορα γρήγορα ἐπάνω στὴν ἡσυχὴ θάλασσα.

—Τὸ ὑδροπλάνο! φώναξαν ὅλα τὰ παιδιὰ!

Κι ἀληθινὰ ἦταν ἓνα ὑδροπλάνο, ποὺ ἔφευγε γιὰ νὰ κάμῃ τὸ ταχτικὸ του ταξίδι γιὰ τὴν Ἰταλία. Εἶχε ἔρθει ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τώρα τὸ πρῶνι ξεκινοῦσε.

Τὰ παιδιὰ τὸ ἔβλεπαν καὶ τὸ θαύμαζαν. Γλιστροῦσε γρήγορα γρήγορα ἐπάνω στὴ θάλασσα, πιὸ γρήγορα καὶ ἀπὸ τὸ ταχύτερο αἰμώπλοιο. Καὶ ὅσο προχωροῦσε ἄφηνε τὴ θάλασσα καὶ τώρα σηκώθηκε καὶ πετοῦσε στὸν ἀέρα χαμηλά. Ἔπειτα σηκώθηκε πιὸ ψηλά, ἀκόμα ψηλότερα καὶ σὲ λίγο, ἐκεῖ μακριὰ, ἀντίκρου τους πετοῦσε μέσα στὸν ἀέρα, σὰν ἀεροπλάνο.

Τὰ παιδιὰ τὸ παρακολουθοῦσαν μὲ τὰ μάτια τους. Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ μὴ διακρίνεται καλά.

—Καὶ ἔχει ἐπιβάτες μέσα; ρώτησε ὁ Τάσος.

—Ὅλο καὶ θὰ ἔχῃ! ἀπάντησε ὁ Ἀλέκος. Ὅποιος θέλει σὲ λίγες ὥρες μέσα νὰ πάῃ στὴν Ἰταλία ἢ στὴν Πόλη μπαίνει στὸ ὑδροπλάνο καὶ πάει.

—Νὰ σοῦ πῶ, λέει ὁ Ἀντώνης. Γράμματα εὐχαρίστως θὰ ἔδιναν στὸ ὑδροπλάνο, ἂν καὶ πληρώνει κανένας διπλὰ καὶ τριπλὰ. Μὰ νὰ μπῶ μέσα δύσκολα θὰ τὸ ἀποφασίζα.

—Γιατί; ρώτησε μιὰ φωνὴ δίπλα του.

Ἦταν ὁ δάσκαλος, ποὺ συνώδευε τὰ παιδιὰ στὴν ἐκδρομὴ τους καὶ ποὺ ἄκουσε τί εἶπε ὁ Ἀντώνης.

—Γιατί; ἀντιφώνησε. Μόλις φεραῖται. Τότε τί θὰ

ἔλεγαν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ποῦ πέταξαν στὸν ἀέρα μὲ ἀεροπλάνα, ὅταν ἀκόμη δὲν εἶχαν γίνει τόσο τέλεια, ὅσο εἶναι σήμερα; Ἐπειτα μὴν ξεχνᾷς πῶς καὶ στὸ Στρατὸ καὶ στὸ Στόλο ἔχομε τώρα ἀρκετὰ ἀεροπλάνα, ἀεροπορικοὺς λόχους καὶ ἀεροπόρους. Νά! ἐδῶ ἀντίκρι μάλιστα φτιάνουν ἀεροπλάνα τοῦ Στρατοῦ μας.

Καὶ ὁ δάσκαλος ἔδειξε ἀντίκρι στὸ μέρος, ἀπὸ ὅπου ἔφυγε τὸ ὑδροπλάνο ἀντίκρι στὴν «ἀερόσκαλα», ὅπως τὴν ἔλεγαν, μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ χτίρια ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρὸ τοῦ δρόμου τοῦ Φαλήρου.

Ὁ Ἀντώνης ξεροκοκκίνισε καὶ ἀπάντησε δειλά.

—Γίνονται καὶ τόσα δυστυχήματα...

Ὁ δάσκαλος χαμογέλασε.

—Δὲν γίνονται περισσότερα ἀεροπορικὰ δυστυχήματα ἀπ' ὅσα γίνονται ναυάγια ἀτμοπλοίων καὶ ἰστιοφόρων ἢ δυστυχήματα μὲ σιδηροδρόμους ἢ μὲ αὐτοκίνητα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀρχὴ τώρα τῆς ἀεροπορίας καὶ ἓνα δυστύχημα ἂν γίνη, τὸ θεωροῦμε σημαντικὸ καὶ τὸ ἀναφέρομε.

Μὴν ξεχνᾷτε ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι σιδηρόδρομοι ἑκατὸ χρόνια πρὶν, δὲν εἶχαν ἐπιβάτες. Εὐκόλα εὐκόλα δὲν ἔμπαιναν οἱ ἄνθρωποι μέσα σὲ σιδηρόδρομο. Μὴν ἀμφιβάλλετε πῶς ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια, ὅσα πολλὰ καὶ νὰ γίνουν τὰ ἀεροπλάνα, δὲ θὰ βρίσκης, δηλαδὴ δὲ θὰ βρίσκουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θέση γιὰ νὰ ταξιδέψουν. Ὅπως γίνεται τώρα μὲ τὰ τράμ, τὰ ἀτμόπλοια, τοὺς σιδηροδρόμους.

Τὰ παιδιὰ ἄκουαν μὲ προσοχή.

—Καὶ πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια εἶχαν ἀεροπλάνα ρώτησε ὁ Τώνης.

—Ὅχι βέβαια! ἀπάντησε ὁ δάσκαλος. Εἶχαν ὅμως τὰ ἀερόστατα, τὶς μογκολφιέρες, ὅπως τὰ ἔλεγαν

Ἡ φησιολογία ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τότε ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν δύο Γάλλων ἀδελφῶν, ποὺ τὰ βρῆκαν πρῶτοι.

» Ἦταν ἓνα εἶδος μπαλόνια, νά, σάν αὐτὸ ἐπάνω κάτω, ποὺ βαστᾷ ὁ Γιωργάκης.

Τὰ παιδιὰ γύρισαν καὶ εἶδαν τὸ μεγάλο κόκκινο μπαλόνι τοῦ Γεωργάκη καὶ χαμογέλασαν.

— Δηλαδή, εἶπε ὁ δάσκαλος, ὁ μηχανισμὸς ἦταν ὁ ἴδιος. Οἱ Μογκολφιέροι ἔκαμαν μιὰ τέτοια μεγάλη, σφαῖρα, πολὺ μεγάλη, ἄναβαν ἓνα μαγκάλι ἀπὸ κάτω ὁ ζεστὸς ἀέρας ἔμπαινε μέσα στὴ σφαῖρα, τὴ φούσκωνε, καὶ ἐπειδὴ ὁ ζεστὸς ἀέρας εἶναι πιὸ ἐλαφρὸς ἀπὸ τὸν ἀέρα τὸν ψυχρό, ποὺ εἶναι γύρω μας, ἡ σφαῖρα ἀνέβαινε ψηλά. Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο ἀερόστατο.

— Αὐτὸ τὸ κάνω καὶ ἐγώ! Εἶπε ὁ Κώστας. Πέρνω ἓνα καλάμι ρουφῶ λίγη σαπουνάδα, ἔπειτα φυσῶ ἡσυχὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη καὶ ἀπὸ τὸ καλάμι βγαίνουν μικρὰ μπαλόνια, ποὺ ἀνεβαίνουν ψηλά.

— Ἐχεις δίκιο, εἶπε ὁ δάσκαλος. Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τὰ μπαλόνια τῆς σαπουνάδας σπάζουν γρήγορα. Τὰ ἀερόστατα ὅμως ἐκεῖνα δὲν ἔσπαναν, γιατί τὸ πανί τους ἦταν γερό, κρύωνε ὅμως ὁ ἀέρας καὶ ἔπεφταν τότε κάτω. Ἐπειτα ἔβαλαν μέσα ἓνα ἄλλο εἶδος ἀέριο, πολὺ πιὸ ἐλαφρὸ ἀπὸ τὸν ἀέρα. Ἔτσι μπορούσε νὰ σηκώσῃ τὸ ἀερόστατο καὶ πολὺ βάρος. Καὶ τότε κρέμασαν κάτω ἀπὸ τὴ σφαῖρα ἓνα καλάθι μεγάλο, μπῆκαν στὸ καλάθι ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι ἀεροπόροι.

— Καὶ ὁ Δαίδαλος μὲ τὸν Ἴκαρο; εἶπε ὁ Ἀλέκος.

— Εὔγε Ἀλέκο, ποὺ τοὺς θυμήθηκες! Δὲν ξέρομε ἂν ἡ ἱστορία τους εἶναι ἀληθινή, δείχνει ὅμως πὼς οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τότε εἶχαν στὸ νοῦ τους νὰ βροῦν κάποιο τρόπο νὰ πετοῦν στὸν ἀέρα, ὅπως τὸ κάνουν σήμερα. Τὰ ἀερό-

στατα ὅμως δὲν ἦταν τέλεια στὴν ἀρχή, κατόπι τελειοποιήθηκαν. Τὰ ἀερόστατα τὰ ἔπαιρνε ὁ ἀέρας καὶ τὰ πήγαινε ὅπου αὐτὸς ἤθελε καὶ ὄχι ὅπου ἤθελαν οἱ ἐπιβάτες. Ἔτσι γίνονταν πολλὰ δυστυχήματα.

—Καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ἀερόστατα;

—Πῶς δὲν ὑπάρχουν, τελειοποιημένα μάλιστα, ἐξακολούθησε ὁ δάσκαλος. Εἶναι μεγάλα, ἴσα μὲ ἓνα μεγάλο καράβι, μακρουλά μακρουλά, μποροῦν νὰ πάρουν μέσα πολλοὺς ἐπιβάτες, χιλιάδες ὀκάδες ἐμπορεύματα καὶ ταξιδεύουν μὲ ἀρκετὴ ἀσφάλεια.

—Καὶ δὲν τὰ παίρνει ὁ ἀέρας; ρώτησε ὁ Κώστας.

—Ὅχι· τώρα βρῆκαν τὸν τρόπο νὰ τὰ διευθύνουν ὅπου θέλουν μὲ ἓνα τιμόνι, ἓνα πηδάλιο, ὅπως τὰ καράβια στὴ θάλασσα. Αὐτὰ εἶναι τὰ πηδαλιουχούμενα.

—Βάλε στὸ μπαλόνι σου ἓνα τιμόνι, Γιωργάκη, εἶπε γελώντας ὁ Ἀλέκος· κάμε το πηδαλιουχούμενο.

—Καλά, εἶπε ὁ Μανώλης, τὸ ἀερόστατο καὶ τὰ πηδαλιουχούμενα τὰ σηκώνει ἐπάνω τὸ ἀέριο ποὺ ἔχουν μέσα τους. Τὰ ἀεροπλάνα ὅμως, ποῖος τὰ σηκώνει, ἀφοῦ εἶναι τόσο βαριά :

Ὁ δάσκαλος πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θέμη, ποὺ στεκόταν δίπλα του, τὸν ἀετό του καὶ εἶπε:

—Τὸ ἀεροπλάνο εἶναι ἓνας μεγάλος ἀετός, σὰν αὐτόν. Καὶ ὁ ἀετὸς τοῦ Θέμη εἶναι βαρὺς καὶ ἅμα τὸν ἀφήσωμε πέφτει κάτω. Ἀμα ὅμως τὸν κάνωμε νὰ γλιστρᾷ μέσα στὸν ἀέρα, τὸν σπρώχνει ἐπάνω ὁ ἀέρας καὶ τὸν βαστᾷ ψηλὰ χωρὶς νὰ πέφτη. Τὸν τραβοῦμε ἀπὸ τὸ σκοινὶ καὶ ἔτσι ἀνεβαίνει.

Καὶ τὰ πουλιά εἶναι βαριά καὶ ὅμως πετοῦν ψηλά. Τὰ πουλιά κινοῦν τίς φτεροῦγες τους καὶ πετοῦν. Τὸν ἀετό, τὸν κάνωμε νὰ γλιστρᾷ στὸν ἀέρα μὲ τὸ τρέξιμό μας στὴν ἀρχή καὶ μὲ τὸ σκοινὶ ἔπειτα. Καὶ τὸ ἀεροπλάνο τοὺς κινεῖ ἡ μηχανὴ τοῦ. Τοὺς κάνει νὰ τρέχῃ

στην ἀρχὴ καὶ ἔπειτα τὸ σπρώχνει ἐμπρὸς στὸν ἀέρα καὶ τὸ κρατεῖ ψηλά. Κάνει ἡ μηχανὴ ὅ,τι κάνει τὸ σκoiνάκι τοῦ ἀετοῦ. Ἄμα σπάσῃ τὸ σκoiνάκι ἡ ἄμα χαλάσῃ ἡ μηχανή, ὁ ἀετὸς καὶ τὰ ἀεροπλάνα πέφτουν κατὰ γῆς.

Τοῦ ἄρεσαν αὐτὰ τοῦ Θέμῃ καὶ εἶπε:

— Ἐγὼ μὲ τὸ σκoiνὶ μου κάνω τὸν ἀετό μου νὰ γέρνῃ ἐδῶ, νὰ γέρνῃ ἐκεῖ, νὰ κάνῃ τοῦμπες μὲ τὸ κεφάλι κάτω. Καὶ τὰ ἀεροπλάνα μποροῦν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο;

— Βεβαίωτατα, εἶπε ὁ δάσκαλος. Οἱ ἀεροπόροι διευθύνουν τὸ ἀεροπλάνο, ὅπου θέλουν. Μποροῦν νὰ τὸ κάμουν νὰ γυρίζῃ δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὅπως θέλουν· ἀκόμα μποροῦν ν' ἀνεβαίνουν, ὅσο θέλουν καὶ νὰ κατεβαίνουν, ὅσο θέλουν καὶ ὅπου θέλουν. Κάτι περισσότερο ἀκόμη. Κάνουν τοῦμπες οἱ ἀεροπόροι μὲ τὸ ἀεροπλάνο τους, ὅσες θέλουν κατὰ σειρά, ὅχι μιὰ, ὅπως ὁ ἀετὸς τοῦ Θέμῃ.

— Ἐχει γοῦστο νὰ πιάνωνται ὅπως οἱ χάρτινοί μας ἀετοὶ ἀναμεταξύ τους; ρώτησε ὁ Τώνης.

— Δυστυχῶς κι αὐτὸ ἔγινε στὸν πόλεμο, καὶ τὰ πολεμικὰ ἀεροπλάνα γι' αὐτὸ χρησιμεύουν.

Τὶς τοῦμπες ὅμως καὶ διάφορα ὠραῖα παιγνίδια καὶ κινήσεις τὶς κάνουν τὰ ἀεροπλάνα, ὅταν γίνωνται γυμνάσια.

— Καλὰ τέλος πάντων, νὰ ταξιδέψω μὲ ἀεροπλάνο, ἀλλὰ νὰ κάνω καὶ τοῦμπες, εἶπε ὁ Νικόλας, αὐτὸ δὲ μοῦ ἀρέσει καθόλου.

— Καὶ τὸ ὑδροπλάνο, καὶ τὸ ὑδροπλάνο; ρώτησε μὲ περιέργεια ὁ Τώνης.

— Τὸ ὑδροπλάνο; Εἶναι ἓνα ἀεροπλάνο καμωμένο νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ πλέῃ ἐπάνω στὴ θάλασσα, νὰ προσθαλασσώνεται, ὅπως στὴ γῆ ἐπάνω προσγειώ-
αλται τὸ ἀεροπλάνο, καὶ νὰ φεύγῃ ἐπάνω ἀπὸ τὴ θά-
νεσσα, ἀπὸ τὴν ὑδροσάλα, ὅπως τὸ ἀεροπλάνο ἀπὸ τὸ

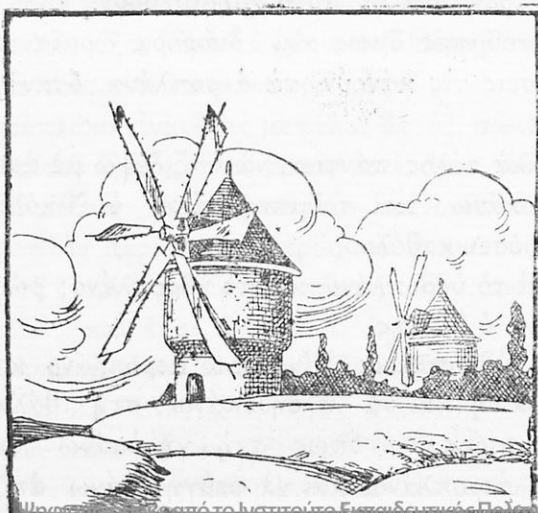

αεροδρόμιο. Τὴν ὑδρόσκαλα τὴ βλέπετε ἐδῶ ἀντί-
κρι μας. Γιὰ τὸ αεροδρόμιο νὰ κρατήσετε τὴν ὄρεξή σας.
Θὰ τὸ ἰδῆτε ἅμα καμιά φορὰ πᾶμε στὴ Δεκέλεια, στὸ
Τατόι. Βλέπετε ὅλο καὶ προοδεύει ἡ Πατρίδα μας.
Ἔχομε ἐργαστάσιο αεροπλάνων, ἔχομε ὑδρόσκαλα,
ἔχομε αεροδρόμιο, ἔχομε αεροπόρους καὶ πολὺ καλοὺς
μάλιστα. Θὰ γίνουν καὶ μερικοὶ ἀπὸ σᾶς αεροπόροι,
εἶπε χαμογελώντας. Νά, ὁ Νικόλας.... Ποῦ εἶναι
ὁ Νικόλας;

Ὁ Νικόλας εἶχε τραβηχτῇ στὴν ἄκρη καὶ εἶχε κα-
θίσει καταγῆς μὲ τὸ δέμα ἐμπρός του ἀνοιχτό. Εἶχε
μπουκωμένο τὸ στόμα του καὶ δὲν μποροῦσε ὁ καη-
μένος ν' ἀπαντήσῃ. Τὰ παιδιὰ σπαρταροῦσαν στὰ γέλια.

— Γρήγορα γρήγορα, παιδιὰ, νὰ πηγαίνουμε· ἄρ-
κετὴ ὥρα σταθήκαμε ἐδῶ καὶ τὸ δέμα τοῦ Νικόλα κον-
τεύει νὰ ἀδειάσῃ. Τί θὰ κάμῃ, ὥς τὸ βράδυ; Ἐμπρός!

Τὰ παιδιὰ μπῆκαν στὴ γραμμὴ. Γύρισαν νὰ ἰδοῦν
τὸ ὑδροπλάνο, ποῦ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ σταματήσουν.
Εἶχε χαθῇ πιά πέρα ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα.

Οἱ ψαράδες.

Τώρα ποὺ φυσοῦν βοριάδες
καὶ τὸ κῦμα εἶναι ψηλό,
ἄχ! ὅς ἤμαστε ψαράδες
μέρα νύχτα στὸ γιαλό!

Τ' ἄσπρο κῦμα νὰ μᾶς λούζη
σκάζοντας στὴν κουπαστή,
τ' ἀγριοβόρι νὰ μᾶς τσούζη,
κι ὅμως νάμαστε ζεστοί.

Νὰ μᾶς χαιρετοῦν οἱ γλάροι
μὲ ζηλιάρικη κραξιά,
νὰ μὴ φεύγη οὐτ' ἓνα ψάρι
ἀπ' τὴν κάθε μας ριζιά.

Ὅταν ράβουμε τὰ δίχτια
σ' ἀκρογιάλι ἀμμουδερό
νὰ περνοῦν τὰ μερονύχτια
μὲ τραγούδια καὶ χορό.

Κι ὅταν μᾶς κρατοῦν οἱ μπόρες
μέσ τις λιμανοφωλιές,
νὰ περνοῦμε λίγες ὥρες
στὶς φτωχίες μας φαμελιές.

Ἡ Μηλιά.

Σ' ἓνα χωριὸ ζοῦσε μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ ἓνα κορίτσι τόσο καλόκαρδο καὶ χαριτωμένο, πού ὅλος ὁ κόσμος τὸ ἀγαποῦσε. "Αν καὶ δὲν ἦταν πλούσιο, εὑρίσκε τρόπο νὰ βοηθῇ τοὺς φτωχοὺς ὅ,τι τῆς ἔδιναν τὸ μοίραζε σ' αὐτοὺς, κι ὅταν τὰ χέρια τῆς ἦταν ἄδεια, ἡ καρδιά καὶ τὸ στόμα τῆς ἦταν πάντα γεμάτα καλὰ αἰσθήματα καὶ καλὰ λόγια γιὰ νὰ τοὺς παρηγορῇ. Καὶ ὅχι μόνον οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ σπιτικά ζῶα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πουλιά τοῦ δάσους τὴν ἀγαποῦσαν. "Όταν τὴν ἔβλεπαν νὰ περνᾷ, κατέβαιναν ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τὴν ἀκολουθοῦσαν σὰν σκυλάκια, γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ μισὸ ψωμί τῆς.

Τὴν ἔλεγαν Μηλιά, γιατί τὴν εἶχαν εὔρει ἓνα ἀπριλιάτικο πρῶι ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἓνα μηλόδεντρο, σκεπασμένη ἀπὸ τὰ ἄσπρα ἄνθη, πού εἶχε τινάζει ἀπάνω τῆς ὁ ἄνεμος τὴ νύχτα.

Τὸ ἡλικιωμένο ἀντρώγυνο πού τὴν εἶχε υἱοθετήσῃ, ἦταν τόσο φτωχό, πού μόλις ἔφταναν γιὰ νὰ μὴ πεινᾷ ὅσα κέρδιζαν μὲ τὸ πλέξιμο ἢ γριά, καὶ ὁ γέρος κόβοντας ξύλα. Ἡ Μηλιά ἔκανε κι ἐκείνη ὅ,τιμποροῦσε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Μάζευε στὸ δάσος ἀγριοφράουλες, μενεξέδες καὶ ἄλλα λουλούδια καὶ τὰ πρόσφερε στοὺς διαβάτες μὲ ἓνα χαμόγελο τόσο γλυκό, πού σπάνιο ἦταν νὰ τῆς ἀρνηθοῦν τὴν πεντάρα τους ὅσοι εἶχαν νὰ τὴ δώσουν. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἦταν πολλοὶ στὸ φτωχικὸ ἐκεῖνο χωριὸ καὶ τὸ ψωμί καὶ τὰ κάστανα, πού ἔτρωγαν ὁ γέρος κι ἡ γριά, ἦταν πάντα λιγώτερα ἀπὸ τὴν ὄρεξή τους, κι ἀκόμη πιὸ μικρὸ τὸ μερίδιο τῆς Μηλιάς, ἀφοῦ τὸ μοίραζε μὲ τοὺς φτωχοὺς καὶ τὰ πουλιά.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πού νόμιζαν οἱ θεοὶ γονεῖς τῆς πῶς κοιμᾶται, ἄκουσε νὰ λέη ὁ γέρος στὴ γυναῖκα του:

—«Δὲν ξέρω τί θὰ γίνωμε, ἂν δὲν κάμῃ ὁ Θεός, κανένα θαῦμα νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Τὰ ξύλα πού μπορῶ νὰ σηκώσω στὴ γέρικη πλάτη μου, λιγοστεύουν κάθε μέρα, καὶ σὺ ἀντὶ τρεῖς χρειάζεσαι τώρα πέντε μέρες γιὰ νὰ πλέξης μιὰ κάλτσα. Ἡ Μηλιά τρώει λίγο, μὰ ἀγαπᾷ νὰ μοιράζῃ τὸ ψωμὶ στοὺς φτωχοὺς καὶ τὰ πουλιά. Συλλογιέμαι τί θὰ γίνη, ἅμα κλείσωμε τὰ μάτια. Ἄν ἦταν ἓνα ἢ δυὸ χρόνια μεγαλύτερη, θὰ τὴν ἔστελνα στὴν πόλιν νὰ βουλευτῇ. Φρόνιμη καὶ προκομμένη καθὼς εἶναι, θάβρισκε εὐκόλα μιὰ καλὴ θέσιν καὶ δὲ θὰ λησμονοῦσε καὶ τοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, πού τὴν ἀνάθρεψαν, ὅταν δὲ θάχω πιά δύναμη νὰ κόβω ξύλα οὔτε σὺ δάχτυλα νὰ πλέκης.»

Ἡ Μηλιά καμώθηκε πῶς δὲν ἄκουσε τίποτε. Τὸ πρῶν ὅμως σηκώθηκε πρὶν φέξῃ ἔκανε ἓνα κομπόδεμα τὰ λίγα τῆς πράματα, ἔσφιξε τὴν καρδιά τῆς, σπόγγισε τὰ μάτια τῆς, πού ἔτρεχαν σὰ βρύση, καὶ πῆγε ν' ἀποχαιρετίσῃ τὸ γέρικο ζευγάρι. Ἐκλαψαν κι ἐκεῖνοι, ἔπειτα ὅμως συλλογίστηκαν πῶς ἦταν φανέρωμα τοῦ Θεοῦ νὰ κάμῃ τῇ Μηλιά νὰ συλλογιστῇ τὴν ἴδια νύχτα ὅ,τι συλλογίστηκαν κι ἐκεῖνοι. Τὴν ἄφησαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, ἀφοῦ τῆς ἔδωκαν πολλὰ φιλιά, τὴν εὐχὴ τοὺς, μιὰ πίττα γιὰ τὸ δρόμο κι ἓνα δίφραγκο.

Ὅλο τὸ χωριὸ θέλησε νὰ τὴ συνοδέψῃ μιὰ ὥρα δρόμο ὡς τὴν Κρῦα Βρύση. Τὴν ἀκολούθησαν ὡς ἐκεῖ ἓνας στραβός, πού τὸν ἔσερνε ὁ σκύλος του, καὶ δυὸ σακάτηδες μὲ τὰ δεκανίκια. Τὴ συνώδεψαν καὶ γίδες, ἄρνια, κότες, χῆνες, πάπιες, γάλοι καὶ πετεινοί, γιατί ἀνθρώποι καὶ ζῶα, ὅλοι τὴν ἀγαποῦσαν καὶ τοὺς λυποῦσε ὁ χωρισμός.

“Ὅσον καιρὸ ἔβλεπε ἀπὸ μακριὰ τὸ ἀποχαιρέτισμα μὲ τὸ μαντίλι τῶν δυὸ γερόντων, προσπαθοῦσε ἡ Μηλιά νὰ κἀνη θάρρος· ὅταν ὅμως ἔπαψε νὰ τὸ βλέπη κι ἐκεῖνο, αἰσθάνθηκε πρώτη φορὰ πὼς ἦταν μονάχη στὸν κόσμο.

Τὴν πῆρε τὸ παράπονο κι ἄρχισαν πάλι τὰ μάτια της νὰ τρέχουν. Περιπάτησε ὅλη τὴν ἡμέρα χωρὶς νὰ σταθῇ οὔτε τὴν πίττα της νὰ δαγκάσῃ. Ὁ πόνος τῆς καρδιάς γεμίζει σὰν τὸ ψωμὶ τὸ ἄδειο στομάχι τῶν δυστυχισμένων.

Ἀφοῦ περιπάτησε δέκα ὁλόκληρες ὥρες, κάθισε ἀπὸ κάτω ἀπὸ μιὰ καστανιά γιὰ ν’ ἀναπαυθῇ. Ἀκόμα ὅμως δὲν εἶχε καλοκαθίσει καὶ τὴν τρόμαξαν δυὸ τουφεκιὲς καὶ τὸ βραχνὸ γάβγισμα σκύλου. Γύρισε νὰ ἰδῇ τί τρέχει καὶ εἶδε ἓνα σύννεφο πουλιά πού ἔφευγαν φοβισμένα.

— Ἐλᾶτε κοντά μου, φώναξε, ἐλᾶτε γρήγορα νὰ κρυφτῆτε σ’ αὐτὴ τὴ λόχμη. Μὴ φοβᾶστε, θὰ σᾶς γλιτώσω, ἂν δὲν μὲ σκοτώσῃ καὶ μένα ὁ κυνηγός, ἂν δὲ μὲ φάῃ ὁ σκύλος του.

Τὰ πουλιά γνώρισαν τὴ φωνή της, συνάχτηκαν τριγύρω της καὶ βιάστηκαν νὰ τρυπώσουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα, στριμωμένα τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, καὶ ἄκουε ἡ Μηλιά τίς ἑκατὸ καρδοῦλες τους νὰ χτυποῦν τάκ! τάκ! σὰν τὰ ρολόγια στὸ ἐργαστήριό τοῦ ρολογαῖ.

Ἐκείνη τὴ στιγμή πρόβαλε κι ὁ κυνηγὸς μαζί μὲ τὸ σκύλο του, φοβερὸ ζῶο μὲ κίτρινες τρίχες μὲ δόντια μυτερά καὶ μάτια κόκκινα, πού ἔλαμπαν σὰν ἀνθρακιά. Ὁ κυνηγὸς βλέποντας, πὼς ἡ Μηλιά καθόταν κοντὰ σ’ ἐκείνη τὴ λόχμη, φαντάστηκε πὼς δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἐκεῖ κρυμμένα πουλιά καὶ ἀφοῦ χιρᾶτισε τὴ Μηλιά τράβηξε στὸ δρόμο του.

Ὁ σκύλος ὁμοῦς δὲν ἤθελε νὰ φύγῃ· πεισμάτωσε νὰ μυρίζεται τὰ κλαδιά, ν' ἀλυχτᾷ καὶ νὰ δείχνῃ τὰ φοβερὰ του δόντια. Συλλογίστηκε τότε ἡ Μηλιά νὰ τοῦ δώσῃ τὴν πίττα της γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν κύριό του.

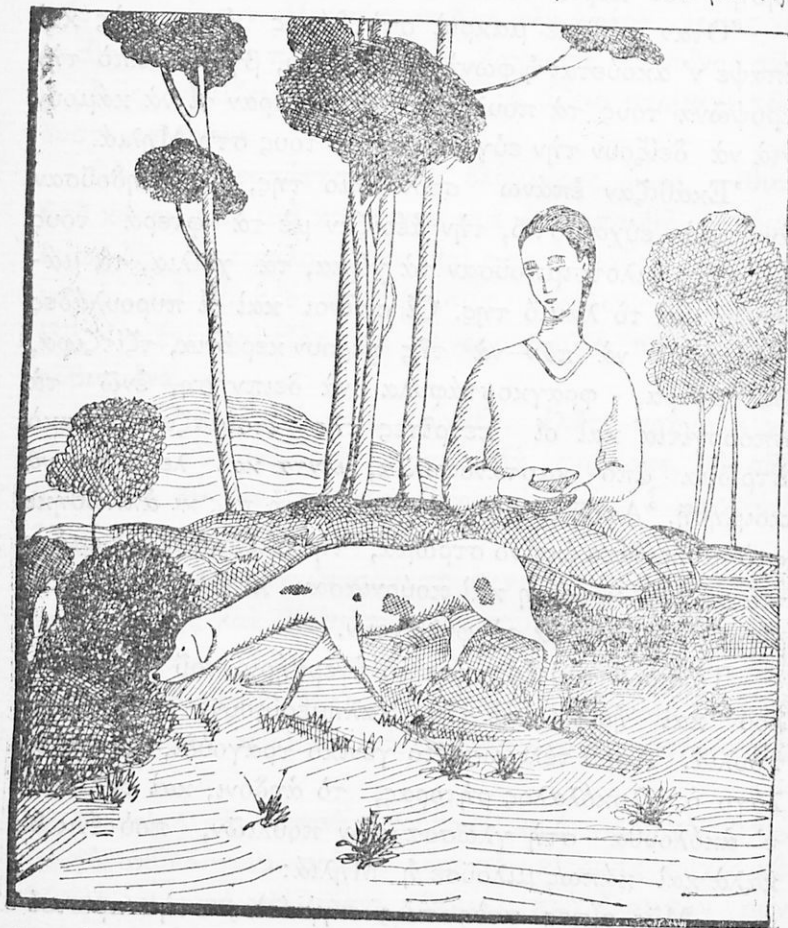
Ὅταν χάθηκε μακριὰ στὸ δάσος ὁ κυνηγὸς καὶ ἔπαψε ν' ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ σκύλου, βγῆκαν ἀπὸ τὴν κρυψῶνα τοὺς τὰ πουλιά καὶ δὲν ἤξεραν τί νὰ κάμουν γιὰ νὰ δείξουν τὴν εὐγνωμοσύνη τοὺς στὴ Μηλιά.

Ἐκάθιζαν ἐπάνω στὸν ὄμο της, κελαηδοῦσαν ἀντὶ γιὰ εὐχαριστῶ, τὴν ἀέριζαν μὲ τὰ φτερά τοὺς καὶ τῆς φιλοτσιμποῦσαν τὰ χέρια, τὰ χεῖλια, τὰ μάγουλα καὶ τὸ λαιμό της. Οἱ σπῖνοι καὶ οἱ πυρουλάδες ξεκίνησαν νὰ πᾶν νὰ τῆς φέρουν κεράσια, τζίτζιφα, βατόμουρα, φραγκοστάφυλα νὰ δειπνήσῃ, ἐνῶ τὰ σπουργίτια καὶ οἱ πετρίτες τῆς ἐτοίμαζαν μαλακὸ στρώμα ἀπὸ καστανόφυλλα, μέντα καὶ λεβάντες νὰ κοιμηθῇ. Ἀφοῦ ἔκαμε τὴν προσευχή της καὶ ἀπλώθηκε στὸ μυρωδάτο ἐκεῖνο στρώμα, τὴ σκέπασαν μὲ φτέρη γιὰ νὰ μὴ κρυώσῃ καὶ κούρνιασαν καὶ ἐκεῖνα στὰ περὶ γυρα δέντρα νὰ τὴ φυλάγουν.

Τὸ πρωὶ τὴν ξύπνησε τὸ ἐγερτήριο τοῦ κορυδαλλοῦ καὶ ἤρθαν νὰ τὴν καλημερίσουν καὶ τᾶλλα πουλιά. Ἀφοῦ τέλειωσε τὸ γενικὸ τραγούδι, ἔλαβε τὸ λόγο ὁ γλυκόλαλος ρήτορας, τὸ ἀηδόνι, καὶ τῆς εἶπε τ' ἀκόλουθα στὴ γλῶσσα τῶν πουλιῶν, ποὺ ἐνιωθε καλὰ καὶ κάπως μιλοῦσε ἡ Μηλιά:

—Μᾶς εἶπες χτὲς πῶς πηγαίνεις στὴν πρωτεύουσα νὰ κυνηγήσῃς τὴν τύχη καὶ σήμερα τὸ πρωὶ μάθαμε ἀπὸ μιὰ κίσσα, ὅτι παρουσιάζεται εὐκαιρία νὰ βρῇς τὴν τύχη σου. Ὁ βασιλιάς χήρεψε πρόπερσι, βαρέθηκε τὰ μεγαλεῖα, τίς δόξες, τὰ πλούτη καὶ ὅσα ἄλλα τοῦ ζῆσαν· ἐπειθὲς ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἡ τελευτή καὶ ἡ

μελαγχολία του, πού κατάντησε νὰ ὑποσχεθῇ τὸ μισό του βασίλειο σὲ κεῖνον πού κατορθώσῃ νὰ τὸν κάμῃ νὰ περάσῃ μιὰ μόνη ὥρα χωρίς χασμουρητὰ ἢ χωρίς ἀναστεναγμούς. Πολλοὶ ἤρθαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη νὰ δοκιμάσουν. Ἡ δοκιμὴ γίνεται ἀπόψε καὶ ἴσα μὲ τὴ

πρωτεύουσα εἶνε μόνο πέντε ὥρες δρόμο. Σήκω λοιπόν, Μηλιά, καὶ συγυρίσου νὰ πᾶς στὸ παλάτι νὰ κερδίσῃς τὸ βραβεῖο. Θὰ σὲ συνοδέψω μὲ μερικὰ ἄλλα πουλιὰ καὶ θὰ σοῦ λέω στὸ ἐντὶ τί πρέπει νὰ κάμῃς — Ποιὰ νὰ ποῖς ἀφ' ἡμέραν, ἀποκρίθηκε ἡ Μηλιά.

ἔχετε καλὴ καρδιά, ὅχι ὅμως καὶ πολλή γνώση.

Μοῦ παραγγέλνεται νὰ συγυριστῶ, χωρὶς νὰ συλλογιστῇτε, πῶς μόνο σᾶς φρόντισε ὁ Θεὸς νὰ στολίση μὲ πλουμιστὰ φτερά. Ἐγὼ δὲν ἔχω νὰ βάλω παρ' αὐτὸ τὸ παλιοφούστανο, ποῦ φορῶ. Μὲ αὐτὸ θέλετε νὰ πάω νὰ μὲ καμαρώσῃ ἡ αὐλὴ καὶ ὁ βασιλιάς;

—Δὲν εἶναι τὰ πουλιά τόσο ἀνόητα, ὅσο τὰ πιστεύει ὁ κόσμος, ἀπάντησε τὸ ἀηδόνι. Δὲ θὰ σοῦ ἔλεγα νὰ στολιστῇς, ἀν δὲν εἴχαμε φροντίσει νὰ ἐτοιμάσωμε τὰ στολίδια. Ἐχομε φιλία μὲ τὰ μεταξοσκύληκα καὶ τὰ βάλαμε γιὰ νὰ σοῦ κάμουν αὐτὸ τὸ φόρεμα, ποῦ δὲν εἶναι δεύτερο στὴν οἰκουμένη.

Ἐφεραν τότε ἓνα φουστάνι ἀπὸ μονοκόμματο ἄσπρο ἀτλάζι, ποῦ εἶχε ἀπάνω κεντημένη τὴν ἀνοιξὴ μὲ ὅλα τῆς τὰ λουλούδια καὶ τὸν οὐρανὸ μὲ ὅλα του τ' ἀστέρια.

—Ἐγὼ, εἶπε ὁ μελισσοουργός, ἔτρεχα ὅλη τὴ νύχτα νὰ σοῦ εὔρω αὐτὸ τὸ ἄσπρο τριαντάφυλλο νὰ βάλης στὰ μαλλιά σου.

—Κι ἐγὼ, εἶπε ἡ πυρουλίδα, σύναξα σταλαματιᾶς ἀπὸ δροσιὰ καὶ σοῦ ἔκαμα περιδέραιο, ποῦ λάμπει περισσότερο ἀπὸ τὰ διαμάντια.

—Κι ἐγὼ, εἶπε ἡ σουσουράδα, σοῦ φέρνω αὐτὴ τὴ βεντάγια, ποῦ ἔδωκε τὸ κάθε πουλὶ τὸ ὥραιότερό του φτερό γιὰ νὰ γίνη.

Ἀφοῦ φόρεσε τὰ μοναδικὰ τῆς στολίδια, φάνηκε ἡ Μηλιά τόσο ὠραία, ποῦ ἄρχισαν νὰ ψέλνουν τὴν περίσσια χάρη τῆς ὅλα μαζί τὰ πουλιά. Μόνο ἐκείνη ἔξακολοθυοῦσε νὰ εἶναι ἀνήσυχη καὶ συλλογισμένη.

—Τί θὰ γίνω, εἶπε, ὅταν μοῦ μιλήσῃ ὁ βασιλιάς καὶ καταλάβῃ ἀπ' τὰ πρῶτα μου λόγια, πῶς εἶμαι μιὰ χωριάτισσα τοῦ βουνοῦ καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ κόσμος;

—Μὴ σὲ νοιάζει, ἀποκρίθηκε τ' ἀηδόνι. Αὐτὴ ἡ

φιλενάδα μου ἡ κουρούνα, ποὺ βλέπεις κοντά μου, φωλιάζει ἀπὸ ἑκατὸν εἴκοσι χρόνια στὴ στέγη τοῦ παλατιοῦ καὶ ξέρεи ὅλα του τὰ φανερά καὶ τὰ μυστικά. Τὴν ἔφερα ἐπίτηδες γιὰ νὰ σέ κατηχήσῃ. Σὲ μιὰ ὥρα θὰ σέ μάθῃ ὅσα φτάνουν γιὰ νὰ παρουσιαστῇς στὸ βασιλιά.

Μὲ τὸ δίφραγκο ποὺ τῆς εἶχαν δώσει τὰ γονικά της νοίκιασε ἡ Μηλιά ἓνα κομψὸ ἀμαξάκι καὶ σωστὰ στὶς ἑννιά τὸ βράδυ παρουσιάστηκε στὴ μεγάλη σάλα τοῦ παλατιοῦ. Ἡ ὑποδοχή, ποὺ τῆς ἔγινε, δὲν περιγράφεται.

“Ὅλοι ὅσοι ἦταν ἐκεῖ κι ὁ βασιλιάς ἀκόμη τὴν πέρασαν γιὰ οὐρανοκατέβατη. Ἡ Μηλιά κοκκίνισε καὶ στὶς ἐρωτήσεις, ποὺ τῆς ἔκαμε ὁ βασιλιάς, ἀπάντησε μὲ πολλὴ σεμνότητα καὶ χάρη, πὼς εἶναι μιὰ ταπεινὴ χωριάτισσα καὶ ἦρθε ν’ ἀγωνιστῇ μὲ τοὺς ἄλλους γιὰ τὸ βραβεῖο.

—Εὐχομαι, τῆς εἶπε ὁ βασιλιάς, νὰ φανῇ ἡ διασκέδαστικὴ σου τέχνη τόσο μεγάλῃ, ὅσο καὶ ἡ ὁμορφιά σου καὶ ἡ σεμνότητά σου. Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτά, πρόσταξε ν’ ἀρχίσῃ ὁ ἀγῶνας.

Τὰ λόγια τοῦ βασιλιᾶ τρόμαξαν τὴ Μηλιά, ποὺ δὲν ἤξερε πὼς θὰ κατάρθωνε νὰ κάμῃ νὰ γελάσῃ ὁ ἀγέλαστος ἐκεῖνος βασιλιάς. Θὰ ἔχανε τὸ θάρρος, ἂν δὲν ἐρχόταν ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ ἀηδόνι νὰ κελαηδήσῃ στὸ αὐτί της: «Μὴ σέ μέλει, τὰ πουλιά τὰ ἐτοίμασαν ὅλα».

Οἱ πρῶτοι ἀγωνιστὲς ἦταν ἓνας ταχυδακτυλουργός, ἔπειτα ἓνας φιλόσοφος καὶ ἔπειτα ἓνας ἐπιστήμονας, ποὺ ἔδειξαν πολλὰ καὶ περίεργα πράγματα. Μὰ στὸ βασιλιά δὲν ἄρεσαν καθόλου αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ θαύματα, καὶ θύμωσε μάλιστα τόσο πολὺ, ποὺ διὰ τάξε νὰ τοὺς βγάλουν ἐξω.

Ἦταν τώρα ἡ σειρά τῆς Μηλιάς καὶ ἔτρεμε ὅλη βλέποντας πόσο ἀγριεμένος ἦταν ὁ βασιλιάς. Τῆς κελάγησε ὅμως πάλι τὸ ἀηδόνι κάτι, ποὺ τῆς ἔδωκε θάρρος. Ὁλονῶν τὰ μάτια ἦταν καρφωμένα ἐπάνω της καὶ ἡ σιωπὴ τόσο τέλεια, ποὺ θ' ἄκουε κανέναν μύγα νὰ πετᾷ, ἢ χόρτο νὰ φυτρώνει.

Ἡ Μηλιά τότε ἔδωκε διαταγὴ ν' ἐνοίξουν τὰ εἴκοσι παράθυρα τῆς σάλας. Καὶ ἀμέσως πέταξαν μέσα μικρόπουλα κάθε λογῆς καὶ εἶδους, κίτρινοι μελισσουργοί, κόκκινες πυρουλάδες, ἀσημένια ψαροπούλια, μαῦροι κότσυφοι, πλουμιστὲς τσίχλες, παραδελές καρδερίνες, σπῖνοι, σεισοῦρες, ποταμίδες, καλογρίτσες, κορυδαλλοί, τρυποκάρυδα, κεφαλάδες.

Ἀφοῦ ἐφτά καναρίνια, φτερούγισαν ἓνα δυὸ λεφτάτῃς ἄρας ἐδῶ κι ἐκεῖ γύρω στὶς λάμπες καὶ στοὺς πολυελαίους, σὰν τρελὰ πουλιά, ποὺ ἦταν, ἔκαμαν ἔπειτα ἓνα μεγάλο κύκλο. Τὸ ἀηδόνι ἐστάθη στὸ κέντρο χτυπώντας σὰν ἀρχιμουσικὸς μὲ τὶς φτερούγες του τὸ ρυθμό, καὶ ἀκούστηκε τότε μιὰ πρωτάκουστη συμφωνία τόσο γλυκιά, ποὺ θὰ ἔλεγες πὼς εἶνε ἀγγελικὴ συμφωνία. Ἀπὸ ὅλα τὰ κομμάτια ἄρεσε περισσότερο μιὰ τετραφωνία σπίνων, ποὺ ἔκαμε ὅλους νὰ δακρύσουν, καὶ τὸ κωμικὸ τραγούδι τῆς κίσσας, τὸ τόσο πηδηχτούλικο καὶ ζωηρὰ τονισμένο, ποὺ ὅλοι οἱ αὐλικοὶ ἄρχισαν νὰ σειοῦνται καὶ νὰ κινοῦν τὰ πόδια τους σὰν νὰ εἶχαν γεμίσει οἱ κάλτσες τους μερμήγκια.

— Χορέψτε τώρα, πουλιά μου! πρόσταξε ἡ Μηλιά.

Εἴκοσι ζευγάρια καναρίνια ἄρχισαν τότε νὰ χορεύουν ἓναν ἔκτακτο καὶ πρωτοφάνταστο χορό. Μὲ τὴ μιὰ φτερούγα κρατιόνταν τὰ δυὸ πουλιά ἀγκάλια σμένα καὶ πετοῦσαν μὲ τὴν ἄλλη. Τὰ ζευγάρια γύριζαν σὲν ἀνέμενε καὶ ἔκαμαν δέκα φορές τὸ γύρο τῆς σάλας,

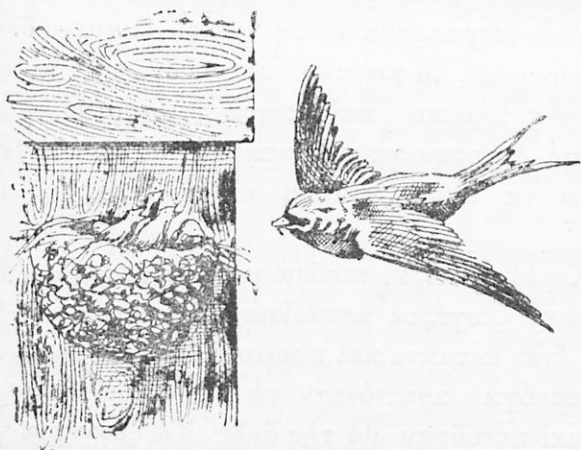
ἔπειτα χόρεψαν κατὰ γῆς περπατητὰ οἱ τσαλαπετεινοὶ διάφορους χοροὺς. Ὅλους ἔκαμαν νὰ ξεκαρδιστοῦν στὰ γέλια τὰ παιγνίδια τῶν καρδερινιῶν, ποὺ χόρευαν μὲ χάρη καὶ τέχνη μοναδική.

Δὲ θὰ τελείωνα ποτὲ ἂν ἤθελα νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα. Ἡ διασκέδαση ἔκλεισε μὲ μιὰ βροχὴ ἀπὸ σπάνια λουλούδια, ποὺ εἶχαν φέρει τὰ χελιδόνια ἀπὸ τὰ ξένα μέρη. Τὸ σπανιώτερο ἦταν ἓνας γαλάζιος λωτὸς τοῦ Νείλου, ποὺ πρόσφερε ἡ Μηλιά στὸ βασιλιά.

Ὁ Βασιλιάς ἦταν τώρα γεμάτος χαρά. Εὐχαριστήθηκε πολὺ, γέλασε, καὶ στὸ τέλος ἔδωκε τὸ βραβεῖο στὴ Μηλιά. Ὅλοι χειροκρότησαν καὶ τῆς φώναξαν: «Ἀξία, ἄξια».

Ὁ Βασιλιάς κράτησε τὴ Μηλιά στὸ παλάτι, καὶ τὴν πάντρεψε μὲ τὸ γιό του. Στούς γάμους ἦταν καλεσμένοι καὶ οἱ θετοὶ γονιοὶ τῆς Μηλιάς, ὁ γέρος καὶ ἡ γριά, ποὺ τοὺς ἔκαμε νὰ φαίνονται δέκα χρόνια νεώτερους ἢ χαρά.

Ὁ Βασιλιάς τοὺς κράτησε στὸ παλάτι καὶ ἔζησαν βασιλικά ὥς ποὺ πέθαναν σὲ βαθιὰ βαθιὰ γεράματα.

Πῶς χτίστηκε ἡ Πόλη.

Ἡ Πόλη μας χτίστηκε ἀπὸ ἓνα ὄνειρο, ἀπὸ μιὰ ὀπτασία. Ἀγγελοι τῇ ζωγράφισαν κι ἄγγελοι ἔκαμαν τὸ σχέδιό της, ποῦναι χαραγμένο μὲ χρυσὰ γράμματα μέσα στὰ φυλλοκάρδια μας.

Ἄλλ' ἂς ἀκούσωμε τὸ ὄνειρο, ὅπως τὸ γράφει σ' ἓνα βιβλιαράκι ὁ ἴδιος ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος, ὁ βασιλιάς τῆς ὥραιας καὶ πικραμένης Πόλης μας. Τὸ λένε Συναξάρι τὸ βιβλιαράκι αὐτό.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, λέει τὸ Συναξάρι, δηλαδὴ στοὺς 316 χρόνους μετὰ τῇ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, εἶδε ὁ Βασιλιάς Κωνσταντῖνος ὄραμα, πὺ τὸν πρόσταξε νὰ χτίσῃ μιὰ πόλη στὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ τὴν ἀφιερῶσιν στὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.....

Ἐπῆγε λοιπὸν πρῶτα στὴ Θεσσαλονίκη, μελετώντας νὰ χτίσῃ ἐκεῖ τὴν πόλη, πὺ εἶδε σ' ὄνειρό του ἀλλὰ δὲν ἦταν θέλημα Θεοῦ νὰ γίνῃ ἐκεῖ καὶ ἐμποδίστηκε.

Πηγαίνει στὴ Χαλκηδὸνα τοῦ ἄρесе ὁ τόπος καὶ ἄρχισε νὰ χτίζῃ. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δὲν ἄρесе. Γι αὐτὸ κατέβαιναν μερικοὶ ἀετοί, ἔπαιρναν τὰ σύνεργα τῶν μαστόρων καὶ τᾶρριχναν στὸ Βυζάντιο. Βλέποντας λοιπὸν τὸ θαῦμα αὐτὸ ὁ Βασιλιάς ἐπῆγε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ καὶ τοῦ ἄρесе πολὺ ἡ τοποθεσία.

Ἀλλὰ δὲν ἤξερε πόσο μεγάλη νὰ τὴ χτίσῃ. Καὶ πάλι τῇ νύχτα εἶδε ἓναν ἄγγελο στὸν οἶνρό του καὶ τοῦ λέει: τὸ πρῶτ' ἅμα ξημερώσῃ, νὰ μ' ἀκολουθήσῃς ὅπου πηγαίνω ἐγὼ ἐκεῖ νὰ σημαδεύῃς τὸν τόπο καὶ νὰ βάλετε τὰ θεμέλια.

Τὴν αὐγὴ λοιπὸν πῆρε ὁ Βασιλιάς τὸν πρωτομάστορα καὶ τὸν διάταξε νὰ τὸν ἀκολουθῇ κι ὅπου πατᾶ αὐτὸς νὰ βάζῃ σημάδι. Ἔτσι πῆγαινε ὁ ἄγγελος

μπροστά, άόρατος άπ' τόν πρωτομάστορα, άκολουθοῦσε γρήγορα κοντά ο Βασιλιάς, κι ύστερα έρχόταν ο πρωτομάστορας, έως ότου γύρισαν τόν τόπο, πού ήταν θέλημα Θεοῦ νά χτιστῇ ή Πόλη. Καί τότε τήν άρχισαν.

Έβαλε ένα γνωστικό και πραχτικό άνθρωπο, τόν Εὐφράτα, για νάχη επάνω του τή φροντίδα νά γίνη τὸ έργο θαυμάσιο. Τοῦ έδωσε πολὺ χρυσάφι για έξοδα. Ήταν τόσο επιδέξιος ο άνθρωπος αυτός, ώστε τήν έκαμε πάρα πολὺ ωραία, όπως τῆς ταίριαζε, και έγινε όμοια με τήν Ρώμη σ' όλα τὰ χτίρια.

Πῶς χτίστηκε τὸ Βυζάντιο.

Εἶδαμε παραπάνω, ότι ή Πόλη χτίστηκε στὸ παλιὸ Βυζάντιο. Ἀξίζει νά μάθωμε τώρα πῶς χτίστηκε τὸ ἴδιο τὸ Βυζάντιο. Ἐχει κι αὐτὸ τήν όμορφη ιστορία του.

Στὴν παλιά Ἑλλάδα ήταν ή συνήθεια ἅμα, μιὰ πόλη μεγάλωνε πολὺ κι ο τόπος της δὲ μποροῦσε νά θρέψη όλους τοὺς κατοίκους, νά φεύγουν μερικοί, νά πηγαίνουν ἄλλοῦ και νά χτίζουν νέα πόλη· ή νέα πόλη λεγόταν ἀποικία· ή παλιά πόλη, σὰ μητέρα πού ήταν, λεγόταν μητρόπολη· καμιά φορά μάλιστα ή ἀποικία γινόταν μεγαλύτερη άπ' τή μητρόπολη. Εἴτε όμως μεγαλύτερη εἴτε μικρότερη ήταν, κρατοῦσε πάντα τὸ σεβασμό, πού χρωστᾶ τὸ παιδὶ στὴ μητέρα.

Ἐχετε ἀκούσει ὅλοι για τὰ Μέγαρα. Εἶναι τώρα μιὰ πολιτεία κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Περνᾷ ἀπὸ κεῖ κι ο σιδηρόδρομος τῆς Πελοποννήσου. Εἶναι άπ' τίς ἀρχαιότερες πολιτεῖες τῆς πατρίδας μας. Ὁ κάμπος της γύρω οὔτε μεγάλος εἶναι, οὔτε πλούσιος. Κι όταν κάποτε οἱ κάτοικοι πλήθυναν, σκέφτηκαν νά κάνουν

μιὰ ἀποικία. Ἀλλὰ ποῦ θὰ πήγαιναν οἱ ἀποικοὶ νὰ χτί-
σουν τὴ νέα πατρίδα; Γιὰ νὰ μὴν τρέχουν ἄδικα ἐδῶ
κι ἐκεῖ ἔστειλαν νὰ ρωτήσουν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.
Ὅταν γύρισε ὁ ταχυδρόμος, ἔφερε τὴν ἐξῆς ἀπάντηση
τῆς Πυθίας:

—Νὰ πᾶτε νὰ χτίσετε ἀπέναντι στὴν πόλη τῶν
τυφλῶν. Ἄλλο βάσανο βρῆκε τώρα τοὺς Μεγαρῖτες.
Κανένας δὲν εἶχε ἀκούσει νὰ ὑπάρχῃ πουθενὰ πόλη
τῶν τυφλῶν. Ρώτησαν ὅλους τοὺς γέροντας τῶν Μεγάρων
καὶ τῶν γύρω χωριῶν, ἀλλὰ κανένας δὲν εἶχε ἀκούσει
τέτοιο παράξενο πράγμα.

Ἀλλὰ τί νὰ κάμουν; Ἐπρεπε νὰ ὑπακούσουν
στὸ χρησμό. Διάλεξαν ἀρχηγὸ τὸ Βύζαντα καὶ ξε-
κίνησαν. Γύρισαν ἐδῶ, γύρισαν ἐκεῖ, γύρισαν παντοῦ
καὶ πόλη τυφλῶν δὲν ἔβρισκαν. Κατάντησε νὰ γυρί-
σουν ὅλη τὴν Εὐρώπη. Ἀφοῦ ἀπελπίστηκαν καὶ ἐδῶ
ἀποφάσισαν νὰ περάσουν στὴν Ἀσία. Στὴ στενὴ θά-
λασσα, ποὺ χωρίζει τὴν Θράκη ἀπ' τὴν Ἀσία, βρῆ-
καν ἓνα καλὸ καράβι καὶ πέρασαν. Περιπατώντας
ὕστερα ὅλο στὴν ἀκρογιαλιά ἔφτασαν ἓνα βράδυ κατα-
κουρασμένοι στὴ Χρυσούπολη, τὸ σημερινὸ Σκού-
ταρι.

Τὸ πρῶτὸ πρῶτος ξύπνησε ὁ ἀρχηγός· κατέβηκε
μόνος του στὴν ἀκρογιαλιά μήπως μάθῃ τίποτε γιὰ
τὴ δουλειά, ποὺ τὸν βασάνιζε τόσον καιρό. Δὲ βρῆκε
κανέναν ἐκεῖ, ξαπλώθηκε στὸν ἄμμο κι ἀγνάντευε ἀντί-
περα. Ἀλλὰ τὸ θέαμα, ποὺ ἀπλωνόταν μπροστά του
τὸν μάγεψε. Μιὰ στενὴ θαλασσοῦλα σὰν ἓνα μεγάλο
ποτάμι, χώριζε τὶς δύο χῶρες στὴν ἀπέναντι ἀκτὴ
βρισκόταν τὸ ὁμορφότερο μέρος ἀπ' ὅσα εἶχαν ἰδῆ
τὰ μάτια του. Ἐφτά λόφοι κατάφυτοι ὕψωναν τὸ
ῥαῖο ἀνάστημά τους· στὰ πόδια τους ἡ θάλασσα σχη-
μάτιζε ὁμοφρά λιμένα, ποὺ θὰ τὰ ζήλευε καθε

καράβι· στήν πίσω πλευρά τῶν λόφων ξαπλωνόταν ἀπέραντος κάμπος κατάφυτος ἀπ' ὅλα τὰ δέντρα τῆς γῆς. Ὅταν φυσοῦσε ὁ ἀέρας ἀπὸ κεῖ, ἔφτανε ὡς τῇ Χρυσούπολῃ ἡ εὐωδία τῶν ἀνθισμένων δέντρων.

Σὰν κάτι νὰ ξύπνησε στήν ψυχὴ τοῦ βασανισμένου ἀρχηγοῦ. Σὰ νὰ ξαστέρωσαν τὰ μάτια του ἀπὸ ἓνα θάμπωμα, ποὺ τὰ σκέπαζε. Ἀναστέναξε βαθιὰ ἀπὸ ἀνακούφιση, δόξασε τὸ Θεό, καὶ σηκώθηκε. Τρεχάτος πῆγε στοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς εἶπε νὰ μαζευτοῦν ὅλοι ἔξω ἀπ' τὴν πολιτεία. Σὰ συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ, ἀνέβηκε σὲ μιὰ μεγάλη πέτρα καὶ δείχνοντας τὴ Χρυσούπολιν τοὺς εἶπε:

— Ἀγαπητοὶ μου σύντροφοι, τελείωσαν πιά τὰ βασανά μας. Νά, ἡ πόλιν τῶν τυφλῶν! Ἡ Χρυσούπολιν εἶναι. Δὲν εἶναι τυφλοὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ποὺ ἤρθαν κι ἔχτισαν ἐδῶ τὰ σπίτια τους καὶ δὲν ἀνοιξαν τὰ μάτια τους νὰ ἰδοῦν τὸν παράδεισο, ποὺ βρίσκεται ἀπέναντί τους; Κοιτάξετε καὶ σεῖς καὶ πέστε μου ἂν ἔχω δίκιο. Ἐκεῖ λοιπὸν ἄς πᾶμε νὰ χτίσωμε τὴ νέα μας πατρίδα· ἐκεῖ, ἀπέναντι στήν πόλιν τῶν τυφλῶν, ὅπως μᾶς εἶπε κι ὁ χρησμὸς τῆς Πυθίας.

Καὶ στὰ 657 πρὶν γεννηθῇ ὁ Χριστὸς ἐπάνω στοὺς ἔρημους ὡς τότε λόφους χτίστηκε ἡ ξακουσμένη ἀποικία τῶν Μεγάρων. Οἱ ἀποικοὶ, μ' ὅλο τὸ δίκιο, τὴ βάφτισαν μὲ τὸνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τους καὶ τὴν ὠνόμασαν Βυζάντιο.

Ὁ πεῦκος.

Ἐνας πεῦκος μέσ στὸν κάμπο
γέρασε ὁ φτωχός.
Στέκει ἐκεῖ πρωὶ καὶ βράδυ
μοναχός.

Ἐχασε μεγάλους κλώνους,
ἔμαθε πολλά.
Ζῇ διακόσια τόσα χρόνια
στρογγυλά.

Ἄκουσε τὰ καριοφίλια
εἶδε ἄρματολούς,
πέρασε πολέμους, μπόρες,
κεραυνούς.

Μὰ βαστάει σὰν παλικάρι
ὅσο κι ἂν γερνᾷ
κι ἀγναντεύει πέρα ὡς πέρα
τὰ βουνά.

Τὸ καμένο σπίτι.

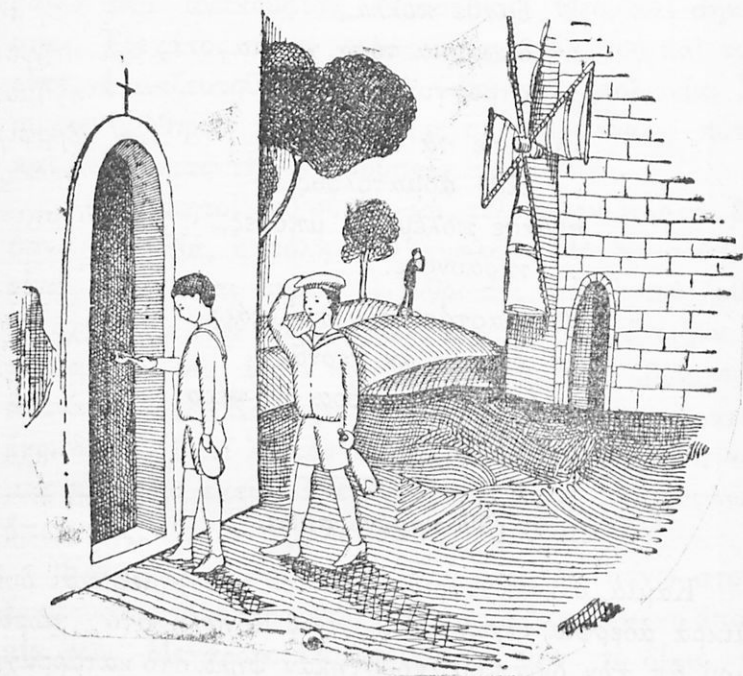
Καμιὰ δεκαπενταριά γερόντοι καὶ γριές καὶ δυὸ
μικρὰ ἀδέρφια εἶχαν ἀπομείνει μονάχα στὸ χωριό
μου, ἀπ' τὴν ὥρα ποὺ ἀκούστηκαν ψηλὰ στὸ κατάρραχο
οἱ τρομαχτικὲς φωνὲς τοῦ δραγάτη τοῦ χωριοῦ:

— Φευγάτε χωριανοί! πλάκωσαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ
τὸ Παλιοχώρι. Πάρτε τὰ μάτια σας νὰ γλιτώσετε,
θα χαλάσουν καὶ τὸ χωριό μας.

Οἱ γέροι τὸ εἶχαν πάρει ἀπόφαση νὰ μὴν τα-
ρχτοῦν ἀπ' τὴ γωνιά τους, κι ἄς γίνη ὅ,τι πῇ ὁ Θεός!
Ἐκεῖ ποὺ θὰ σωριάζονταν σὲ καμιὰ ρεματιά, πεθα-
μένοι ἀπ' τὴν κούραση, κι ἐκεῖ ποὺ θὰ κοκκέλωναν
ἀπ' τὸ νερόχιον καὶ τὴν πεγωνιά στὰ βουνά, ἀπο-

φάσισαν νὰ μείνουν στὸ χωριό. Προτιμοῦσαν νὰ σκοτωθοῦν ἀπ' τοὺς Τούρκους, ἢ νὰ κατοῦν μὲ τὰ σπίτια τους, πού βασανίστηκαν μιὰ ζωὴ ὀλάκερη νὰ τ' ἀποχτήσουν. Κι ἔπειτα αὐτοὶ πέρασαν πιά τὸν καιρὸ τους ὅς ἔφευγαν νὰ γλιτώσουν, ὅσοι εἶναι γιὰ μπροστά.

Τὰ δυὸ παιδιὰ, πού ἀπόμειναν μαζί τους, ἦταν τῆς κυρὰ Τάσαινας. Τὰ εἶχε στείλει στὸ ξωκκλήσι τοῦ

Ἄϊ-Νικόλα, ν' ανάψουν τὰ καντήλια, νὰ τῆς φυλάξῃ τὸ παιδί της τὸ Νικόλα, ποῦχε πάει ἐθελοντῆς στὸν πόλεμο. Κι ἐκεῖ στὴν ἐκκλησοῦλα, μέσα στὸ λόγγο, πού βούιζε ἡ φτερωτὴ ἀπ' τὸ μύλο τοῦ χωριοῦ, δὲν ἄκουσαν τὰ κοκόμοιρα τίς φωνές τοῦ δραγάτη. Κι ἡ μάνα τους ἀπελπισμένη πιά καὶ θέλοντας νὰ σώσῃ τὰ δυὸ κορίτσια της—μεγάλες κοπέλες τῆς παντρειάς—ἔκανε τὸ σταυρό της καὶ ξεκίνησε μὲ τοὺς ἄλλους χωριανούς. Κι ἐτρέχαν ^{Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς} ὅλοι φοβισμένοι, γωῖς νὰ συλ-

λογίζονται ποιὸς ἀπόμεινε καὶ τί παράτησαν στὸ χωριό. Μὲ λιανόπαιδα, μὲ μωρὰ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιά, ἐνήμποροι, λεχῶνες, διάβηκαν χειμῶνα καὶρὸ τὸ χιονισμένο βουνὸ καὶ ξεχειμῶνιασαν χωρὶς σπίτι, χωρὶς στρωσίδι, χωρὶς νοικοκυριό, βρέχοντας μὲ τὸ δάκρυ τοὺς τὸ ψωμί, ποὺ οἰκονομοῦσαν μὲ χίλια βάσανα. Καὶ ἄκουαν ἀπὸ μακριὰ τὸν ἀπόβροντο ἀπ' τὶς κανονιῆς τοῦ Μπιζανιοῦ...

Οἱ γέροι ποὺ ἀπόμειναν, εἶδαν πολλὰς φορὲς τὸ χάρο μὲ τὰ μάτια τοὺς. Ἀπ' τὴν τυραννία καὶ τὶς φοβέρες τῶν Τούρκων ζοῦσαν μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα. Καὶ μὲ λαχτάρα ἄκουαν. Τὰ δυὸ μικρὰ ἀδέρφια τ'ἀκρυψε μιὰ γριά θειά τοὺς νὰ μὴν τὰ τυραννήσουν οἱ Ἀρβανίτες καὶ τὰ φύλαξε τόσους μῆνες στὸ σπίτι της. Ἦταν κι αὐτὰ τυχερὸ τῶν γερόντων. Ὅσες φορὲς ἔλειπαν οἱ Τοῦρκοι ἀπ' τὸ χωριό τοὺς, αὐτὰ κουβαλοῦσαν νερὸ ἀπ' τὴ βρύση, αὐτὰ τὸ ψωμί, ποὺ ζύμωναν οἱ γριές, αὐτὰ τὸ καθετί.

Σὰν πέρασε πιά ἡ κακὴ αὐτὴ μπόρα κι ἡ γαλάζια σημαία μας ξεδιπλώθηκε ψηλὰ στὸ καμπαναριὸ τοῦ χωριοῦ, καὶ σὰν ἀνταμώθηκαν πάλι στὸ χωριὸ ἐκεῖνοι ποὺ ἔφυγαν καὶ κεῖνοι πῶμειναν, ὅλοι ὁμολογοῦσαν καὶ δὲν ἀπόσωναν τὰ βάσανά τοὺς.

Τώρα περασμένα ξεχασμένα, ποὺ λέει ὁ λόγος. Μοναχὰ τὸ καμένο σπίτι τῆς κυρὰ Τάσαινας θυμίζει τὶς περασμένες συμφορές. Ἀλήθεια, τὸν πιάνει τὸ παράπονο νὰ βλέπη κανέναν σαραβαλιασμένο τέτοιο τρίπατο σπίτι. Μὰ ὁ Θεὸς κανένα δὲν ἀφήνει.

Μιὰ περασμένη Κυριακὴ, ὁ παπὰ Θύμιος, μόλις τελείωσε τὴ λειτουργία του, στάθηκε στὴν Ὠραία Πύλη καὶ λέει στοὺς χωριανούς:

— Ἀκοῦστε, εὐλογημένοι χριστιανοί. Αὐτὸ τὸ

καμένο σπίτι τῆς κυρά Τάσαινας μᾶς θυμίζει κάθε μέρα τὴν Τούρκικη σκλαβιά. Πρέπει νὰ φύγουν τὰ χαλάσματα ἀπὸ κεῖ καὶ νὰ χτίσωμε ἓνα καινούριο σπίτι, ὁμορφο σὰν τὴ λευθεριά μας. Θὰ τὸ χτίσωμε ὅλοι μαζί καὶ θὰ τὸ χαρίσωμε στὸ Νικόλα τῆς κυρά Τάσαινας, ποὺ τίμησε τὸ χωριό μας σὰν ἐθελοντής. Ἔχομε καὶ τὴν ξυλεία πελεκημένη στὸ βουνό γιὰ τὸ ξωκκλήσι τ' "Αἱ Θανάση. Τί μεγαλύτερη ἐκκλησία θέλετε ἀπ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι; Ὁ "Αἱ Θανάσης καρτερεῖ, ἡ δυστυχία ὄχι.

—Μάλιστα, μάλιστα, Δέσποτα! φώναξαν ὅλοι οἱ χωριανοί.

Καὶ τ' ἄλλο Σαβατόβραδο ἀκούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ δραγάτη, ἀπὸ τὸ ἴδιο κατάρραχο, ποὺ φώναζε τότε στοὺς χωριανούς νὰ πάρουν τὰ μάτια τους καὶ νὰ φύγουν:

—'Ακοῦστε, χωριανοί! Αὔριο θὰ κουβαλήσωμε ἀπὸ τὸ βουνό τὰ ξύλα γιὰ τὸ σπίτι τῆς κυρά Τάσαινας. Ὅσοι ἔχουν μουλάρια νὰ τὰ στείλουν κι ὅσοι δὲν ἔχουν ν' ἄρθουν νὰ βοηθήσουν. Κανένας νὰ μὴ λείψῃ! Τὸνα χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

Μεγάλο πανηγύρι ἔγινε τὴν Κυριακὴ ψηλὰ στὸ βουνό. Ὡς καὶ γερόντοι καὶ μικρὰ παιδιὰ ἀνέβηκαν κάτι νὰ βοηθήσουν. Ἡ κυρά Τάσαινα ἀνέβηκε καὶ αὐτὴ μὲ τίς δυὸ θυγατέρες της κι εἶχε δυὸ χαρές. Μιὰ γιὰ τὸ σπίτι, ποὺ θὰ ξαναγινόταν, καὶ μιὰ γιὰ τὸ Νικόλα της, ποὺ, πληγωμένος λαφριά στὴν Κρέσνα, τῆς ἔγραφε πὼς θάρχόταν νὰ τὴ δῇ.

Τὸ θέρος.

Μὲ τοῦ καιροῦ τὸ γύρισμα τ' ὄνειρο θ' ἀληθέψη.
Στὶς καλαμιές, ἀπόγυρτες ἀπ' τὰ βαριά τὰ στάχια,
νεράϊδες ἀσπρομάντιλες διαβαίνουν οἱ θερίστρες.
Τ' ἀνάλαφρα ἀσπρομάντιλα, σφιγμένα μὲ τὰ δόντια,
φυλαχτικά ἀπ' τὸ λιόκαμα τὶς ὕψες ἀποκρύβουν,
καὶ δείχνουν τὰ ματόφρυδα, κοράκια μὲς στὸ χιόνι.

Πίσω ἀπ' τὸ διάβα τους στρωτὰ χειρόβολα τὰ στάχια
χαράζουν στράτα ἀπάτητη στὸν ἥλιο καὶ στ' ἀγέρι.

Γιὰ τὶς βαρύτερες δουλιές ἄξια τ' ἀντρίκια χέρια
στρίβουν κλωνάρια κοτσικιάς καὶ ζώνουν τὰ δεμάτια.

Τ' ἄλογο χαμοδένοντας στὸ χέρσωμα νὰ βόσκη,
πάει τὸ κοπέλι γιὰ νερὸ μὲ δυὸ φλασκιὰ στὰ χέρια.

Κι ἡ μάνα, ἀποκοιμίζοντας στ' ἀπόσκιο τὸ παιδί της,
στρώνει στεγνὸ, ἀμαγεύρευτο τῆς ἐργατιᾶς τὸ δεῖπνο,
μὲ πρῶιμο κριθαρίτικο ψωμί, ποὺ δὲ χορταίνει.

Ἡ τελευταία ἡμέρα Πέτρου καὶ Παύλου.

Οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος ἀφοῦ γύρισαν
χωριστὰ πολλὰς χώρες καὶ δίδαξαν παντοῦ τὸ Εὐαγ-
γέλιο καὶ σκόρπισαν παντοῦ τὸ φῶς τῆς νέας θρησκείας
τοῦ Χριστοῦ, καταδιώχτηκαν στὸ τέλος ἀπὸ τοὺς Ρω-
μαίους καὶ συναντήθηκαν στὴ φυλακὴ τῆς Ρώμης.
Τὰ βάσανα ποὺ ὑπόφεραν στὴ φυλακὴ εἶναι ἀδιήγητα.

Ἐφτασε τέλος ἡ τελευταία τους ὥρα.

Ἦταν γραφτὸ ὁ Γαλιλαῖος ψαράς νὰ ψαρέψη δυὸ
ἀκόμα ψυχὰς μέσα στὴ φυλακὴ. Δυὸ στρατιῶτες,
ποὺ τὸν φυλάκισαν ἐπὶ τὴν φυλακὴν τοῦ βασιλέως, ἔ-

τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, τιμώρησαν κατὰ τὸ νόμον τὸ γηραλέον Ἀπόστολον μὲ μαστιγῶμα. Τὴν ἄλλην μέραν θὰ τὸν ἔβγαζαν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Ρώμης, στὸ λόφο τοῦ Βατικανοῦ, ὅπου ἔπρεπε νὰ σταυρωθῇ.

Οἱ στρατιῶτες ἀποροῦσαν γιατί μαζεύτηκε τόσος κόσμος ἔξω ἀπ' τὴ φυλακὴν του. Δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν, ὅτι ὁ λαὸς αὐτὸς δὲ μαζεύτηκε ἐκεῖ ἀπὸ περιέργεια, ἀλλὰ γιατί ἦσαν χριστιανοὶ καὶ ἤθελαν νὰ συνοδέψουν ὡς τὸ τέλος τὸν ἀρχηγὸν τους Ἀπόστολον. Τὸ ἀπόγευμα ἀνοιξαν οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς καὶ ὁ Πέτρος φάνηκε συνωδευμένος ἀπὸ στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα. Ὁ ἥλιος ἔγερνε πιά στὸ βασίλειον. Ἡ ἡμέρα ἦταν ἡσυχὴ καὶ γλυκιά. Ἐπειδὴ ὁ Πέτρος ἦταν πάρα πολὺ γέρος, δὲν τὸν ἀνάγκασαν νὰ βαστᾷ μόνος του τὸ σταυρόν του.

Ὁ Πέτρος περπατοῦσε ἀργά, καὶ ἔτσι ὅλοι μποροῦσαν νὰ τὸν ἰδοῦν καλὰ. Σὰν φάνηκε τὸ κάτασπρον κεφάλιν του ἀνάμεσα στὴ λάμπη τῶν ἀτσαλένιων σπαθιῶν, ἓνας θρῆνος ἀκούστηκε. Ἀλλ' ἀμέσως ἔπαψε, γιατί τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἦταν τόσο ἡσυχον καὶ φωτιζόταν ἀπὸ τόση χαρὰ, ποῦ ὅλοι κατάλαβαν, πὼς αὐτὸς δὲν ἦταν τὸ θῦμα, ποῦ πῆγαινε στὸν τόπον τῆς καταδίκης, ἀλλὰ ὁ νικητής, ποῦ ἔκανε τὴ θριαμβευτικὴν του πορείαν.

Ὁ ψαράς, ποῦ ἦταν πάντα ταπεινὸς καὶ σκυρμένος, τώρα περπατοῦσε κρατώντας ψηλὰ τὸ κεφάλιν καὶ ξεπερνώντας ὅλους τοὺς στρατιῶτας μὲ τ' ἀνάστημά του. Ποτὲ στὴν κορμοστασίαν του δὲν εἶχαν παρατηρήσει τόση μεγαλοπρέπεια. "Οἱ σὰν νὰ λησμόνησαν πὼς τὸν περιμένουν μαρτύρια καὶ θάνατος. "Οἱ περπατοῦσαν μεγαλόπρεπα καὶ ἥρεμα.

Περνώντας διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσίδου ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ:

— Θὰ γίνωτε Νεὰ τοῦ Χ. —

Τὸ πλῆθος ἔγινε τόσο πυκνό, ὥστε ὁ ἀξιωματικός, νιώθοντας πὼς συνοδεύει κάποιον μέγαν ἄνθρωπον, ἀνησύχησε, ποὺ εἶχε τόσο λίγους στρατιῶτες. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἦταν ἐντελῶς ἡσυχόν.

Ἡ πομπή, τέλος, σταμάτησε ἀνάμεσα στὸ Ἱπποδρόμιον καὶ τὸ λόφο τοῦ Βατικανοῦ. Ἄλλοι στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ σκάβουν λάκκον καὶ ἄλλοι ἀκούμπησαν στὴ γῆ τὸ σταυρὸν καὶ τὰ καρφιά. Τὸ πλῆθος σιωπηλὸν καὶ συγκρατημένον γονάτισε. Ὁ Ἀπόστολος, φωτισμένος ἀπὸ τὸν ἥλιον, ποὺ βασίλευε, γιὰ τελευταία φορὰ στράφηκε πρὸς τὴν πολιτείαν.

Οἱ στρατιῶτες πλησίασαν τὸν Πέτρον γιὰ νὰ τὸν γδύσουν. Ἀλλ' αὐτὸς ξαφνικὰ ὑψώθηκε ὀλόρθος καὶ σήκωσε τὸ δεξιὸν τοῦ χέρι. Τρομαγμένοι οἱ δῆμιοι σταμάτησαν· ἔγινε ἀπόλυτη ἡσυχία.

Ὁ Πέτρος στέκοντας στὸ ὕψωμα, ἔκανε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εὐλογώντας τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου τοῦ τὴν πολιτείαν καὶ τὸν κόσμον. Καὶ ἀμέσως ξεψύχησε.

Τὴν ἴδιαν ἐκείνη θείαν βραδιά ἓνα ἄλλο στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ὠδηγοῦσε τὸν Παῦλον ἀπ' ἄλλο δρόμον. Καὶ αὐτὸν τὸν ἀκολουθοῦσε ἓνα πλῆθος πιστῶν, ποὺ τοὺς εἶχε βαπτίσει.

Ὁ Παῦλος ἀναγνώριζε τοὺς γνωστοὺς, σταματοῦσε καὶ κουβέντιαζε μ' αὐτούς. Ἡ φρουρὰ τοῦ φερνόταν μὲ σεβασμὸν σὰν σὲ Ρωμαῖον πολίτην. Οἱ σκέψεις του, ὅπως καὶ τοῦ Πέτρου, ἦταν ἡσυχες καὶ φωτεινές σὰν τὸ βραδινὸν αὐτὸν οὐρανόν. Τὰ μάτια του σκεπτικὰ κοίταζαν τὰ γύρω βουνὰ καὶ τὴν πεδιάδα, ποὺ ἀπλωνόταν μπροστά του.

Ὁ δρόμος ὡς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ἦταν μακρὺς, καὶ ἔτσι, χωρὶς νὰ τὸ νιώσουν, βράδιασε. Τὰ κοπάδια γύριζαν ἀπ' αἱς βουνῶν τοῦ ὅπου ἔκλειπε τὸ ἥλιον. Ὁ Πέτρος σπι-

τιῶν ἔπαιζαν τὰ παιδάκια καὶ μὲ περιέργεια κοιτοῦσαν τὸ ἀπόσπασμα, ποῦ περνοῦσε - μπροστά τους. Τέλος ἔφτασαν στὸν τόπο τῆς καταδίκης καὶ στάθηκαν κοντὰ σὲ μιὰ πηγὴ. Ὁ Παῦλος σήκωσε τὰ γαληνέμενα μάτια του στὸν οὐρανό, ποῦταν κατακόκκινος, καὶ ἀρχίνησε νὰ προσεύχεται. Naί, ἡ στιγμή ἔφτασε, ἀλλ' ἔβλεπε μπροστά του ἓναν πλατὺ δρόμο, ποῦ ὡδηγοῦσε στὸν οὐρανό, καὶ στὴν ψυχὴ του ξανάλεγε τὰ λόγια, ποῦ ἔγραψε πρωτύτερα μαντεύοντας τὸ γρήγορο θάνατό του. «Μὲ καλὴ πράξη ὑψώθηκα, τὸ δρόμο μου τελείωσα, τὴν πίστη κράτησα καὶ τώρα μοῦ ἀπομένει ὁ στέφανος τῆς Δικαιοσύνης».

Ποιὸς εἶναι ὁ «πλησίον;»

Σὲ μιὰ ἀπόκεντρη συνοικίᾳ τῆς Ἀθήνας μέσα σὲ μιὰ μάντρα κατοικοῦσαν πολλές φτωχὲς οἰκογένειες. Πέντε ἔξι οἰκογένειες σὲ κάθε σπιτί, ποῦ ἦταν μέσα στὴ μάντρα.

Μιὰ εἰκοσαριά παιδιά μέσα στὴ μεγάλη αὐλὴ χαλοῦσαν τὸν κόσμον μὲ τὰ παιχνίδια τους. Ἀλλὰ ἔτρεχαν, φώναζαν, τραγουδοῦσαν καὶ ἀνεβοκατέβαιναν στὶς σκάλες τῶν σπιτιῶν. Ἀλλὰ γκρίνιαζαν καὶ ἄλλα ἔκλαιαν.

Δὲν ἤξεραν, ὅτι στὴ σοφίτα ἐνὸς σπιτιοῦ ἦταν ἄρρωστο ἓνα παιδάκι. Λησμόνησαν τὴ μικρὴ Κατίνα, ποῦ κάθε μέρα ζωήρευε τὸ παιγνίδι τους μὲ τὰ γέλια της. Εἶχαν ὀχτὼ μέρες νὰ τὴν ἰδοῦν καὶ μόλα ταῦτα δὲν τὴν ἀναζήτησαν. Ποῦ νὰ τὴ θυμηθῇ κανένας μέσα σὲ τόσα παιδιά!

Ἡ δυστυχισμένη μητέρα της δὲν τὸ κουνᾷ ἀπὸ τὴν κλίνη τῆς ἀρρώστου καὶ κοιτάει σὲ χρεβάτι ἡ Κα-

τίνα. Τὰ μάγουλά της εἶναι ἀναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετό. Τὰ μάτια της βγάνουν φλόγες. Ἡ μητέρα σιάζει τὰ μαξιλάρια της γιὰ νὰ εἶναι ἀναπαυτικώτερα. Στὸ μεταξὺ τρέχει στὸ μαγειρειὸ γιὰ νὰ τῆς φέρῃ λιγάκι γάλα νὰ πιῇ. Μὰ τὸ ἄρρωστο κοριτσάκι τῆς κουνᾷ ἀρνητικὰ τὸ κεφαλάκι του· δὲ θέλει τίποτε. Δὲ θέλει οὔτε γάλα, οὔτε παξιμάδι, οὔτε πορτοκάλι. Τίποτε, τίποτε. Μόνο τῇ μητέρα του θέλει κοντά του, νὰ τῆς κρατᾷ τὸ χέρι.

Ἡ μητέρα ἔχει ἀφήσει κάθε δουλειά της. Κρατεῖ τὸ χεράκι τῆς κόρης της ποὺ καίει ἀπὸ τὸν πυρετό.

Κι ὅταν ἡ μικρὴ ἄρρωστη κουράζεται, ἀκουμπᾷ πάλι τὸ κεφαλάκι της στὸ προσκέφαλο, κλείνει ἐλαφρὰ τὰ ματάκια της καὶ ἀνασαίνει ἡσυχὰ ἡσυχὰ.

Ἡ δόλια μητέρα της τρέχει στὴ γειτόνισσα καὶ τὴν παρακαλεῖ νὰ πάῃ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ γιατρό, κι ἂν εἶναι βολετό, νὰ τὸν φέρῃ μαζί της.

Μόλις ξαναγύρισε στὸ δωμάτιο, ἡ Κατίνα εἶχε τὰ μάτια ἀνοιχτά. «Τὸ κεφάλι μου, τὸ κεφάλι μου!» λέει σιγανά. Ἡ μητέρα παίρνει ἓνα πανάκι, τὸ βουτᾷ στὸ νερὸ καὶ τὸ βάζει στὸ μέτωπο τῆς ἄρρωστης.

Κάθεται ὕστερα κοντὰ στὸ κρεβάτάκι καὶ τῆς λέει σιγὰ σιγὰ ἓνα παραμυθάκι. Καὶ ἡ Κατίνα κλείνει τὰ ματάκια της καὶ κοιμᾷται πάλι.

Σιγὰ σιγὰ σηκώνεται ἡ μητέρα, πάει στὸ παράθυρο καὶ μὲ ἀγωνία κοιτάζει ἂν ἔρχεται ὁ γιατρός. Προσέχει μήπως ἀκούσῃ τὰ βήματά του στὴ σκάλα.

Ναί, κάποιος ἔρχεται. Ἀκούει μιὰ φωνή: «Μάνθο, δῶσέ μου τὸ τόπι, γιατί θὰ βρῆς τὸ μπελά σου». Καὶ ἓνα κατρακύλισμα τῶν παιδιῶν στὶς σκάλες ἀναστατώνει τὸ σπίτι.

Σὲ λίγο ἀκούει ἀπ' ἔξω αὐτοκίνητο. Νά, καὶ ὁ γιατρός. «Πῶς εἶναι σήμερα τὸ κοριτσάκι;» ρωτᾷ.

— «Πνίγεται, γιατρε μου», λέει ἡ μητέρα μὲ ἀνα-

φυλλητό καὶ τὸν ὁδηγεῖ στὸ κρεβάτι. Ὁ γιατρός πιάνει τὸ σφυγμὸ τοῦ κοριτσιοῦ καὶ κοιτάζει τὸ ρολόι του. Καὶ κάτι λέει μέσα του. Σὲ λίγο πάλι ἡ Κατινίτσα βήχει. Τὸ στήθος της ἀνεβοκατεβαίνει. Δὲν μπορεῖ νὰ πάρη ἀναπνοή.

Ὁ γιατρός γράφει μιὰ συνταγὴ καὶ τὴ δίνει στὴ μητέρα. «Τρέξε, κυρά μου, στὸ φαρμακεῖο, τῆς λέει, καὶ πάρε αὐτὸ τὸ φάρμακο. Δίνε του κάθε ὥρα μιὰ κουταλιά. Ἄν δὲν καλυτερέψῃ μ' αὐτὸ νὰ μὲ εἰδοποιήστε τὴ νύχτα νὰ ἔρθω. Ἴσως χρειαστῶ.»

Ἡ μητέρα τὰ ἔχασε. Κοιτάζει τὸ ρολόι, ποῦ ἦταν ἐπάνω στὸ κομό. Εἶναι ἕξι. Κι ὁ πατέρας θὰ ἔρθῃ ἀργά κατὰ τίς 8. Νὰ περιμένῃ τόσο πολὺ; Ὅχι, ποὺς ξέρεи τί μπορεῖ νὰ συμβῇ μέσα σὲ δυὸ ὥρες! Μὰ καὶ αὐτὴ ἔχει πολλὰς δουλειὰς τώρα στὸ σπίτι της. Περιμένει τὸν ἄντρα της, ποῦ θὰ ἔρθῃ ἀπὸ τὴ δουλειά του καὶ θέλει νὰ βρῇ ἑτοιμο τὸ φαγητό. Νὰ φωνάξῃ ἓνα παιδί ἀπὸ τὴν αὐλὴ νὰ τὸ στείλῃ στὸ φαρμακεῖο; Ἄ μπᾶ! τί ἐμπιστοσύνη νὰ ἔχῃ σ' ἓνα παιδάκι; Ὅχι, ὄχι, πρέπει νὰ πάῃ μόνη της. Παρακαλεῖ τὴ γειτόνισσα νὰ ρίχνῃ καμιὰ ματιά στὴν ἄρρωστη καὶ φεύγει.

Περνώντας ἀπὸ τὴ γειτονικὴ ἐκκλησίᾳ μπαίνει μέσα κι ἀνάβει ἓνα κεράκι στὴν Παναγιά. «Παναγιά μου! κάμε τὸ θαῦμα σου!» λέει μὲ δακρυσμένα μάτια. Καὶ τρέχει ὅσο μπορεῖ. Ἀχ, νὰ μὴ ἦταν τόσο μακριὰ τὸ φαρμακεῖο! Τρέχει νὰ προφτάσῃ τὸ τράμ· ἀλλά, μόλις τὸ πλησίασε, ἔφυγε. Περιμένει τὸ ἄλλο, μὰ δὲ σταματᾶ, γιὰτ' εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἐργάτες.

Τρέχει καὶ τέλος λαχανιασμένη φτάνει στὸ φαρμακεῖο. Ὁ φαρμακοποιὸς παίρνει τὴ συνταγὴ καὶ τὴ διαβάζει. «Σὲ 20 λεπτὰ πέρασε νὰ τὸ πάρῃς», τῆς λέει, «ἐκτὸς ἂν θέλῃς νὰ περιμένῃς».

Ἡ μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ τὸν ἀφαιρᾷ τὸ φάρμακόν της καὶ περιμένει. Περιμένουν

ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοί. Κάθονται κοντὰ σ' ἓνα τραπέζι καὶ διαβάζουν ἐφημερίδες ἢ κοιτάζουν περιοδικὰ μὲ εἰκόνες.

Αὐτὴ ὅμως δὲν ἔχει ἡσυχία. Τὰ λεπτὰ τῆς φαίνονται ὥρες. Δὲν μπορεῖ νὰ καθίση. Πότε κοιτάζει ἔξω, πότε πλησιάζει τὶς βιτρίνες, ποὺ πίσω τους ὁ φαρμακοποιὸς ἐτοιμάζει τὰ φάρμακα. Τὸν παρακολουθεῖ, ποὺ παίρνει ἀπὸ τὸ ἐρμάρι ἓνα μπουκαλάκι μὲ ἄσπρη σκόνη, ρίχνει ἀπ' αὐτὴ στὸ γυάλινο γουδι καὶ τὴν τρίβει. Εἶναι γιὰ τὴν Κατίνα ἄρά γε; Ἄ μπᾶ! ὅλο καὶ προσκαλεῖ κάποιον ἄλλον, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ περιμένουν, καὶ τὸ δίνει. Ἄλλοι πηγαينوέρχονται, ζητοῦν τὸ φάρμακό τους καὶ φεύγουν.

Ἐπὶ τέλους ὁ φαρμακοποιὸς φωνάζει: «Κυρία Παυλίδου! 24 δραχμές, παρακαλῶ!»

Ἡ μητέρα ἀνοίγει τὴ σάκκα της καὶ παίρνει ὅσα λεπτὰ εἶχε μέσα. Μετρᾷ τὰ πεντόφραγκα, τὰ δίφραγκα τὰ φράγκα καὶ τὶς δεκάρες. 15 καὶ 60 εἶχε ὅλα ὅλα! «24 δραχμὰς κοστίζει» ξαναεἶπε ξερὰ ὁ φαρμακοποιός. Ἡ μητέρα κοκκινίζει, καὶ λέει σιγὰ μὲ τρεμουλιαστὴ φωνή: «Δὲν ἔχω περισσότερα μαζί μου. Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ φέρω τὸ πρῶτ' ὅσα ὑπόλοιπα;»

«Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἦταν μέσα, ἄκουσαν τὸ διάλογο καὶ κοίταζαν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἡ μητέρα τὰ εἶχε χάσει ἀπὸ τὴ ντροπὴ τῆς.

«Ὁχι, κυρία μου, δὲν μπορῶ νὰ σᾶς περιμένω, λέει ὁ φαρμακοποιός. Δὲν μπορεῖτε νὰ τρέξετε μιὰ στιγμὴ στὸ σπίτι σας καὶ νὰ φέρετε τὰ ρέστα;»

Καὶ παίρνει ἀμέσως τὸ φάρμακο ἀπ' ἐμπρός της καὶ τῆς σπρώχνει τὰ χρήματα, ποὺ εἶχε ἀφήσει ἐπάνω στὸ μάρμαρο.

«Εἶναι πολλὰ φάρμακα ἀπὸ τὸ σπίτι μου, καὶ εἶναι φάρμακα»

κοποιέ, λέει. Δώσε μου πάλι τὴ συνταγή. Τὸ παιδάκι μου πνίγεται». Καὶ ἄρχισε τὰ κλάματα.

Ἐκεῖ κοντὰ στεκόταν ἓνας ἐργάτης. Δίνει στὸ φαρμακοποιὸ 10 δραχμὲς καὶ λέει. «Δώστε τὸ φάρμακο στὴ γυναῖκα!»

Ἡ κυρία Παυλίδου κοιτάζει τὸν ἐργάτη. Δὲν τὸν γνωρίζει. Τοῦ σφίγγει τὸ χέρι καὶ κλαίγοντας τοῦ λέει: Σ' εὐχαριστῶ, κύριέ μου, νὰ χαρῆς τὰ παιδάκια σου!

Τρέχει ἀμέσως στὸ σπίτι της καὶ δίνει τὸ φάρμακο στὸ κοριτσάκι της. Τὴν ἄλλη μέρα ἦρθε ὁ γιατρός καὶ τῆς εἶπε: «Τὸ παιδί σου πάει καλύτερα. Ὁ πυρετὸς ὑποχωρεῖ. Τὸ παιδί θὰ σωθῇ».

Τί ιδέα ἔχετε σεῖς; Ποιὸς ἔκαμε καλὰ τὸ μικρὸ κοριτσάκι;

Τὸ μετάξι.

Πῆγα νὰ περάσω τὸ καλοκαί-
ρι σ' ἓνα ὄρεινὸ χωριὸ τῆς Πελο-
ποννήσου, ὡς ἔξι ὧρες μακριὰ
ἀπὸ τῆ θάλασσα. Στὸ χωριὸ
ἔφτασα στὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου. Ἦταν στὴν ἀρχὴ τοῦ
'Απρίλη.

Παρατήρησα πὼς τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶχε περισσότερες
μουριές παρὰ ἄλλα δένδρα.

Στὸ σπίτι πού μὲ φιλοξένησαν, κοιμήθηκα στὴ
σάλα. Τὰ σεντόνια ἦταν μεταξωτά.

«Τόσο πλούσιοι δὲν εἶναι» συλλογίστηκα· «γιατί
αὐτὴ ἡ πολυτέλεια;»

Τὸ πρῶτ' ἄκουσα τὴ νοικοκυρὰ νὰ λήη στὴν κόρη
της, νὰ μαζέψῃ μουρόφυλλα. Οἱ μουριές μόλις εἶχαν
ἀνοίξει κι εἶχαν κάτι φυλλαράκια σὰν τὴ καρδιά τοῦ
μαρουλιοῦ. Παραξευέτηκα· τί νὰ τὰ ἤθελαν;

Ἄφοῦ ἐτοιμάστηκα μπῆκα στὴν ἄλλη κάμαρα.

«Μιὰ στιγμὴ, νὰ ταῖσω τὰ μικρούλια, μοῦ εἶπε ἡ
νοικοκυρὰ, καὶ θὰ σᾶς φέρω τὸν καφέ».

—«Ποιὰ μικρούλια;» ρώτησα.

Πλησιάζω καὶ βλέπω. Σὲ μιὰν ἐπιμεσθεῖδα καὶ τι
μικρούλιας μύμητις ἔπῃνε σὲ συλλαβήματα μνησιῶς

Κοντά, μέσα σὲ βαμπάκι, ἦταν κάτι σπόροι ὅμοιοι μὲ τοὺς σπόρους τοῦ σύκου.

«Εἶναι τὸ μετὰξι» μοῦ ξήγησε. «Λίγο ἔβαλα, πολὺ λίγο, μιὰ δυὸ καλαμωτές. Θὰ ἰδῇτε πῶς θὰ μεγαλώσουν καὶ θὰ πλέξουν κουκούλι».

Σὲ μιὰ βδομάδα μεγάλωσαν ἀρκετὰ οἱ κάμπιες. Μὰ μεγάλωσαν καὶ τὰ φύλλα τῆς μουριᾶς κι ἔγιναν σκληρά. Ἡ νοικοκυρὰ τὰ ἔκοβε τότε φιλά φιλά, καὶ ἐκεῖνες τὰ ἔτρωγαν ἀχόρταγα. Εἶχαν πιάσει τέσσερις καλαμωτές, κάτι σὰν ταψιά, φτιασμένα ἀπὸ καλάμια. Ἡ νοικοκυρὰ ἔρριχνε τὰ φύλλα στὴ μιὰ καλαμωτὴ, καὶ ὥσπου νὰ ρίξῃ καὶ στὴν τελευταία, στὴν πρώτη ἦταν φαγωμένα τὰ φύλλα.

Στὸ τέλος τῆς ἐβδομάδας τὰ σκουλήκια ἔμειναν ἀκίνητα σὰν ἀρρωστημένα. «Βγάξουν τὸ πουκάμισό τους, μοῦ ἐξήγησε ἡ νοικοκυρὰ, καὶ γι' αὐτὸ ἀδυνατίζουν. Θ' ἀλλάξουν τρεῖς φορές ἀκόμη πουκάμισο.

Ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς ἐβδομάδες ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν σὲ κίνηση. Οἱ καλαμωτές εἶχαν γίνει ἔξι. Ὁ πατέρας ἔκοβε ὀλόκληρες κλάρες ἀπὸ τὴ μουριά, τὰ παιδιά τὶς κουβαλοῦσαν, καὶ ἡ μητέρα, ἀφοῦ ἔκοβε τὰ φύλλα, τὰ πετοῦσε ἔτσι ὀλόκληρα στὶς καλαμωτές. Κάθε σκουλήκι ἦταν μεγάλο, ὅσο τὸ μικρὸ δάχτυλό μου. Ἀρχίζε τὸ φύλλο ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη, τὸ ψαλίδιζε μὲ τὸ στόμα του γρήγορα καὶ σὲ λίγο ἄφηνε μόνο λίγα νεῦρα. Αὐτὸ γινόταν πέντ' ἔξι φορές τὴν ἡμέρα.

Ἀφοῦ ἔφαγαν λίγες μέρες, σταμάτησαν καὶ σήκωναν τὸ μαῦρο κεφάλι τους ψηλά.

«Θέλουν κλαρὶ νὰ πλέξουν τὸ κουκούλι», εἶπε ἡ νοικοκυρὰ. Καὶ πῆγε ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ σ' ἓνα βουναλάκι. Σὲ μιὰ δυὸ ὥρες γύρισε μὲ τὸ γαϊδουράκι της φορτωμένο ρείκια καὶ θυμάρια. Κάθε ρίζα τὴν ἔζωσε μ' ἓνα

σκοινάκι στὴ μέση καὶ τὴν ἔδωσε σὲ ξύλα, ποὺ τὰ ἔστησε ἀπὸ τὶς καλαμωτὲς ὡς τὸ ταβάνι.

«Καθῆστε τώρα σὲ μιὰ καρέκλα νὰ διασκεδάσετε!»
μοῦ εἶπε.

Κάθισα καὶ νὰ τί εἶδα: "Ὅσα σκουλήκια εἶχαν χορτάσει, σκαρφάλωναν στὰ κλαριά.

Πῆρε τὸ καθένα τὴ θέση του ἀνάμεσα στὰ κλωναράκια, καὶ ἄρχισε νὰ γυρίζει τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ ἓνα κλαράκι δεξιὰ πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἐπάνω πρὸς τὰ κάτω. Κοίταξα πιὸ καλὰ καὶ εἶδα ὅτι ἔβγαζε ἀπὸ τὸ στόμα του μιὰ κλωστή καὶ τὴν ἔπλεκε γύρω στὰ κλαδιά. Τὸ βράδυ βράδυ φαινόταν τὸ σχῆμα τοῦ κουκουλιοῦ. Τὴν ἄλλη μέρα δὲν φαίνονταν διόλου τὰ σκουλήκια.

«Στὶς τρεῖς μέρες, μοῦ εἶπε, παύει πιά νὰ κλώθῃ τὸ σκουλήκι».

Ἔτσι σὲ λίγες μέρες ἔπλεξαν ὅλα τὰ σκουλήκια τὰ κουκούλια τους. Ἡ νοικοκυρὰ τὰ μάζεψε καὶ τὰ ἄπλωσε στὸν ἥλιο.

«Ἄν τ' ἀφήσω στὴ σκιά θὰ βγοῦν πεταλοῦδες, μοῦ εἶπε, καὶ οἱ ἔμποροι δὲν παίρνουν αὐτὰ τὰ κουκούλια. Θ' ἀφήσω μερικὰ μονάχα γιὰ νὰ τὰ ἰδῆς».

Ἐκεῖνα, ποὺ ἄφησε, τρύπησαν σὲ δέκα μέρες τὴ μιὰν ἄκρη καὶ βγῆκαν πεταλοῦδες. Οἱ πεταλοῦδες γέννησαν τ' αὐγά τους κι ἔπειτα ἡ μιὰ κατόπι ἀπὸ τὴν ἄλλη ψόφησαν ὅλες.

Μὲ τὸ φαλίδι ἔκοψα ἓνα ἀπὸ τὰ κουκούλια, ποὺ ἡ νοικοκυρὰ εἶχε ἀπλωμένα στὸν ἥλιο γιὰ τὸν ἔμπορο, καὶ εἶδα μέσα τὴ χρυσαλλίδα νεκρή. Ἡ ζέστη τοῦ ἡλίου τὴν εἶχε ξεράνει.

Καθὼς μοῦ εἶπε ἡ νοικοκυρὰ, στὰ περισσότερα σπίτια τοῦ χωριοῦ ἔτρεφαν κουκούλια. Κατὰ τὸν Ἰούλιο ἤρθαν οἱ ἔμποροι καὶ ἀγόρασαν τὰ κουκούλια.

Μερικὲς οἰκογένειες πῆραν καὶ πέντε χιλιάδες δραχμὲς, οἱ περισσότερες ἀπὸ χίλιες ὡς τρεῖς χιλιάδες.

Ὅσα τύχαινε νὰ βγάλουν πεταλοῦδες, οἱ γυναῖκες τὰ ἔβραζαν, τὰ ἔξαιναν καὶ ὕστερα τὰ ἔγνεθαν. Ἀπὸ τὰ νήματα αὐτὰ ὕφαιναν τὰ σεντόνια καὶ τὰ μεταξωτὰ φουστάνια τους.

Τὰ κουκούλια, ποὺ ἀγοράζουν οἱ ἔμποροι μεταπωλοῦν στὰ ἐργοστάσια, ποὺ κάνουν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Ἔχει ἡ πατρίδα μας πολλὰ τέτοια ἐργοστάσια καὶ στὴν Πελοπόννησο καὶ στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴ Μακεδονία. Τὰ Ἑλληνικὰ μεταξωτά, ποὺ κατασκευάζονται σ' αὐτὰ εἶναι τέλεια καὶ πολλὲς φορὲς πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ κουκούλια κατασκευάζονται μεταξωτοὶ κλωστοὶ, τὰ «μετάξια» τοῦ κεντήματος, σὲ διάφορα χρώματα.

Καὶ τώρα μὲ τοὺς πρόσφυγες ἀδερφοὺς ἢ καλλιέργεια καὶ παραγωγὴ κουκουλιῶν καὶ μεταξωτῶν ἄρχισε νὰ προοδεύῃ σημαντικά. Ὅπου μποροῦν νὰ φυτευτοῦν καὶ νὰ προκόψουν μουριές, στοὺς περισσότερους ἀγροτικοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς, ἢ μεταξοσκωληκοτροφία δίνει πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα. Μὲ λίγη προσπάθεια ἀκόμη, ἡ πατρίδα μας θὰ γίνῃ, ἀνάλογα μὲ τὸν πληθυσμὸ τῆς, μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες χῶρες στὴν παραγωγὴ κουκουλιῶν καὶ στὴ βιομηχανία τοῦ μεταξιοῦ.

Σ' έναν προσφυγικό συνοικισμό.

Εἶχα περάσει πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅταν ἦταν ἀκατοίκητο καὶ ἀκαλλιέργητο. Τὸ ποτάμι, ποὺ περνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ, πλημμύριζε συχνὰ καὶ κατάστρεφε ὅ,τι καὶ ἂν φύτευε κανένας. "Αφηνε καὶ νερὰ μέσα στοὺς λάκκους, ὅταν ἔπαυε ἡ πλημμύρα του, καὶ στὰ νερὰ ἐκεῖνα γεννοβολοῦσαν τὰ κουνούπια τοῦ πυρετοῦ καὶ γι' αὐτὸ κανένας δὲν πῆγαινε νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ. "Ολοι ἀπόφευγαν τὸν τόπο ἐκεῖνο σὰν καταραμένο. "Αγριόχορτα μόνο βρισκόνταν ἐκεῖ καὶ λιγοστὰ δέντρα, καὶ μόνο κάπου κάπου ἔβλεπες κανένα κοπάδι γίδια νὰ βόσκουν.

Αὐτὰ μοῦ διηγόταν ἓνας φίλος μου, ποὺ μόλις εἶχε γυρίσει ἀπὸ ἓνα ταξίδι του στὴν Ἀργολίδα καὶ στὴν Ἀττικὴ καὶ ἐξακολούθησε:

Πέρασα καὶ πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια καὶ μὲ ἀπορία μου εἶδα ἐκεῖ χτισμένες μερικὲς καλύβες μὲ τοῦβλα καρωμένα ἀπὸ λάσπη. Μερικὰ χωράφια καλλιεργημένα ξεχώριζαν στὸν ἄγριο ἐκεῖνον τόπο καὶ μερικὰ δέντρα, μουριὲς προπάντων, εἶχαν φυτευτῇ ἐκεῖ.

Κούνησα τὸ κεφάλι μου καὶ εἶπα.

—Οἱ κακόμοιροι, θὰ εἶναι πρόσφυγες καὶ τοὺς ἔστειλαν νὰ καθίσουν σ' αὐτὸ τὸ μέρος! Σὲ λίγον καιρὸ θὰ πεθάνουν ὅλοι ἀπὸ πυρετὸ καὶ ἀπὸ πεῖνα!

Καὶ τόσο τοὺς λυπήθηκα, ποὺ πέρασα μακριὰ ἀπὸ τὶς καλύβες τους, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἰδῶ ἀπὸ κοντὰ καὶ λυπηθῶ παραπάνω!

"Α! φίλε μου! Εἶχα ἄδικο! Τί δὲν κάνει ἡ φιλεργία καὶ ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου!

"Ερχομαι τώρα ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος. Σὲ παρακαλῶ νὰ πᾶς νὰ τὸ ἰδῇς κι ἐσύ. Τὸ ποτάμι δὲν πλημμυρίζει πιά, δηλαδή δὲν μπορεῖ νὰ πλημμυρίσῃ ἓνας καλο-

φκιασμένος τοῖχος ἐμποδίζει τὰ νερά του νὰ περάσουν τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ χωράφια τοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ μικρὰ ἔλη καὶ οἱ βάλτοι εἶχαν σκεπαστῇ καὶ μόνο χωράφια, ἀμπέλια καὶ κήπους ἔβλεπες ἐκεῖ, ποὺ ἦταν οἱ βάλτοι καὶ ἡ ἐρημιά. "Ενα σωρὸ δέντρα, μουριές, εἶχαν φυτρώσει καὶ γεμίσει τὸν κῆπο. "Ενας δρόμος καλοστρωμένος ὡδηγοῦσε στὸ μεγάλο ἐκεῖνο χωριό, ποὺ ἀπὸ λίγες καλύβες χωματένιες, ἔμοιαζε τώρα μὲ μικρὴ πολιτεία, μὲ ὁμορφα σπιτάκια, κάτασπρα, κατάφυτα ὀλόγυρα.

Δὲ βάσταξα τὴν ἄλλη φορὰ κι ἔφυγα μακριά· τώρα πῆρα τὸ δρόμο ἐκεῖνο καὶ μπῆκα μέσα στὸ ὁμορφο αὐτὸ χωριό. Εἶδα τὴν ἐκκλησιά του, τὸ σχολεῖο του. Εἶδα ἀπὸ κοντὰ τὰ ὁμορφα σπιτάκια νὰ μοῦ χαμογελοῦν μὲ τὰ ἀνοιχτά τους παράθυρα καὶ μὲ τίς γάστρες τὰ λουλούδια τους. Σὲ πολλὰ σπίτια εἶδα στὴν αὐλὴ τους ἀργαλειοὺς καὶ κορίτσια νὰ ὑφαίνουν. Εἶδα στὶς πόρτες νὰ κάθονται κορίτσια καὶ γυναῖκες μὲ μικρὲς ἀνέμες καὶ νὰ κάνουν κλωστὲς ἀπὸ μετάξι.

Σὲ κάθε βῆμα μου ἀποροῦσα καὶ περισσότερο. Πλησίασα ἓνα κοριτσάκι, ποὺ ἔκανε μετάξινα νήματα, τὸ χαιρέτισα καὶ τὸ ρώτησα, ἔτσι γιὰ νὰ πιάσω ὁμιλία καὶ νὰ πάρω μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ χωριὸ αὐτό:

—Δὲ μοῦ λές, κοπέλα μου, ποῦ τὸ βρίσκετε τὸ μετάξι;

—'Απὸ τὰ κουκούλια μας! μοῦ ἀπαντᾷ μὲ προθυμία.

—Καὶ ἔχετε πολλὰ κουκούλια;

—"Ολο τὸ χωριὸ ἔχει. Θέλετε νὰ σᾶς δείξω τὰ μεταξοσκούληκά μας; εἶπε καὶ σηκώθηκε πρόσχαρο νὰ μὲ ὀδηγήσῃ μέσα στὸ σπίτι.

Μπῆκα στὸ σπιτάκι, καὶ ἀπόρησα μὲ τὴν καθαριό-

τητα καὶ τὴν τάξη. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ δωμάτια τοῦ μικροῦ σπιτιοῦ ἦταν στημένες οἱ καλαμωτές, ὅπου τὰ μεταξοσκούληκα, ἀρκετὰ μεγάλα τώρα, ἔτρωγαν ἀ-χόρταγα τὰ φύλλα τῆς μουριάς.

Τὸ κοριτσάκι μοῦ ἔδινε τὶς πληροφορίες, πῶς τρώ-γουν τὰ σκουλήκια καὶ πότε θ' ἀρχίσουν νὰ κάνουν τὰ κουκούλια τους.

— Ἀπὸ ποῦ εἶσαι, κοριτσάκι μου;

— Ἀπὸ τὴν Προῦσα, μοῦ ἀπάντησε δειλὰ καὶ κά-ποια λύπη ζωγραφήθηκε στὸ προσωπάκι της.

— Ἀ! γι' αὐτὸ ξέρετε πῶς νὰ τρέφετε τὰ σκου-λήκια! εἶπα.

— Ὅχι γι' αὐτό, εἶπε μὲ κάποια στενοχώρια. Εἶναι ἀλήθεια, πῶς στὴν Προῦσα ἤξεραν νὰ περι-ποιοῦνται τὰ μεταξοσκούληκα κι ἔκαναν περίφημα μεταξωτά. Ἡ μητέρα μου ὅμως κι ἐμεῖς ἐδῶ μάθαμε.

— Οὔτε ὁ πατέρας σου δὲν ἤξερε;

— Ὁ πατέρας μου, ἀπάντησε λυπημένο τὸ κορι-τσάκι, χάθηκε τὴ χρονιά ἐκείνη στὴ Σμύρνη...

Τὸ ἔβλεπα τόσο λυπημένο, ποῦ δὲν ἤθελα νὰ τὸ ρωτήσω. Ἐκεῖνο μὲ πρόλαβε καὶ εἶπε:

— Δὲν κάθεστε λιγάκι, κύριε, νὰ ξεκουραστῆτε; Κάθισα στὸ διπλανὸ δωμάτιο, σὲ ἓνα κάθισμα σκε-πασμένο μὲ μεταξωτά. Καὶ τὰ κουρτινάκια ἦταν ὁλο-μέταξα.

Ὅπως τὰ κοίταζα μὲ ἀπορία, τὸ κοριτσάκι χα-μογελώντας καὶ κοκκινίζοντας λιγάκι μοῦ εἶπε δειλὰ:

— Σᾶς ἀρέσουν; ἐγὼ τὰ ἔκανα.

— Μπράβο, κοπέλα μου, τῆς εἶπα. Γειά στὰ χέρια σου.

— Ποῦ λέτε, μοῦ εἶπε, ἐδῶ μάθαμε νὰ κάνουμε μετάξι. Μᾶς ἔμαθε μιὰ κυρία.

— Μιὰ κυρία;

— Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἱστορία μᾶς, εἶπε μελαγχολικά.

Στὴν καταστροφὴν ποὺ εἴμαστε στὴ Σμύρνη περιμέναμε τὸν πατέρα νὰρθῇ νὰ μᾶς πάρῃ. Τὸν περιμέναμε ὅμως ἄδικα. Φαίνεται πὼς τὸν ἔπιασαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐγινε ἀπὸ τότε ἄφαντος. Δὲν τὸν ξαναείδαμε πιά.

Τὸ κοριτσάκι κόμπιασε λιγάκι καὶ θόλωσαν τὰ μάτια του. Ἐξακολούθησε ὅμως.

Ὅταν ἔμπαιναν πιά οἱ Τοῦρκοι στὴ Σμύρνη, ἡ μητέρα τὸ πῆρε ἀπόφαση μᾶς ἀρπάζει καὶ τὰ τρία παιδιά, τὸ Γιάννη τὸν ἀδερφό μου, ὁχτὼ χρόνων τότε, τὴ μικρὴ Μάρω, δυὸ χρόνων μωρό, κι ἐμένα, ἑπτὰ χρόνων καὶ μᾶς φέρνει στὴν παραλία, στὴν προκυμαία. Ἐκεῖ τρέχαμε ἐπάνω κάτω σὰν τρελοί. Εἴχαμε ὅμως Ἀγιο, ὅπως φαίνεται, ποὺ μᾶς προστάτευε, γιατί κατορθώσαμε νὰ μποῦμε σ' ἓνα βαπόρι καὶ νὰ βγοῦμε στὸν Πειραιά.

Τότε, ἡ Κυβέρνηση μᾶς ἔδινε μὲ βιβλιάριο ἓνα ἐπίδομα. Τὸ παίρναμε ἀπὸ τὰ Παλιὰ Ἀνάκτορα στὴν Ἀθήνα, ὅπου μέναμε ἔτσι προσωρινὰ σ' ἓνα σχολεῖο μὲ ἄλλους πρόσφυγες μαζί. Περάσαμε βέβαια δυστυχισμένες μέρες. Ἀς εἶναι καλὰ ὅμως οἱ ἀδερφοί μας οἱ ντόπιοι καὶ ἡ Κυβέρνηση. Ἐκαμαν γιὰ μᾶς, γιὰ ὅλους μας ὅ,τι μπορούσαν. Τοὺς εὐχαριστοῦμε πολύ.

Καὶ τὰ μάτια τοῦ κοριτσιοῦ γέμισαν ἀπὸ δάκρια εὐγνωμοσύνης, ὅσα δάκρια λύπης δὲν ἔχυσε γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ πατέρα τους. Τί τὰ θέλεις, φίλε μου, ἐνιωσα κι ἐγὼ νὰ κυλοῦν δάκρια στὸ πρόσωπό μου, τόσο ζωνρὴ ἦταν ἡ συγκίνηση τοῦ κοριτσιοῦ.

Σφουγγίσε τὰ δάκριά της μὲ τὸ μαντιλάκι της καὶ ἐξακολούθησε.

Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, στὸ τέλος μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ: στὴν ἀρχὴ λίγες οἰκογένειες. Ἐδῶκαν στὴν

μᾶς ἔβαλαν νὰ καθίσωμε μέσα. Μᾶς ἔδιναν στήν ἀρχὴ ἐπίδομα, ὕστερα ἡ Ἀποκατάσταση Προσφύγων ἔστειλε καὶ ἄλλες οἰκογένειες, τοὺς ἔδωκε τὰ μέσα νὰ

καλλιεργήσουν τὰ χωράφια τους, σπόρο νὰ σπείρουν, βοήθησε νὰ ἀποξηράνωμε τοὺς βάλτους καὶ νὰ γίνῃ τὸ πρόχωμα τοῦ χωριοῦ. Λίγο λίγο κάθε οἰκο-

γένεια πῆρε ἐπάνω της καὶ ἔτσι χτίστηκε σιγὰ σιγὰ τὸ ὁμορφο χωριό μας.

“Ὡς εἶναι εὐλογημένοι ὅσοι μᾶς βοήθησαν ὅλους. Τῇ μητέρα μας κι ἐμᾶς μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ, γιατί ἡ μητέρα μου εἶπε πὼς εἶναι ἀπὸ τὴν Προῦσα καὶ περιμένει τὸν πατέρα μας νὰ ἔρθῃ νὰ μᾶς βρῇ.

‘Ὡ καημένη ἡ μητέρα!’ Ἀκόμη τὸν περιμένει! εἶπε θλιβερὰ τὸ κοριτσάκι.

“Ὡς εἶναι! στὴν ἀρχὴ δυσκολευτήκαμε πολύ. Τώρα ἡ μητέρα μου μὲ τὸ Γιάννη δουλεύουν ἐξω στὸ χωράφι μας, ἡ Μάρω πάει στὸ σχολεῖο καὶ μένω ἐγὼ ἐδῶ νὰ συγυρίζω τὸ σπίτι καὶ νὰ πλέκω μετάζι.

Τὸν πρῶτο χρόνο ὑποφέραμε πολύ. Καὶ νὰ σᾶς πῶ ντρέπομαι, ποὺ τὸ λέω, ἡ μητέρα μου καταντοῦσε νὰ ζητιανεύῃ γιὰ νὰ μᾶς θρέψῃ.

Τὸ κοριτσάκι ἀναστέναξε καταλυπημένο.

Κοντοστάθηκε λιγάκι κι ἔπειτα ἐξακολούθηκε.

Καλὴ ὥρα, ὅπως ἐσᾶς, ἦρθε τότε στὸ χωριό μας μιὰ πλούσια κυρία. Φαινόταν πολὺ καλὴ καὶ πονετικὴ. ‘Ὡ μάνα μου κίνησε μιὰ μέρα καὶ πῆγε στὸ σπίτι, ὅπου καθόταν ἡ κυρία. Δὲν εἶχαμε, θυμοῦμαι, οὔτε μιὰ χούφτα ἀλεύρι. ‘Ὡ κυρία τῇ δέχτηκε καὶ τῇ ρώτησε τί ἤθελε.

—Μιὰ μικρὴ ἐλεημοσύνη, κυρία....

—«Ὑλεημοσύνη, κυρά μου, εἶπε ἡ κυρία, δὲ θὰ σοῦ δώσω».

‘Ὡ μητέρα μου τὰ ἔχασε. Ἦταν δυνατό, συλλογίστηκε, μιὰ τέτοια γλυκομίλητη κυρία νὰ εἶναι ἄσπλαχνη; Κοκκίνισε καὶ σηκώθηκε νὰ φύγῃ.

—«Μὴ βιάζεσαι» τῆς εἶπε ἡ κυρία. «Θὰ σοῦ κάμω κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη».

‘Ὡ μάνα μου ἀπόρησε πρὸς πολὺ. Τί νὰ ἦταν αὐτὸ τὸ καλύτερο; ὁρίστηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

«Ναί» τῆς εἶπε. «Ὅσα καὶ νὰ σοῦ δώσω, πάλι θὰ ξαναπεινάσης καὶ πάλι θ' ἀναγκαστῇς νὰ ζητήσης. Καταλαβαίνω τί ἔχεις ὑποφέρει ὡς τώρα. Αὐριο θὰ παραγγεῖλω στήν πόλη, νὰ μοῦ στείλουν ἓνα κουτὶ κουκουλόσπορο, νὰ σοῦ τὸν δώσω νὰ κάμης κουκούλι...»

—«Δὲν ξέρω πῶς γίνεται!» εἶπε ἡ μητέρα μου.

—«Εγὼ θὰ σοῦ μάθω!» εἶπε ἡ κυρία. Καὶ τὴν ὠ-
δῆγησε τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ.

—«Μιὰ δυὸ μουριές ἔχω, εἶπε ἡ μάνα μου, καὶ ἂν κατάλαβα καλά, αὐτὴ ἡ δουλειὰ χρειάζεται πολλὰ μouroφυλλα».

—«Θὰ σοῦ δανείσω χρήματα ν' ἀγοράσης φύλλα καὶ ν' ἀγοράσης καὶ ἀλεύρι, ὅσο νὰ γίνη τὸ κουκούλι. Τοῦ χρόνου θὰ ξανάρθω κι ἐλπίζω νὰ μπορῇς νὰ μοῦ δώσης τὸ χρέος σου».

Ἔτσι ἔγινε ἐκείνη τὴ χρονιά πήραμε χίλιες δραχμές. Τὴ δεύτερη χρονιά δώσαμε στὴν κυρία τὶς πεντακόσιες δραχμές, ποὺ μᾶς εἶχε δανείσει.

Κοντὰ σὲ μᾶς ἔμαθε καὶ τὸ ἄλλο χωριό. Ἀπὸ
τις παλιές μουριές ἔκοψαν κλαδιά, τὰ φύτεψαν κι ἔ-
γιναν ἄλλες μουριές. Καὶ τώρα τὸ χωριό μας βγάζει
πολὺ κουκούλι καὶ μετᾶξι, πὺ βλέπετε καὶ τὰ κουρτι-
νάκια καὶ τὰ ἐργόχειρά μας τὰ κάνομε ὅλα ἀπὸ με-
τάξι.

—Μόνο μετάξι; σὰς δίνει τὸ σκουλήκι; ρώτησα ἔτσι
γιὰ νὰ πῶ κάτι καὶ νὰ κρύψω τὴ συγκίνησή μου.

—Μὲ τὰ ἀποφάγια τοῦ σκουληκιοῦ τρέφομε τὸ χειμῶνα τὰ μοσχάρια. Παχαίνουν μὲ αὐτὴ τὴν τροφή πολὺ καὶ τ' ἀκριβοπουλοῦμε. Ἡ μουριά, βλέπετε, μᾶς δίνει πολλά. Τώρα τὰ φύλλα τὰ ἔφαγαν τὰ σκουλήκια. Σ' ἓνα μῆνα θὰ φουρτώσουν πάλιν καὶ θὰ θερέψουμε ἕνα

Θὰ εἶναι πάλι γεμάτες, τὰ φύλλα τους θὰ τὰ μαζέψωμε καὶ θὰ τὰ ξεράνωμε γιὰ τὸ χειμῶνα. Πρῶτα εἶχαμε ἀπὸ ἓνα ζευγάρι βόδια γιὰ τὰ χωράφια μας. Τώρα ἔχομε καὶ ἀπὸ μιὰ δυὸ ἀγελάδες ἢ μοσχάρια.

Ἔτσι ἔχομε καὶ ἀρκετὴ κοπριά γιὰ τ' ἀμπέλια καὶ τὰ χωράφια μας...

— «Καλὴ ψυχὴ ἡ κυρία ἐκείνη!» εἶπα.

— «Ν' ἀγιάσουν τὰ κόκκαλά της! Πέρισυ πέθανε, μὰ ἐμεῖς δὲ θὰ τὴν ξεχάσωμε ποτέ!.....»

Δὲν ἤξερα τί νὰ πῶ. Σηκώθηκα νὰ φύγω.

— Καλέ, σταθῆτε, μοῦ εἶπε βιαστικὰ τὸ κοριτσάκι. Μὲ τὴ φλυαρία μου, ξέχασα νὰ σᾶς δώσω ἓνα γλυκὸ κι ἓνα ποτήρι νερό.

Ἐπίμενε τόσο, ποῦ ἀναγκάστηκα νὰ τὸ δεχτῶ. Ἐπειτα ἀποχαιρέτισα τὸ κοριτσάκι, τὸ εὐχαρίστησα καὶ ἔφυγα.

— Νὰ μὴ μᾶς ξεχνᾶτε! νὰ ξανάρθετε, μοῦ φώναξε τὸ κοριτσάκι ἀπὸ τὴν πόρτα.

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα.

Κι αὐτὴ τὴ φορὰ περνώντας ἀπὸ τὸ χωριὸ τὸ ἔβλεπα ὅχι σὰν ξένο, ἀλλὰ κάτι σὰν δικό μου, σὰν γνωστό, σὰν νὰ εἶχα συγγενεῖς καὶ φίλους ἐκεῖ. Καὶ θαύμαζα τὴ φιλεργία τῶν κατοίκων του. Ὅπως σοῦ εἶπα, τί δὲν κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ φιλοπονία του!

— Νὰ θαυμάζης γιὰ κάτι ἄλλο ἀκόμη, εἶπα στὸ φίλο ποῦ μοῦ διηγόταν τὴν ἱστορία αὐτὴ. Γιατὶ τὸ ν' ἀποκατασταθοῦν ἐνάμισυ ἑκατομμύριο πρόσφυγες, ὕστερα ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κατορθώματα, ποῦ ἔκανε τὸ ἔθνος μας.

Ὁ θερισμός.

Στὰ χωράφια, μεση-
[μέρι,
μέ τὴν ἀντηλιά
πάνω κάτω οἱ θερι-
[στάδες
ιδρώνουν στὴ δουλειά.
Βλογημένος πάντα ὁ
[κόπος
κι ἡ δουλειὰ τιμή.
Ὅλη ἡ χώρα περι-
[μένει
τὸ γλυκὸ ψωμί.
Δές, στὸν ἥλιο τὰ
[δρεπάνια
λάμπουν περισσά.
Χράπ! τὰ στάχια με-
[στωμένα
στρώνονται χρυσά.

Καλομελετοῦν τ' ἀγόρια, τραγουδοῦν οἱ νιές,
κι ἄλλοι κουβαλοῦν δεμάτια, φτιάχνουν θημωνιές.
Τώρα στρώσανε νὰ φᾶνε κάτω ἀπ' τὴν ἐλιά.
Πᾶν τὰ βόδια γιὰ νὰ πιοῦνε πέρα μιὰ σταλιά.
Κι ὁ σπουργίτης παιχνιδιάρης, ποῦβρε τὸν καιρὸ
χαμηλώνει κι ἓνα στάχυ παίρνει ἀπ' τὸν σωρό.

Ἡ τελευταία λειτουργία

Πενῆντα δυὸ ἡμέρες ἔζωνε τὴν ἀπαρτη τὴν Πόλην ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς, μὲ διακόσιες ἐξῆντα χιλιάδες στρατὸ καὶ μὲ τετρακόσια καράβια. Μὰ ἡ Πόλη δὲν ἔπεφτε. Ἦταν τριγυρισμένη μὲ διπλὰ τείχη καὶ μὲ μιὰ βαθιά, ἀπέραστη τάφρο. Καὶ τὸ στόμιο τοῦ Κεράτιου Κόλπου, φραγμένο μὲ σιδερένιες ἀλυσίδες, δὲν ἄφηνε τὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ νὰ περάσουν. Μὰ πιὸ ἀτράνταχτη ἀπὸ τὰ τείχη καὶ πιὸ ἄσπαστη ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες φρουροῦσε τὴν Πόλην ἡ ἀνδρεία τοῦ Αὐτοκράτορά της καὶ τῶν παλικαριῶν του. Μὲ πέντε χιλιάδες Ἑλλήνες, μπροστὰ σὲ διακόσες πενῆντα χιλιάδες βαρβάρους, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος φύλαγε ἄγρυπνα τὴν ἱερὴ κληρονομιά τῶν πατέρων του.

Ἐπάνω στὶς πενῆντα δυὸ ἡμέρες, ὁ Μωάμεθ ποὺ εἶχε περάσει τὰ καράβια του, σέρνοντάς τα στὴ στεριά, ἀπ' τὸ Βόσπορο στὸν Κεράτιο κόλπο, ἔστειλε κήρυκα στὸν Κωνσταντῖνο, μηνώντας του νὰ παραδώσῃ τὴν Πόλην.

— Παράδοσε τὴν Πόλην μὲ τὸ καλὸ, τοῦ μηνοῦσε, καὶ εἶσαι ἐλεύθερος νὰ φύγῃς καὶ νὰ πᾶς στὸ Μωριά καὶ νὰ βασιλέψῃς, δίχως κανέναν νὰ σὲ πειράξῃ.

Ὁ Κωνσταντῖνος τοῦ ἀποκρίθηκε περήφανα, ὅπως ὁ ἀρχαῖος Σπαρτιάτης:

— Ἐλα νὰ τὴν πάρῃς!

Ἦταν 28 τοῦ Μάη. Ὁ Μωάμεθ, χολιασμένος ἀπ' τὴν περήφανη ἀπόκριση τοῦ Κωνσταντίνου, εἶχε διατάξει νὰ γίνῃ τὴν ἄλλῃ ἡμέρα γενικὴ ἔφοδος τῶν στρατευμάτων του. Σάλπιγγες καὶ τούμπανα ἀντηχοῦσαν στὸ στρατόπεδο τῶν βαρβάρων. Δερβίσηδες γύριζαν παντοῦ καὶ κατηχοῦσαν τοὺς πιστοὺς τοῦ Προφήτη:

— Ὅποιος σκοτωθῇ ἀπὸ σᾶς, τοὺς ἔλεγον, θὰ πάῃ ὁλόγισα στὸν Παράδεισο τοῦ Μωάμεθ ποὺ εἶναι βουνα

τὸ πιλάφι καὶ τρέχουν ποταμοὶ τὰ μέλια. Κι ἐκεῖ θὰ τρώῃ καὶ θὰ πίνη, αἰώνια, στὰ δεξιὰ τοῦ Προφήτη. Καὶ ὅσοι ζήσουν ἀπὸ σᾶς θὰ μοιράσουν πλούτη ἀμέτρητα. Τρεῖς μέρες ἔχετε τὸ ἐλεύθερο νὰ ἀρπάξετε ὅ,τι βρῆτε μπροστά σας. Δικοὶ σας εἶναι οἱ θησαυροὶ τῆς Πόλης καὶ τὰ πλούτη τῶν Γκιαούρηδων.

Ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς, γιὰ τὰ πιλάφια τοῦ Παραδείσου καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, ἀκούονταν σὲ ὅλο τὸ στρατόπεδο. Τὸ βράδυ μεγάλες φωτιὲς ἀνάφτηκαν ἀπὸ ξῶ ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ φωταγωγήθηκαν ὅλα τὰ πλοῖα στὸν Κεράτιο Κόλπο, σὰν νὰ ἦταν πανηγύρι. Ἐνας πύρινος κύκλος ἔζωσε τὴν Πόλη. Κι ἄστραψαν ἀπὸ τὶς ἄγριες φλόγες ἡ πολιτεία, τὸ λιμάνι, ὁ Γαλατὰς. Καὶ τὸ κανόνι τοῦ ἐχθροῦ ὀλοένα δούλευε καὶ ὀλοένα ἀνοίγε νέες τρύπες στὰ τεῖχη, γιὰ ν' ἀνοίξῃ πόρτες νὰ περάσῃ ὁ ἐχθρός.

Μὰ μέσα στὴν πολιορκημένη Πόλη, ποὺ τὴν ἔζωναν οἱ ἐχθροί, τίποτε δὲν ἔμοιαζε μὲ τὸ βάρβαρο αὐτὸ θέαμα. Οἱ πρόμαχοι τοῦ Γένους ἦταν ἔτοιμοι νὰ πεθάνουν ἐδῶ, γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ γιὰ τὴν Πατρίδα, ὅχι γιὰ τὰ πιλάφια καὶ τὰ μέλια τοῦ Παραδείσου. Οἱ φωταψίες, οἱ μουσικὲς καὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ τῶν ἐχθρῶν, ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη, τοὺς μηνοῦσαν, πὼς εἶχε φτάσει ἡ μεγάλη, ἡ κρίσιμη στιγμή. Ὁ Αὐτοκράτορας εἶχε στείλει τοὺς ἀρχιερεῖς, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς νὰ ἐνθαρρύνουν τὰ πλήθη, ὅχι τάζοντάς τους, ὅπως οἱ δερβίσηδες τοῦ Μωάμεθ, ἐπίγεια ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ὑπομονὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγήτριας, ἱστορημένη ἀπὸ τὸν ἱερώτατο ζωγράφο Λουκᾶ, οἱ ἱερεῖς ἔκαναν τὸ γύρο τοῦ κάστρου, παρακαλώντας τὴ Μεγαλόχαρη νὰ σώσῃ πάλι τὴ Βασιλεύουσα, ὅπως τὴν εἶχε σώσει τόσες ἄλλες φορές.

Καὶ ἐνῶ ἡ ἱερὴ λιτανεία περνοῦσε ἀπὸ τὰ τείχη, λαὸς ἀναρίθμητος, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀκολουθοῦσαν ψαίλνοντας:

—Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον!

Μὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦταν νὰ πέσῃ ἡ ἄπαρτη ἡ Πόλη. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔφιππος μέσα στοὺς πολεμιστές του, ἐπάνω στὰ τείχη, ἔδινε παντοῦ τὶς τελευταῖες του διαταγές, γιὰ τὴ μεγάλη στιγμή, ἐμψυχώνοντας μὲ τὸ παράδειγμά του τὸ θάρρος τους.

—Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας..... τοὺς εἶπε. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζόμαστε. Ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας.

Μιά βοή ὑψώθηκε τότε ἀπὸ χιλιάδες στόματα:

—Θὰ πεθάνωμε ὅλοι γιὰ τὴν Πίστη καὶ τὴν Πατρίδα.

Ὁ βομβαρδισμὸς τῶν τειχῶν εἶχε σταματήσει μιὰ στιγμή. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε καταλάβει πῶς ὁ ἐχθρὸς ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ μεγάλη ἔφοδο. Καὶ πρὶν πέσῃ, μαζί μὲ τὸν τελευταῖο πολεμιστὴ, ἐπάνω στὰ τείχη τῆς Πόλης, σὰ βασιλιάς, θέλησε νὰ κάνῃ τὸ τελευταῖο χρέος του σὰ χριστιανός. Καὶ κέντησε τὸ ἄλογό του γιὰ τὸ Μεγάλο Μοναστήρι. Σὲ λίγο ὁ Κωνσταντῖνος ἔμπαινε, μὲ τὸ κεφάλι εὐλαβητικὰ σκυμμένο, στὸ δοξασμένο ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας.

Ἀφοῦ πέρασε τίς Βασιλικές καὶ τίς ἄλλες ἑξὶ πύλες τοῦ Ἑσωνάρθηκα, προχώρησε ἀνάμεσα στὶς μεγαλόπρεπες κολόνες τῆς μεσαίας στοᾶς, κάτω ἀπ' τὸν ὑπέρλαμπρο θόλο, πού, σὰν ἄλλος οὐρανός, λουσμένος στὸ φῶς, ἀπλώνεται ἐπάνω στὰ κεφάλια τῶν πιστῶν. Ἡ λειτουργία εἶχε ἀρχίσει. Καὶ ἦταν ἡ τελευταία λειτουργία τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς χριστιανωσύνης. Τὴ νύχτα ἐκείνη κάτω ἀπὸ τὸ θόλο τῆς Ἀγίας Σοφίας ἓνας λαὸς ὁλόκληρος γονατιστὸς παρα-

καλοῦσε γιὰ τὴ σωτηρίᾳ τῆς θεοφρούρητης Πόλης.
Ἦταν ἐκεῖ ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, ὅλοι οἱ ἄνθρω-
ποι τοῦ παλατιοῦ, ὅλοι οἱ εὐπατρίδες τῆς Βυζαντι-
νῆς ἀριστοκρατίας, ἐνωμένοι μὲ τοὺς πολεμιστὲς καὶ
τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, Ἕλληνες, Γενουήνσιοι,
Βενετοί, σὰν ἓνας ἄνθρωπος, μία ψυχὴ, μιὰ καρδιὰ
ὅλοι.

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου!». Ἀστραφταν τὰ
πολύχρωμα μάρμαρα τοῦ ὀραίου ναοῦ, πράσινα,
σμαράγδινα, γαλάζια, λευκά, κόκκινα, τριανταφυλ-
λένια, τὰ μάρμαρα χίλιων τόπων καὶ χίλιων λατο-
μείων, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν πολυελαίων. Φάνταζαν
θαυμαστὰ ἱστορήματα τὰ πλούσια μωσαϊκά. Ζωντά-
νευαν μέσα στὰ σύννεφα τοῦ λιβανιοῦ οἱ εἰκόνες τῶν
ἁγίων στὸ τέμπλο καὶ τὰ εἰκονοστάσια, πίσω ἀπ' τὰ
μεγάλα, ἀστραφτερά μανουάλια. Καὶ οἱ ἱερεῖς ψαλ-
μωδίες, ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων καὶ τῶν
ψαλτάδων, ἀνέβαιναν, σὰν ἀγγελικὰ ἄσματα πρὸς τὸ
θρόνο τοῦ πολυέλεου Θεοῦ:

—«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου!».

Ὁ Κωνσταντῖνος προχώρησε σκυφτὸς καὶ γονά-
τισε ἀνάμεσα στὰ πλήθη τῶν πιστῶν, ἐνῶ τὰ χεῖλη
του σάλευαν εὐλαβητικά. Ὁ Βασιλιάς προσευχόταν.
Καὶ τὰ δάκρια τῶν πιστῶν ἔτρεχαν ἀκράτητα ὁλό-
γυρά του:

—«Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου!».

Μιὰ βαθύτατη σιωπὴ χύθηκε ὁλόγυρα.

Καὶ μέσα στὴ βαθιὰ σιωπὴ, ἀκούστηκε ἀπὸ τὰ
βάθη τοῦ ἱεροῦ:

—«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσ-
έλθετε».

Ὁ Κωνσταντῖνος σηκώθηκε πρῶτος, προχώρησε
πρὸς τὸ ἱερό, μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ χοροῦ τῶν δια-

κόνων, καὶ σὰν νὰ εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιερέα, ποὺ κρατοῦσε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους Αὐτοκράτορες, στάθηκε μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη ἀντίκρου στὴν Ἀγία Τράπεζα, βγάζοντας τὸ στέμμα του, Βασιλέας αὐτὸς τῆς γῆς, μπροστὰ στὸ Βασιλέα τῶν Οὐρανῶν».

— «Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Κωνσταντῖνος».

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπῆρε μὲ εὐλάβεια τὸ δισκοπότηρο τὸ ἔφερε στὰ χεῖλη του, τὸ φίλησε καί, ὅπως ἦταν συνήθεια νὰ μεταλαμβάνη ὁ βασιλιάς, κοινώνησε τὰ Ἀχραντα Μυστήρια.....

Κανένας δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυά του. Μιὰ βουή ἀπὸ πνιγμένα ἀναφυλλητὰ πλημμύρησε τὸν ἀέρα τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Χριστιανωσύνης.

Μὲ τὴν ἴδια τάξῃ ὁ Κωνσταντῖνος βγῆκε ἀπὸ τὸ ναὸ καὶ τράβηξε ὁλόισια πρὸς τὸ παλάτι του. Αὐτὴ τῇ φορὰ ὅμως δὲν ἔμπαινε στὸ παλάτι του σὰ βασιλιάς. Ἐμπαινε σὰν ἁμαρτωλός, ποὺ ἐρχόταν νὰ ζητήσῃ χριστιανικὰ συχώρεση, καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖο του ὑπηρέτη. «Συχωρᾶτε με....» Καὶ τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ, γράφει κάποιος ποὺ βρέθηκε μπροστὰ, ἔπρεπε νὰ εἶναι κανεὶς ἀπὸ πέτρα ἢ ἀπὸ ξύλο φτιασμένος, γιὰ νὰ μὴ δακρύσῃ.

Τὸ ἴδιο βράδυ ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος, ἔπεφτε νεκρός, πολεμώντας σὰν τὸν τελευταῖο στρατιώτη, μπροστὰ στὴν Πύλη τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ. Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἔπεφτε ἡ ἄπαρτη ἡ Πόλη. Ἡ τελευταία λειτουργία τῆς Ἀγίας Σοφίας πνίγηκε μέσα στὸ αἷμα τῶν χριστιανῶν, μέσα στὴ μεγάλη θυσία. Καί:

Ἡ Δέσποινα τaráχτηκε δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.

Μὰ δὲν τελείωσε ἡ τελευταία λειτουργία. Κάποια μέρα, ποὺ θὰ δώσῃ ὁ Θεός, θὰ ξαναρχίσῃ ἀποκεῖ, ποὺ σταμάτησε. Καὶ θὰ εἶναι ἡ μεγάλη ἡμέρα ποὺ περιμένει τὸ Γένος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ θρῆνος τῆς Πόλης.

Πῆραν τὴν πόλιν, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη,
 πῆραν καὶ τὴν ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
 ποῦχε τριακόσια σήμαντρα καὶ ἐξῆντα δυὸ καμπάνες,
 κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
 Σιμὰ νὰ βγοῦν τὰ ἅγια καὶ ὁ βασιλιάς τοῦ κόσμου,
 φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ ἀγγέλων ἀπ' τὸ στόμα·
 «Ἀφῆτ' αὐτὴ τὴν ψαλμωδιά, νὰ χαμηλώνουν τ' ἅγια
 καὶ στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νάρθουνε νὰ τὰ πιάσουν,
 νὰ πάρουν τὸν χρυσὸ σταυρὸ καὶ τ' ἅγιο τὸ Βαγγέλιο,
 καὶ τὴν ἁγία Τράπεζα, νὰ μὴ τὴν ἀμολύνουν».
 Σάν τ' ἄκουσεν ἡ Δέσποινα, δακρύζουν οἱ εἰκόνες·
 «Σώπασε, κυρά Δέσποινα, μὴν κλαίγῃς, μὴ δακρύζῃς.
 πάλε μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ μας εἶναι».

Ὑστερ' ἀπὸ τὸ χαμὸ τῆς Πόλης.

Τρεῖς μέρες οἱ Τοῦρκοι λεηλατοῦσαν τὴν Πόλιν.
 Τὸ αἶμα ἄχνιζε παντοῦ· πλημμύρησε τὸν τόπο.

Τῇ δεύτερῃ μέρᾳ μπῆκε ὁ Μωάμεθ στὴν σκλα-
 βωμένη Πόλιν. Καβάλα σ' ὁμορφὸ ἄλογο, μὲ τὸ ἐπι-
 τελεῖο του, σταμάτησε στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Σο-
 φιάς. Προσευχήθηκε στὸν Προφήτη καὶ πρῶτο λάφυ-
 ρο, ποῦ ζήτησε, ἦταν ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος.

Ποῦ ἦταν;

Κανεῖς δὲν ἤξερε ν' ἀπαντήσῃ.

Ἔστειλε καὶ τὸν ζήτησε παντοῦ. Στὰ παλάτια
 του, στὶς ἐκκλησιές, στὰ ὑπόγεια, στὶς δεξαμενές, παν-
 τοῦ. Τίποτε.

Ἐξέτασε ὅλους τοὺς ἐπίσημους Ἕλληνας. Ποῦ
 τὸν εἶδαν τὴν τελευταία φορὰ: «Ὅλοι θυμούνται ὅτι

κράτορα τὸ σῶμα. Καὶ ἡ κηδεία ἔγινε μὲ φόβο καὶ μὲ τρόμο. Μὰ ἡ μορφὴ τοῦ Βασιλιᾶ δὲν ἔσβησε!

Ἄρα γε πέθανε;

Ὁ λαὸς μὲ τὸν καιρὸ ἄρχισε ν' ἀμφιβάλλῃ. Κάποιος εἶπε πὼς τὴν ὥρα τῇ θλιβερῇ ἄγγελος τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν κοίμισε κάπου. Ἀλλὰ ποῦ; Λησμονήθηκε ὁ τάφος.

Στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Θεοδοσίας εἶχαν μεταφέρει οἱ Χριστιανοὶ Ἀγία λείψανα, ὅταν τούρκεφε ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Καὶ τώρα πῶς ἡ ἐκκλησία τζαμί, στὸ δεξιὸ διάδρομο βλέπει κανέννας ἱερὰ κειμήλια, πὺ τὰ σέβονται κι οἱ Τοῦρκοι.

Ὁ μουεζίνης τοῦ τζαμιοῦ σὲ ὁδηγεῖ ἐδῶ καὶ σοῦ λέει μυστικά:

—Ξέρεις; Ἐδῶ εἶναι τοῦ Κωνσταντίνου ὁ τάφος.

Ἀλλὰ δὲν εἶν' ἐκεῖ!.....

Στὴν πλατεῖα τοῦ Βεφᾶ, πλάι στὸ τζαμί, εἶναι ἓνα χάνι παλιό. Στῇ γωνία του βρίσκεις ἓνα μνημεῖο μὲ μεγάλες πέτρες. Ἄλλοτε ἔκαιε καντήλι καὶ μιὰ ἱτιά ἴσκιωνε τὸν τάφο τοῦ πεθαμένου. Στὰ τελευταῖα χρόνια ρήμαξαν καὶ τοῦτα τὰ σημάδια.

Ὁ ὁδηγός, πὺ σᾶς τὰ δείχνει, σᾶς λέει:

—Νά, τοῦ Κωνσταντίνου ὁ τάφος.

Κι ὅμως δὲν εἶναι!.....

Ἐξω ἀπ' τὰ Κάστρα εἶναι τὸ ἀγίασμα τοῦ Μπαλουκλή. Ὁλος ὁ τόπος γεμάτος δροσιὰ καὶ πρασινάδα. Μετὰ τὴν ἄλωση, μέσα στὸ κακό, στὸ αἷμα καὶ στὴ στάχτη, πὺ σκέπασε τὴν Πόλη, μακριὰ ἀπ' τὴς ματιές τῶν Τούρκων, λένε, πὼς ἐδῶ διάλεξαν τόπο οἱ Χριστιανοὶ γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τάφο. Ὁ Κωνσταντίνος ὁ ὁδὸς ποὺ ἔκλεισε τὸν δρόμο τὸν ἑαυτοῦ τάφο. Καὶ

Ψέμα! Οὐτ' ἐδῶ δὲν εἶναι!

---Ποῦ εἶναι;

"Αμα μπῆς στὴν Ἀγιά Σοφιά καὶ περάσης τίς θαυμάσιες κολόνες, καὶ δῆς τὸ μεγαλόπρεπο τροῦλο καὶ φτάσης στὸ ἱερό, ἐκεῖ δεξιά ὁ μουεζίνης σοῦ δείχνει ἓνα μάρμαρο καὶ λέει:

—'Εδῶ εἶναι θαμμένος ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας τῶν Ἑλλήνων!

Εἶναι ἀλήθεια; Κανεῖς δὲν ξέρει.

Κάθε μεγάλη Παρασκευή, περασμένα τὰ μεσάνυχτα, γίνεται ἓνα θαῦμα. Πηγαίνουν μερικοὶ τῇ νύχτα στὴν Ἀγιά Σοφιά, φτάνουν στὸ ἱερό, γονατίζουν καὶ ἀφουγκράζονται βαθιὰ στὴ γῆ. Ψαίλνει μιὰ μελωδία μυστική. Καὶ βλέπουν σὰν σ' ὄνειρο μπροστὰ στὸ διάκω καὶ στὸν παπὰ ἓνα νεκρὸ σὲ ἀργυρὸ κρεβάτι. Ἔχει τὴν ὄψη ζωηρὴ σὰν νὰ κοιμᾶται. Στὰ ροῦχα του κεντημένος ὁ Δικέφαλος. Καὶ πλάγι του ἓνα σπαθὶ μὲ σπασμένο τὸ θηκάρι. Εἶναι ὁ μαρμαρωμένος Βασιλιάς.

Ὁ λαὸς ρωτάει:

—Γιατί κοιμᾶτ' ὁ Βασιλιάς; Τί ὄνειρα τὸν φαρμακώνουν; Καὶ πότε θὰ ξυπνήσῃ; Πότε;

Καὶ σβῆνει τ' ὄνειρο.

Αὐτὸς εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ καὶ σ' αὐτὸν ὁ λαὸς καίει ἀκοίμητη καντήλα: τὴν Ἑλπίδα!

Τὰ Δισκοπότηρα τῆς Ἀγιά Σοφιάς.

Τὴν ὥρα πού μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Πόλη, ὁ πρωτόπαπας τῆς Ἀγία-Σοφιάς βρισκότανε στὴ θέση τοῦ ἀκόμα. Ὅλη νύχτα κράτησε ἡ λειτουργία..... Ἀποβραδὶς κοινώνησε τὸν Αὐτοκράτορα κι ὥς τὸ πρῶτ' ἱερομολογοῦσε τὸ λαὸ καὶ τὸν κοινωνοῦσε.

Κάποια στιγμή, πού βγῆκε ἀπ' τὴν Ὁραία Πύλη, ψηλός, ἡλιοκαμένος, μ' ἄσπρα γένεια καὶ φρύδια παχιά, νόμιζες πὼς ἓνας ἅγιος ξεκόλλησε ἀπ' τὸν τοῖχο. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν εἶδε τὸ πλῆθος γονατιστὸ νὰ σπαρταρᾷ, κιτρίνισε σὰν τὸ φλουρί, σὰ νὰ τὸν χτύπησε βόλι.

Κοντοστάθηκε, σφούγγισε τὰ δάκρια καὶ κοίταζε ἀμίλητος τὸν ἀπελπισμένο λαό, πού γέμιζε τὴν ἐκκλησίαν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Τὰ φῶτα, οἱ πολυέλαιοι, τὰ καντήλια ἦταν ἀναμμένα. Γιὰ τελευταία φορὰ ἔλαμπε στὴν Ἀνατολὴ τὸ μεγαλεῖο τῆς Χριστιανωσύνης. Ἐλάμπε ἀφάνταστος πλοῦτος, πού σκόρπισε ὁ Ἰουστινιανὸς γιὰ νὰ νικήσῃ τὸ Σολομῶντα. Κι ἀπὸ μακριὰ ἔφταναν οἱ φωνές.

—Οἱ Τοῦρκοι! Οἱ Τοῦρκοι!

Οἱ πολυέλαιοι ἀπὸ κρύσταλλα ἀσημοδεμένα, τὰ πελώρια μανουάλια σὰν γίγαντες φωτοβόλοι, τ' ἀσημένια καντήλια, οἱ ποικιλόχρωμες κολόνες, τὰ χρυσὰ μωσαϊκά, ὅλα ἔλαμπαν γιὰ τελευταία φορὰ. Τί πλοῦτος στὸ ἀσήμι, στὸ χρυσάφι, στὰ μωσαϊκά, στὰ μάρμαρα καὶ τί ὁμορφες γραμμές, τί ὠραῖα σχήματα, τί διαλεγμένα κεφαλοκόλωνα, τί πολύτιμα πετράδια.....

Ὁ πρωτόπαπας ἔκαμε τρεῖς σταυροὺς καὶ ξανάμπῆκε στὸ ἱερό. Ἀπάνω στὴν Ἀγία Τράπεζα, σὰν νὰ ἦταν κρεμαστὸς οὐράνιος θόλος τὸ Κιβώριο. Στήριζε

στὶς τέσσερεις γωνιᾶς τὰ τέσσερα χρυσά του πόδια καὶ ἔμπρὸς πρόβαλε ἓνα ὠραῖο τόξο. Στὴν κορυφή τοῦ τόξου χρύσιζε ἓνας σταυρός, κι ἀπ' τῇ μέσῃ τοῦ θόλου κρεμόταν ἓνα μεγάλο ἄσπρο περιστέρι—ἡ περιστέρα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ὁ πρωτόπαπας βγάζει ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς περιστερᾶς τὰ Δισκοπότηρα.

Σὰν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ ἀγγεῖο, ὅλο ἀπὸ χρυσάφι, λίγο κοντό, μὲ δυὸ ὁμορφα χερούλια καὶ μὲ πλευρὲς καμπύλες, τέτοιο ἦταν τὸ Ἱερὸ Ποτήρι. Καὶ στὴν πρὸσοψη εἶχε σκαλισμένο τὸ Χριστὸ σὲ κολυμπήθρα.

Ὁ Ἱερὸς Δίσκος ἦταν ἀπὸ χρυσάφι καλοδεμένο. Στὸ κέντρο ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος τοῦ Κυρίου. Καὶ γύρω πολύτιμα πετράδια.

Ὁ πρωτόπαπας σκέπασε τὰ Δισκοπότηρα μὲ τὸ μεταξωτό, ποὺ λέγεται Ἀέρας, τὰ πῆρε, ἄνοιξε τὴν πίσω πόρτα τοῦ Ἱεροῦ καὶ κατέβηκε σ' ἓνα ὑπόγειο.

Ἀπὸ κεῖ ὑπῆρχε δρόμος μυστικὸς, ποὺ ἔβγαине σὲ μιὰν ἄλλη ἐκκλησιὰ καὶ κοντὰ ἦταν ἡ θάλασσα.

Ἐνα μικρὸ караβάκι ἦταν τραβηγμένο στὴν ξηρά. Κανεὶς ναύτης, κανεὶς караβοκύρης. Ὅλα τὰ караβία εἶχαν φύγει.

Ὁ πρωτόπαπας ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὴ θάλασσα, ἀνασκουμπώθηκε, κι ἔσπρωξε μὲ τόση δύναμη τὸ караβάκι, ποὺ γλύστρησε ὥς τὸ γιालό. Μπῆκε μέσα ἄνοιξε τὸ πανὶ καὶ γραμμὴ!

Κι ὁ ἀντίλαλος τῆς Πόλης ἐξακολουθοῦσε:

—Οἱ Τοῦρκοι! Οἱ Τοῦρκοι!

Τρικυμία σηκώθηκε τρανή. Τὸ караβάκι σὰν τσόφλιο χοροπηδοῦσε στὰ κύματα ἐπάνω. Καὶ στὴν Πόλη φλόγες καὶ καπνοὶ παντοῦ.....

Σκοτείνιασε. Τὸ σκοτάδι σκέπασε τὸν οὐρανό. Κι ἀπ' τῆς θάλασσας τὰ μάκρη ἀνέβαινε αἵματοσταγμένος τοῦ φεγγαριοῦ ὁ δίσκος.....

Ὁλόρθος στὸ καράβι ὁ πρωτόπαπας, κάρφωσε
στον οὐρανὸ τὰ μάτια του—ὦ φρίκη!—τὸ φονικὸ
φεγγάρι στέκεται ἀκίνητο στὸν τροῦλο τῆς Ἀγιά-
Σοφιάς. Κι εἶδε νὰ μαυρίζη, νὰ μαυρίζη ὁ μισὸς δι-
σκος.

Ἀρχαία προφητεία ἔλεγε:

—Θᾶναι πανσέληνος. Ἐκλειψη θὰ γίνη. Κι ἡ Πόλη
θὰ πέσῃ!

Ὁ πρωτόπαπας περιχύθηκε κρύον ἰδρώτα. Ἐ-
βλεπε μιὰ τὸ σταυρὸ στὸν τροῦλο τῆς Ἀγιά-Σοφιάς
καὶ μιὰ τὸ μισοφέγγαρο. Τὸ καραβάκι χοροπηδοῦσε
στὰ κύματα τῆς θάλασσας. Χίλια κομμάτια ἔγινε τὸ
μικρὸ πανί του κι ὁ ἀέρας βοῦίζε σὰ θρῆνος στὸ κα-
τάρτι του.

Ὁ πρωτόπαπας ἔβαλε τὶς τελευταῖες του προσπά-
θειες. Στὸ στῆθος του κρατοῦσε σφιχτὰ τὰ Δισκοπό-
τηρα. Κι ἐνῶ θωροῦσε πέρα τὴν Ἀγιά-Σοφιά, δὲ
βλέπει τὸ σταυρό.

Βλέπει τὸ μισοφέγγαρο.....

Ἀμέσως ἀνοιξαν τὰ μεσουράνια. Ἐνα γλυκύτατο
φῶς ἀπλώθηκε καὶ φάνηκε ἄγγελος Κυρίου κι ἄρπαξε
τὸ Δισκοπότηρο.

Μὴν ἦταν θαῦμα; Ἡ θάλασσα ἀνοιξε καὶ κατάπιε
τὸν πρωτόπαπα. Γαλήνη! Τὸ τρομερὸ στοιχειὸ ἡσύ-
χασε. Σὰ νᾶταν Φῶτα καὶ ἁγίασε τὴ θάλασσα σταυ-
ρός. Καὶ μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὰ σκόρπια σύννεφα:

—Θάρθουνε τὰ χρόνια, κι οἱ καιροὶ νὰ σοῦ τὰ
φέρω πίσω.

Χῶμα Ἑλληνικό.

Τώρα ποῦ θὰ φύγω καὶ θὰ πάω στὰ ξένα,
καὶ θὰ ζοῦμε μῆνες, χρόνους χωρισμένοι,
ἄφησε νὰ πάρω κάτι κι ἀπὸ σένα,
γαλανὴ πατρίδα πολυαγαπημένη·
ἄφησε μαζί μου φυλαχτὸ νὰ πάρω
γιὰ τὴν κάθε λύπη, κάθε τι κακό,
φυλαχτὸ ἀπ' ἀρρώστεια, φυλαχτὸ ἀπὸ Χάρο,
μόνο λίγο χῶμα, χῶμα ἑλληνικό.

Χῶμα δροσισμένο μὲ νυχτιᾶς ἀγέρι·
χῶμα βαφτισμένο μὲ βροχὴ τοῦ Μάη·
χῶμα μυρωμένο ἀπ' τὸ καλοκαίρι·
χῶμα εὐλογημένο, χῶμα ποῦ γεννάει
μόνο μὲ τῆς πούλιας τὴν οὐράνια χάρη,
μόνο μὲ τοῦ ἡλίου τὰ θερμὰ φιλιὰ,
τὸ μοσχάτο κλῆμα, τὸ ξανθὸ σιτάρι,
τὴ χλωρὴ τὴ δάφνη, τὴν πικρὴν ἐλιά.

Χῶμα τιμημένο, ὅπου τῶχουν σκάψει
γιὰ νὰ θεμελιώσουν ἓνα Παρθενῶνα·
χῶμα δοξασμένο, ὅπου τῶχουν βάψει
αἶματα στὸ Σούλι καὶ στὸ Μαραθῶνα·
χῶμα, ποῦχει θάψει λείψανα ἁγιασμένα
ἀπ' τὸ Μεσολόγγι κι ἀπὸ τὰ Ψαρά·
χῶμα, ὅπου φέρνει στὸν μικρὸν ἑμένα,
θάρρος, περηφάνεια, δόξα καὶ χαρά.

Θὲ νὰ σὲ κρεμάσω φυλαχτὸ στὰ στήθια·
κι ὅταν ἡ καρδιά μου φυλαχτὸ σὲ βάλῃ
ἀπὸ σὲ θὰ παίρῃ δύναμη, βοήθεια,

μὴν τὴν ξεπλανέσουν ἄλλα, ξένα κάλλη.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ δική σου χάρη θὰ μὲ δυναμώνη
 κι ὅπου κι ἂν γυρίσω, κι ὅπου κι ἂν σταθῶ,
 σὺ θὲ νὰ μοῦ δίνης μιὰ λαχτάρα μόνη:
 πότε στὴν Ἑλλάδα πίσω θὲ νὰρθῶ.

Κι ἂν τὸ ριζικό μου—ἔρημο καὶ μαῦρο—
 μοῦγραψε νὰ φύγω καὶ νὰ μὴ γυρίσω,
 τὸ ὑστερνὸ συχώριο εἰς ἐσένα θαῦρω,
 τὸ ὑστερνὸ φιλή μου σένα θὰ χαρίσω...
 Ἔτσι, κι ἂν σὲ ξένα χῶματα πεθάνω,
 καὶ τὸ ξένο μνημα θᾶναι πιὸ γλυκό,
 σὰν θαφτῆς μαζί μου, στὴν καρδιά μου ἐπάνω,
 χῶμα ἀγαπημένο, χῶμα ἑλληνικό.

Ὁ ὄρκος τοῦ στρατιώτη.

—Τὴν Κυριακή, παιδιά, μᾶς εἶπε ὁ δάσκαλος,
 θὰ πᾶμε ὅλοι μαζί στὸ Στάδιο. Θὰ γίνη ἡ ὀρκωμοσία
 τῶν νεοσύλλεκτων στρατιωτῶν. Θὰ μαζευτῇτε στὸ
 σχολεῖο στὶς δυὸ γιὰ νὰ πᾶμε λίγο νωρὶς στὸ Στάδιο
 νὰ βροῦμε θέσεις νὰ καθίσουμε, γιατί θὰ εἶναι πολὺς
 κόσμος.

Ἡ χαρὰ ὅλων τῶν παιδιῶν δὲν περιγράφεται.
 Ἀπὸ τὴ μιὰ ἄρχισε ἡ αὐλὴ τοῦ σχολείου νὰ γεμίζει.
 Πρὶν ἀκόμα φανῇ ὁ Δάσκαλος, μᾶς ἔβαλε στὴ γραμμὴ
 ὁ Πρόεδρος τῆς μαθητικῆς Κοινότητος καὶ μᾶς εἶπε:

—Τὸ συμβούλιο τῆς Κοινότητος, παιδιά, στὴ
 χτεσινὴ του ἔκτακτη συνεδρίαση, ἀποφάσισε ν' ἀγο-
 ράσῃ ἀπὸ τὸ Ταμεῖο μικρὰς σημαιοῦλες, ποὺ θὰ κρα-
 τοῦμε ὅλοι στὰ χέρια μας. Αὐριο ὅποιος μπορεῖ ἄς
 φέρεי κάτι γιὰ τὴ δαπάνη αὐτή. Ὁ γραμματέας τῆς
 Κοινότητος θὰ σᾶς μοιράσῃ σὲ λίγο τὶς σημαῖες.

Τὸ συμβούλιο θεωρεῖ χρέος του νὰ σᾶς κάμῃ μιὰ
 θερμὴ παράκληση: Ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ κινήσωμε

ἀπὸ δῶ, ὡς τῇ στιγμῇ, ποὺ θὰ γυρίσωμε, νὰ σεβαστῇτε τὸ σχολεῖο μας καὶ τὶς σημαῖες, ποὺ θὰ κρατῇτε. Θέλομε νὰ ξεχωρίσῃ στὴ συμπεριφορὰ τὸ σχολεῖο μας ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ θὰ μαζευτοῦν στὸ Στάδιο.

Τὸ συμβούλιο ἀποφάσισε καὶ κάτι ἄλλο: Ἀφοῦ πᾶμε σὲ στρατιωτικὴ γιορτῇ, τῇ μεγάλῃ σημαίᾳ τοῦ σχολείου μας θὰ τὴν κρατῇ ὁ Δημητριάδης. Τοῦ ἀξίζει ἡ τιμὴ αὐτῇ, γιατί εἶναι καλὸ παιδί καὶ ὀρφανὸ πολέμου.

Σὰν ἦρθε ὁ Δάσκαλος στὸ σχολεῖο, ὅλα ἦταν ἑτοιμα. Τὰ παιδιὰ ἦταν στὴ γραμμὴ σὲ τετράδες· σὲ κάθε τέσσερις τετράδες ἦταν ἕξω ἀπὸ τὴ γραμμὴ ἓνας κοσμήτορας· στὴν πρώτη τετράδα ἦταν τὸ συμβούλιο τῆς Κοινότητος. Καὶ πιὸ μπροστὰ οἱ δυὸ τυμπανιστές. Ὅταν πλησίασε ὁ Δάσκαλος χαρούμενος καὶ μᾶς χαιρέτισε, ὅλα τὰ παιδιὰ βγάλαμε τὸ καπέλο μας καὶ ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος προχώρησε δυὸ βήματα, χαιρέτισε καὶ ἀνάφερε πὼς δὲ λείπει κανένα παιδί.

Χάρηκε πολὺ γι' αὐτὸ ὁ Δάσκαλος. Μὰ πιὸ πολὺ χάρηκε σὰν εἶδε τὸ γραμματέα νὰ μοιράζῃ τὶς σημαῖες στὰ παιδιὰ. Σὲ λίγο ὁ Δημητριάδης, ἔχοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά του ἀπὸ δυὸ παιδιὰ, ὀρφανὰ πολέμου καὶ αὐτά, μπῆκε στὸ γραφεῖο τοῦ σχολείου καὶ πῆρε τὴ μεγάλη σημαίᾳ. Ἀμα φάνηκε ἡ σημαία στὴν πόρτα τοῦ γραφείου ὅλα τὰ παιδιὰ βγάλαμε τὰ καπέλα μας καὶ κινούσαμε τὶς σημαῖες στὸν ἀέρα.

Σὲ λίγο ὅλη ἡ γειτονιά ἀντηχοῦσε τὸ ρυθμικὸ βῆμα καὶ τὰ χαρμόσινα τραγοῦδια μας. Στὸ δρόμο ἀπαντήσαμε καὶ ἄλλα σχολεῖα. Ἦταν χαρὰ Θεοῦ τὸ χαιρέτισμα τῶν παιδιῶν μὲ τὶς σημαιοῦλες, Ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τὰ μπαλκόνια καὶ τὰ παράθυρα μᾶς καμάρωνε καὶ ὅλος ὁ κόσμος χαιρετοῦσε μὲ σεβασμὸ τὴ σημαίᾳ μας.

Κι ἓνας ὁλοκάθαρος οὐρανὸς μὲ τὸν ὁλόχρυσο ἥλιο
του ὠμόρφαιναν ἀπὸ ψηλὰ τὴν ὠραία πομπή.

Στὸ προαύλιο τοῦ Σταδίου κόσμος καὶ στρατὸς
πολύς. Χαιρετίσαμε μὲ σεβασμὸ τὸ μαρμάρينو ἄγαλμα
τοῦ Ἀβέρωφ, πού ὑψώνεται ἐκεῖ. Νιώσαμε ἓνα βαθύ

αἶσθημα εὐγνωμοσύνης στὸ μεγάλο Ἡπειρώτη, πού,
μαζὶ μὲ τίς ἄλλες εὐεργεσίες στὴν Πατρίδα, μᾶς χά-
ρισε καὶ τὸ μοναδικὸ στὸν κόσμον ὁλομάρμαρο Στάδιο.

Σὰν καθίσαμε στὴν ὀρισμένη κερκίδα, εἶδαμε μὲ

ἄνεση τὴν ὥραϊο θέαμα, ποὺ ἀπλωνόταν μπροστά μας. Σὲ μιὰ χωριστὴ κερκίδα ξεχώριζαν οἱ ναῦτες μὲ τὴν μουσικὴ τοῦ Θωρηκτοῦ «'Αβέρωφ». Χιλιάδες κόσμος γέμιζε τὸν ἀπέραντο χῶρο τοῦ Σταδίου. Μέσα στὸ ὁλόασπρο χρῶμα τοῦ τὰ φορέματα τῶν θεατῶν ἔπαιρναν ἀκόμη ζωηρότερο χρῶμα κι ὅλο τὸ Στάδιο φαινόταν σὰ μιὰ τεράστια ἀνθοδέσμη. Στὸν παμμέγιστο στίβο τοῦ Σταδίου οἱ χιλιάδες νεοσύλλεκτοι μὲ τὴν ὁμοιόχρωμο στολὴ τους ἔμοιαζαν μ' ἓνα ὁλόπυκνο μελίσσι καθισμένο στὸ κέντρο τῆς ἀνθοδέσμης. Καὶ σὰν κορνίζα στὴν πανέμορφη ζωγραφιὰ ὑψώνονταν ὁλόγυρα στὴν κορυφὴ τοῦ Σταδίου μιὰ σειρὰ πυκνόφυλλων δέντρων. Ἀπέναντι ἀπλώνεται ὁλοπράσινος ὁ ἐθνικὸς κήπος μὲ τὸ κάτασπρο παλάτι στὸ βάθος του. Πιο κάτω, τριγυρισμένο ἀπὸ ἄφθονη πρασινάδα, ξεχώριζε τὸ μαρμάρινο μέγαρο τοῦ Ζαππείου καὶ πέρα μακριὰ καμαρώνουμε τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης.

Ἐνα δυνατὸ σάλπισμα μᾶς συνέφερε ἀπὸ τὴ βα-
θιὰ ἔκσταση τῆς ψυχῆς μας. Ἀρχισαν νὰ ἔρχονται
οἱ ἐπίσημοι. Στρατηγοί, ναύαρχοι, ἀνώτεροι ὑπάλ-
ληλοι, ὁ Δήμαρχος μὲ τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο. Στὸ
τέλος ἦρθε τὸ Ὑπουργικὸ συμβούλιο καὶ σὲ λίγο ὁ
Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Ἡ μουσικὴ χαιρέτισε
τὸν ἐρχομὸ τους, ὁ στρατὸς παρουσίασε ὅπλα, κι ὁ
λαὸς ἀνασηκώθηκε χαιρετώντας τοὺς ἄρχοντές του.

Σὲ μιὰ μικρὴ ἐξέδρα, κοντὰ στὸ στίβο, ὁ Μητρο-
πολίτης μὲ ὅλη τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ἔφαλαν ἀγιασμό. Στὸ
τέλος θὰ γινόταν ἡ ὀρκωμοσία. Μιὰ ἀπέραντη σιγὴ
ἀπλώθηκε σ' ὅλο τὸ Στάδιο. Ὁλος ὁ κόσμος ὄρθιος.
Οἱ ἀξιωματικοὶ χαιρετοῦσαν στρατιωτικά. Ὅλες
οἱ Σημαῖες ἔγειραν λίγο στὴ γῆ. Δέκα ἀεροπλάνα πε-
τοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὸ Στάδιο. Ὅλοι οἱ νεοσύλλεκτοι

ὑψωσαν τὸ δεξί τους χέρι κι ὁ Μητροπολίτης διάβαζε τὸν ὄρκο τοῦ στρατιώτη καὶ οἱ νεοσύλλεκτοι τὸν ἔλεγαν κι αὐτοί:

«Ὁρκίζομαι νὰ φυλάγω πίστη στὴν Πατρίδα καὶ τὸ Δημοκρατικὸ Πολίτευμα, ὑποταγὴ στοὺς Νόμους καὶ τὰ ψηφίσματα τοῦ Κράτους, ὑπακοή στοὺς ἀνωτέρους μου, νὰ ἐκτελῶ πρόθυμα καὶ χωρὶς ἀντιλογία τίς διαταγές τους. Νὰ ὑπερασπίζω μὲ πίστη καὶ ἀφοσίωση, ὡς τὴν τελευταία σταλαματιά τοῦ αἵματός μου, τίς σημαῖες, νὰ μὴν τίς ἐγκαταλείψω, μήτε ν' ἀποχωριστῶ ποτὲ ἀπ' αὐτές. Νὰ φυλάγω τοὺς στρατιωτικοὺς Νόμους καὶ γενικὰ νὰ φέρωμαι σὰν καλὸς καὶ φιλότιμος στρατιώτης».

Μόλις τέλειωσε ἡ τελετὴ τῆς ὀρκωμοσίας, ὁ στρατηγὸς Διοικητὴς ὅλου τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀθήνας, εἶπε στοὺς στρατιῶτες αὐτὰ τὰ λόγια ἀπὸ τὴν ἐξέδρα τοῦ ἀγιασμοῦ:

Νεοσύλλεκτοι:

Ἔνα πατριωτικὸ χρέος σᾶς ἔκαμε ν' ἀφήσετε τὰ σπιτία σας, ν' ἀφήσετε τοὺς γονεῖς σας, τὸ χωριό σας, τίς ἐργασίες σας καὶ νὰ φορέσετε τὴν τίμια στολὴ τοῦ στρατιώτη.

Ἔνα πατριωτικὸ χρέος σᾶς ἔκαμε ν' ἀφήσετε τὴν ἥσυχη ζωὴ τοῦ τόπου σας καὶ νὰ ῥηθῆτε στὴν πολυθόρυβη ζωὴ τοῦ στρατῶνα.

Ἔνα πατριωτικὸ χρέος σᾶς ἔκαμε ν' ἀφήσετε ὅλους τοὺς ἀγαπημένους σας καὶ νὰ ζητήσετε νέες γνωριμίες καὶ νέες φιλίες στοὺς ἀγνωστούς ὡς τώρα συναδέλφους σας.

Νεοσύλλεκτοι,

Μὴν ἀφήσετε τὴν ψυχὴ σας νὰ πονῇ γιὰ τὸ χωρισμὸ σας ἀπὸ τὰ σπιτία σας.

Μὴν ἀφήσετε τὸ νοῦ σας νὰ τρέχη σ' ἀγαπημένα πρόσωπα, σ' ἀγαπημένους τόπους.

Μιὰ νέα πατρίδα σᾶς δέχεται ἐδῶ. Μιὰ νέα οἰκογένεια σᾶς ἀνοίγει τὴν ἀγκαλιά της. Νέους φίλους θὰ γνωρίσετε. Ὁ στρατῶνας εἶναι σπίτι δικό σας.

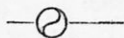
Νεοσύλλεκτοι,

Ἐνα νέο ἔργο καὶ μιὰ νέα φροντίδα ἀνοίγεται μπροστά σας. Εἶναι φροντίδα κοινὴ γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες. Εἶναι φροντίδα γιὰ σᾶς, γιὰ τοὺς δικούς σας, γιὰ μᾶς, γιὰ ὅλους μας. Ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ δὲν εἶναι βαριά, ὅσο νομίζετε. Θὰ σᾶς ἀγαπήσωμε ὅλοι μὲ τὴν καρδιά μας καὶ θὰ σᾶς βοηθήσωμε νὰ μὴ σᾶς ἀποφανῇ ἡ νέα ζωὴ. Ἐμεῖς οἱ ἀξιωματικοὶ σας θὰ εἴμαστε πάντα κοντά σας. Θὰ γίνωμε οἱ γονεῖς σας, οἱ φίλοι σας, οἱ δικοί σας. Θὰ γίνωμε ἡ νέα σας οἰκογένεια. Μαζὶ μὲ τὸν ὄρκο, ποὺ δώσατε σήμερα, δώστε μας καὶ τὴν καρδιά σας. Ἐτσι, σὰν καλοὶ φίλοι, πιασμένοι χέρι μὲ χέρι, θὰ κάμωμε σύντομα τίμιο καὶ δυνατὸ τὸν Ἑθνικὸ στρατό. Τὸ στρατό, ποὺ θᾶναι τὸ καμάρι καὶ ἡ ἐλπίδα τῆς μεγάλης Πατρίδας. Ἡ δοξασμένη Σημαία πάντα θὰ μᾶς προστατεύη. Κι ὁ Θεὸς ἀπὸ ψηλὰ πάντα θὰ μᾶς εὐλογῇ.

— Ζήτω, παιδιὰ, ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίδα!

— Ζήτω ὁ Ἑθνικὸς Στρατός!

Ὅλο τὸ Στάδιο ἀντήχησε ἀπὸ ἀτέλειωτες ζητωκραυγές. Γιὰ πολὺν καιρὸ θὰ νιώθωμε τὸν ἀντίλαλο τῆς γιορτῆς. Καὶ γιὰ πάντα θὰ θυμόμαστε τὰ ἀπλά καὶ ζωντανὰ λόγια τοῦ καλοῦ Στρατηγοῦ.

Στὴν Ἑλληνικὴ σημαίᾳ.

Ἐσένα, ποὺ σὲ χάιδεψε τῆς λευτεριᾶς ἡ αὖρα
περήφανη πρώτη φορὰ πάνω στὴν Ἀγία Λαύρα.
Ἐσέ ποὺ χέρι σὲ ὕψωσε τρισάγιο, καὶ βροντῆσαν
ὄχι φωνές, μὰ τουφεκιές, ὅταν σὲ χαιρετίσαν,
οἱ τουφεκιές παλικάριῶν, ποὺ ἐμπρός σου ἀντρειωμένα
γονάτισαν κι ὠρκίστηκαν νὰ πέσουνε γιὰ σένα,
Ἐσένα, ποὺ σὲ κοίταζαν μάνες, ποὺ στὸνα χέρι
βαστοῦσαν βυζανιάρικα καὶ στ' ἄλλο τὸ μαχαίρι.
Ἐσέ, ποὺ ὅταν σ' ἀντίκρισαν οἱ γέροι ξανανιῶσαν
καὶ μ' ἄρματα τῇ μέσῃ τους τὴν κουρασμένη ζῶσαν.
Ἐσέ, ποιὰ ἀνθρώπινη φωνὴ μπορεῖ νὰ ἱστορήσῃ,
τὴν ξακουσμένη δόξα σου καὶ νὰ τὴν τραγουδήσῃ;

Ἐσὺ δὲν εἶσαι ἀπὸ πανιοῦ λωρίδα καμωμένη.
Εἶσαι ἀπὸ αἶμα, ἀπὸ καπνοὺς κι ἀπὸ φωτιά βγαλμένη.
Ἐσὺ πετοῦσες σὰν ἀετὸς πάνω ἀπὸ ἡρώων κεφάλια
πελάγισες σὲ πέλαγα, σὲ κάμπους σ' ἀκρογιαλίας,
πάνω ἀπὸ νίκες ἄμετρες τὸ φλάμπουρό σου ἐστήθη
καὶ πάντα δρόμο σ'ἀνοιγαν μὲς στῶν ἐχθρῶν τὰ πλήθη
τὰ χέρια, ποὺ σὲ βάσταγαν, τ' ἀντρειωμένα χέρια,
γιὰ νὰ σὲ μπήξουν σὲ κορφές, σ' ἀπάτητα λημέρια,
γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦν πολὺ ψηλά, ψηλὰ ἀπ' τῆς γῆς τὸ χῶμα,
τόσο ψηλά, ποὺ τοῦρανοῦ ἐπῆρες πιά τὸ χρῶμα!

ΤΕΛΟΣ

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α' κύκλος

	Σελ.
1. Τελειώνουν οί διακοπές	3
2. Ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί (διασκευὴ Π. Παναγοπούλου)	7
3. Ἡ Μάννα (ποίημα).....	9
4. Ἡ βασίλισσα (Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου)	9
5. Ὁ τρύγος (ποίημα Κ. Κρυστάλλη).....	13
6. Ἡ ωραιότερη φορεσιά (Α. Κουρτίδου).....	15
7. Ὁ Δῆλος.....	19
8. Αἱ Δημήτρης (ποίημα Γ. Ἀθάνα)	25
9. Ἡ Διώρυγα	25
10. Ἡ σπορά (ποίημα Π. Βασιλικού).....	35
11. Ἡ διασκέδαση τῶν ζώων (διασκευή).....	35
12. Οἱ ἀληθινοὶ σοφοί	47
13. Τὸ καλύβι (ποίημα Γ. Δροσίνη).....	48

Β' κύκλος

14. Ὅπου ἡ ἀγάπη ἐκεῖ κι ὁ Θεός (διασκευή).....	49
15. Ἀδερφικὴ ἀγάπη (ποίημα δημοτικόν)	55
16. Τὰ χαιρετίσματα (Ἀλεξ. Παπαδοπούλου)	56
17. Μιά φέτα ψωμί (διασκευὴ Λίζας Κοντογιάννη)....	59
18. Ἡ Καστοριά.....	64
19. Ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα 438 π. Χ.....	96
20. Ζῇ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος; (ποίημα Γ. Δροσίνη) ..	77
21. Ἐκτορας καὶ Ἀνδρομάχη (ποίημα ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα)	78
22. Ἡ πρωτοχρονιά στὰ Βυζαντινὰ παλάτια (Ροδοκανάκη).	81
23. Τοῦ κυρ Βοριά (ποίημα δημοτικόν).....	85

Γ' κύκλος

24. Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος	86
25. Ἡ προσευχή (ποίημα).....	90
26. Ἡ ἀγάπη τῆς Μάνας (διασκευὴ Ἑλ. Ἀνδρικοπούλου).	92
27. Τὸ προσκυνητάρι τοῦ Ἀϊ Νικόλα (Ἀργ. Ἐφταλιώτη)	95

	Σελ.
28. Τὶ διηγεῖται ἓνα ἔλατο (Π. Παναγοπούλου)	97
29. Στὸ κέντρο τοῦ Μωριᾶ	100
30. Ὁ μικρὸς Ἀκρίτας (ποίημα Δημ.)	115
31. Τὰ παιδιὰτικὰ χρόνια τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα	117
32. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ (ποίημα Δημ.)	123
33. Ὁ Μαρασμὸς (Ε. Λυκούδη)	124
34. Ὁ Γεροβοσκὸς (Ζ. Παπαντωνίου.)	127
35. Ἡ λαχτάρα τοῦ Γέρο-Ἀνέστη (Αργ. Ἑρταλιώτη)	128
36. Φωνὲς τῆς νύχτας (ποίημα Γ. Δροσίνη)	130
37. Ἑλληνες ζωγράφοι	132

Δ' κύκλος

38. Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος	134
39. Ὁ Ἐπιτάφιος	136
40. Ἡ Λαμπρὴ (Ἀδὰμ)	138
41. Τὸ πανηγύρι (ποίημα Γ. Στρατήγη)	142
42. Ὁ Θεοδόσιος καὶ ὁ δάσκαλος τοῦ Ἀρκαδίου.....	142
43. Συστατικὲς ἐπιστολὲς (διασκευὴ Ἑλ. Ἀνδρικοπούλου)	143
44. Δελφοί	144
45. Ὁ Σύλλογος τῶν μικρῶν ὁδοιπόρων (Παναγοπούλου).	149
46. Γυμναστικὴ. (ποίημα Α. Προβελεγγίου)	153
47. Τυφλὸς καὶ κουτσός (διασκευὴ).....	154
48. Ροδιὰ καὶ πεῦκος. (Ι. Βλαχογιάννη)	156
49. Στὸ στρατόπεδο τοῦ Βουλγαροκτόνου (Π. Δέλτα) ..	158
50. Τὸ φρόνριο τῶν Βοδενῶν (Π. Δέλτα)	164
51. Ὁ Βουλγαροκτόνος στὴν Ἀκρόπολη	170
52. Βαγγέλης Ζάππας	172
53. Τὸ Δωρητήριο (Δ. Καμπούρογλου).....	174

Ε' κύκλος

54. Ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης (διασκευὴ Αἰζας Κοντογιάννη)	176
55. Τὸ τραγοῦδι τῆς Ξενιτειᾶς. (ποίημα Κ. Κρυστάλλη) ..	179
56. Ὁ Πρόσκοπος. (Ι. Παπαθανασίου)	180
57. Ἡ ἐλιά (ποίημα Ἰ. Πολέμη)	187
58. Ἡ πόλη τῶν νερῶν	188
59. Μιὰ σχολικὴ ἐκδρομὴ	129

	Σελ.
60. Οἱ φαράδες (ποίημα Γ. Ἀθάννα)	199
61. Ἡ Μηλιά (Ἐ. Ροῦδου διασκευή).....	200
62. Πῶς χτίστηκε ἡ πόλη.....	209
63. Πῶς χτίστηκε τὸ Βυζάντιο	210
64. Ὁ πεῦκος (ποίημα Ζ. Παπαντωνίου)	213
65. Τὸ καμένο σπίτι (Ἀδάμ)	213
66. Τὸ θέρος (ποίημα Γ. Δροσίνης).....	217

ΣΤ' κύκλος

67. Ἡ τελευταία ἡμέρα Πέτρου καὶ Παύλου (διασκευὴ Λίζας Κοντογιάννη)	217
68. Ποιὸς εἶναι ὁ «πλησίον;» (διασκευή)	220
69. Τὸ μετάξι	225
70. Σ' ἓνα προσφυγικὸ συνοικισμό	229
71. Ὁ θερισμός (ποίημα)	237
72. Ἡ τελευταία λειτουργία	238
73. Ὁ θρῆνος τῆς Πόλης.....	243
74. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ χαμὸ τῆς Πόλης	243
75. Τὰ Δισκοπότηρα τῆς Ἀγιά Σοφιάς	247
76. Χῶμα Ἑλληνικό (ποίημα Γ. Δροσίνη)	250
77. Ὁ ὄρκος τοῦ Στρατιώτη	251
78. Στὴν Ἑλληνικὴ σημαία (ποίημα Γ. Σημηρυῆτη)....	257

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ἐκ τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν Κριτικὴν Ἐπιτροπὴν ὑπομνήματες
τῶν συγγραφέων.

«Διὰ τὴν κατὰταξιν τῆς ποικίλης ὕλης τῶν Ἀναγνωστικῶν ὑπῆρχον πρὸ ἡμῶν δύο τρόποι: Ἡ ἔπρεπε δηλ. νὰ ἀποτελεσθοῦν κύκλοι περιέχοντες μόνον κεφάλαια τοῦ αὐτοῦ εἶδους, τ. ἔ. θρησκευτικά ἢ κοινωνικά ἢ ἐθνικά κλπ., ἢ ν' ἀποτελεσθοῦν κύκλοι περιέχοντες κεφάλαια διαφόρου εἶδους. Κατὰ τὴν πρώτην κατὰταξιν ὁ διδάσκων θὰ ὤφειλεν ἐπὶ ὠρισμένα κατὰ σειρὰν μαθήματα, περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα, νὰ διδάσκη μέχρις ἐξαντλήσεως τὸν ἐξ ὁμοίας ὕλης κύκλον, θὰ ἐπῆρχετο δὲ οὕτως ὁ κόρος καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς μαθητάς, ἢ θὰ ἦτο ἡναγκασμένος νὰ διδάσκη κεφάλαια μὲ περιεχόμενον λίαν ἀφιστάμενον χρονικῶς (λ. χ. μετὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων νὰ διδάσκη ἀμέσως τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον), ἢ τέλος θὰ ἦτο ὑποχρεωμένος καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ μεταπηδᾷ ἀπὸ κύκλου εἰς κύκλον, ἵνα ἐκλέγῃ τὸ ἐπίκαιρον διδακτέον ὑλικὸν καὶ οὕτω θὰ ἐπῆρχετο εἰς τοὺς μαθητάς σύγχυσις.

Διὰ τοῦτο προετιμήσαμεν τὸν δεύτερον τρόπον, καθ' ὃν ὁ διδάσκαλος διδάσκει κατὰ σειρὰν τὰ κεφάλαια τοῦ Ἀναγνωστικοῦ, διαιρέσαντες τὴν ὕλην αὐτοῦ εἰς ἑξ **συμμετρικοὺς κύκλους**, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιέχει κεφάλαια ὅλων τῶν εἰδῶν (οἰκογενειακοῦ καὶ σχολικοῦ βίου, θρησκευτικά, κοινωνικά, ἐθνικά κλπ.), ὅπως σαφῶς εἰς τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων σημειοῦται. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ ὁ διδάσκων διευκολύνεται καὶ ὁ κόρος τοῦ μαθητοῦ ἀποφεύγεται. Ἡ ζητούμενη συγκέντρωσις δὲν διασπᾶται καὶ οὕτως, διότι κέντρον τῆς διδασκαλίας παραμένει πάντοτε ὁ μαθητὴς ὅχι τὸ βιβλίον, ἢ δὲ χρονικὴ ἀντιστοιχία διατηρεῖται πλήρως»

0020561371
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

